ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE SOCIOLOGIE

REVISTA ROMÂNĂ DE SOCIOLOGIE

Serie nouă • Anul XV
2004 • Nr. 1–4

MIRCEA VULCĂNESCU
CENTENARUL NAȘTERII
3 MARTIE 1904 – 3 MARTIE 2004

DIN SUMAR

MARIN DIACONU, Mircea Vulcănescu, repere bibliografice și spirituale
MIRCEA VULCĂNESCU – DOCUMENTE INEDITE
MIRCEA VULCĂNESCU ȘI CONTEMPORANII SĂI
NESTOR IGNAT, Magistrul
ION DUR, Arheologia unui posibil „om românesc"
CONSTANTIN ASLAM, Mircea Vulcănescu – actualitatea unui model ontologic de gândire românească
VIOREL CERNICA, Mircea Vulcănescu – schița unei meontologii afective
CONSTANTIN SCHIFIRNEȚ, Mircea Vulcănescu și sistemul sociologic al lui Dimitrie Gusti
CONSTANTIN STROE, Mircea Vulcănescu – etician?
MANUELA GHEORGHE, „Ethosul românesc" și „critica modernității"
MONICA MARINESCU, Max Scheler în interpretarea lui Mircea Vulcănescu

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Dr. Ilie BĂDESCU, directorul Institutului de Sociologie; dr. Sorin M. RĂDULESCU, redactor-şef; dr. Maria COBIANU-BĂCANU, redactor-şef adjunct; dr. Maria LARIONESCU, redactor-şef adjunct; dr. Iancu FILIPESCU, secretar general de redacție; dr. Dan BANCIU; dr. Ştefan BUZĂRNESCU; dr. Mihail CERNEA, membru corespondent al Academiei Române; dr. Emilian DOBRESCU; dr. Ioan DRĂGAN; Ion GLODEANU, secretar ştiințific al Institutului de Sociologie; dr. Oscar HOFFMAN; dr. Petru ILUȚ; dr. Michel MAFFESOLI, Universitatea Paris V; Ioana PETRE; dr. Paul H. STAHL, membru de onoare al Academiei Române, director de studii la École de Hautes Études en Sciences Sociales (Paris); dr. Ivan TCHALAKOV, Președinte al Asociației Sociologilor din Bulgaria; dr. Ion VLĂDUȚ.

Responsabili de număr: IANCU FILIPESCU şi MARIN DIACONU

Redactor: Simona-Grazia DIMA
Microprocesare şi tehnoredactare text: Cristiana TUTUNEA

REDACȚIA: INSTITUTUL DE SOCIOLOGIE

Calea 13 Septembrie, nr. 13, sector 5,
050711 București, România
Tel.: 4021–411 85 32; 4021–410 38 46/2417,
Fax: 4021–411 85 32
E-mail: insoc@insoc.ro

Redactor: Ana BOROŞ
Tehnoredactare computerizată: Iolanda POVARĂ
Coperta: Răzvan Dan CURELEȚ

© 2005, EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

Calea 13 Septembrie, nr. 13, sector 5
050711, București, România
Tel.: 4021–411 90 08, 4021–410 32 00
Fax: 4021–410 39 83
E-mail: edacad@ear.ro
Adresa web: www.ear.ro

REVISTA ROMÂNĂ DE SOCIOLOGIE

Anul XV, nr. 1–4 • 2004

MIRCEA VULCĂNESCU
CENTENARUL NAŞTERII
3 MARTIE 1904 – 3 MARTIE 2004

S U M A R

MARIN DIACONU, **Repere biobibliografice şi spirituale (1904–2004)** 5

MIRCEA VULCĂNESCU – DOCUMENTE INEDITE

Gospodăria ţărănească şi economia capitalistă 25
Curs de statistică morală. Introducere în studiul statisticii morale 55
Colbert 71
Răspuns la o interpelare în Parlament 93
Comitetul de redacţie al *Enciclopediei României*. Proces-verbal. Şedinţa din 1 aprilie 1937 95
Comitetul de redacţie al *Enciclopediei României*. Proces-verbal. Şedinţa din 3 iunie 1937 101
Asociaţia ştiinţifică pentru *Enciclopedia României*. Actul constitutiv şi statute 107
Enciclopedia României. Sumare ale volumelor V şi VI (Proiecte) 117
Program monografic. Programul optim de lucru în campaniile monografice 149

MIRCEA VULCĂNESCU ŞI CONTEMPORANII SĂI

Poşta de-a dreptu' nr. 1 153
Poşta de-a dreptu' nr. 2 163
Corespondenţă inedită Mircea Vulcănescu. Scrisori primite şi trimise către: Dimitrie Gusti, Tudor Vianu, V. Leonte, Dumitru Cristian Amzăr, Gh. Vlădescu-Răcoasa, Raoul Vişan, Mihai C. Maxim, Henri H. Stahl, D. C. Prejbeanu, O. Onicescu, D. Papadopol, Octavian Neamţu, Bazil Munteanu, Al. Rosetti, Sabba Ştefănescu, C. Rădulescu-Motru, Alexandru Marcu, N. Rusu-Ardeleanu, Al. Grigoriu 181
Thomas Masaryk despre Mircea Vulcănescu 205

MIRCEA VULCĂNESCU ÎN INTERPRETĂRI ACTUALE

NESTOR IGNAT, Magistrul 207
ION DUR, Arheologia unui posibil „om românesc" 211
CONSTANTIN ASLAM, Mircea Vulcănescu – actualitatea unui model ontologic de gândire identitară românească 221

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 1–300, Bucureşti, 2004

VIOREL CERNICA, Mircea Vulcănescu – schița unei meontologii afective 229
MONICA MARINESCU, Max Scheler în interpretarea lui Mircea Vulcănescu 237
CONSTANTIN SCHIFIRNEȚ, Mircea Vulcănescu și sistemul sociologic al lui Dimitrie Gusti 247
CONSTANTIN STROE, Mircea Vulcănescu – etician? 259
MANUELA GHEORGHE, „Ethosul românesc" și „critica modernității" în interpretarea fenomenologică a lui Mircea Vulcănescu 263
MARIN DIACONU, Mircea Vulcănescu – deschidere către etică 271
ALEXANDRINA DRAGOMIR, Recurs la un chip spiritual al vremii 275
LAURA PANĂ, Activitatea intelectuală în viziunea lui Mircea Vulcănescu 283

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

„Sociologie românească", volumul II, nr. 1, primăvara 2004, București, Editura Polirom, (Simona-Grazia Dima); ELENA COBIANU, *Etică și politică în antichitate*, București, Editura Arvin Press, 2003 (Gheorghe Gr. Radu) 291

Mircea Vulcănescu
3 martie 1904 – 28 octombrie 1952

MIRCEA VULCĂNESCU – REPERE BIOBIBLIOGRAFICE ŞI SPIRITUALE. 1904–2004

MARIN DIACONU

I. LA CENTENARUL NAŞTERII LUI MIRCEA VULCĂNESCU

Demnă de laudă şi istorică este iniţiativa şi realizarea conducerii „Revistei Române de Sociologie" de a-l sărbători pe Mircea Vulcănescu printr-un dublu număr, special şi integral. Este o frumoasă asociere cu alte instituţii culturale – edituri, publicaţii, studiouri de radio şi televiziune – de a-l onora pe Filosoful şcolii sociologice a lui Dimitrie Gusti şi a contribui substanţial la relevarea unui destin vulcănescian în istoria spiritualităţii româneşti.

Pe cât de intens şi-a trăit viaţa şi totodată Ideea, pe atât de indiferent s-a arătat Vulcănescu faţă de cuvântul tipărit, fie într-o gazetă, fie îndeosebi într-o carte. El a ştiut să îmbine armonios logosul vorbit cu cel scris – chiar şi atunci când avea de rostit o conferinţă ocazională, fie ea la o societate culturală a elevilor, sau la Cercul interconfesional de la Meudon al lui Jacques Maritain; fie la A. S. C. R., fie la Asociaţia de Arte, Litere şi Filosofie „Criterion"; fie la Institutul Social Român, fie la Ateneul Român; fie la Buzău, fie la Societatea Română de Radiodifuziune. Aproape întotdeauna îşi scria „textul" conferinţei şi niciodată nu-l citea (cei ce văd în scrierile vulcănesciene „bruioane" pentru conferinţe se iau pe ei înşişi ca „model" de raportare la publicul unei conferinţe ...). Arareori acel text scris – uneori, un plan dezvoltat, de 4–5 pagini; alteori, un text elaborat, de 40–50 de pagini – îl tipărea. În schimb, era deosebit de grijuliu cu textul şi-l păstra în sertar.

Atunci când Mircea Vulcănescu a conştientizat că împrejurări vremelnice dau iama prin lucruri şi prin oameni, acele lucrări scrise le-a aşezat în două lăzi şi omul s-a dus să se aşeze întru eternitatea imediatului, pe-un deal din marginea Aiudului. Astfel că, într-un fel, pe calea către Gânditor, semenii din posteritatea biografică a lui Vulcănescu sunt mai norocoşi decât cei din contemporaneitatea-i imediată.

Mircea Vulcănescu era bine cunoscut în cercul A.S.C.R.-ului, la seminar, în campanii monografice, la „Criterion", la cofetăria Corso, în grupul acelei teribile „tinere generaţii", pe care avea s-o analizeze şi s-o legitimeze spiritual.

În ultimii noştri 15 ani s-au publicat infinit mai multe cărţi care-i poartă semnătura decât în timpul vieţii lui. Este drept, prins în iureşul frenetic al generaţiei

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 5–23, Bucureşti, 2004

care debuta spectaculos în 1934 (Constantin Noica, cu *Mathesis sau bucuriile simple;* Emil Cioran, cu *Pe culmile disperării;* Eugen Ionescu, cu *Nu...* – cu toţii susţinuţi de Vulcănescu pentru a fi tipăriţi, deşi el însuşi nu publicase nici o carte, dar era membru al juriului de selecţie şi premiere ...), anunţa şi el intenţia de a publica o carte sau alta, fie *Logos şi Eros,* fie *Bunul Dumnezeu cotidian,* ori o culegere cu cronicile de politică externă de la „Prezentul". Pentru ca, sub înrâurirea unui gând al lui Nae Ionescu (încrederea nețărmurită într-o carte tipărită este semn de analfabetism ...) şi alungând iluzia de eternitate pe care ţi-o dă litera imprimată – să nu tipărească nici o carte. Or, din '90 până în prezent s-au publicat vreo 20 de cărţi, dintre care trei sunt de sociologie. Lor li se alătură acum, într-o modalitate specifică, numărul de faţă al „Revistei Române de Sociologie".

Din cele „două lăzi" pe care Mircea Vulcănescu ni le-a lăsat ca zestre spirituală, au ieşit la iveală cele trei volume de sociologie: *Prolegomene sociologice la satul românesc* (1997), *Şcoala sociologică a lui Dimitrie Gusti* (1998) şi *Conjuncturi internaţionale. Cronici externe, 1935* (1998). Iată că, de pe fundul celor „două lăzi" mai ies la lumină publicistică unele texte inedite. Lor li se alătură alte materiale de arhivă ale şcolii sociologice gustiene, scrise de Vulcănescu ori de alţii, precum şi o parte din corespondenţă.

Aşadar, în cuprinsul numărului sunt texte scrise de Vulcănescu – figura scoasă acum în prim-plan, cu ocazia Centenarului naşterii –, texte nesemnate, ale şcolii, corespondenţă primită de omagiatul anului şi studii, articole despre şcoală şi despre el, scrise de cercetători şi universitari care s-au deschis către Mircea Vulcănescu.

Textele semnate de Vulcănescu sunt inedite – astfel că ele nu sunt, desigur, textele sociologice fundamentale ale asistentului de sociologie şi de etică. Încât, o imagine adecvată a viziunii sociologice şi a contribuţiei originale a lui Mircea Vulcănescu n-o putem căpăta decât prin studierea integralităţii scrierilor, marea majoritate a lor fiind adunată în cele trei volume amintite. O parte din scrierile de sociologie economică se află într-o culegere cu scrieri economice, predate unei edituri bucureştene (care s-a angajat să le tipărească până la sfârşitul lui 2004).

Corespondenţa din număr este inedită şi fragmentară, întrucât: o parte s-a publicat cândva în „Manuscriptum" (nr. 1–2, 1996); o altă parte este în curs de apariţie în „Viaţa Românească"; iar alte scrisori au fost lăsate deoparte, dată fiind structura numărului şi abundenţa materialului.

Studiile, articolele despre Mircea Vulcănescu n-au o intenţie monografică; nimeni n-a sugerat colaboratorilor să trateze un aspect sau altul – dar cu toţii au ştiut că vor scrie pentru acest număr special. Cu atât mai mult, textele colaboratorilor n-au o intenţie didactică.

Am anexat şi o bibliografie, care are rostul de a-i informa, orienta şi ajuta atât pe cercetător, cât îndeosebi pe tânărul student interesat de viziunea sociologică ori de viziunea filosofică a lui Mircea Vulcănescu.

Bine cunoscut în lumea sociologilor români interbelici, cărora le-a fost student sau asistent, precum şi coechipier monografist ori prieten, Vulcănescu a fost unul dintre argonauţii primei campanii monografice, aceea de la Goicea Mare

(1925), a participat deosebit de activ la toate cele dintre 1928–1933, a colaborat la „Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială" şi la „Sociologie românească", a fost un important factor organizatoric şi colaborator la *Enciclopedia României.*

Prin conţinutul şi structura lui, numărul de faţă se vrea a fi un omagiu adus, în primul rând, şcolii monografice a lui Dimitrie Gusti – singura şcoală de sociologie românească de până acum – prin mijlocirea lui şi cu prilejul Centenarului naşterii lui Vulcănescu. El, ca filosof al şcolii, Traian Herseni ca teoretician, Henri H. Stahl ca metodolog, toţi trei – pe fundamente şi în concreştere cu lucrările Profesorului – au dat verticalitate şi înălţime palatului – sistem sociologic al lui Dimitrie Gusti.

Astfel spus, omagierea de la Centenarul naşterii lui Mircea Vulcănescu se vrea să fie şi un gând pios şi recunoscător pentru şeful şcolii, pentru toţi colaboratorii lui şi un imn înălţat întru perenitatea, prin şi peste veac, a şcolii sociologice a lui Dimitrie Gusti.

NOTĂ PRIVITOARE LA TEXTE

Textele lui Mircea Vulcănescu sunt inedite. La transcriere am ţinut seama de formele lingvistice din vremea interbelică, de cele specifice autorului, precum şi de normele ortografice şi ortoepice actuale.

Actul constitutiv, Statutul Enciclopediei României şi *Procesele-verbale* sunt scrise de Vulcănescu, după cum reiese şi dintr-un proces-verbal. De asemenea, cea de a treia variantă a sumarelor pentru volumele al V-lea şi al VI-lea ale *Enciclopediei României,* păstrată în forma manuscrisului, cu numeroase modificări. Sumarele din variantele I şi II sunt preluate din pliante tipărite la apariţia volumelor I şi II.

Poşta de-a dreptu' este o publicaţie studenţească, şapirografiată la Fundul-Moldovei. Ea nu se află în fondul Bibliotecii Academiei Române, nici în alte importante biblioteci publice din Capitală şi nici în arhiva Mircea Vulcănescu. Transcrierea s-a făcut după exemplarele ce mi-au fost oferite de Doamna Vivi Vulcănescu, fiica cea mare a lui Mircea Vulcănescu.

Textul scrisorii lui Th. Masaryk a fost publicat pentru prima oară în „Sociologie românească", an I, nr. 3–4, 1990, p. 230–231.

Manifestările culturale prilejuite de Centenarul naşterii lui Vulcănescu consemnează doar importante manifestări editoriale, publicistice şi radiofonice, despre care are cunoştiinţă culegătorul de informaţii.

Alese mulţumiri adresez doamnei Măriuca Vulcănescu, pentru colaborarea la alcătuirea acestui număr, precum şi colectivului radacţional al "Revistei Române de Sociologie".

NOTA REDACŢIEI

Textele inedite ale lui Mircea Vulcănescu din acest număr al revistei apar sub îngrijirea lui Marin Diaconu şi a Simonei-Grazia Dima.

II. MIRCEA VULCĂNESCU – CRONOLOGIA VIEȚII ȘI A OPEREI

1904 martie 3 – Se naște, la București, *Mircea Vulcănescu,* fiul lui Mihail Vulcănescu (1854–1938), funcționar în cadrul Ministerului de Finanțe, și al Mariei (n. Tonescu, 1876–1945), gospodină, cu studii de muzică la Viena și cu înclinații poetice. Numele la naștere: Mircea Aurel Vulcănescu.

mai 1 – Se naște, la București, *Paul Sterian,* poet, economist, doctor în sociologie (cu D. Gusti) (m. 1984).

octombrie 24 – Se naște, la Strehaia, *Dumitru (Mitu) C. Georgescu,* medic, statistician sociolog (m. 1974).

Dimitrie Gusti susține doctoratul în filosofie la Universitatea din Leipzig, cu lucrarea *Egoism und Altruism. Zur soziologischen Motivation des praktischen Wollens* (cu Wilhelm Wundt).

1907 februarie 18 – Se naște, la Iași, județul Brașov, *Traian Herseni,* sociolog (m. 1980).

august 7 – Se naște, la Craiova, *Ion Zamfirescu,* filosof și istoric al teatrului (m. 2001).

septembrie 26 – Se naște, la Adjud, *Dan Botta,* poet, dramaturg, director al „Enciclopediei României" (m. 1958).

1909 mai 12 – Se naște, la Prigor, jud. Caraș-Severin, *Anton Golopenția,* sociolog (m. 1951).

iulie 24 – Se naște, la Vitănești, jud. Teleorman, *Constantin Noica,* filosof (m. 1987).

1910 aprilie 8 – Dimitrie Gusti rostește, la Universitatea din Iași, lecția inaugurală *Introducere la Cursul de istorie a filosofiei grecești, etică și sociologie.*

toamna – Începe cursurile primare în particular.

1911 aprilie 8 – Se naște, la Rășinari, jud. Sibiu, *Emil Cioran,* filosof (m. 1995).

1914 toamna – Reușește la examenul de admitere la Liceul „Matei Basarab" din București.

– Se naște, la Buzău, *Zaharia Balinca,* viitor student al lui Mircea Vulcănescu și editor (m. 1988).

1915 mai 3 – Este laureat al Concursului național organizat de „Tinerimea Română".

1916 septembrie 3 – Se înscrie ca cercetaș și lucrează la Poșta Centrală.

noiembrie – Din calea trupelor germane care ocupă Bucureștiul, familia Vulcănescu se retrage în Moldova, la Zvoriștea, jud. Dorohoi, apoi la Iași.

1917 Lucrează, ca cercetaș, la cenzura militară.

Pregătește, în particular, clasa a III-a gimnazială, cu examene la Liceul Refugiaților de pe lângă Liceul Național din Iași.

1918 În particular, începe lecții de istorie a filosofiei.

La Universitatea din Iași, audiază cursuri predate de N. Iorga ș. a.

toamna – Este înscris la Liceul „Gh. Lazăr" din București.

decembrie 16/29 – La o entuziastă adunare populară din Piaţa Universităţii, prilejuită de sosirea delegaţiei Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia, după cuvântări ţinute de Miron Cristea, I. G. Duca ş. a., elevul Vulcănescu M. Mircea rosteşte o alocuţiune în numele elevilor din Capitală.

1919 ianuarie – La o şedinţă a Societăţii culturale a elevilor „Propăşirea" prezintă conferinţa *Filosofia existenţei.*

aprilie 1 – Sub direcţia lui D. Gusti, apare nr. 1 al „Arhivei pentru ştiinţa şi reforma socială", ca organ al Asociaţiei pentru Studiul şi Reforma Socială, înfiinţată la Iaşi, în 18 martie 1918 (revista apare până în 1943).

iulie 2 – Se naşte, la Seuca, judeţul Mureş, *Ştefan J. Fay,* scriitor, în tinereţe bibliotecar al lui Mircea Vulcănescu, autor al unei lucrări despre Vulcănescu.

1920 noiembrie 1 – D. Gusti este numit profesor la Catedra de sociologie, etică, politică şi estetică a Facultăţii de Filosofie şi Litere din Bucureşti.

1921 februarie 13 – Asociaţia pentru Studiul şi Reforma Socială se transformă în Institutul Social Român.

Audiază cursuri predate de Vasile Pârvan şi Nae Ionescu.

Susţine bacalaureatul la Liceul „Mihai Viteazul" din Capitală.

Henri H. Stahl absolvă Facultatea de Drept din Bucureşti.

toamna – Se înscrie la Facultatea de Filosofie şi Litere şi la cea de Drept din Capitală.

decembrie 18 – Institutul Social Român organizează primul ciclu de prelegeri publice, cu tema *Noua Constituţie a României:* ciclul va dura până la 28 mai 1922, când D. Gusti prezintă comunicarea *Individul, societatea şi statul în Constituţia viitoare.*

1922 mai 14 –„Accidentul de la Pasărea"; în timpul unei excursii studenţeşti la Mănăstirea Pasărea, barca cu care traversau lacul se răstoarnă şi Vulcănescu nu reuşeşte să salveze de la înec doi buni prieteni, după ce salvase pe alţii. În lunile următoare, trece printr-o criză psihică. Faptul îl va marca pentru mulţi ani.

vara – Se află la Frankfurt am Main şi la Ostende (Germania).

1923 aprilie – Apare nr. 1 al „Buletinului Asociaţiei Studenţilor Creştini din România"; Vulcănescu scrie articolul-program, intitulat *Cuvinte pentru drum.*

1924 La seminarul de sociologie se lucrează la un chestionar pentru o cercetare concretă pe teren.

octombrie – Anina Rădulescu-Pogoneanu, Stelian Mateescu şi Paul Sterian susţin licenţa în filosofie.

În studenţie, elaborează o serie de lucrări cu conţinut filosofic (una a fost chiar premiată) şi proiectează *Sistemul meu filosofic: existentismul.*

Este puternic influenţat îndeosebi de Dimitrie Gusti şi de Nae Ionescu (despre care, peste ani, va scrie câte un studiu, de 150 şi, respectiv, 200 p.)

1925 ianuarie 29 – Susţine lucrarea scrisă la sociologie generală, cu tema *Cauzalitate şi teleologie în ştiinţele sociale.*

ianuarie – Susţine licenţa în filosofie, cu lucrarea *Individ şi societate în sociologia contimporană,* pregătită sub îndrumarea lui D. Gusti.

aprilie 25 – mai 1 – D. Gusti inaugurează campaniile monografice; este cercetat satul Goicea-Mare, judeţul Dolj. Şeful şcolii este însoţit de studenţii: L. S. Belcin, V. Cârlogea, C. Constantinescu [-Mirceşti], I. Costin, D. Georgescu (medicină), P. Ionescu, Gh. Popescu-Goicea (care lucra la monografia sociologică a satului), D. Prejbeanu, G. Vlădescu-Răcoasa, asistent, şi Mircea Vulcănescu, absolvent.

vara – Susţine licenţa la Facultatea de Drept.

august 4-12 – Alături de Gh. Vlădescu-Răcoasa, Richard Hillard ş. a., participă la cursurile de instruire ale Federaţiei Universitare Internaţionale pentru Societatea Naţiunilor, ţinute la Geneva. O dare de seamă publică în „Viaţa universitară" (4, 11 şi 18 octombrie 1925).

octombrie 25 – Se căsătoreşte cu Anina Rădulescu-Pogoneanu, colegă de facultate, aseceristă.

noiembrie 6 – Împreună cu Anina Rădulescu-Pogoneanu, soseşte la Paris, pentru studii de specializare. Intenţionează un doctorat în drept (specialitatea economie) şi altul în sociologie.

1926 Se înscrie la Facultatea de Drept din Paris, pentru doctorat. Începe să pregătească tema *Încercare asupra profesiunilor intelectuale.* Lucrarea este înscrisă la C. Bouglé şi Paul Fauconnet.

1927 ianuarie – Începe să colaboreze la „Gândirea", cu *Scrisori din Paris.*

aprilie – La Montlignon (Franţa), prezintă conferinţa *Libertate şi autoritate în viaţa spirituală.*

iunie 10 – Se naşte, la Paris, *Elena-Maria Viorica (Vivi) Vulcănescu,* prima fiică a lui Mircea Vulcănescu.

La Facultatea de Drept din Paris obţine diploma de studii superioare de doctorat în ştiinţe economice şi politice (care îi permitea susţinerea tezei de doctorat). Nu este diplomă de doctor, ci de absolvire a specializării şi era necesară în vederea susţinerii tezei de doctorat.

1928 Participă la Cercul interconfesional de la Meudon, condus de Jacques Maritain; aici prezintă conferinţa *La sainte Vierge dans l'Église Orthodoxe.*

martie – În „Buletinul Asociaţiei Studenţilor Creştini din Bucureşti" publică articolele *Revizuirea de conştiinţă* şi *Însemnări pe marginea crizei morale.*

iulie 6 – Revine de la Paris în Bucureşti.

iulie 10 – august 10 – Participă la cea de a patra campanie monografică, organizată la Fundul Moldovei, judeţul Câmpulung. Dintre cei 62 de participanţi, amintesc pe: Ernest Bernea, C. Brăiloiu, George Breazul, Floria Capsali, Alex. Claudian, Mac Constantinescu, D. C. Georgescu, Traian Herseni, N. Milcu, Mihai Pop, Marin Popescu-Spineni, D. Prejbeanu, Fr. Rainer, H. H. Stahl, Ion Zamfirescu ş. a.

toamna – Apare *Călăuza studentului,* scoasă de Oficiul Universitar din Bucureşti (al cărui director va fi numit Mircea Vulcănescu – până în 1930). Colaborează: D. Gusti, Sandu Tudor, Paul Sterian ş.a. Vulcănescu publică studiul *Organizarea muncii intelectuale.*

octombrie 27 – Începe să colaboreze la „Cuvântul".

Este încadrat asistent la Catedra de sociologie, etică, politică şi estetică a lui D. Gusti.

În anul universitar 1928–1929, în seminar se discută tema *Teoria monografiei sociologice* şi *Metodele de cercetare monografică.*

Este numit director al Oficiului de Studii Universitare din cadrul Universităţii din Bucureşti (până în 1930).

În „Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială" (nr. 3–4) apare cronica *L'année sociologique, tome I, 1923–1924.*

1929 mai 3 – Este încadrat ca referent la Oficiul de studii al Ministerului de Finanţe (până în 1935).

mai 15 – În cadrul Secţiei sociologice a Institutului Social Român susţine conferinţa *Realitatea spirituală în cercetarea monografică.*

iulie 13–august 16 – Participă la cea de-a cincea campanie monografică a seminarului de sociologie, care are loc la Drăguş, judeţul Făgăraş. Dintre participanţi, amintesc pe Traian Herseni, Sabin Manuilă, D. C. Georgescu, Paul Sterian, Henri H. Stahl, C. Brăiloiu, Mihai Pop, Hary Brauner, Ştefania Cristescu, Tudor Vianu, Petru Comarnescu, Mac Constantinescu, Margareta Sterian, Paula Gusti, Dumitru Cristian Amzăr, Ion Ionică, Ernest Bernea, Ion Zamfirescu, Al. Dima ş. a.

Este cea mai reuşită campanie monografică. Se face şi un film sociologic (de Paul Sterian şi N. Argintescu-Amza). Aici se revine în 1932 şi în 1933.

septembrie 28 – În „Realitatea ilustrată" publică eseul sociologic *Satul românesc* (despre cercetarea monografică, cu fotografii executate de I. Bergman).

În „Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială" (nr. 1–3) apare studiul *Max Scheler (1874–1928).*

La seminarul de sociologie din anul universitar 1929–1930 îi are ca studenţi pe Octavina Neamţu, Victor Rădulescu-Pogoneanu, Nicolae Tatu, Gh. Focşa ş. a.

Ţine lecţii de economie politică şi ştiinţe juridice la Şcoala Superioară de Asistenţă Socială (până în 1935).

Se desparte de Anina Rădulescu-Pogoneanu.

1930 Începe să colaboreze la elaborarea Bugetului general al Statului pe anul 1930 (până în 1944).

ianuarie 23 – În cadrul Grupării Române pentru Societatea Naţiunilor, după un cuvânt inaugural al lui D. Gusti, prezintă conferinţa *Societatea Naţiunilor şi economia mondială.*

martie – La Uniunea Camerelor de Comerț și Industrie rostește conferința *Metodele americane de previziune economică.*

martie 12 – La postul național de Radiofuziune, în cadrul emisiunii „Universitatea Radio" (înființată de D. Gusti cu zece zile mai înainte), rostește conferința *Filosofia românească contimporană* (continuă în 28 martie și în 4 aprilie 1930).

aprilie 27 – Se căsătorește cu Margareta Ioana Nicolescu (n. 1897), colegă de facultate, aseceristă, profesoară de filosofie și de limba franceză.

iunie 29 – august 18 – Participă la campania monografică de la Runcu, județul Gorj, alături de: D. C. Amzăr, Ernest Bernea, Ion Conea, Xenia Costa-Foru, Roman Cressin, Constantin Floru, Gh. Focșa, Traian Herseni, Ion Ionică, H. H. Stahl, Nicolae Tatu ș. a.

Îngrijește litografierea *Cursului de sociologie,* predat de D. Gusti în anul universitar 1929–1930.

În anul universitar 1930–1931, conduce seminarul de etică cu tema *Istoria eticii.*

toamna – La Școala Superioară de Asistență Socială începe să predea cursul de economie politică și pe cel de drept civil practic, iar la Școala Superioară de Statistică inaugurează cursul de statistică morală (până în 1935).

1931 ianuarie 30 – În „Epoca", publică articolul *Gândirea filosofică a d-lui Nae Ionescu.*

aprilie 9 – Se naște, la București, *Elisabeta Alexandra (Sandra)* Vulcănescu, a doua fiică a lui Mircea Vulcănescu.

iunie 25 – august 13 – Participă la cea de a șaptea campanie monografică, desfășurată la Cornova, județul Orhei (Basarabia), împreună cu: D. C. Amzăr, Ernest Bernea, H. Brauner, Ștefania Cristescu, Gh. Focșa, Anton Golopenția, Paula Gusti, Traian Herseni, Ion Ionică, Octavian Neamțu, Mihai Pop, H. H. Stahl, P. Ștefănucă, Ion Zamfirescu, Ion Zurescu ș. a.

august 21 – În cadrul „Universității Radio", vorbește despre *Țăranul basarabean.*

În anul universitar 1931–1932 ține seminar de etică cu tema *Etica sistematică.*

noiembrie 15 – În „Limba română" tipărește cronica sociologică *Lucrările școlii române de sociologie.*

1932 februarie 18 – În cadrul ciclului de conferințe *Explicația timpului nostru,* organizat de Gruparea „Forum", condusă de Ionel Jianu, rostește conferința *Spre un nou medievalism economic.*

aprilie 6 – În cadrul Secției sociologice a Institutului Social Român, prezintă *Strucutra vieții economice a statului Cornova.*

mai 25 – În același cadru organizatoric, susține conferința *Gospodăriile.*

iunie 9 – Dimitrie Gusti este numit ministru al Instrucțiunii, Cultelor și Artelor (până în 13 noiembrie 1933).

octombrie 13 – În deschiderea ciclului „Idoli", organizat de Asociaţia de arte, litere şi filosofie „Criterion", participă la dezbaterea personalităţii lui Lenin, alături de: Petre Viforeanu, H. H. Stahl, C. Enescu şi Mihail Polihroniade; Vulcănescu prezintă *Teza leninistă,* din perspectivă sociologică.

În anul universitar 1932–1933, la seminarul de etică se discută tema *Etica şi celelalte discipline filosofice.*

noiembrie 25 – În cadrul unui ciclu organizat de ziarul „Cuvîntul", vorbeşte despre *Gospodăria ţărănească şi economia capitalistă.*

decembrie 4 – Colaborează la „Dreapta" cu articolul *În ceasul al unsprezecelea* (partea a II-a, cu titlul *Cele două Românii,* va apărea în 11 decembrie 1932).

decembrie 11 – La Fundaţia „Dalles" se proiectează filmul *Drăguş. Viaţa unui sat,* pe care îl comentează Mircea Vulcănescu.

decembrie – Prin „Dreapta", poartă o polemică de idei cu Petru Comarnescu (care scrie în „Stânga").

În „Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială" (nr. 1-4), apare studiul *Teoria şi sociologia vieţii economice. Prolegomene la studiul morfologiei economice a unui sat.*

1933 martie – În timpul ministeriatului lui D. Gusti, la Ministerul Instrucţiei, Cultelor şi Artelor se constituie o comisie de studii pentru întocmirea proiectului legii de reorganizare a ministerului. Se iniţiază şi se finalizează o anchetă, precum şi cercetări teoretice. Reorganizarea nu se va face, întrucât cade guvernul. (Vezi vol. apărut în 1934).

aprilie 9 – Th. Masaryk îi trimite o scrisoare lui Virgil Madgearu în care îl elogiază pe Vulcănescu (tipărită în 1990).

iulie 1 – Se naşte, la Bucureşti, *Ioana-Maria-Mărgărita (Măriuca) Vulcănescu,* a treia fiică a lui Mircea Vulcănescu.

iulie 26 – La „Universitatea Radio" prezintă *Cronica socială.*

octombrie 31 – G. Călinescu tipăreşte în „Viaţa Românească" articolul polemic *Marele profet Vulcănescu.*

În anul universitar 1933–1934, la seminarul de etică se prezintă *Istoria eticii. Etica şi disciplinele cadrelor vieţii sociale.*

Colaborează la memorandumul prezentat de Virgil Madgearu, intitulat *La capacité de payement et la dette publique de la Roumanie.*

1934 ianuarie 23 – În localul Academiei Comerciale, în cadrul ciclului *Sisteme şi programe economice contemporane,* prezintă conferinţa *Sistemul economic al Rusiei Sovietice.*

D. Gusti este numit director al Fundaţiilor Regale.

ianuarie – Împreună cu Mircea Eliade, Constantin Noica, H. H. Stahl ş. a., intră în colegiul de redacţie al „Convorbirilor literare" (până în iunie, când demisionează cu toţii).

februarie 20 – La inaugurarea ciclului *Tendinţele zilei de astăzi,* organizat de Uniunea Intelectuală Română, după un cuvânt de deschidere rostit de C. Rădulescu-Motru, conferenţiază Mihail Manoilescu şi Mircea Vulcănescu; acesta din urmă prezintă *Tendinţele tinerei generaţii în domeniul social şi economic* (tipărite în broşură).

octombrie 15 – Apare revista „Criterion"; în nr. 1, publică studiul *Spiritualitate.*

noiembrie 15 – decembrie 1 – În „Criterion" (nr. 3–4), apare studiul *Generaţie.* Sub numele lui D. Gusti apare vol. colectiv: *Un an de activitate la Ministerul Instrucţiei, Cultelor şi Artelor, 1932–1933;* colaborează: D. Gusti, C. Rădulescu-Motru, Petre Andrei, I. C. Petrescu, Vasile Băncilă, Anton Golopenţia ş. a. Mircea Vulcănescu redactează referatul general *Reorganizarea Ministerului de Instrucţie, Culte şi Arte şi transformarea lui într-un Minister al Culturii Naţionale.*

1935 februarie 12 – La Secţia economică a Institutului Social Român vorbeşte despre *Situaţia şi tendinţele agriculturii* (ciclul *Tendinţele economiei româneşti*).

aprilie 6 – La Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale, în cadrul ciclului organizat de Asociaţia Economiştilor, vorbeşte despre *Economia de război.*

iunie 19 – Este numit director general al Direcţiei Vămilor din Ministerul de Finanţe (până în 1937).

1936 ianuarie – Începe să apară lunar revista „Sociologie românească" (până în 1943).

mai – Se inaugurează Muzeul Satului din Bucureşti.

iunie – În „Sociologie românească" (nr. 6), publică o cronică la lucrarea lui V. N. Madgearu, *Agrarianism, capitalism, imperialism. Contribuţii la studiul economiei sociale româneşti.*

În anul universitar 1936–1937, la seminarul de etică se discută tema *Etica şi celelalte discipline filosofice.*

„Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială" apare ca *Omagiu profesorului D. Gusti. XXV de ani de învăţământ universitar, 1910–1935;* în vol. II, Mircea Vulcănescu publică amplul studiu (150 p.) intitulat *Dimitrie Gusti, profesorul.*

1937 februarie 9 – În cadrul unui ciclu organizat de Institutul Francez de Înalte Studii din Bucureşti, rosteşte conferinţa *Clasele sociale în Franţa după războaiele religioase.*

februarie – martie – În „Sociologie Românească" apare studiul *Excedentul populaţiei agricole şi perspectivele gospodăriei ţărăneşti.*

martie – Rosteşte conferinţa *Omul românesc.*

septembrie – Este eliberat din funcţia de director general al Direcţiei Vămilor (îl prinsese, din pură întâmplare, pe Eduard Mirte făcând contrabandă cu băuturi şi ţigări).

Este numit director general al Datoriei Publice din Ministerul de Finanţe. În anul universitar 1937–1938, la seminarul de etică se discută *Faptul etic.*
Colaborează la „Revista de studii sociologice şi muncitoreşti" (nr. 13).

1938 februarie 24 – Votează (prin vot deschis) împotriva proiectului *Constituţiei* lui Carol al II-lea, care introduce pedeapsa cu moartea (Este unul dintre cei 5 483, adică 0,13 %, din întreaga ţară, care votează împotrivă). Îşi prezintă demisia din funcţia de director general, întrucât fusese numit de rege. Nu i se acceptă demisia.
În anul universitar 1938–1939, la seminarul de etică se dezbate tema *Idealul etic.*
Se constituie Asociaţia pentru *„Enciclopedia României"*, unde Vulcănescu este administrator delegat ş. a.
Apare vol. I al *Enciclopediei României,* în care publică studiul (100 p.) *Războiul pentru Întregirea Neamului.*
În vol. al II-lea al *Enciclopediei României,* prezintă *Înfăţişarea socială* a judeţelor Alba şi Mehedinţi.
Colaborează la „Annales sociologiques" (Paris), în care prezintă ***Publicaţiile şcolii româneşti de sociologie*** (cărţi semnate de D. Gusti, Traian Herseni, H. H. Stahl, vol. colectiv *Un an de activitate la Ministerul Instrucţiei...* şi „Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială", 1932).

1939 În anul universitar 1939–1940, la seminarul de etică se discută tema *Agentul moral.*

1940 februarie 20 – În cadrul unui ciclu organizat de Institutul Francez de Înalte Studii din România la Sala „Dalles", vorbeşte despre *Clasele sociale în timpul Revoluţiei Franceze.*
martie 15 – Moare Nae Ionescu.
Curând se va înfiinţa Asociaţia filosofică „Prietenii operei lui Nae Ionescu".
octombrie – La Radio Bucureşti rosteşte *Cânturi pentru durerea şi nădejdea ceasului de acum,* prilejuite de răpirea Ardealului de Nord.
În anul universitar 1940–1941, la seminarul de etică se prezintă *Faptul etic. Idealul etic. Agentul moral.*
noiembrie – Este numit la conducerea Casei Autonome de Finanţare şi Amortizare, mai apoi, preşedinte al Casei Autonome a Fondului Apărării Naţionale.
În vol. colectiv *Îndrumări pentru monografiile sociologice* (sub conducerea ştiinţifică a lui D. Gusti şi conducerea tehnică a lui Traian Herseni), apărut sub egida Institutului de Ştiinţe Sociale al României, se tipăreşte un fragment din *Teoria şi sociologia vieţii economice* (reed. 2000).

1941 ianuarie 27 – Este numit subsecretar de stat la Ministerul de Finanţe; este membru al guvernului condus de Ion Antonescu (până la 23 august 1944).
februarie – Este asistent onorific în cadrul Catedrei de sociologie.
mai – în „Revista de studii sociologice şi muncitoreşti" (nr. 28) publică articolul *Virgil Madgearu, intelectualul.*

În anul universitar 1941–1942, la seminarul de etică se discută tema *Etica – disciplină filosofică.*

Contribuția sociologică îi este prezentată de Traian Herseni în vol. colectiv *Istoria filosofiei moderne,* vol. V. *Filosofia românească de la origini până astăzi.*

Se începe tipărirea cursurilor profesate de Nae Ionescu. Apare *Istoria logicii,* cu studiul introductiv scris de Mircea Vulcănescu și Constantin Noica.

1942 martie 22 – La Ateneul Român prezintă conferința *Două tipuri de filosofie medievală.*

În anul universitar 1942–1943, la seminarul de etică se discută tema *Tehnica muncii intelectuale.*

Apare *Metafizica I* de Nae Ionescu.

Se tipărește culegerea *Izvoare de filosofie,* vol. I, îngrijită în colaborare cu Const. Floru și Const. Noica; aici apare studiul *Două tipuri de filosofie medievală,* alături de lecția inaugurală a lui Nae Ionescu, *Funcțiunea epistemologică a iubirii.*

1943 ianuarie 10 – La Ateneul Român, rostește conferința *Dimensiunea românească a existenței.*

iulie 23 – La Institutul Central de Statistică, susține conferința *Gospodăria țărănească și problemele pe care le pune statisticienilor.*

Apar: Nae Ionescu, *Logica* și *Izvoare de filosofie,* vol. II, cu studiul *Dimensiunea românească a existenței.*

1944 august 23 – Cade guvernul condus de Ion Antonescu.

Revine director la Datoria Publică.

Nu mai ține seminarii de etică.

Deschide cursul de economie politică la Școala Superioară de Asistență Socială.

Scrie despre *Actualitatea lui Virgil Madgearu.*

1946 mai 18–28 – Este deținut la Arsenal, împreună cu alți foști demnitari, pe timpul procesului lui Ion Antonescu. Scrie *Jurnalul de la Arsenal.*

Își reia postul de director al Datoriei Publice.

Reia lucrul la teza de doctorat, cu titlul *Problemele economiei românești după al doilea război mondial* (redactează doar *Introducerea).*

august 30 – Este arestat și depus la Arsenal.

octombrie 9 – Este judecat și condamnat, în cadrul celui de-al doilea lot al „criminalilor de război", la 8 ani temniță grea, cu drept de recurs.

1947 Decizia Curții de Apel este casată; numeroase amânări ale rejudecării procesului

decembrie 11 – Începe, cu public, rejudecarea procesului celor 19 demnitari din guvernul condus de Ion Antonescu. Pentru Mircea Vulcănescu, depun mărturie: D. Gusti, D. C. Georgescu, Vasile Băcilă, Anton Dumitriu ș. a.

1948 ianuarie 15 – La proces, rostește o amplă apărare, în decurs a patru ore, cu titlul *Ultimul cuvânt.*

februarie 6 – Se pronunţă sentinţa procesului: cea din toamna lui 1946. La recurs, nu intervine nici o schimbare.
Soţia şi fiicele Sandra şi Măriuca sunt evacuate din casa proprie (str. Popa Soare nr. 16); îşi găsesc adăpost la familia dr. Sandu Sturdza (vilă, vizavi de Facultatea de Medicină).

1951 septembrie 9 – Moare, în detenţie, *Anton Golopenţia* (n. 1909).

1952 octombrie 28 – *Mircea Vulcănescu* se stinge din viaţă în Închisoarea de la Aiud, la 48 de ani. Se spune că ultimele lui cuvinte ar fi fost: „Să nu ne răzbunaţi". Este înmormântat în Cimitirul de pe Dealul Robilor, din marginea Aiudului.
Familia va fi înştiinţată despre deces de-abia peste un an.

1955 octombrie 30 – Moare, la Bucureşti, *D. Gusti* (n. 1880).

1958 decembrie – *Constantin Noica* este arestat şi condamnat. Va fi eliberat în 1964.

1970 noiembrie 27 – Moare, la Bucureşti, *Petru Comarnescu* (n. 1905).

1971 În studiul *Profesorul Dimitrie Gusti şi şcoala sociologică de la Bucureşti* (din vol. colectiv *Şcoala sociologică de la Bucureşti,* vol. II), *Pompiliu Caraioan* prezintă şi contribuţia sociologică a lui Mircea Vulcănescu.

1977 martie 4 – Zaharia Balinca, fost student al lui Vulcănescu, face o vizită Mărgăritei Vulcănescu şi începe ordonarea materialului de arhivă.
octombrie 26 – Se împlinesc 25 de ani de la moarte. Familia îl pomeneşte la Biserica de Lemn (Biserica lui Horea) din Munţii Apuseni.

1980 februarie 13 – Se împlinesc 100 de ani de la naşterea lui D. Gusti.
iulie 17 – Moare, la Bucureşti, *Traian Herseni.*

1981 În „Vatra" (nr. 2) şi în „Ramuri" (nr. 12) se publică fragmente din *Dimensiunea românească a existenţei.*
H. H. Stahl tipăreşte *Amintiri şi gânduri din vechea şcoală a „monografiilor sociologice",* în care îl prezintă şi pe Mircea Vulcănescu.

1983 În „Ethos" (Paris) (caiet 4) se tipăreşte *Ultimul cuvânt.*
În „Caiete critice" (supliment al „Vieţii Româneşti", nr. 1–2) se retipăreşte integral *Dimensiunea românească a existenţei.*
Ştefan J. Fay schiţează un profil al lui Mircea Vulcănescu.

1984 În „Almanahul literar", Constantin Noica publică: *O amintire despre Mircea Vulcănescu.*
septembrie 15 – Moare, la Bucureşti, Paul Sterian (n. 1904).

1985 toamna – Se propune Editurii Eminescu (director: Valeriu Râpeanu) publicarea unei culegeri cu scrieri filosofice şi de critică culturală. Oferta este acceptată şi se începe pregătirea volumului.

1987 aprilie – Moare, la Bucureşti, Mărgărita Vulcănescu (n. 1897).
decembrie 4 – Moare, la Sibiu, Constantin Noica (n. 1909).

1988 octombrie 9 – Moare, la Bucureşti, Zaharia Balinca (n. 1914).

1989 mai – La Editura Eminescu (redactor: Aurelia Batali) este definitivat pentru a fi cules tipografic manuscrisul *Dimensiunea românească a existenţei* (aproape 1 000 p.; va apărea, în trei părţi, între 1992–1996).

1990 mai-august – În „Sociologie românească" (nr. 3–4) se publică darea de seamă *Câteva observaţiuni asupra vieţii spirituale a sătenilor din Goicea-Mare. Note dintr-o anchetă sociologică* şi scrisoarea lui Th. Masaryk către V. Madgearu.

1991 august – În „Viaţa Românească" începe publicarea unei serii de inedite din scrierile vulcănesciene.

septembrie 9 – Moare, la Bucureşti, Henri H. Stahl (n. 1901).

Apar volumele *Logos şi Eros în metafizica creştină, Războiul pentru Întregirea Neamului* şi *Dimensiunea românească a existenţei* (Editura Fundaţiei Culturale Române).

Ştefan J. Fay tipăreşte *Sokrateion* (despre Mircea Vulcănescu, la Editura Humanitas).

1992 iulie – august – În „Sociologie românească" (nr. 4) se publică *Raportul Secţiei economice (Runcu, 1930).*

Apar: *Dimensiunea românească a existenţei,* vol. 1. *Pentru o nouă spiritualitate filosofică* (Editura Eminescu) şi *Ultimul cuvânt* (Editura Humanitas).

1995 Apare *Dimensiunea românească a existenţei,* vol. 2. *Chipuri spirituale* (Editura Eminescu).

1996 Revista „Manuscriptum" îi dedică un număr dublu (nr. 1–2); cuprinde şi inedite sociologice, corespondenţă către D. Gusti şi o prezentare (inedită) a lui Traian Herseni, scrisă pentru proiectata *Istorie a sociologiei româneşti.* Apare *Dimensiunea românească a existenţei,* vol. 1–3 (vol. 1–2, reluate; vol. 3: *Către fiinţa spiritualităţii româneşti*).

1997 Apare vol. *Prolegomene sociologice la satul românesc* (Editura Eminescu).

1998 Apar: *Şcoala sociologică a lui Dimitrie Gusti* (Editura Eminescu) şi *Conjuncturi internaţionale. Cronici externe, 1935* (Editura Crater).

2001 Apare: Marin Diaconu, *Mircea Vulcănescu. Profil spiritual* (cu repere bibliografice, Vulcănescu despre el însuşi, valorizări critice, bibliografie ş.a.)

2003 Apare culegerea *De la Nae Ionescu* la *„Criterion"* (Editura Humanitas).

III. BIBLIOGRAFIE

1. LISTA LUCRĂRILOR DE SOCIOLOGIE ALE LUI MIRCEA VULCĂNESCU

1.1. Volume

Prolegomene sociologice la satul românesc. Ediţie îngrijită de Marin Diaconu, Bucureşti, Editura Eminescu, 1997, 377 p.

Şcoala sociologică a lui Dimitrie Gusti. Ediţie îngrijită de Marin Diaconu, Bucureşti, Editura Eminescu, 1998, 191 p.

Conjuncturi internaţionale. Cronici externe, 1935. Ediţie îngrijită de Marin Diaconu, Bucureşti, Editura Crater, 1998, 342 p.

1.2. Studii în volume colective

Reorganizarea Ministerului de Instrucţie Publică, Culte şi Arte şi transformarea lui într-un Minister al Culturii Naţionale (Referat general), în volumul colectiv Dimitrie Gusti, *Un an de activitate la Ministerul Instrucţiei, Cultelor şi Artelor, 1932–1933.* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Bucovina", 1934, p. 1039–1125.

Dimitrie Gusti, profesorul, în volumul colectiv *Dimitrie Gusti şi şcoala sociologică de la Bucureşti,* Bucureşti, Institutul Social Român, 1937, p. 5–94.

Războiul pentru Întregirea Neamului, în volumul colectiv *Enciclopedia României,* volumul I. Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, 1938, p. 885–936 +1 pl.

Judeţul Alba. Înfăţişarea socială, în volumul colectiv *Enciclopedia României,* volumul II, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, 1938, p. 21–22.

Judeţul Mehedinţi. Înfăţişarea socială, în volumul colectiv *Enciclopedia României,* volumul II, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, 1938, p. 278–279.

Plan pentru cercetarea gospodăriei ţărăneşti, în volumul colectiv *Îndrumări pentru monografiile sociologice,* Bucureşti, Institutul de Ştiinţe Sociale al României, 1940, p. 388–391.

În colaborare cu Traian Herseni şi Henri H. Stahl (altă ediţie 200?).

1.3. Studii, articole

Individ şi societate în sociologia contemporană (teză de licenţă, 1925).

Cauzalitate şi teleologie în ştiinţele sociale (1925).

Câteva observaţiuni asupra vieţii spirituale a sătenilor din Goicea-Mare (psihologice şi culturale). Note dintr-o anchetă sociologică, în „Sociologie românească", an I, nr. 3–4, 1990, p. 365–369.

„L'Année sociologique" (Nouvelle série), tome I, 1923–1924, în „Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială", an VII, nr. 3–4, 1928, p. 606–616.

Realitatea spirituală în cercetarea monografică a societăţilor, în „Ultima oră", an I, nr. 116, 19 mai 1929, p. 2 (De la Institutul Social Român).

Satul Românesc în *„Realitatea ilustrată",* an III, nr. 40, 28 septembrie 1929, p. 3–11.

Max Scheler (1874–1928), în „Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială", an VIII, nr. 1–3, ianuarie–octombrie 1929, p. 369–382 („Mişcarea ideilor").

Lucrările şcoalei române de sociologie în „Limba română", an III, nr. 1, 15 octombrie 1931, p. 15 („Cronica sociologică").

Pentru Dimitrie Gusti în „Secolul", an I, nr. 6, 20 martie 1932, p. 6.

Burghezie, proletariat şi ţărănime. Scurte consideraţiuni sociologice, în „Cuvântul", an VIII, nr. 2720, 16 noiembrie 1932, p. 1, 2.

Gospodăria ţărănească şi economia capitalistă, în „Cuvântul", an VIII, nr. 2735, 1 decembrie 1932, p. 5. Nesemnat.

În ceasul al unsprezecelea, I, în „Dreapta" an II, nr. 1, 4, 25 decembrie 1932, p. 1,2.

Cele două Românii, II, în „Dreapta", an II, nr. 2, 11 decembrie 1932, p. 1, 3. Partea a II-a a art. *În ceasul al unsprezecelea.*

Puțină sociologie, în „Dreapta" an II, nr. 4, 25 decembrie 1932, p. 1, 3.

Teoria și sociologia vieții economice. Prolegomene la studiul morfologiei economice a unui sat, în „Arhiva pentru știința și reforma socială", an X, nr. 1–4 [ianuarie–decembrie] 1932, p. 206–222.

Egalitate sau altceva? ..., în „Dreapta" an II, nr. 5, 29 ianuarie 1933, p. 3.

Generație, în „Criterion", an I, nr. 3–4, 15 noiembrie–1 decembrie 1934, p. 3–6 („o idee").

Structura populației agricole românești, în „Excelsior", an I, nr. 1, 2 martie 1935, p. 4.

V. N. Madgearu, „Agrarianism, capitalism, imperialism. Contribuțiuni la studiul evoluției sociale românești", vol. 1, in 8^0, p. 171, București, *(Economistul),* 1936, în „Sociologie românească", an I, nr. 6, iunie 1936, p. 39–44.

Hommage au prof. D. Gusti, în „Le Moment", an IV, nr. 567, 11 ianuarie 1937, p. 9.

Excedentul populației agricole și perspectivele gospodăriei țărănești, în „Sociologie românească", an II, nr. 2-3, februarie–martie 1937, p. 95–100.

Perspective internaționale, în „Revista de studii sociologice și muncitorești", an III, nr. 13, februarie 1937, p. 6–9

O propunere cu privire la programul Congresului Internațional de Sociologie de la București, în „Sociologie românească", an III, nr. 1–3, ianuarie–martie 1938, p. 102.

Publications de l'école roumaine de sociologie, în „Annales sociologiques", série A, fasc. 3, 1938, p. 49–60; serie C, fasc. 3, 1938, p. 97–101.

Virgil Madgearu, intelectualul, în „Studii sociologice și muncitorești", an VIII, nr. 28, mai 1941, p. 3–9.

Intelectualul în genere, în „Viața Românească", an LXXXVI, nr. 10, octombrie 1991, p. 54–67 („Restituiri").

Nevoia de unitate a spiritului meu mi-a impus sinteza. Între Dimitrie Gusti și Nae Ionescu, în „Viața Românească", an LXXXVIII, nr. 8–9, august–septembrie 1993, p. 112–115 („Restituiri").

Sociologie românească (Răspuns d-lui C. Georgiade), în „Manuscriptum", an XXVII, nr. 1–2 (102–103), ianuarie–iunie 1996, p. 139–146.

Scrisori către Dimitrie Gusti, în rev. cit., p. 151–157.

Gospodăria țărănească și problemele pe care le pune statisticienilor, în rev. cit., p. 158–175.

Idolul „Lenin", în rev. cit., p. 212–225.

2. DESPRE MIRCEA VULCĂNESCU CA SOCIOLOG

Stahl H. H., *Școala monografiei sociologice,* în „Arhiva pentru știința și reforma socială", an XIV, 1936, *Omagiu profesorului D. Gusti. XXV de ani de învățământ universitar (1910-1935),* vol. II, p. 1130–1165.

Herseni Traian, *Sociologia*, în vol. colectiv *Istoria filosofiei moderne*, vol. V, *Omagiu profesorului Ion Petrovici*, Bucureşti, Tiparul Universitar, 1941, p. 580–581.

Caraioan Pompiliu, *Profesorul Dimitrie Gusti şi şcoala sociologică de la Bucureşti*, în vol. colectiv *Şcoala sociologică de la Bucureşti*, vol. II., Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1971, p. 35–151.

Stahl Henri H., *Amintiri şi gânduri din vechea şcoală a „monografiilor sociologice"*, Bucureşti, Editura Minerva, 1981, passim.

Fay Ştefan J., *Sokrateion sau mărturie pentru om*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991, p. 151 (ed. a II-a, cu titlul *Sokrateion. Mărturie despre Mircea Vulcănescu*, cu adăugiri, 1998).

Diaconu Marin, *Mircea Vulcănescu – filosoful şcolii sociologice a lui Dimitrie Gusti;* în „Sociologie românească", an III, nr. 4, 1992, p. 357–377.

Herseni Traian, ... *Marea lui vocaţie a fost metafizica, logica şi teoria cunoaşterii* ..., în „Manuscriptum", an XXVII, nr. 1–2 (102–103), ianuarie–iunie 1996, p. 130–133.

Larionescu Maria, *Mircea Aurel Vulcănescu*, în vol. colectiv *Dicţionar de sociologie*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1996. p. 316.

Diaconu Marin, *Mircea Vulcănescu*, în vol. colectiv *Sociologi români. Mică enciclopedie*, Bucureşti, Editura Expert, 2001, p. 468–473.

Diaconu Marin, *Mircea Vulcănescu. Profil spiritual*, Bucureşti, Editura Eminescu, 2001, p. 264.

În cuprins: repere bibliografice şi spirituale, 1904–2001, valorizări critice, bibliografie, lista publicaţiilor la care a colaborat ş.a.

IV. MANIFESTĂRI CULTURALE LA CENTENAR (IANUARIE–IULIE 2004)

La Editura Compania (director, Petru Romoşan; redactor, Adina Kenereş) a apărut, la 15 februarie 2004, culegerea *Tânăra generaţie*. Din cuprins: *Generaţie; Problema generaţiei; Tendinţele tinerei generaţii în domeniul sociale şi economic. Activismul prin disperare; Tendinţele politice ale generaţiei tinere; Istorismul prin resemnare în spiritualitatea tinerei generaţii; Grupul „Criterion", Misiunea culturală a studenţimii româneşti* ş. a. Cuvânt înainte de Dorin-Liviu Bîtfoi. Lucrarea este însoţită de repere bibliografice şi spirituale, note şi o bogată iconografie (Ediţie îngrijită de Marin Diaconu, 221 p.).

*

Editura Humanitas ni l-a adus pe Mircea Vulcănescu cu scrierile religioase, adunate sub titlul *Bunul Dumnezeu cotidian*. Sunt prezente în volum lucrările de filosofie a religiei, de publicistică religioasă şi texte ale câtorva conferinţe. Din cuprins: *Posibilităţile filosofiei creştine; Creştinul în lumea modernă; Ideea de*

Dumnezeu în filosofia Tomei din Aquino; Jaques Maritain – gânditorul şi artistul; Infailibilitatea bisericii şi failibilitatea sinodală; Creştinism, creştinătate, iudaism şi iudei; Gânduri despre starea bisericii în statul laic; O cruce pe Mormântul Eroului Necunoscut; Gândirea religioasă contimporană ş.a. Lucrarea are o prefaţă, note şi comentarii, indice de nume şi indice de publicaţii. (Redactor, Sorin Lavric, ediţie îngrijită de Marin Diaconu, 493 p.).

*

În „Viaţa Românească", nr. 1–2, ianuarie–februarie 2004, apare grupajul *Centenar Mircea Vulcănescu.* În aproape 90 de pagini de revistă se publică: o autobiografie, alte texte vulcănesciene inedite: *Etica funcţionarului român, Gânduri întârziate ..., Conferinţa Sud-Estului European; Reflecţiuni aspupra inteligenţei ...* ş. a.; se continuă cu evocări semnate de Mărgărita Vulcănescu, soţie, şi două dintre fiice: Sandra de Hillerin Vulcănescu şi Măriuca Vulcănescu. Colalaborează, cu reflacţii despre filosoful, cărturarul şi omul Mircea Vulcănescu, universitari, cercetători, gânditori: Cicerone Poghirc, Ion Papuc, Gheorghiţă Geană, Constantin Schifirneţ, Constantin Aslam, Gh. Al. Cazan, Viorel N. Cernica ş.a. (Coordonator de număr, Liviu Ioan Stoiciu).

*

La postul naţional de Radio s-au prezentat, de la începutul anilor '90 şi până în 2003, vreo 20 de emisiuni, cărora li s-au adăugat alte câteva, între ianuarie–iulie 2004:

în ianuarie 2004, Adrian Pintea a recitat poezia *Spânzurătoare* (Emisiunea „Poezie românească", realizator Emil Buruiană);

11 februarie 2004, *Centenar Mircea Vulcănescu,* relatări cu vocea lui Mircea Vulcănescu, colaboratori: Măriuca Vulcănescu, Ştefan J. Fay şi Marin Diaconu („Portrete şi evocări literare", realizatoare Anca Mateeescu);

21 februarie 2004, *Centenar Mircea Vulcănescu* (1). Invitat Gheorghiţă Geană, colaboratori Dan Dungaciu, Marin Diaconu („Izvoare de filosofie" realizator Constantin Aslam);

21 februarie 2004, Mircea Vulcănescu, *Tânăra generaţie.* Invitaţi Dorin-Liviu Bîtfoi şi Paul Cernat („O oră cu Diana Nedelcu");

28 februarie 2004, *Centenar Mircea Vulcănescu* (2). Invitat Gheorghiţă Geană, colaboratori Mihai Şora şi Marin Diaconu („Izvoare de filosofie", realizator Constantin Aslam);

3 martie 2004, *Centenar Mircea Vulcănescu.* Colaboratori Gh. Vlăduţescu, Constantin Aslam şi Marin Diaconu („Mediateca. Etică – estetică", realizatoare Teodora Stanciu);

4 martie 2004, Mircea Vulcănescu, *Tânăra generaţie.* Invitaţi Dan C. Mihăilescu şi Dorin-iviu Bîtfoi („O samă de cuvinte. Essentialia", realizatoare Oana Georgiana Enăchescu);

3 iulie 2004, *Către un alt Mircea Vulcănescu. Reflecţii pe marginea textelor din volumul „Bunul Dumnezeu cotidian"*, Invitat Gheorghiţă Geană, colaborator Marin Diaconu („Izvoare de filosofie"; realizator Constantin Aslam);

7 iulie 2004, *Mircea Vulcănescu şi revizuirea de conştiinţă a generaţiei sale.* Invitaţi Liviu Bordaş şi Marin Diaconu („Mediateca. Etică – estetică", realizatoare Teodora Stanciu).

*

În „L.A. & I. Litere, arte, idei" (editori: Tania Radu şi Dan C. Mihăilescu, nr. 7, 23 februarie 2004) se publică două texte inedite, scrise de Mircea Vulcănescu în anii '20: *Ortodoxie. În marginea unui „Itinerariu spiritual"* şi *Tineretul intelectual şi calea către ortodoxie.*

*

În „Literatorul" (redactor-şef Fănuş Neagu) se tipăresc inedite vulcănesciene: *Viaţa socială* (nr. 8, 26 februarie 2004), *Încercare asupra unei teorii a culturii ortodoxe orientate asupra Maicii Domnului* (nr. 9, 4 martie 2004) şi *Înţelegerea teologică a existenţei* (nr. 10, 12 martie 2004), precum şi texte semnate de Şerban Cioculescu (1986) şi Marin Diaconu (ambele, în nr. 8, 26 februarie 2004).

*

În „Familia" (redactor-şef Ioan Moldovan, nr. 4, aprilie 2004), în cadrul grupajului *Mircea Vulcănescu – Centenar,* apar: textul inedit *În marginea mişcării filosofice din Franţa. Ideile lui Jaques Maritain* şi însemnări semnate de Constantin Aslam *(Lecţia lui Mircea Vulcănescu)* şi Marin Diaconu *(Între Nae Ionescu şi Constantin Noica. Deschiderea către Istoria Filosofiei a lui Mircea Vulcănescu).*

În curs de apariţie: *Gânduri pentru durerea şi nădejdea ceasului de acum.* Conferinţe radiofonice (Editura Casa Radio). Culegerea va fi însoţită de un disc cu vocea lui Mircea Vulcănescu şi colaboratori, în lecturi din ultimii 15 ani.

GOSPODĂRIA ŢĂRĂNEASCĂ ŞI ECONOMIA CAPITALISTĂ

MIRCEA VULCĂNESCU

1. CUVÂNT INTRODUCTIV LA UN CICLU DE CONFERINŢE ŞI O MĂRTURISIRE DE CREDINŢĂ*

Doamnelor şi Domnilor,

Revenindu-mi, printr-un concurs neaşteptat de împrejurări, sarcina, destul de grea, de a deschide, înaintea Domnilor-voastre, ciclul de conferinţe organizat de pagina economică a ziarului „Cuvântul", asupra *Orientării noastre economice*, socotesc de oarecare folos să încep, înainte de a trece la dezvoltarea subiectului care-mi revine, prin a face câteva precizări, în legătură cu intenţia care a prezidat la organizarea acestui ciclu.

Arătând care sunt intenţiile organizatorilor lui, definind, cu alte cuvinte, cadrul şi atmosfera acestor prelegeri, va reieşi mai clar şi motivul pentru care, în ce mă priveşte, mi-am ales ca temă de convorbire problema *Gospodăriei ţărăneşti în faţa economiei capitaliste.*

Doamnelor şi Domnilor,

Ziarul „Cuvântul" nu există de ieri, de alaltăieri. Sunt mai bine de opt ani de când există şi sunt aproape patru ani de când se află în mâinile actualei lui direcţii. Pomenesc de ea, pentru că, în ce mă priveşte, prin ea mă simt eu, care nu sunt ziarist, legat de Dânsul.

Ce înseamnă „Cuvântul" în viaţa publică a societăţii româneşti, nu o voi spune. Sunt prea recente anumite reticenţe ale unui balcon fără cetitori de vizavi, pentru ca să încerc măcar o definire care să nu apară ca o încercare de justificare. Şi justificări nu vor fi.

Voi spune însă, în câteva cuvinte, ce înseamnă pentru noi, aceştia câţiva care împlinim aproape treizeci de ani, profesorul Nae Ionescu. Ce înseamnă Nae Ionescu, dinainte de a fi director al ziarului „Cuvântul" şi ce va însemna, desigur, totdeauna, oricare ar fi soarta ziarului său.

* Titlul de paragraf dat de editor.

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 25–54, Bucureşti, 2004

Nae Ionescu, conferențiarul de logică și teoria cunoștinței și mai târziu conferențiarul de istoria logicii și metafizică de la Universitatea din București, este îndrumătorul nostru filosofic. Gânditor puternic și original, într-o vreme în care tiparul este calea obișnuită a exprimării gândului, oricare, profesorul Nae Ionescu și-a păstrat ani întregi exprimarea gândului său, numai pentru elevii săi, prin vorbă. Și așa se face că, înainte de a fi publicat o „carte", Nae Ionescu era deja, pentru noi toți, un cap de școală. Și tot așa se face că, străini condeiului ziaristic, atunci când Nae Ionescu a luat pana într-o redacție, ne-am găsit adunați firesc în juru-i, noi, elevii lui, dezvoltând, fiecare pe terenul lui, pozițiile inițiale ale învățământului său.

Care sunt aceste poziții și care e legătura lor cu acest ciclu?

Pornind de la ceea ce este mai puternic și mai viu în filosofia profesorului său: Rădulescu-Motru, trei idei fundamentale călăuzesc gândirea lui Nae Ionescu. Cea dintâi este *ideea realistă:* ideea simplă, că nimic nu poate fi altceva decât ce este, o idee veche de două mii de ani și totuși adânc ignorată. A doua este *ideea unității structurale:* ideea că tot ce se întâmplă ca fapt divers nu e decât o parte a unui singur întreg în care-și află însemnătatea. Ideea că nimic nu există izolat și întâmplător, ci totul nu e decât un semn pentru o structură fundamentală. A treia idee, derivată, e *ideea corelației.* Ideea de metodă. Dacă, din ce există, nimic nu există decât ca parte dintr-un tot, structura totală în care lucrurile particulare își află sens poate fi descoperită din observația paralelă a mai multor serii de fapte și din intuirea elementului lor esențial, caracteristic.

Transpuse în planul politic, prima idee ne dă *realismul politic,* adică orientarea după fapte, după realitate și nu după idei. Și forma ei este *autohtonismul.* Nu „naționalismul", zic, ci autohtonismul. Naționalismul poate fi un ideal formal, fără conținut specific. Poate fi exaltarea națiunii fără conștiința specificității ei. Ci autohtonismul. Adică, doctrina unui naționalism aflat în slujba valorilor specifice ale neamului din care faci parte, nu numai ca un ideal de promovat, ci și ca o trăire de fiecare ceas, de fiecare gând, a formelor de viață ale națiunii. Și aceasta nu pentru că vrei, ci pentru că nu poți altfel, pentru că așa ți-este firea și felul de care nu te poți lipsi, nici rupe, fără monstruozitate.

Din acest realism politic, aplicat ființei etnice a neamului nostru, scoate Nae Ionescu *caracterele esențiale ale unității structurale* a acestuia: *ortodoxie, monarhie, țărănism.* Iarăși, nu ca idealuri, ca țeluri artificial propuse sau impuse, ci ca realități de fapt, închise în firea neamului nostru. Suntem de totdeauna *ortodocși.* Ethosul nostru este ortodox, din firea lui. Așa ne-am pomenit de când suntem. Și nu se poate spune că ne-a făcut cineva așa, după ce mai înainte fusesem altfel. Așijderea, suntem și *monarhiști,* domnul fiindu-ne de totdeauna simbolul unității noastre de existență. Și tot așa suntem de când ne-am pomenit: *țărani:* ciobani și plugari. Și așa rămânem, chiar atunci când ne apucăm de „industrie" sau de mai știu eu ce. De bănci, de pildă. Lucrul va fi adâncit numaidecât.

În sfârșit, prin *ideea corelației,* Nae Ionescu ne pune în stăpânirea unei *metode de a gândi în viața socială,* așa cum ne pusese în stăpânirea unei metode de

a gândi în genere. Metoda lui Nae Ionescu este simplă. Pus în fața unui fapt, în loc de a-l interpreta prin prisma ideilor preconcepute, a clișeelor de gând turnate dinainte, a categoriilor împrumutate din stadiul altor realități, Nae Ionescu ne îndeamnă *să trecem direct, de la fapt la esență, prin „semnificația" lui.* În fața fiecărui fapt, să ne întrebăm: ce „înseamnă" el? ; adică, ce ne spune el, corelat cu tot ce observăm alături de dânsul, despre totul specific din care face parte? La ce tip de structură socială și economică ne duce? Cum se explică anumite anomalii de la ceea ce ni s-ar părea „normă" după cele învățate aiurea, din cele ce se petrec la noi?

Doamnelor și Domnilor,

Iată ce-i datorăm lui Nae Ionescu, ca metodă de a gândi.

Și iată ce ne propunem să facem, cu toții, în ciclul deschis astă-seară, și ce-mi propun să fac și eu, în timpul ce-mi rămâne, în fața Dumneavoastră, în legătură cu subiectul pe care mi l-am ales! Vom aplica, deci, metoda aceasta „realistă" la studiul tuturor problemelor economice autohtone, românești, și, printre ele, la studiul aceleia care constituie, cel puțin numericește, forma principală de îndeletnicire economică a românului: *gospodăria țărănească.*

Indicații personale

Arătând ce datorăm, în prezentarea tezelor următoare, domnului Nae Ionescu, nu putem să nu asociem, în gândul nostru, numele altor doi dascăli cărora le datorăm poziția noastră actuală.

Unul este domnul *Virgil Madgearu,* profesor de economie națională la Academia Comercială, căruia îi datorăm, cel dintâi, faptul de a ne fi pus problema și de a ne fi deschis, încă din 1928, drumul rezolvării ei.

Al doilea e domnul *Dimitrie Gusti* – profesorul nostru de sociologie – sub conducerea căruia am urmărit, începând din anul 1929, verificarea tezelor noastre la teren, în cadrul lucrărilor Seminarului de monografie sociologică, [cel] care ne-a pus la dispoziție toate mijloacele de studiu de care am avut nevoie.

Iar alături de noi, pomenim numele domnilor *H.H. Stahl,* colegul meu de la Universitatea din București, asistent al profesorului Gusti, și *Const. Enescu,* doctor în drept, din discuțiunile cu care s-au precizat, timp de mai mulți ani, problemele acestui studiu.

Doamnelor și Domnilor,

Că „România e o țară *eminamente* agricolă" și că suntem o țară de țărani, este un truism pe care-l multiplică la nesfârșit toate publicațiile noastre economice.

Ce înseamnă acest lucru, din punct de vedere al formelor de viață economice, nu-l ştia până în 1928 nimeni; iar de atunci încoace, îl ştiu vreo opt inşi.

Să nu se creadă că exagerez. Amintesc ce am pomenit adineauri de „metodă". Nu vorbesc despre ce ştim din „cărți" că este viața țărănească. Asta, din nenorocire, ştie orişicine. Ci vorbesc numai de acei care, plecând de la faptele vieții economice dusă zi de zi de țărani, au ajuns să înțeleagă care este structura esențială şi specifică a vieții economice a țărănimii.

Să nu mi se obiecteze aici că avem zeci de agronomi de mâna întâi, care-şi cunosc meseria. Şi alte câteva zeci de economişti care s-au preocupat de starea socială a țărănimii. Căci nu de aceasta e vorba.

Voi arăta numaidecât că agronomi străluciți, şi economişti, şi istorici cu totul excepționali au trecut pe alături, fără ca măcar să bănuie: că problema, privirea lor fiind deformată de aceea ce învățaseră ei despre economia țărănească din cărțile dascălilor lor străini, care priveau pe țăran în acelaşi fel ca pe orice alt subiect economic în genere, dotat cu o psihologie tipică generală, urmărind ca tot omul economic „maximum de utilitate" cu „minimum de efort", contabilizându-şi abstract toate cheltuielile gospodăriei şi conducându-se în activitatea sa economică după cele mai recente informațiuni conjuncturale.

Felul acesta de a aborda problema formelor vieții economice a țărănimii este aproape general şi dacă insist atât de mult asupra lui este pentru că, din pricina lui, lucrurile extrem de simple pe care le voi spune şi extrem de la locul lor pentru orice ochi nedeformat, riscă să apară ca propoziții paradoxale şi răsturnătoare.

Ceea ce caracterizează, în chip esențial, felul de a privi de până acum gospodăria țărănească este considerarea ei ca o întreprindere, mai exact, ca o formă de întreprindere capitalistă, urmărind obținerea unui venit net.

Şi, ceea ce constituie teza noastră principală este afirmația, categorică şi fundamentală, că gospodăria țărănească nu este o întreprindere capitalistă, ci o unitate economică *sui-generis,* având formele sale proprii de organizare şi categoriile sale economice proprii, cu totul deosebite de acelea ale întreprinderii capitaliste. Şi, ca atare, orice încercare de a înțelege viața economică a gospodăriei țărăneşti prin prisma categoriilor economice capitaliste riscă nu numai să răstălmăcească complet sensul activității economice a țăranului, dar şi să dea legiuitorului cele mai rele norme posibile de legiferare în legătură cu problema agriculturii țărăneşti.

2. ECONOMIA ȚĂRĂNEASCĂ ŞI ECONOMIA CAPITALISTĂ

E un fapt îndeobşte cunoscut că economiştii capitalişti consideră categoriile vieții economice existente drept categorii naturale şi universale ale vieții economice, înrădăcinate în psihologia generală a unui homo economicus abstract şi invariabil, creație a raționalismului veacului al XVIII-lea.

Nu-i vom urma pe această cale.

Credincioși poziției noastre sociologice inițiale, care ne impune să nu ne ocupăm de concepte, ci de esența faptelor concrete, am arătat într-un studiu, aflat actualmente sub tipar, că procedeul acesta al economiștilor cuprinde o universalizare abuzivă a unor raporturi istorice concrete, susceptibile de tipizări variate din puncte de vedere deosebite.

Weber și Simiaud au vorbit de „tipuri diferențiate" de homo economicus.

Noi credem că e vorba numai de ipostazieri de realități istorice. De scheme.

Punctul nostru de vedere afirmă că viața economică a țărilor răsăritene (europene și extra-europene) cunoaște o formă de viață economică străină de categoriile vieții economice capitaliste, având principial:

1. altă *structură* economică;

2. altă *mentalitate* economică;

adică, altă concepție a folosului și a cântăririi avantajului economic și, în consecință,

3. altfel de *amenajare* a producției.

Aceasta este gospodăria țărănească.

IMPORTANȚA SOCIAL-ECONOMICĂ A GOSPODĂRIEI ȚĂRĂNEȘTI CA FORMĂ DE ORGANIZAȚIE ECONOMICĂ ÎN ROMÂNIA

e dată de următoarele cifre:

dintr-un total de *4 019 241 proprietari* de pământ arabil, stăpânind *14 110 496 ha,* din care 3 982 960 își cultivă singuri pământul de circa 13 485 842 ha și 36 281 își arendează cele circa 624 654 ha, ce rămân:

3 864 437 proprietari stăpânesc mai puțin de 10 ha, având o suprafață de 9 654 660 ha,

din care *3 834 955,* cu *9 549 187 ha, își cultivă singuri pământul.*

Deși nu avem o statistică specială a salariaților în agricultură, cum întinderea de 10 ha *se găsește în putința de exploatare a unei familii de 4 membri* (o pereche cu 2 copii sau cu unul și un ascendent) – indicată de statistici a fi media familială pe gospodărie –, se poate considera că *90 % din pământul nearendat sub 10 ha se află în exploatația directă a gospodăriei țărănești,* cifră care reprezintă, desigur, un minim.

Rezultă că circa *3 milioane și jumătate de gospodari* (capi de familie), cu circa *8 milioane și jumătate ha, cultivă, în regimul gospodăriei țărănești,* o suprafață mijlocie de aproape 2 ha și jumătate sol arabil, la care bineînțeles că trebuiesc adăugate terenurile destinate culturilor speciale: livezi, vii, grădini de legume, păduri etc., pentru care nu avem o defalcare pe măsura proprietății.

Aceasta ne dă, pentru gospodăriile țărănești, un procent de *87,5 % din totalul stăpânitorilor de pământ arabil;* iar pentru întinderea pământului lor, un procent de *60,7 % din totalul solului arabil.*

Calculând populația aferentă acestor gospodării cu media de 4 inși pe gospodărie, ajungem la o populație țărănească trăind în gospodării *de aproape 14*

milioane de locuitori, din cele 14 milioane şi jumătate care trăiesc la ţară, adică, aproape 79 % din populaţia totală a ţării şi 96,5 % din cea agricolă.

Nu e vorba aici de o fază economică precapitalistă, cum vor să afirme evoluţioniştii care cred într-o transformare unilineară a vieţii economice, de la formele gospodăriei autarhice la formele capitalismului financiar; cu alte cuvinte, o formă de viaţă economică istoriceşte precară, sortită peste tot pieirii, ci o formă de viaţă specifică, o formă structurală a vieţii economice deosebită de cea capitalistă şi susceptibilă se coexiste şi să sporească alături şi împotriva acesteia, după cum vom vedea.

În evoluţia unilineară nu mai cred nici marxiştii. Seriozi (Runow) şi Sombart au dovedit posibilitatea coexistenţei în sânul aceleiaşi societăţi a mai multor tipuri structurale economice.

GOSPODĂRIA ŢĂRĂNEASCĂ ŞI EXPLOATAŢIA CAPITALISTĂ ÎN AGRICULTURĂ

Dar ce e gospodăria ţărănească?

Şi prin ce se deosebeşte de întreprinderea capitalistă?

Întreprinderea capitalistă se întemeiază, precum o arată numele, pe *capital.* Adică, pe funcţiunea pe care o are banul de a se reproduce, prin integrarea procesului de producţie în procesul de circulaţie a mărfurilor, de pe urma exploatării avantajoase a muncii străine, cu ajutorul mijloacelor proprii de producţiune.

Adică, mai simplu, în exploataţia capitalistă, un stăpânitor de bani cumpără pământ, instrumente de muncă, maşini, îngrăşământ, sămânţă şi munca manuală a unor muncitori salariaţi (lipsiţi ei înşişi de pământ şi de unelte), pe care nevoia îi sileşte să-şi închirieze braţele în schimbul unei remuneraţii fixe: salariul.

Stăpânitorul de bani care a cumpărat aceste elemente organizează apoi producţia în aşa fel, încât suma de bani ce-i va rămâne din vânzarea produselor nu numai să-i acopere cheltuielile făcute pentru a obţine produsul. Ci să-i mai rămână şi un venit net: câştigul.

Caracterele esenţiale ale întreprinderii capitaliste sunt, deci:

1. producţia cu salariaţi;

2. producţia pentru obţinerea unui câştig bănesc, a unui venit net din exploataţie.

Când o întreprindere capitalistă are cheltuieli mai mari decât venitul brut al exploataţiei, ea sau încetează de a mai produce, sau recurge la credit, cu nădejdea recuperării deficitelor actuale prin dezvoltarea ulterioară a exploataţiunii sale.

Din faptul acestei structuri şi al acestei subordonări a întreprinderii, obţinerii venitului net, decurg o serie întreagă de consecinţe pentru viaţa economică, formând ansamblul relaţiilor economice capitaliste.

Rezultă astfel o *rentă a solului:* partea pe care un întreprinzător fără pământ, arendaşul, trebuie s-o plătească proprietarului, spre a putea face o exploataţie agricolă pe pământul său.

Din capitalizarea rentei rezultă un *preț al pământului,* care nu poate depăși produsul arendei cu procentul normal de fructificare al banului pe piața capitalurilor.

Mai rezultă un anume *raport de întrebuințare optimă a mijloacelor de producție,* dominată de legea variabilității randamentului, în vederea obținerii venitului net maxim. Nu a *maximum*-ului de venit brut, ci a câștigului maxim.

Într-adevăr, scopul producției fiind câștigul și acesta fiind realizat diferențial, adică prin scăderea din venitul brut a arendei, a cheltuielilor materiale (amortizarea instrumentelor, îngrășăminte, întreținerea vitelor, semințe) și a salariilor.

Și, cum există oarecare relații determinabile experimental între gradul de intensitate a exploatării (măsurat prin cheltuielile de producție totale) și randamentul brut al exploatației (legea randamentului descrescând), se vede că sarcina întreprinzătorului stă tocmai în orânduirea elementelor producției în așa fel încât venitul brut pe unitatea de bani cheltuiți să fie maxim și în nici un caz inferior acesteia ca valoare finală.

Aceasta e legea de orânduire a exploatației capitaliste.

Capitalistul agricol, ca și industriașul, va face toate acele îmbunătățiri care îi reduc prețul de cost, în limitele în care acest preț de cost își găsește acoperirea în rezultatul final al exploatației.

Și, cum agricultura cunoaște, de la anume limite, un randament descrescând, adică o producție materială subproporțională mijloacelor noi de producție întrebuințate, limita intensității marii exploatații se vede astfel de la sine în punctul în care sporul de cheltuieli nu mai e acoperit de un spor corespunzător de producție brută. Adică, după cum am mai spus, la punctul unde dispare venitul net.

ELEMENTELE GOSPODĂRIEI ȚĂRĂNEȘTI, STRUCTURA ȘI ECHILIBRUL LOR

Gospodăria țărănească se deosebește sub toate aceste raporturi fundamentale de exploatația capitalistă.

Comunitate de viață a unei familii, adică a unei căsnicii și a urmașilor ei direcți, precum și a bătrânilor din generația precedentă, gospodăria țărănească e constituită fundamental pe altă structură și cunoaște cu totul alte categorii decât cele ale exploatației capitaliste.

Principial, ea *nu este numai o unitate de producție,* ca întreprinderea capitalistă, *ci simultan o unitate de producție* și de consum a familiei.

1. Ea *nu întrebuințează la muncă salariați,* ci brațele proprii ale familiei, nu exploatează, cu alte cuvinte, munca altora, ci pe a ei proprie.

2. Nu urmărește obținerea unui câștig ca scop al activității sale economice, ci acoperirea nevoilor de consum ale familiei.

3. Ca atare, *ea nu cunoaște aceleași categorii economice ca întreprinderea agricolă capitalistă.*

Stăpână pe pământul ei, ea nu plăteşte nimănui *renta* pământului său. Nu are deci de deosebit – ca întreprinderea capitalistă – un venit remunerat al pământului (renta solului) de un venit mixt al exploatației (câştigul) – ci contopeşte, fără deosebire, în venitul său produsul pământului, al muncii familiei şi al inventarului viu sau mort.

Renta are, în gospodăria țărănească, o cu totul altă accepțiune, pe care o vom cerceta mai departe.

Când gospodăria nu are pământ îndeajuns, ea sau recurge la credit spre a-l obține, sau îl obține în schimbul a două forme categoriale economice, deosebite de arendă: dijma sau claca.

Dijma fiind luarea în folosință parțială a unui pământ în schimbul unei remunerații în natură, cu o cotă parte din producția rezultată.

Claca fiind un schimb de muncă pe tărâmul proprietarului, cu dreptul de folosință a unui pământ. Sistemele pot fi şi combinate. Ele dau loc, pentru proprietar, la o remunerație nemuncită.

Vom vedea numaidecât că acest fapt implică – în forma unui corolar – un alt raport de întrebuințare optimă a elementelor gospodăriei decât exploatația capitalistă.

Reamintim că aceste elemente sunt:

1. pentru exploatația capitalistă, banul, care serveşte spre a dobândi:

a. *pământul* (cu renta lui);
b. munca (salariată);
c. inventarul (cu amortizarea lui) necesar producției,

îmbinate în vederea obținerii venitului net, după formula ricardiană şi smithaniană.

Venitul net = produsul brut – cheltuielile materiale,

în care se cuprind remunerațiile fiecărui element de producție:

a. renta pământului;
b. prețul produselor necesare producției:
  – semințe,
  – îngrăşăminte,
  – întreținerea inventarului viu sau mort;
c. salariul muncitorilor;
d. amortismentul inventarului;

2. iar pentru gospodăria țărănească:

d. grupul familial ca unitate de producție şi consum;
e. pământul folosit;
f. inventarul (zestrea gospodăriei),

îmbinate în vederea acoperirii în condițiile cele mai avantajoase a nevoilor familiale de consum.

Dar, pentru gospodărie nu înseamnă cu necesitate un minus de venituri contabilizabile, ci o mai scăzută productivitate pe unitatea de muncă.

Prețul pământului are cu totul altă lege decât în economia capitalistă.

El *n-are nici o legătură cu dobânda de capitalizare a banului* pe piața valorilor mobiliare, ci atârnă direct de intensitatea nevoii de pământ a familiei și de posibilitatea de a-l găsi (adică de densitatea populației țărănești pe unitatea de suprafață).

În sfârșit, precum vom vedea, organizarea producției nu se face în gospodărie ca în organizația capitalistă, în vederea obținerii venitului net maxim, adică a venitului brut maxim pe unitatea de cheltuieli, cu limita inferioară fixată la unitatea de cheltuială, ci în vederea obținerii venitului net maxim pe unitatea de muncă, fără nici o limită inferioară pentru venitul acestei unități, fapt care conferă gospodăriei, față de întreprinderea capitalistă, calități extraordinare de rezistență la condițiuni care ar face orice agricultură capitalistă imposibilă.

FUNDAMENTUL DEMOGRAFIC AL GOSPODĂRIEI ȚĂRĂNEȘTI

Tipuri de familie și rezultatele lor, în raport cu vechimea gospodăriei (dinamica gospodăriei)

Elementul fundamental al exploatației capitaliste este banul. El e și elementul *cert.*

Elementul fundamental al gospodăriei țărănești, elementul relativ fix și cert, este *grupul familial.*

Grupul familial intervine în gospodăria economică, am văzut, în dubla calitate de:

a. forță de lucru,

b. consumatori.

În acest sens, dat fiind faptul că puterea de consumație, ca și puterea de muncă a membrilor familiei, variază cu vârsta: un copil până la 7 ani consumând circa ¼ din unitatea de consum a omului mare; între 7–14 ani, circa ½ ; între 14 și 21, circa ¾; în vreme ce puterea lui de muncă, nulă până la 7 ani; socotită cam la ¼ de la 7–14 ani, și la ½ , de la 14–18 ani, devine întreagă de la această vârstă.

Se stabilește un anume raport între aportul de muncă al fiecărei familii și numărul unităților de consumație corespunzător.

Se ajunge astfel să se determine mai multe tipuri de gospodării, după vechimea și structura grupului familial, având fiecare caracteristici diferite din punct de vedere al raportului dintre unitățile de muncă și cele de consum.

Avem astfel:

1. *gospodării începătoare,* compuse dintr-o pereche tânără, abia așezată la casa ei, în care munca și consumul se echilibrează;

2. gospodării ceva mai vechi, cu copii mici sub 7 ani, prezentând o supraîncărcare a unităților de consumație, ce trebuie compensată printr-o intensificare a muncii, cu atât mai mare cu cât femeia este furată, o parte din timp, de creșterea copiilor.

E faza îngreunării maxime a familiei, ce ține de la 2 până la circa 7 sau 8 ani;

3. al treilea tip e al gospodăriilor în care a doua generație ia parte la lucru. Copiii încep, mai întâi, a munci la munci ajutătoare, în jumătate regim, de la circa 7 la 14 ani, şi apoi în regimul de muncă aproape al oamenilor mari, după această vârstă şi până la 18 ani.

În aceste perioade, raportul muncă – consum devine mai favorabil, familia se uşurează. Şi, către 18 ani, familia ajunge iar la un echilibru între muncă şi consum, pentru ca, între 18 ani şi data căsătoriei puterea de muncă întregindu-se şi consumația neatingând încă normalul, familia să aibă un raport extrem de avantajos: o putere de muncă mult superioară nevoilor de consum. E faza în care familia, de altfel, adună rezultatele muncii suplimentare, capitalizând în felul ei – cum vom vedea – înzestrarea feciorilor şi a fetelor care se constituie în această perioadă, în vederea naşterii unei noi gospodării;

4. ultima fază o prezintă familia bătrânilor, redusă iar la echilibrul său dintâi, după plecarea tuturor copiilor în gospodăriile proprii;

5. de obicei, însă, aici are loc o variantă. Nu toate gospodăriile noi se despart de casa părintească, ci, după ce feciorii cei mai mari s-au despărțit de ea, cel mai mic din ei rămâne în casa părintească şi continuă gospodăria părinților săi, mai întâi alături de ei, apoi, când aceştia nu mai pot munci (către 65–70 ani), singuri.

De aici, o variantă a tipurilor de la început, *caracterizată prin prezența în gospodărie a două căsnicii, din două generații,* muncind alături.

E aici o continuare a expresiei caracteristice fazei a treia, care înlocuieşte faza de echilibru a primului tip: o pereche singură.

Şi avantajul ei se caracterizează mai ales în faza a doua, unde bătrânii ce nu mai muncesc, luând asupra lor sarcina îngrijirii copiilor feciorilor lor, aceştia îşi pot intensifica la maximum toată puterea lor de muncă;

6. o altă variantă e *prezența în gospodăria aceasta ultimă, compusă din două menaje* (cu sau fără nepoți din a treia generație), *de colaterali încă necăsătoriți* (de obicei fete) sau despărțiți.

E aici o formă mai complicată de agnațiune, ce dă raporturi de muncă şi consumație mai variate şi mai complexe.

Acestea sunt principalele forme de structură a gospodăriilor țărăneşti sub raportul factorului lor esențial: structura familiilor.

Repet: *1.* perechea tânără fără copii; *2.* perechea cu copii ce nu muncesc; *3.* perechea cu copii ce muncesc; *4.* perechea de bătrâni; *5.* două perechi, una de bătrâni şi [alta] de tineri, cu sau fără copii; *6.* două perechi întregi, cu colateralii celei de a doua.

ORGANIZAREA ELEMENTELOR PRODUCȚIEI ÎN GOSPODĂRIA ȚĂRĂNEASCĂ – FAȚĂ DE ORGANIZAREA LOR ÎN EXPLOATAȚIA CAPITALISTĂ

În raport cu aceste elemente, fiecare tip familial stabileşte un echilibru între elementele care intră în alcătuirea gospodăriei: pământ şi înzestrare, în raport cu:

1. *vârsta familiei;*
2. *forța de muncă;*
3. *mărimea nevoilor;*
4. *raportul unităților de muncă la cele de consumație;*
5. *posibilitățile de diviziune a muncii.*

Toată activitatea economică a gospodăriei are de obiect, cum știm, satisfacerea nevoilor de consum ale familiei.

Să examinăm succesiv influența acestei structuri în raport cu:

a. extinderea exploatației;
b. intensificarea muncii proprii;
c. folosirea inventarului viu și mort al gospodăriei.

În gospodăria capitalistă, raportul dintre pământ, bani pentru muncă și unelte se stabilește întotdeauna în raport cu cerințele elementului celui mai mic.

Exploatarea agricolă mare, cu pământ determinat, folosește muncă atât cât e necesară pământului ce are și atâtea pluguri câte pot face arătura, de pildă, în timp util.

Dacă, însă, munca e foarte scumpă, se poate ca suprafața cultivată în regie să fie proporționată salariilor ce poate plăti agricultorul și restul să fie dat țăranilor în dijmă sau în parte.

Dacă munca e prohibitivă, din lipsă de brațe și salarii excesive, întinderea exploatației va depinde de capacitatea de lucru a tractoarelor și așa mai departe.

Echilibrul se stabilește la punctul întrebuințării maxime a elementului cel mai mic, din cele trei. Acesta este *optimum*-ul exploatației mari.

În gospodăria țărănească există un factor predeterminant și stabil.

Puterea de muncă a familiei derivă din structura și vechimea ei.

Acest factor nu poate fi modificat decât mult mai greu – excepțional –, vom vedea, în afara împrejurărilor naturale.

De aceea, organizarea exploatării agricole țărănești va consta în încercarea de a aduce ceilalți factori: pământul și inventarul în raportul [la relația] de întrebuințare cea mai avantajoasă a puterii de muncă a familiei.

Nu zic maximă, ci cea mai avantajoasă, adică optimă, pentru că vom vedea că gospodăria țărănească are un sistem propriu de apreciere a acestui avantaj.

Și anume, principiul e simplu.

Cu munca suplimentară de care dispune gospodăria, față de pământ și de inventar – în caz că munca pământului propriu nu-i ajunge ca să satisfacă nevoile familiei și nici inventarul nu-i ajunge –, gospodarul muncește la alții, spre a-și procura, în parte sau dijmă, pământ în folosință sau folosința (împrumut) de inventar pe muncă.

Și anume, va lua în parte pământ de la cei ce au mai mult decât pot munci sau se vor da trei zile de lucru cu brațele pentru o zi de plug a unui vecin care are vite și plug.

PROBLEMA ÎNZESTRĂRII OPTIME CU PĂMÂNT A GOSPODĂRIEI ŢĂRĂNEŞTI ŞI EFECTELE DEZECHILIBRULUI

Dacă există destul pământ liber şi are scule, atunci întinderea exploataţiei se fixează la un optim în care se asigură întrebuinţarea cea mai avantajoasă a muncii proprii. Vom vedea ce înseamnă aceasta.

Orice înzestrare a muncii proprii, cu mijloace de muncă suplimentare sau cu pământ mai mult decât cere acest optim de întrebuinţare a muncii proprii, e o încărcare nefolositoare a gospodăriei.

Ea nu poate duce la o creştere a gospodăriei, căci familia nu poate spori cu folos pentru ea câtimea de muncă ce depune peste acest optim.

Dar cazul când nu există pământ suficient e mai frecvent.

PROBLEMA ÎNZESTRĂRII OPTIME CU MIJLOACE DE PRODUCŢIE A GOSPODĂRIEI ŢĂRĂNEŞTI

Acelaşi lucru trebuie spus în ce priveşte zestrea de scule a gospodăriei.

Orice înzestrare suplimentară a gospodăriei, cu mai multe scule decât cere câtimea de muncă optimă a gospodăriei, e nefolositoare pentru gospodărie, căci nu va fi întrebuinţată.

Chiar dacă scula nouă îmbunătăţeşte regimul muncii şi o face mai uşoară, ţăranul, din cauza felului lui de a calcula avantajul economic în raport cu nevoile consumului său, nu va împinge folosirea uneltei la maximum, *ci, în loc să-şi sporească producţia, se poate întâmpla să prefere să-şi economisească o parte din muncă şi să stea în inactivitate.*

E, aici, una din consecinţele cele mai surprinzătoare ale mentalităţii capitaliste în contact cu mentalitatea ţărănească.

Cum de refuză ţăranul să obţină *maximum* de utilitate, cu minimum de efort, ci se mulţumeşte cu o utilitate totală, obicinuielnică şi tradiţională, în conformitate cu stilul său de viaţă şi cu nivelul social de satisfacere a trebuinţelor în mediul din care face parte, obţinute însă cu minimum de osteneală?

Cum de se face că preferă lenea, adică viaţa contemplativă, unei activităţi febrile de robot, pe care i-o propun capitaliştii?

Chiar când sunt „capitalişti de stat", adică *proletari* sovietici, căci *nu există, sub acest raport, din punctul de vedere al economiei ţărăneşti, nici o deosebire între ispitele şi exigenţele burgheziei şi obligaţiile de maşinizare impuse ţărănimii de „proletariatul" fordist şi excelat ajuns la conducerea treburilor în Rusia.*

Şi unii şi alţii vor să scoată pe ţăran din ale lui şi să-l facă să făptuiască ca orăşenii.

GOSPODĂRIA ŢĂRĂNEASCĂ ŞI MAŞINIZAREA AGRICULTURII

În aceasta stă neînţelegerea fundamentală şi viciul esenţial al tuturor încercărilor de maşinizare a agriculturii ţărăneşti:

în ignorarea principiului de calcul al avantajului economic de către țărani, care face ca folosirea unui instrument de producție peste optimul muncii țărănești să fie considerat de el ca de-a dreptul nefolositor.

E aici psihologia care face principial din *țărănime* o *„sfărâmătoare de mașini"*, chiar dacă întrebuințarea mașinilor este legată de făgăduiala ridicării „standardului de viață".

Gandhismul este – din toate punctele de vedere – o *ilustrare perfectă* și *recentă a acestor poziții fundamentale* ale economiei țărănești, ca și lăsarea în părăsire de țărănime a tractoarelor cu care administrația mult trâmbițată a Sovietelor a înzestrat gospodăriile rusești!

Că acest mod de calcul lovește direct în pretențiunile de expansiune economică a imperialismului proletar sau capitalist – adică a agresivității lor de expansiune cu orice preț –, se poate.

Dar țărănimea e, prin definiție, o clasă pasivă neagresivă, care-și trăiește felul ei de trai – și atâta !

Iar afirmația că agresivitatea și expansiunea cu orice preț este un lucru bun în sine și nu o perversitate biologică este o afirmație de o prea gravă ținută metafizică, spre a putea fi, aici, sumar, examinată.

S-ar putea totuși indica sumar numai atât: că, *în vreme ce economia industrială, fie ea burgheză sau capitalistă* – repet: acești adversari sunt, pentru țărani, de luat și de dat cu unul într-altul –, *din pricina pervertirii scopului producției, care, în loc de satisfacerea nevoilor din economia naturală, a devenit câștigul crematisticii artificiale,*

făptuirea economică a devenit agonică; adică, se face în vederea unui scop, care nu e nici el decât un mijloc pentru un alt scop; care nu e nici el decât un mijloc pentru un alt scop și așa mai departe, la nesfârșit.

Economia țărănească a rămas în limitele sănătoase ale subordonării producției principiului consumației (Bedarfprinzip-ul de care vorbește Sombart), *caracteristic economiei naturale.*

Și *aceasta e cheia întregii poziții a economiei țărănești* față de o mașinizare care nu e pentru ea, în definitiv, decât o siluire și o falsificare și, la urma urmelor, tot o exploatare, dar un gen nou.

Exploatarea, bine cunoscută, prin așa-zisa *„ridicare a nivelului de viață"* care nu e decât o scoatere a omului din sine și o orientare a activității lui în vederea satisfacerii nevoilor factice, create prin sugestia reclamei.

EXTINDEREA EXPLOATAȚIEI ȚĂRĂNEȘTI

Problema extensiunei exploatației țărănești se reduce, deci, la această întrebare: *cine determină pe cine?*

Determină *mărimea familiei, activitatea* gospodăriei?

Sau, dimpotrivă, *mărimea familiei* e *determinată de activitatea gospodăriei?*

Economistul *Alexandru Ciajanov*, unul din părinții economiei țărănești, care ispășește, în închisorile rusești, curajul de a fi spus adevărul în privința iluziilor planului de 5 ani al Rusiei cu privire la agricultură, *e de părere că mărimea familiei e factorul care decide,* în fond, de această întindere. Căci, dacă lucrurile s-ar petrece invers, ar trebui:

a. sau ca țăranii cu pământ puțin să procedeze la limitarea artificială a nașterilor, sau

b. mortalitatea infantilă să fie superioară în gospodăriile cu pământ puțin.

Or, observă Ciajanov, ***nici una, nici alta nu se petrece.*** Statisticile confirmă însă peste tot o corelație între mărimea grupului familial și întinderea de pământ. Iar statistica dinamică a gospodăriilor, urmărită din 5 în 5 ani, arată o evoluție a stăpânirii de pământ paralelă creșterii și descreșterii familiei.

Mărturisim, aici, rezervele noastre în privința acestui punct.

În cursul cercetărilor pe care – în calitate de conducător al secției economice a Seminarului de monografii sociologice de la Universitatea din București, conduse de profesorul Gusti – le-am întreprins timp de opt ani în satele noastre, pe lângă confirmarea evoluției dinamice a gospodăriilor am putut constata existența ambilor factori pe care îi contestă Ciajanov:

și practica limitării artificiale a nașterilor, accentuată în satele cu pământ puțin,

și o corelație accentuată nu numai între mărimea grupului familial și întinderea de pământ stăpânită; dar și o corelație inversă, de oarecare însemnătate, între *întinderea exploatațiilor* și cifra *mortalității infantile.*

Așa că, fără a nega caracterul dominant al influenței mărimii familiei asupra întinderii de pământ exploatate, se poate vorbi, la altă scară, de o ajustare malthusiană și neomalthusiană a grupului demografic la întinderea cultivată. Cifrele găsite aveau chiar oarecare caracter impresionant, arătând că – la actualul grad de dezvoltare a tehnicii agrare – pământul suportă relația uniformă de la om la hectarul cultivat (cercetările din satul Cornova în Basarabia).

Mai e însă și alt argument, care arată că *grupul familial se poate adapta artificial mărimii exploatației.*

E cazul înfierilor, frecvente tocmai în familiile cu pământ superior capacității aparatului de muncă, e cazul conviețuirii într-o gospodărie a două menaje ce nu au decât raporturi de toleranță juridică și nu și relații strâns familiale. E poate și cazul străvechi al frăților de brazdă, de cruce sau de moșie.

Afirmațiile lui Ciajanov trebuie deci privite, în acest punct, cu oarecare rezervă.

Ciajanov observă, de altfel, și el că mărimea familiei nu este singurul factor care decide de mărimea exploatării; ci, alături de ea mai sunt:

a. *intensitatea* muncii;

b. *putința de a folosi puterea de lucru* a familiei;

c. gradul de *dezvoltare* tehnică;

d. *condițiile naturale,* și chiar

e. *conjunctura pieții.*

Spre a înțelege însă esența gospodăriei țărănești, să vedem: cum se îmbină *munca familiei* cu ceilalți factori?

INTENSITATEA EXPLOATĂRII MUNCII PROPRII ÎN GOSPODĂRIA ȚĂRĂNEASCĂ

Cercetând amănunțit venitul anual al familiei țărănești, economiștii rurali ajung la concluzia că munca familiei nu e niciodată folosită complet în gospodăria țărănească.

Iar în condiții egale, *intensitatea muncii e dată de mărimea nevoilor de consum ale familiei.*

E aici o nouă aplicare a *„principiului satisfacerii nevoilor",* care caracterizează economia țărănească.

Se înțelege că venitul nu crește numai cu raportul dintre muncă și consumație, ci și cu *întinderea de pământ.*

Aceasta are următorul rezultat:

dacă intensitatea muncii are loc paralel cu o creștere a numărului de consumatori în gospodărie, intensificarea muncii nu atrage o ameliorare a standardului de viață.

E cazul clasic al *gospodăriilor tinere,* cu copii mici, în perioada a doua în care se nasc mereu copii noi (de hrănit), fără a avea un spor de brațe în gospodărie.

Țăranul intensifică munca, dar rezultatul intensificării este hrănirea noilor guri, iar *nu îmbunătățirea nivelului de viață.*

Dimpotrivă, o *sporire a venitului brut,* realizată de îmbunătățirea mijloacelor de producție, sporește nivelul de viață, prin faptul că, cu aceeași muncă marginală, se poate obține un produs brut superior: crește venitul pe unitatea de muncă.

Firește, dacă această sporire a nivelului este dorită, adică, dacă utilitatea finală a ultimului bun produs, întrecând nevoia de consum, nu scade sub utilitatea marginală a ultimului efort spre a-l produce.

Principul intensificării energiei e în funcție de nevoia de consum. Crește nevoia de consum, crește și intensificarea muncii.

Se vede că *intensitatea maximă,* adică efortul cel mai mare pe unitatea de venit, *se face în faza a doua, în care cresc copiii mici.*

Ea se ușurează apoi treptat, de la al optulea an încolo, *ajunge într-o fază optimă* în perioada feciorilor de însurat. Și *apoi revine la normal.*

E, aici, povestea oricărei gospodării țărănești.

Observ că nu e aici vorba de munca totală, ci de intensitatea muncii pe unitatea de muncitor, aceea ce, cu un termen impropriu, s-a numit, prin analogie cu exploatarea muncii altuia: „exploatarea muncii proprii"!

*

Greutatea muncii împiedică însă cheltuiala energiei.

Fapt care are drept rezultat că, *cu cât munca e mai grea,* cu atât *nivelul vieţii* peste care familia nu mai intensifică munca *e mai scăzut.*

Se vede de aici că *gradul de exploatare a muncii proprii e determinat de un anume raport între măsura satisfacerii trebuinţelor şi măsura greutăţii muncii.*

TEORIA ECHILIBRULUI ECONOMIC AL FACTORILOR ECONOMIEI ŢĂRĂNEŞTI

Atingem acum punctul central al expunerii noastre: *explicarea teoretică a echilibrului economic al diferiţilor factori ai economiei ţărăneşti.*

Explicarea se datoreşte aceluiaşi Ciajanov, care aplică gospodăriei ţărăneşti principiile şcoli austriece şi englezeşti, într-o formă care ar putea fi socotită ca o aplicare specifică la economia ţărănească a teoriei paretiene a *ofelimităţii.*

Ce afirma Pareto despre fundamentul oricărui echilibru economic?

Că el stă în faptul *„ofelimităţii", adică, în punerea faţă în faţă a două elemente antagoniste ale psihologiei fiecăruia:*

măsura intensităţii cu care e dorită fiecare nouă unitate de venit, cu măsura neplăcerii pe care ne-o provoacă orice efort suplimentar.

Valoarea, echilibrul economic al tendinţelor individuale stă, cu alte cuvinte, în punerea faţă în faţă *a mărimii avantajului oferit de un lucru cu mărimea dezavantajului însemnat de neplăcerea efortului necesar spre a-l obţine.*

Fiecare individ se prezintă în faţa făptuirii economice cu două serii de dispoziţii contrare: dorinţa de un lucru, fuga de efortul spre a-l obţine, fiecare din ele variind, într-o anume funcţiune, în raport cu cantitatea ei.

Cu cât cantitatea unui lucru creşte, cu atât dorinţa scade.

Şi invers: cu cât efortul e mai mare, cu atât neplăcerea creşte.

Evident, mai mult sau mai puţin, după fiecare caz în parte.

Aceste dispoziţii se pot reprezenta grafic prin două curbe: una urcătoare, alta coborâtoare, de curburi variabile, care se taie în formă de foarfece.

Echilibrul economic se stabileşte la punctul lor de întretăiere.

Pentru orice cantitate produsă ce trece de acest punct, efortul e mai neplăcut ca intensitatea dorinţei.

Acţiunea e direct dezavantajoasă subiectului. Şi acesta încetează de a lucra.

Pentru orice cantitate inferioară, dorinţa rămâne mai intensă ca efortul, activitatea rămâne avantajoasă pentru subiect şi tendinţa de a făptui şi a produce persistă până la punctul de echilibru, adică la cantitatea la care mărimea efortului compensează exact mărimea dorinţei.

Aceasta este, sumar expusă, esenţa doctrinei paretiene, care poate fi generalizată – cum au făcut-o elevii lui din şcoala de la Lausanne, [?], – la toate

formele de echilibru ale vieții economice, punând la fiecare, față în față, elementul corespunzător avantajului pentru fiecare cantitate.

Pentru ofertă: prețul de vânzare posibil, cu costul de producție.

Pentru cerere: intensitatea dorinței de un lucru, cu valoarea ultimei unități de monedă rezultând din faptul limitării venitului.

Se ajunge astfel, prin integrarea statistică a tuturor dispozițiilor acestora, la un vast sistem social de echilibru economic, având totuși fundamentul în dispozițiile individuale.

*

La fel procedează Ciajanov pentru economia țărănească, punând față în față cele două elemente fundamentale cu care intervine familia în viața gospodăriei: puterea ei de muncă și nevoile ei de consumație.

Suma valorilor produse, spune Ciajanov, trebuie să corespundă cantității de muncă fizică depusă.

Gospodăria țărănească apreciază dacă trebuie să-și extindă producția sau nu, *punând față în față folosul ultimei cantități produse cu osteneala produsă de ultima cantitate de muncă necesară spre a o produce.*

Cele două valori marginale trebuie să fie egale.

Utilitatea marginală e apreciată în raport cu nevoile de consum ale familiei.

Cu cât crește cantitatea de bunuri produse, cu atât, după legea sațietății, scade valoarea finală a ultimei cantități produse.

Dimpotrivă, cu cât crește cantitatea de muncă, cu atât ea devine mai grea.

Munca marginală e apreciată prin intensitatea nevoii de ultima unitate produsă.

Vine, deci, în sporirea cantității de muncă a gospodăriei un moment în care (osteneala crescând și folosul scăzând pentru fiece nouă unitate), *peste o anume cantitate de produs așteptat, valoarea muncii întrece valoarea noului obiect produs.*

Atunci producția se oprește.

În acest punct în care valoarea ultimei munci ajunge valoarea produsului ultim.

Orice cheltuială suplimentară de energie este dezavantajoasă pentru gospodărie; chiar dacă crește produsul total al muncii ei.

Dimpotrivă, față de orice cheltuială-inferioară subzistă un avantaj în continuarea intensificării muncii până la echilibru.

Astfel, fiecare gospodărie are o limită naturală a producției ei.

În vreme ce limitele exploatării capitaliste sunt dictate de venitul net maxim care impune mărimea optimă a exploatației, pentru gospodărirea țărănească limitele exploatației avantajoase sunt date de raportul dintre nevoile naturale de consum și osteneala necesară spre a le satisface.

ÎNTREBUINȚAREA MUNCII GOSPODĂRIEI ȚĂRĂNEȘTI ÎN OCUPAȚII AUXILIARE

De aici rezultă o serie de consecințe importante, care deosebesc gospodăria de exploatația capitalistă.

În *primul rând,* ea *nu întrebuințează munca ei în culturile cele mai rentabile din punctul de vedere capitalist, ci în culturile care, din punctul său de vedere, sunt cele mai avantajoase.*

Gospodăriile vor cultiva de aceea porumbul, care formează baza alimentară a familiei țărănești, chiar dacă conjunctura îi e complet defavorabilă, el neproducând pentru vânzare cu câștig, ci pentru consumul propriu.

Un alt rezultat este dezvoltarea muncii lăturalnice.

1. Aceasta se produce, de obicei, atunci când lipsește pământul și nu poate fi sporit, fie în regiunile sărace, fie în cele cu o mare densitate a populației.

În acest caz, ajustarea elementelor gospodăriei se face invers.

Se reduce puterea de muncă și brațele ies din gospodărie.

2. Munca în afara gospodăriei nu e însă numai rezultatul lipsei de pământ, *ci și rezultatul inegalei repartiții a muncilor agricole în timp,* care, dând țăranului libertate în lunile de iarnă, fac posibilă existența unei migrațiuni sezoniere a mâinii de lucru, rezultat al șomajului sezonier.

3. În sfârșit, munca în afara gospodăriei *poate apare atunci când, cu o muncă mai ușoară, se poate obține un câștig mai bun.*

Se vede că țărănimea procedează cu munca sa cum procedează capitalistul cu capitalurile lui: o plasează unde produce maximum de venit pe unitatea de muncă!

*

De aici *pot rezulta unele fenomene cu totul inexplicabile* în economia capitalistă.

1. Anume, în anii de secetă, se ivește o supraofertă de brațe, care produc fenomenul paradoxal al *unor prețuri urcate la cereale,* cu salarii *foarte joase* – fapt cu totul paradoxal în industrie, unde, în genere, mișcarea salariilor urmează oscilațiile prețurilor produselor industriale, salariul fiind element integrant prețului de cost.

Și *invers,* în *anii buni,* când țărănimea își acoperă nevoile prin produsul muncii ei pe pământul propriu, se poate asista la fenomenul invers, care caracterizează și actualitatea noastră economică. Se poate vedea o perioadă de *prețuri extrem de joase, fără a observa o scădere corespunzătoare a prețului muncilor agricole.*

2. În sfârșit, când nu există ocupații auxiliare, țăranul *va spori intensitatea muncii proprii, adoptând fie metode, fie culturi noi, care-i cer mai multă muncă.*

Astfel, deși rentabilitatea agricolă va crește (cu valoarea produsului brut), totuși, aceste culturi sunt, pentru el, dezavantajoase, *deoarece scade venitul unității de muncă,* [cel] după care apreciază el avantajul economic.

Se poate judeca, din aceasta, *superficialitatea celor care fac cum făcea un ziarist* – care condamna agricultura țărănească pentru că, între 1914 și 1932, cultura grâului scăzuse de la 140 000 ha la 14 000 în județul Brăila, fără să observe că, în același timp, orzul trecuse de la 40 000 ha la 135 000 ha și porumbul de la 58 000 la 92 000 ha, în vreme ce suprafața totală cultivată era în creștere –, atunci când nu e vorba decât de adaptarea agriculturii nevoilor de consum ale țăranilor, ci nu nevoilor exportului, care nu sunt ale lor!

Rolul acestui capital în economia țărănească diferă de rolul lui în ***economia capitalistă.***

1. La ultima, el *determină mărimea exploatației;* la prima, mărimea exploatației *atârnă direct de mărimea grupului familial,* care dă echilibrul nevoilor cu munca.

Numai *indirect poate inventarul influența mărimea exploatației,* prin faptul că el lucrează indirect la ușurarea condițiilor muncii.

Dar, am văzut, *acesta nu are ca efect uniform sporirea exploatării, ci poate atrage și scăderea intensității muncii fără această sporire.*

2. În al doilea rând, *pentru gospodăriile cu pământ prea mult sau prea puțin, raportul optim dintre muncă și instrumente nu e același pentru gospodărie ca pentru exploatația capitalistă.*

ROLUL CAPITALULUI ÎN GOSPODĂRIA ȚĂRĂNEASCĂ, FAȚĂ DE ROLUL LUI ÎN ÎNTREPRINDEREA CAPITALISTĂ

O altă deosebire, pe care am atins-o deja și pe care nu ne rămâne decât s-o precizăm, este aceea privitoare la rolul capitalului în gospodăria țărănească.

Spre a evita *confuzia* ce se face de obicei între *categoria socială* a capitalului lucrativ: bani ce se reproduc în procesul circulației, de *categoria economică a capitalului productiv,* instrument de producție – voi vorbi aici numai de zestrea și de inventarul mort sau viu al gospodăriei: ***1.*** *acareturi:* pătule, șure, grajduri, cotețe; ***2.*** *unelte:* plug, mașină de semănat, secerătoare, car, treierătoare, rariță etc. și ***3.*** *vite de muncă:* cai, boi, măgari, bivoli, și ***4.*** *de rentă:* oi, vaci, capre, păsări de curte etc.

Acest capital se adună de gospodar cu încetul, cu încetul, până la optimumul mijloacelor de producție pomenit.

Raportul optim capitalist asigură maximum de rentabilitate a capitalului; raportul optim țărănesc asigură cea mai mare rentabilitate muncii proprii.

Spre a-și acoperi nevoile, *gospodăria țărănească, ridicând venitul anual total, întrebuințează o cantitate de muncă și de capital pe unitatea de suprafață,*

care poate întrece cu mult optimumul capitalist şi care nu aduce, deci, nici un venit net, sau *profit capitalist,* sau măcar unul minim.

Un ţăran va prefera să muncească 3 zile *un pământ propriu* mai slab, decât un pământ capitalist mai bun, cu o zi mai puţin, *dar din care partea lui de produs pe unitatea de muncă ar fi inferioară celei trase de pe pământul lui.*

3. În sfârşit, a treia deosebire: *o exploataţie ţărănească îşi poate extinde exploataţia enorm, numai prin sporirea cuantumului de muncă, atât în ce priveşte întinderea, cât şi venitul total,* fără o creştere a capitalului.

Lucrul se întâmplă cu gospodăria mai ales în faza a treia, când braţe noi de lucru vin să se adauge familiei, cu putere întreagă, consumul rămânând constant.

Evident, această extindere se face tot printr-o coborâre a venitului pe unitatea de muncă şi o creştere a venitului net contabilizat.

Posibilitatea scăderii acesteia este faptul care – vom vedea – dă gospodăriei ţărăneşti o rezistenţă incomparabil mai mare decât cea capitalistă, în condiţii grele de producere.

De aceea, în *crizele agricole,* vedem *nimicindu-se totdeauna proprietatea mare,* în vreme ce *cea mică* se *dezvoltă* mai *departe,* trecând, e drept, uneori prin *crize* de ordin biologic.

FORMAREA CAPITALURILOR ÎN GOSPODĂRIA ŢĂRĂNEASCĂ

Singurul izvor de acumulare e produsul muncii proprii, din care familia îşi satisface în primul rând nevoile de trai.

Există, deci, o relaţie strânsă între bugetul de cheltuieli şi reconstituirea (capitalului) *inventarului.*

Când produsul muncii abia acoperă nevoile consumului, capitalul nu se reface, nici nu se poate întregi, *decât printr-o restricţie a consumului.*

Numai când creşte venitul total al muncii faţă de consum, o parte din venit poate fi capitalizată.

Faptul se petrece, după cum am văzut, mai întâi în faza a treia a exploataţiei, când feciorii au ajuns mari şi sporesc intensitatea muncii familiei.

Acesta dă şi un ritm biologic constituirii de inventar în gospodăria ţărănească.

Căci, *surplusul de muncă adus de copii după 18 ani* în gospodărie *slujeşte, în primul rând, părintelui să achiziţioneze pământuri noi, cu care va înzestra pe fecior la căsătorie,* şi *serveşte şi la clăditul casei noi, al acareturilor, la procurarea vitelor* şi a *uneltelor – cercetările noastre* vădind, sub acest raport, un *paralelism interesant între gospodăriile cu flăcăi şi fete mari şi gospodăriile cu două şi trei rânduri de vite şi de inventar, precum şi cu gospodăriile cu maximum de stăpânire de pământ* (Drăguş, 1932).

Un alt rezultat interesant sub acest raport, pe care-l vom dezvolta vorbind de credit, *este întrebuinţarea creditului pentru refacerea inventarului şi sistemul curios de a amortiza inventarul nu prin punerea de o parte periodică, ci prin restituirea capitalului împrumutat.*

CATEGORIILE ECONOMIEI ȚĂRĂNEȘTI ȘI CATEGORIILE ECONOMICE CAPITALISTE

Toate aceste deosebiri structurale implică și deosebiri fundamentale în privința categoriilor economice ale exploatației capitaliste.

Să examinăm câteva din aceste categorii:

1. profitul;
2. renta;
3. salariile;
4. dobânda;
5. prețul.

Folosul economic al gospodăriei țărănești și profitul întreprinderii capitaliste.

Cea dintâi deosebire privește *felul de calcul al profitului capitalist față de felul de calcul al gospodăriei.*

În vreme ce întreprinderea calculează, cum am văzut la început, folosul său economic după formula smithiană și ricardiană a venitului net, adică, din *venitul brut se scade renta, salariul și cheltuielile materiale* și producția se efectuează după cum rămâne sau nu [rămâne] ceva întreprinzătorului.

În gospodăria familială, formula venitului net nu are nici un fel de semnificație.

Țăranul nu plătește renta.

Salariul nu este cunoscut ca o categorie economică distinctă; cheltuielile de muncă exprimându-se de țărani numai în unități naturale: zile, ceasuri, greu, ușor, cu carul, cu plugul, cu brațele etc. (nu în unități de valoare specifice).

În aprecierea avantajului economic e numai venitul anual și raportul lui cu nevoile familiei și cu totalul muncii depuse.

De aici rezultă faptul fundamental semnalat de mai multe ori până aici, că, *acolo unde capitaliștii pierd, economia familială se poate mulțumi cu venituri minime pe unitatea de muncă.*

Ea subzistă astfel, acolo unde capitaliștii nu pot subzista și sunt siliți să oprească producția.

Acesta e fenomenul esențial care dă agriculturii noastre, față de alte agriculturi, tăria de a rezista de-a lungul veacurilor, prin cele mai grele și vitrege împrejurări hărăzite cândva unui om!

INTERPRETAREA CAPITALISTĂ A DEOSEBIRII DE APRECIERE A FOLOSULUI ECONOMIC

Adversarii economiei țărănești, ignorând sistemul special țărănesc de evaluare a rentabilității unei exploatații, *încearcă, pe urmele lui Laur, cercetarea situației gospodăriilor agricole prin așa-numitul sistem al bugetelor de gospodării.*

Lucrul curios, care miră pe toți cei ce se îndeletnicesc cu aceste bugete, este că *majoritatea gospodăriilor cercetate cu aceste metode sunt deficitare.*

Şi, totuşi, nu periclitează.

Cauza?

Țăranii sunt proşti – spun protagoniştii bilanțului capitalist.

Ei nu-şi pun în socoteală nici *munca,* nici *renta solului,* nici *amortismentul.* De aceea pierd!

Ei *se mulțumesc să muncească pe salarii derizorii,* pentru ei înşişi.

Mărturisim că nu înțelegem!

Este vorba de o pierdere reală?

Atunci, cum acumularea acestora îngăduie, totuşi, continuarea producției?

Sau nu e vorba decât de o subsalarizare?

Dar, atunci, nu e vorba de o *pierdere reală,* ci numai de una teoretică.

Adevărul este că în acest sistem înțelegem tot aşa puțin mecanismul intim al gospodăriei țărăneşti cum nu înțelege agronomul cum de *consimt țăranii să semene porumb nerentabil, când ar putea semăna alte specii, mai rentabile.*

Faptul e caracteristic. Şi el se repetă şi în alte domenii. Astfel, un agronom de elită, debarcat într-un sat basarabean dotat, la 353 gospodării, numai cu 75 pluguri, a conchis imediat: sat înapoiat.

În realitate, printr-un sistem de schimburi, de muncă şi inventar, cele 353 gospodării asigurau cea mai perfectă întrebuințare a celor 75 de pluguri.

PROBLEMA DOBÂNZII ŞI ABSENȚA DEPRECIERII VIITORULUI ÎN ECONOMIA ȚĂRĂNEASCĂ

Că o economie întemeiată pe „oikos", adică pe gospodăria care *nu poate înțelege fenomenul dobânzii,* este un *lucru pe care cel dintâi l-a dovedit Aristotel,* care trebuie considerat, în acest punct, ca *primul reprezentant tipic al punctului de vedere al gospodăriei țărăneşti.*

Argumentul său este simplu.

Banul nu se poate reproduce, cum se reproduc animalele de rentă. Nu există, deci, un câştig al banului, cum nu există un câştig al fierului sau al aramei, analog înmulțirii oilor, a vacilor sau a cailor; când dai cu împrumut o oaie sau un cal care se pot reproduce, e firesc să ceri, la restituire, şi produsul animalului. Nu tot aşa e însă când e vorba de moneda de metal! „Banii, zice Aristotel, nu fac pui!"

Folosul banului – vor dezvolta mai departe canoniştii – nu poate fi deosebit de întrebuințarea lui prin cheltuială. Profitul banului e deci nelegitim.

După cum dai înapoi o unealtă care ți se împrumută – fără plată –, când nu-i trebuie gospodarului, aşa şi banul, îl iei cu împrumut şi se cade să-l dai îndărăt cât ai luat. Comodatul.

Tomas Aquinus şi Wilhelm da Tocco nu spun altceva, şi *abia când din cheltuială, viața economică face ca principala funcție economică a banului să fie plasamentul, încep să apară şi primele justificări ale dobânzii.*

Pentru gospodăria țărănească, dobânda nu s-a putut înscăuna decât prin obicei și imitație, fără ca totuși țărănimea s-o poată înțelege.

Și, tocmai de aceea, se naște între gospodăria țărănească și organizația de credit un antagonism ale cărui rezultate: dobânzi la dobânzi acumulate, la care țăranii nu s-au gândit, le vedem astăzi în faptul îndatoririi generale a țărănimii.

RENTA SOLULUI ÎN ECONOMIA ȚĂRĂNEASCĂ, FAȚĂ DE RENTA SOLULUI ÎN ECONOMIA CAPITALISTĂ

Am văzut că în *economia capitalistă renta solului rezultă ca o categorie de repartiție socială,* din remunerația cuvenită proprietarului pământului pentru folosința acordată unui străin de a-i exploata pământul.

În acest sens, nu există rentă în economia țărănească.

Renta diferențială are însă, în economia țărănească, un *sens special.*

Calitatea superioară a pământului *înlesnește munca, la un același produs brut, iar la muncă egală dă un produs brut superior.*

Renta se manifestă, deci, totdeauna prin creșterea venitului pe unitatea de muncă.

Același lucru se întâmplă și în cazul rentei de situație, a poziției mai bune față de piață.

Sau a *instrumentelor* mai bune.

Nu apare nicăieri un venit nemuncit, ci munca se face în condiții mai *favorabile.*

La fel, trecerea *la terenuri de cultură mai rele,* nu e, pentru familie, *o pierdere* realmente contabilizabilă, *ci numai* o înrăutățire a condițiilor muncii proprii.

Aceasta nu e o tăgăduire a teoriei ricardiene a rentei, ci numai transpunerea ei dintr-o țară unde principala formă de exploatație e arendășia (ferma) într-o economie unde forma dominantă este exploatația proprie.

PREȚUL PĂMÂNTULUI ÎN ECONOMIA ȚĂRĂNEASCĂ FAȚĂ DE ECONOMIA CAPITALISTĂ

Tot așa mari deosebiri există și în privința modului de determinare a prețului pământului între gospodăria țărănească și exploatația capitalistă.

În economia capitalistă, prețul rezultă prin analogia dintre capitalizarea rentei cu dobânda banului pe piața capitalurilor mobiliare, *în economia țărănească, el rezultă din punerea față în față a nevoii de pământ a țărănimii cu pământul ce se oferă spre vânzare.*

Sub acest raport, gospodăria fără pământ va plăti, pentru el, un preț la care nu o poate concura exploatația capitalistă, înfrântă de raportul inițial de capitalizare a rentei.

Preţul pământului va varia enorm de la o gospodărie la alta, de la o regiune la alta, în raport cu aceleaşi elemente demografice, din care principalul este densitatea populaţiei.

Acelaşi lucru poate fi spus despre preţul produselor agricole, care variază, de asemenea, mult de la o regiune la alta, independent de oscilaţiile conjuncturii mondiale.

Cei ce fac statistica *preţurilor agricole* pe regiuni au observat deja faptul că adesea la Brăila, în portul de desfacere, unele cereale sunt mai ieftine ca în judeţul Ciuc.

Lucrul are aceeaşi explicaţie.

Preţul e în funcţie de prisoasele locale, care pot varia mult, cu densitatea populaţiei şi cu recolta.

3. SOCIOLOGIA ECONOMIEI ŢĂRĂNEŞTI

INTERDEPENDENŢA GOSPODĂRIILOR ŢĂRĂNEŞTI

Ne-am ocupat, până acum, exclusiv de *structura morfologică a gospodăriei ţărăneşti* faţă cu exploatarea capitalistă.

Trecerea acum la *considerarea sociologică a gospodăriei ţărăneşti.*

Ar fi, într-adevăr, o mare greşeală dacă ne-am închipui că gospodăriile există izolat, fără legătură unele cu altele şi cu piaţa mondială.

E drept că *fiecare gospodărie are un anume grad de autarhie;* dar acest grad e *mai mult potenţial.*

Astfel, de pildă, *gospodăriile basarabene,* din care dispăruse *industria casnică* a ţesutului hainelor, ţărănimea cumpărându-le din oraşe şi târguri, a văzut *renăscând această industrie în parte,* în cei doi ani care au urmat crizei mondiale.

1. Un *vast sistem de schimburi locale* integrează în două feluri gospodăria: *dijmă, arenzi.*

Schimburi de produse, de inventar şi schimburi de muncă leagă individual gospodăriile.

2. Apoi, organizări de exploataţii parţiale *comunale: izlazuri, păduri, folosiri de teascuri* etc. *obştii de folosire de maşini* etc.

3. În sfârşit, gospodăriile, prin punerea în *circulaţie a produselor lor, vin în contact cu piaţa mondială.*

Aici se petrece un fenomen interesant, pentru că *pune pe altă faţă problema relaţiilor gospodăriei ţărăneşti cu economia capitalistă.*

CONTACTUL ECONOMIEI ŢĂRĂNEŞTI CU ECONOMIA CAPITALISTĂ

Este exploataţia ţărănimii, în procesul de circulaţie, deosebită de exploataţia ei în procesul de producţie, confiscare şi schimb neechivalent!

Exploatația firească și normală a țărănimii este *exploatația ei de către stăpânii de pământ;* **confiscarea:** exploatația feudală, sub forma **dijmei** și a **clacei**, sau a birului: **iobăgia** sau **clăcășia,** care constă, principial, în confiscarea de stăpânul pământului a unei părți din produsul și munca țăranului. Aceasta *nu e însă o formă de exploatație capitalistă.*

Exploatația capitalistă a țărănimii ia, principial, *două forme* diferite:

1. una e *forma regimului neoiobag, prin integrarea gospodăriei;*

2. alta e *exploatarea* în *regimul circulației.*

Primul sistem se caracterizează prin restabilirea – după liberarea țărănimii, fără împroprietărirea ei, care caracterizează revoluția burgheză, *cu ajutorul dreptului obligator și profitând de faptul că țărănimea fără pământ e de fapt la dispoziția proprietarilor* – a unor *raporturi de exploatare în totul analoage celor iobăgești.*

În locul clacei și al dijmei vechi, proprietarul impune țăranului, în schimbul pământului dat în folosință, o dijmă contractuală și obligația de a munci pe pământul proprietarului cu salariu de nimic, sub sancțiunea constrângerii sale corporale. E vechiul nostru *regim al învoielilor agricole care a dus la [răscoala din] 1907.*

E regimul pe care l-au doborât peste tot reformele agrare de după război în statele din jurul nostru, afară de Rusia.

Dar mai e, afară de acest regim, un altul. *Un regim de exploatare special, aplicat mai ales în statele cu mică proprietate țărănească.*

Capitalismul nu mai pătrunde în organizarea producției, ci negustorii obțin plusvaloarea muncii țăranului prin integrarea gospodăriei în procesul de circulație, [prin] schimb neechivalent:

1. fie prin *regimul comerțului de cereale;*

2. fie prin *regimul bancar;*

3. fie prin *industrializare;*

4. fie prin *fisc.*

În toate aceste forme, vom vedea, *capitalismul nu atinge structura însăși a gospodăriei țărănești, ci numai speculează contactul ei cu căile pieții mondiale.*

GOSPODĂRIA ȚĂRĂNEASCĂ ȘI COMERȚUL

Primul fel de *exploatare* constă din *speculareа țărănimii de către negustori* și *bararea căilor țărănimii care duc la piața mondială.*

Exploatarea prin diferența de preț realizată între cerealele cumpărate de la țăran, când are nevoie de bani pentru „necazuri", bir sau altele, pe prețuri mici, și prețul de vânzare pe piața mondială.

Aici *se adaugă, de obicei, operația creditului pe termen* scurt, acordat de organizația de credit a cerealiștilor micilor exploatații la cumpărarea recoltelor, care prinde rădăcini.

O dublă exploatație se instituie aici:

***a.** una, speculând nevoia, obține un preț derizoriu la cereale;*

***b.** a doua, prin încărcarea cu dobândă a prețului plătit anticipat al produsului;*

***c.** o a treia barieră o constituie coaliția cerealiștilor în târguri, în vederea obținerii unui preț scăzut.*

Așa se face că *vagonul vândut în târgurile mari se vinde uneori cu 28 000 lei, în vreme ce micul producător nu lua nici 17 000 lei pe dânsul.*

GOSPODĂRIA ȚĂRĂNEASCĂ ȘI INDUSTRIA
(închiderea foarfecelui)

1. Industrializare;
2. mecanizare;
3. industria casnică;
4. industrializarea agriculturii.

1. O altă formă a *schimbului neechivalent* este *provocată de scăderea prețurilor agricole față de rezistența prin coalițiile de producători a prețurilor industriale.*

Este așa-numitul „foarfece" al prețurilor, care caracterizează exploatarea agriculturii în schimb neechivalent. E sistemul care face pe unii economiști (Manoilescu) să ceară industrializarea, spre a beneficia în schimbul internațional, uitând că nu face decât să transfere conflictul în sânul națiunii.

2. Un alt sistem de exploatare este acela ce se poate încerca de *a mecaniza agricultura în chip obligatoriu, spre a da de lucru uzinelor industriale.*

E o formă de *exploatație practicată pe o scară vastă în Rusia,* care pare a ispiti și unele țări capitaliste, din care industria profită, iarăși, *prin schimbul neechivalent.*

Valoarea a ce i se cere întrece valoarea ce i se dă!

În *speranța unei creșteri a rentabilității viitoare, care totuși se lovește de modul de calcul al avantajului economic țărănesc.* Adică risipă.

Interesant ar fi de examinat însă dezvoltarea industrială a produselor gospodăriei în locul acestui fel de relații.

3. În sfârșit, un *alt sistem de exploatare de același fel este acela care pune gospodăria țărănească, scoasă din stăpânirea boierilor și a domeniilor,* în stăpânirea *băncilor,* prin acumularea dobânzilor și prin *obligația de a plăti către aceștia o cotă din venitul brut al exploatației lor, care ajunge aproape și chiar întrece treimea vechii dijme.*

GOSPODĂRIA ȚĂRĂNEASCĂ ȘI CREDITUL

Nevoile de credit ale gospodăriei nu corespund cu nevoile de credit ale marii exploatații.

1. Prima ia credit ca să sporească producția, în conjuncturi favorabile, sau ca să *compenseze deficitele, în conjuncturi defavorabile.*

2. Gospodăria face uz de credit pentru:

a. *constituirea zestrei* noilor gospodării;

b. *reconstituirea zestrei* gospodăriei proprii;

c. *la reconstituirea distrugerilor* (caracter de asigurare substituită).

De aici, *termenul optim diferit al creditului agricol* la marea și mica exploatație.

Creditul de investiție atinge, la marea exploatație, și 70 de ani, faptul constituind o ușurare.

30 ani de datorie constituie, pentru gospodărie, o sarcină a două generații, *analogă cu o recădere în robie.*

Termenul optim este cel de 5–8 ani, corespunzând perioadei *unui ciclu agricol mare:* de 2 ani buni, 2 răi și 3 mijlocii, care se compensează și fac plata posibilă.

El *se potrivește și cu durata normală de acumulare a capitalului propriu în gospodărie.*

Am observat că acest proces de îndatorare corespunde cu ceea ce în sistemul capitalist este amortizarea, care nu se face de țărani prin reținere din venitul brut, dinainte, ci în reținere ulterioare pentru rambursarea capitalului luat. E aici un fel special de apreciere a trecutului în contrast cu deprecierea viitorului. De aceea, „camăta" e unul din lucrurile cele mai greu de justificat în ochii gospodăriei țărănești, care n-o pricepe (Tolstoi).

GOSPODĂRIA ȚĂRĂNEASCĂ ȘI FISCUL

Ultimul mijloc de exploatare e prelucrarea directă a unui părți din venit: **birul.**

Impozitul ia întotdeauna o cotă-parte din venitul brut. Scade, deci, venitul pe unitatea de muncă. Impozitul constituie o cheltuială, și la un venit brut dat constituie o scădere a nivelului de viață.

Acesta e sensul apăsării fiscale a agriculturii.

Birul e și un factor – ca toate sarcinile impuse gospodăriei – care precipită produsele în regimul circulației generale de bunuri.

Alături de *problema sarcinii fiscale totale, e și problema echității.*

Principial, țărănimea *simte apăsarea mai mult ca inechitatea.*

Moderarea impozitului agricol se poate face în două feluri:

1. în raport cu *cheltuielile;*

2. în raport cu *veniturile.*

Sunt, în adevăr, două feluri de a concepe impozitul:

1. impozit pe *venit;*

2. impozit pe *cheltuială.*

Echitatea se obține, în primul caz, prin *proporționarea impozitului la venitul pe unitatea de muncă;*

în al doilea caz, prin *proporționalizarea impozitului pe cap de consumator.*

Idealul ar fi ca impozitul să nu lovească decât *prisosul;* și să fie proporțional cu raportul dintre acest prisos și unitățile de muncă și cele de consumație ale gospodăriei.

Pentru acestea, ar trebui determinat, în fiecare tehnică a producției, care este suprafața de pământ a cărei producție echilibrează fiecare raport dintre muncă și consum; și *impus* numai peste această limită, *proporțional cu raportul inițial și cu plusul.*

Impozitul e totdeauna o rechiziție! Și el *devine primejdios când împinge la lichidarea inventarului.*

GOSPODĂRIA ȚĂRĂNEASCĂ ȘI COOPERAȚIA
(cucerirea căilor ce duc la piața mondială)

1. Vânzarea în comun;
2. aprovizionarea;
3. asociații de producție;
4. credit;
5. asigurare.

Are țărănimea un mijloc de luptă contra acestei exploatații? Îl are. Este *cooperația.*

În statele țărănești, cooperația are o funcție specifică, deosebită de funcția ei în statele industriale.

În vreme ce acolo *ea are rolul de tampon* corector între *capital și muncă,* atenuând, prin răsturnarea sau suprimarea intermediarilor, excesele exploatației, în *economia țărănească, rolul cooperației e acela de a servi de tampon între mica gospodărie și piața mondială, punând în mâna țărănimii asociate căile care duc la piața mondială.*

Forma cea mai importantă e deci cooperativa de vânzare în comun, [cea] care, substituită negustorului de cereale și exploatatorului, *elimină exploatarea* specifică la care e supusă țărănimea cu ocazia vânzării sub preț a producției.

În al *doilea rând* vine, corelativ, *cooperativa de aprovizionare,* [cea] care exclude exploatarea indirectă a țărănimii, *atenuând, prin înlăturarea profitului negustoresc* pe *calea risturnei,* exploatarea pe calea schimbului neechivalent de produse agricole ca produsele industriale.

Cooperativelor de consum le revine sarcina închiderii foarfecelui dintre prețurile agricole și cele industriale.

Apoi *vin cooperativele de credit, care au mai mult o funcțiune asigurătoare,* de repartiție a susținerii celor în nevoie, asupra întregii colectivități, căci am văzut că gospodăria nu lichidează, nu moare, ci trebuie ajutată.

În fine, vin cooperativele de producție, între care cele de industrializare sau de folosire comună de unelte și mașini întrec pe celelalte, în importanță.

GOSPODĂRIA ȚĂRĂNEASCĂ ȘI POZIȚIA POLITICĂ A CLASEI ȚĂRĂNEȘTI

Reluând o idee care s-a mai susținut de la această tribună, amintim că *clasa țărănească, spre deosebire de proletariat și burghezie, nu are o poziție politică unică și definită în opoziția claselor sociale: burghezie și proletariat.*

După criteriul marxist de discriminare, în *țărănime se pot deosebi trei clase sociale diferite:*

1. fruntașii sau chiaburii;

2. mijlocașii;

3. codașii sau pălmașii.

1. Cei *dintâi au unelte și pământ mai mult decât le trebuie* și îl muncesc cu argați, cărora le plătesc simbrie (salariu) cu ziua.

Aceștia sunt *adevărați capitaliști,* stăpâni pe curți.

2. Cei din urmă n-au pământ deloc sau au mai puțin decât le trebuie pentru a-și acoperi nevoile de consum ale familiei.

Aceștia sunt siliți să-și închirieze munca cu brațele proprietarilor care au pământ pe care nu-l muncesc singuri.

Aceștia sunt proletarii din bordeie.

3. Între ei, stau țăranii mijlocași, stăpâni la ei în gospodărie, având pământ tocmai cât trebuie ca să-și acopere nevoile familiei.

Aceștia sunt și muncitori și proprietari, cumulând amândouă calitățile despărțite la proletari și la capitaliști: munca și pământul.

Toată lupta *politică* [se] *poartă în jurul acestei categorii.* Cine o câștigă? *Proletarii* sau *capitaliștii.*

Veleități au și unii, și alții.

Dar siguri nu sunt nici unii, nici alții. Ca să *reușească, primii vor încerca – prin confiscări – s-o proletarizeze; ultimii, prin credit, s-o capitalizeze.*

Trebuie adăugat că țărănimea nu poate fi aliată proletariatului în revoluție. Țărănimea nu-și poate concentra forțele pentru o lovitură revoluționară. Dar ea poate paraliza orice lovitură revoluționară, prin rezistența ei pasivă!

Și, acesta e adevărul celor din Rusia, unde, deși proletariatul se crede conducător, el nu e decât la discreția țărănimii. Merge ea cu el? Merge și el! Refuză să meargă? Proletariatul dă înapoi! E cazul politicii din 1921 și din 1930. E cazul politicii gandhiste.

CONCLUZII

Și, ce se uită de obicei, este că în *această poziție a ei, față de un conflict ce-i e străin, țărănimea nu face decât să-și apere formele existenței ei specifice!*

Și, atât timp *cât gospodăria țărănească e prosperă, ea este zidul de care se frâng toate încercările de exacerbare a antagonismului claselor urbane.*

În lupta ei, țărănimea nu apără numai o stare economică, ci și o adevărată concepție despre viață, o ierarhie de valori, o *conștiință* și, mai mult decât atât, *o formă de civilizație!* Orășenii o pot disprețui, în prezumțiozitatea luptei lor pentru confort și progres tehnic. Îi *pot prooroci nimicirea.*

Dar nu îi pot răpi nici integrarea mai firească în ansamblul cosmosului, decât a omului industrial; și nici *adevărul ultim,* pe care poate – *eu cel puțin o cred în chip hotărât – că îl stăpânește,* în *încercarea speței umane, de a găsi o formă de viață mai corespunzătoare cu ideea de omenie,* de *liniște sufletească și de fericire,* decât *forma hibridă, perversă* și *de-a dreptul monstruoasă* pe *care o constituie viața orășenească și industrială.*

CURS DE STATISTICĂ MORALĂ

MIRCEA VULCĂNESCU

I. INTRODUCERE ÎN STUDIUL STATISTICII MORALE

Statistica morală este o ramură a statisticii sociale.

1. Statistica socială poate fi definită fie ca „disciplina care se ocupă cu cunoaşterea vieţii sociale cu ajutorul metodelor statistice", cum vor unii[1]; fie ca „disciplina care se ocupă cu cunoaşterea fenomenelor de masă ale societăţii", cum vor alţii[2]. Cu alte cuvinte, ea e un ansamblu sistematic de adevăruri referitoare la viaţa socială, dar nu de orice fel de adevăruri, ci numai de adevărurile privitoare la acele fenomene sociale care se produc în masă, adică se repetă de mai multe ori, la fel, şi ca atare pot fi cuprinse şi în linia lor generală cu ajutorul numărătoarei[3].

De aici vine necesitatea pentru acel care se ocupă cu statistica morală, ramură a statisticii sociale, să cunoască cele două elemente fundamentale ale acestei discipline:

a. tehnicile statistice;

b. viaţa socială.

Şi mai clar. Statistica socială e disciplina adevărurilor despre faptele sociale care se pot număra!

Statistica morală are, prin urmare, două rădăcini deosebite:

1. una în statistica generală,

2. a doua în viaţa socială.

Expunerea celei dintâi (şi a celei de a doua).

2. Este statistica o ştiinţă propriu-zisă sau numai o metodă de cercetare? Iată prima întrebare la care avem de răspuns. Cu alte cuvinte, există o ştiinţă statistică, adică un sistem de adevăruri de ordin special statistic; sau nu există decât o metodă statistică, un ansamblu de tehnici şi de procedee, care să se poată întrebuinţa de orice ştiinţă în domeniul ei particular pentru urmărirea adevărurilor ei specifice?

Întrebarea este controversată, unii autorii susţinând, alţii contestând dreptul statisticii de a se constitui ca ştiinţă.

[1] [Lipsă în ms.]

[2] Von Mayr.

[3] Fapt general şi individual. Istoricul statisticii sociale.

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 55–69, Bucureşti, 2004

Din trei puncte de vedere se poate deosebi o ştiinţă de o alta şi, ca atare, trei par a fi elementele pe temeiul cărora să se poată justifica constituirea unei discipline ca ştiinţă autonomă. Aceste trei elemente sunt:

I. deosebirea de obiect;

II. deosebirea de metodă, de punctul de vedere din care este privită realitatea;

III. deosebirea de adevăruri şi de legi.

I. După unii, singura deosebire dintre ştiinţe nu ar fi decât aceea că fiecare se ocupă cu alte clase de obiecte: zoologia, cu animalele; botanica, cu plantele; mineralogia, cu mineralele; antropologia, cu omul; psihologia, cu sufletul; sociologia, cu societatea ş. a. m. d.

Deosebirea este cum nu se poate mai clară şi linia de demarcaţiune dintre ştiinţe ar părea de netrecut, dacă nu ar exista o serie de fenomene aşezate la limita diferitelor discipline, ale căror caractere să fie aşa de puţin precizate din punct de vedere al naturii obiectelor, încât clasificarea lor într-unul sau altul din domenii să nu implice ceva cu totul arbitar. Aşa sunt, de pildă, fenomenele microbiene, aşezate pe domeniul de hotar între botanică şi zoologie; aşa sunt fenomenele din domeniul chimiei fizice, sau ale chimiei biologice, care cad în câmpul ambelor discipline, după care se numesc, atribuirea lor unuia din cele două domenii constituind uneori o greutate de neînvins.

Într-adevăr, în toate aceste cazuri, obiectul cercetat este acelaşi. Aceea ce se schimbă pare a fi altceva, anume, punctul de vedere din care e privit acest obiect.

II. Se recurge, atunci, la un al doilea criteriu de deosebire şi se spune că ceea ce constituie distincţiunea între ştiinţe nu mai e deosebirea de obiect sau de „domeniu", ci numai deosebirea de vedere, de metodă.

După această teorie, obiectul oricărei ştiinţe este acelaşi: realitatea, adică aceea ce este în tot complexul său şi întrucât este; realitatea, din care însă distincţiile operate conform unor diverse puncte de vedere despică, în chip artificial şi numai pentru necesităţile practice de lucru, felii definite, fiecare, nu prin obiectul lor, ci numai prin punctul de vedere din care e privită realitatea. Un acelaşi obiect de studii: „omul", de pildă, poate fi studiat, întrucât este alcătuit din anumite substanţe chimice, de către chimia antropologică; întrucât are anumite proprietăţi fizice, de către fizică; întrucât e viu, de biologie; întrucât are o morfologie, o structură şi o viaţă funcţională, de către fiziologie şi anatomie; întrucât are anume funcţiuni sufleteşti, de către psihologie; întrucât are un trecut, inconştient, ca rasă, de către paleontologie; întrucât are un trecut conştient ca cultură, de către istorie; întrucât trăieşte în societate, de sociologie; întrucât urmăreşte anumite scopuri, de etică; întrucât se supune unor anume norme de drept, de către ştiinţa dreptului; în măsura în care îşi realizează scopurile cu ajutorul unor anume tehnici şi mijloace sociale, de către ştiinţele economice; întrucât face parte dintr-o organizaţie socială, de către ştiinţele politice. Iată în ce fel un acelaşi obiect concret poate fi considerat sub aspectul enciclopedic al mai tuturor disciplinelor, schimbându-se numai „punctul de vedere" din care e privit.

III. Dar, pentru ca o disciplină să poată fi considerată cu adevărat ca ştiinţă autonomă, ea trebuie să mai îndeplinească o condiţie, şi anume: ea trebuie să ducă la descoperirea de legi şi de adevăruri proprii, care nu se pot afla pe alte căi decât ale sale. Într-adevăr, deşi poartă asupra aceloraşi „realităţi", una sunt legile fizice: gravitatea, atracţia şi repulsia, altceva legile chimice: legea combinaţiunilor atomice, a ponderii specifice etc.; altceva legile biologice: legea evoluţiei, a adaptării la mediu, a ereditătii, altceva legile psihice: legea radierii stărilor emotive, de pildă; altceva legile sociale: legea imitaţiei, de pildă.

Toate exprimă adevărul despre realitate, fiecare însă implică considerarea fie a unei anume clase de obiecte, fie numai considerarea unor anume aspecte izolate ale unor asemenea clase de obiecte.

Cum se comportă disciplina statisticii faţă de aceste trei criterii?

I. Câtă vreme disciplina statistică s-a aflat în faza ei embrionară, strâns legată de obiectele cărora se aplică, părea, firesţe, cu totul nelegitim să se încerce constituirea statisticii ca disciplină autonomă. Obiectul ei rămânea strâns legat de domeniul în care se făcea aplicaţia statisticii: astronomia, morfologia biologică, psihologia, sociologia. Nu putea deci fi vorba nici de domeniu separat, nici de un ansamblu de metode implicând un punct de vedere unitar şi conştient în considerarea existenţei.

Astăzi însă, faţă de progresele realizate de tehnica statistică, nu mai încape nici o îndoială că statistica poate fi considerată în chip legitim ca o metodă de sine stătătoare, perfect constituită. Ea cuprinde anumite tehnici ale sale proprii, invariabile, oricare ar fi domeniul în care se aplică. De pildă: întabularea rezultatelor sau poligonul de frecvenţă, calcularea mediilor sau a indiciilor, înserierea, calcularea coeficientului de corelaţie, stabilirea ecuaţiunii de regresiune a două fenomene rămâne absolut aceeaşi, fie că este vorba de statistica fenomenelor biologice, a fenomenelor economice, a fenomenelor psihologice sau a fenomenelor stelare. Aşa că studiul acestor metode poate forma obiectul unei materii de învăţământ cu totul deosebite şi de biologie, şi de ştiinţa economică, şi de psihologie, şi de astronomie.

Reflecţia mai adâncă asupra metodelor statistice a dus, apoi, la constatarea că cercetarea statistică implică un punct de vedere unitar şi bine definit în considerarea realităţii: considerarea realităţii sub aspectul fenomenelor de repetiţie care se produc în masă şi care sunt susceptibile a fi numărate. Acest punct de vedere se aşează perfect în prelungirea celui care aşează obiectul ştiinţei „experimentale" *in pondere et mensura,* adică în greutate şi măsură statistică, dând priză inducţiunii în domenii în care măsurătoarea nefiind cu putinţă, i se poate substitui numărătoarea.

Sub acest raport, statistica apare azi ca disciplina tip a faptelor de repetiţie, adică a acelor fapte care se produc aidoma de mai multe ori, adică a acelor fapte care sunt privite în generalitatea lor. Şi e un lucru mai de multă vreme remarcat că forma statistică a cunoştinţei se înfăţişează ca ultimă formă de matematizare a fenomenelor realităţii. Astăzi toţi savanţii care se ocupă cu strângerea adevărurilor

universului în formule matematice comprehensive sunt siliţi să recunoască: valoarea experimentală a formulelor lor este de ordin statistic, adică exprimă o valoare mijlocie reprezentativă pentru un fenomen tipic de masă, adică o expresiune mijlocie a unei multiplicităţi de observaţiuni similare.

Statistica ar apărea, deci, ca o disciplină independentă, pentru că se înfăţişează din punct de vedere propriu în privirea realităţii: interpretarea ei şi a regularităţilor sale cu ajutorul cifrelor şi pentru că în această cale ea aduce un întreg bagaj de tehnici nerealizate în alte domenii ale cunoştinţelor omeneşti: numărători, calcule de valori signalectice, determinări de corelaţii, punere a fenomenelor în ecuaţii de regresiune cu ajutorul valorilor signalectice cele mai apropiate de realitate şi care pot fi considerate ca reprezentative pentru aceasta.

II. Cu aceasta însă caracterul de ştiinţă autonomă al statisticii nu e încă demonstrat decât pentru acei care admit că între ştiinţe nu este altă deosebire decât aceea de metode sau de puncte de vedere. Dacă însă există între ştiinţe şi o diferenţă de obiect, atunci problema autonomiei disciplinei statistice devine ceva mai subtilă. Şi ea se sprijină în întregime pe o problemă de ordin epistemologic: existenţa reală a fenomenelor de masă. Există în realitate astfel de fenomene de masă sau masa de fenomene e numai un aspect de perspectivă sub care pot fi prinse toate lucrurile, fără a fi totuşi un obiect real? Căci ştim că statistica este studiul numeric al realităţii: adică, cunoaşterea ei prin numărătoarea cazurilor similare. Şi întrebarea dacă această disciplină are un domeniu propriu se reduce, în ultimă analiză, la întrebarea dacă „masele numerice" la care ajunge statistica există ca fenomene independente, de natură statistică, sau numai ca aspecte sub care sunt captate mental fenomenele concrete care se numără. Constituie oare aceste mase de lucruri susceptibile de numărătoare o categorie aparte de obiecte statistice stătătoare de sine; sau, dimpotrivă, nu sunt decât lucrurile concrete care cad în domeniul altor ştiinţe prinse într-ânsul, din aspectele lor generale?

Cu alte cuvinte: este această „masă de fenomene" obiect al statisticii, un obiect real, ţintă a unor observaţiuni şi regularităţi proprii, având şi o natură proprie ca „masă" deosebită de natura lucrurilor sau a fenomenelor care o compun, aceasta din urmă putând fi fizică, chimică, biologică, psihologică, socială – obiect independent asupra căruia să poarte o investigaţie statistică deosebită de disciplinele care se ocupă cu fenomenul izolat: fizica, chimia, biologia, psihologia, sociologia? Sau aspectul acesta de „masă" e numai un „punct de vedere", un „aspect" sub care putem contacta lucrurile reale, o secţiune sau, mai exact, o privire de ansamblu făcută de spirit în realitate, o izolare sau o adunare arbitrară şi abstractă operată de subiect asupra lumii fenomenelor concrete? Sau, încă sub o altă formă: există în realitate „mase"de fenomene fizice, chimice, sociale, sau nu există în realitate decât fenomene chimice, fizice, sociale, pur şi simplu?

Într-un exemplu concret: o grămadă de prune, de pildă, este „grămada" ca atare, ceva de natură deosebită de a prunelor?, ceva în stare să ne pună faţă în faţă cu o cercetare nouă, specifică despre acele prune, pe care considerarea izolată a

fructului să nu ne-o poată da? Şi, de pildă, o întrebare de acest fel: „Câte prune sunt stricate în grămadă şi câte bune? " este o întrebare care priveşte natura biologică a prunelor, deci o întrebare biologică, sau numai „starea lor în grămadă", deci o întrebare pur statistică.

Aflarea acestui răspuns ar implica o serie de incursiuni subtile în domeniul logicii materiale şi al teoriei obiectului, pe care însă nu le putem întreprinde aici. Ele ne-ar sili să distingem între legile care domină obiectul material, „grămada" empirică de prune, şi obiectul formal, „grămada în genere", adică „grămada", independent dacă e grămadă de prune sau de date istorice; primul obiect cade în domeniul disciplinei concrete a botanicii sau a istoriei; al doilea: „grămada în genere", în domeniul teoriei numerelor, capitol al teoriei ansamblurilor din logica materială. Ele ne-ar mai sili să arătăm că statistica nu se confundă nici cu „disciplinele concrete" care au de obiect „pruna" sau „data istorică"; nici cu disciplina formală şi abstractă care are de obiect „grămada de prune" şi obiectul ei este un obiect complex, „grămada de prune", adică o realitate concretă, „pruna", privită în abstract ca făcând parte dintr-un grup sau, dimpotrivă, o realitate abstractă, „grămada", considerată nu în forma ei generală şi abstractă, ci în realitatea ei materială şi concretă, ca în întrebarea ce ne-am pus: „Câte prune anume sunt real stricate în grămadă?"

Cuprindem cu mintea subtilitatea şi dificultăţile întrebării, şi apoi să ne dăm seama în ce fel atârnă posibilitatea statisticii de a se constitui ca ştiinţă de răspunsul dat la această întrebare.

Alternativa se prezintă în chipul următor.

1. Dacă recunoaştem că între ştiinţe e numai o deosebire de puncte de vedere şi că, prin urmare, obiectul oricărei ştiinţe este aceeaşi realitate, privită în secţiune, adică sub un anume aspect, atunci trebuie să recunoaştem că şi statistica este o ştiinţă independentă, deoarece prezintă într-adevăr un punct de vedere propriu în privirea realităţii: „privirea lucrurilor în masă". Obiectul statisticii e, în acest caz, orice obiect, întrucât este privit ca făcând parte dintr-o masă de obiecte similare; şi nu este nevoie să ne mai întrebăm dacă aceste „mase de obiecte similare" sunt lucruri reale şi de sine stătătoare, independent de lucrurile concrete din care se compun; şi aceasta, pentru bunul motiv că este inutil, într-un asemenea punct de vedere, să ne întrebăm dacă statistica are sau nu un obiect propriu. Deosebirea de punct de vedere şi metodă ajunge pentru constituirea ei ca ştiinţă.

2. Dacă însă, dimpotrivă, cerem ca între ştiinţe să existe, pe lângă deosebirea de puncte de vedere şi independent de ea, o *deosebire de obiecte,* atunci, cu toate că recunoaştem statisticii caracterul de „metodă generală de cunoaştere", statornicit pe specificitatea punctului său de vedere şi a tehnicilor sale, în ceea ce priveşte recunoaşterea caracterului său de ştiinţă avem de ales între următoarele două alternative:

a. sau obiectul statisticii e constituit de înseşi lucrurile concrete privite în aspectul lor abstract şi numeric de mase, întocmai ca în ipoteza întâi, şi atunci statistica nu este o ştiinţă propriu-zisă, ci numai o metodă generală de priză asupra

realității, prin consolidarea ei în masă, metodă care se poate aplica în orișice știință, rezultatele ei interesând direct știința căreia aparțin obiectele asupra cărora se aplică acest punct de vedere sau metoda ce derivă din el – și, în acest caz, locul statisticii este în acea ramură a logicii numită „metodologia" științelor „inductive", așa cum o așează Sigwart;

b. sau considerăm că statistica are ca obiect nu lucrurile concrete, ci „masele de obiecte", considerate în materialitatea lor; adică, are de obiect un fenomen abstract, un obiect ideal, o formă categorematică a lucrurilor concrete, considerată însă nu în condiționarea ei formală, ci în realitatea ei materială, condiționată empiric, adică considerată obiectiv și ipostatic, și în acest caz statistica este într-adevăr o știință pe deplin constituită, dar nu e o știință material empirică, ci o știință formal empirică, adică o știință a „formelor" experienței, intermediară între disciplinele empirice, materiale, de felul fizicii, al biologiei sau al sociologiei, și disciplinele cu obiecte abstracte și formale, în genul matematicilor pure.

Amândouă aceste soluții sunt logicește posibile și pot fi susținute serios cu argumente. Îndreptățirea uneia sau a alteia din soluții nu atârnă însă de o condiție exterioară a dezbaterii noastre; ci de atitudinea filosofică pe care o avem față de întrebarea dacă există sau nu obiecte abstracte, ci de ce fel de realitate se bucură obiectele formale, față de cele materiale empirice. Dar aceasta e o întrebare metafizică, al cărei răspuns trece de cadrele acestei cercetări de ordin epistemologic.

III. Statistica ajunge ea oare să formuleze legi proprii, legi statistice? Aceasta este a treia întrebare la care are de răspuns cel ce se întreabă despre îndreptățirea statisticii de a se constitui ca știință.

Să încercăm acum să răspundem la această întrebare.

Este evident că în zilele noastre, datorită mai ales studiului fenomenelor de regresiune, statistica a dus, în unele cazuri, la constatarea unor anume regularități și permanențe privitoare la fenomenele de masă supuse analizei cu ajutorul metodelor sale, lucru care a făcut pe unii gânditori, cum e, de pildă, economistul american George Hoore, să vorbească de „legi statistice" în economie, opuse „legilor teoretice" ale acestei discipline. Sunt însă aceste legi empirice, descoperite cu ajutorul metodelor statistice, adevărate „legi statistice" sau ele nu sunt decât legi „economice, sau sociale, sau astronomice", descoperite numai cu ajutorul metodei statistice aplicate în știința respectivă, așa cum s-ar aplica orice alte metode inductive?

1. Pentru faptul că aceste legi ar fi într-adevăr „legi statistice" pledează faptul că regularitățile astfel descoperite nu sunt valabile decât pentru „masele" de fenomene, fără a putea explica faptele petrecute privite în individualitatea lor. Astfel, de pildă, într-o anume societate se constată un anumit coeficient constant de sinucideri, nașteri, crime sau divorțuri, în strânsă corelație cu alte fapte privitoare la cantitatea și valoarea recoltelor sau a extinderii comerțului exterior. Dar aceasta nu ne spune nimic despre care anume inși este vorba, și nici care anume vor divorța sau se vor sinucide. Așa că, constatarea făcută nu e valabilă decât pentru

fenomenul în masă, nu pentru fenomenul izolat; în cadrul regularității statistice valabile pentru grupul sinuciderilor dintr-o societate, fiecare sinucidere își păstrează o motivare și o cauzație ocazională proprie, deosebită.

Regularitățile constatate ar fi, prin urmare, referitoare numai la domeniul fenomenelor privite în masă, nu și la fenomenele individuale. Există, deci, sub acest raport, adevărate legi ale maselor, legi pur statistice.

La fel, legile clasice ale fizicii pot fi considerate ca legi statistice valabile pentru masa de electroni, fără a fi valabile pentru fiecare electron în parte.

2. Împotriva faptului că aceste regularități, descoperite statistic, privitoare la fenomenele de masă ar fi într-adevăr legi statistice șade însă un alt fapt. Corelațiile statistice stabilite între valorile signalectice ale fenomenelor de masă nu oferă, statisticește, nici necesitate, nici universalitate, caractere inerente oricărei adevărate legi științifice. Ele nu sunt decât niște simple constatări precise, exprimate numeric. Dar atât. Mai mult decât atât: rațiunea suficientă a acestor corelații nu e niciodată de ordin statistic, ci totdeauna de ordinea disciplinei empirice care se ocupă cu grupul de fapte supus cercetării statistice. Necesitatea și universalitatea unei corelații constatate statistic (care să îngăduie, de pildă, extrapolarea unor rezultate în afara domeniului strict unde au fost observate), nu o capătă regularitățile statistic observate decât pe baza unui raționament material întemeiat pe ipotezele științei (respective), din domeniul căreia fac parte fapte observate. Cu alte cuvinte, de pildă, stabilirea pe cale statistică a unui anumit coeficient de criminalitate sau de sinucideri în raport cu populația totală sau cu cutare alt fenomen dintr-o societate dată nu ne permite prin el însuși: *1.* nici să generalizăm acest coeficient, extrapolându-l în afara perioadei de timp în care au fost făcute observațiile, *2.* nici să ne explicăm de ce există acest coeficient și care-i sunt împrejurările necesare de variație. Aceea ce ne explică de ce există acest coeficient și nu un altul sunt condițiile sociale pe care ni le dezvăluie numai analiza sociologică, morală, economică etc. Statistica poate, cu ajutorul tehnicilor ei, să determine, să izoleze, să măsoare sau să precizeze importanța unei anume condiții sau existența ei. Niciodată nu poate însă să ne explice procesul care se petrece, acel „de ce" deosebit de „cum", care constituie rezultatul oricărei științe. Astfel, generalizarea unui rezultat statistic nu e valabilă decât în măsura în care analiza sociologică ne dezvăluie fie concordanța, fie invariabilitatea împrejurărilor și ne îngăduie să aplicăm principiul fecund al tuturor științelor inductive, „principiul uniformității fenomenelor naturii" și rezultatelor experimentale obținute pe calea statistică. Statistica vine, apoi, să verifice din nou măsura în care a jucat, în chip efectiv, acest principiu.

În concluzie analizând în ce măsură satisface statistica criteriile necesare spre a se constitui ca știință, constatăm:

1. că statistica este, fără îndoială, o metodă originală, izvorâtă dintr-un punct de vedere unitar: „considerarea fenomenelor în masă";

2. că este îndoielnic dacă aceste mase constituie un domeniu statistic propriu-zis și aparte al realității; sau dacă ele nu sunt decât „aspecte" ale realităților

concrete de ordin fizic, chimic, biologic, psihologic, social etc. Cu alte cuvinte, dacă statistica are un obiect şi un domeniu propriu, acesta este un obiect abstract, formal şi logic, de altă natură decât obiectul ştiinţelor empirice concrete, obiect intermediar între lucrul concret şi forma pură. Ea ar fi deci o disciplină a formelor realităţii privite în materialitatea lor; iar dacă ne îndoim de existenţa aievea a obiectelor abstracte, atunci nu există nici domeniu propriu-zis statistic, ci numai o metodă generală de cercetare statistică, ramură a metodelor inductive;

3. că, dacă e adevărat că statistica ne duce la descoperirea de regularităţi şi corelaţii valabile numai pentru masele de fapte, aceste regularităţi nu-şi au raţiunea lor suficientă în faptul că sunt fenomene de masă, ci în faptul că sunt fenomene de un anumit fel: fizic, social, psihic etc., supuse cauzalităţii particulare a clasei de fenomene din care fac parte lucrurile privite în masă. Nu există, deci, legi propriu-zis statistice, cum pretind unii, ci numai legi economice, sociale, astronomice, fizice etc., ce se pot descoperi cu ajutorul statisticii, adică cu ajutorul observaţiei maselor de fapte şi valabile numai pentru ele.

II. LOCUL STATISTICII MORALE ÎN CADRUL UNUI SISTEM DE STATISTICĂ

STATISTICA TEORETICĂ ŞI APLICATĂ

Pornind de la sistemul general de statistică, sistem care ar cuprinde ansamblul de cercetări statistice posibile, aşezate în chip ordonat şi logiceşte coerent după firea legăturilor lor intime, e locul să ne întrebăm: care e locul pe care îl ocupă statistica generală în genere şi în special care e locul pe care-l ocupă statistica morală?

Pentru a curma ceea ce ar putea să pară oţios în discuţiunea precedentă, statisticienii care pornesc de la ideea de sistem obişnuiesc să deosebească două ramuri de statistică:

1. statistică pură sau teoretică şi

2. statistică aplicată.

Cea dintâi cuprinde adevărurile formale ale statisticii, tehnic, statistică pură, oricare ar fi materialul la care se aplică; a doua cuprinde aplicaţiile acestei tehnici, adică adevărurile la care se ajunge în fiecare domeniu prin aplicarea metodei de observaţie în masa diferitelor categorii de obiecte supuse cercetării ştiinţifice.

Într-adevăr, orice ramură de cunoştinţă omenească poate fi privită sub două aspecte diferite, întrucât e considerată din punct de vedere formal sau din punct de vedere material. Din primul punct de vedere nu vom considera decât acele cunoştinţe care definesc forma generală a cunoştinţelor statistice, oricare ar fi materialul asupra căruia se aplică. Aici se vor studia metodele generale de adunare a materialului statistic, precum şi cele de prelucrare a lui, înserieri, intabulări, reprezentări grafice ale tablourilor, stabiliri de valori signalectice: medii mediane, coeficienţi, indicii, determinarea *deviaţiei tip,* eliminarea variaţiilor de intensitate a mişcărilor de formă şi durată diferită, determinarea coeficienţilor de corelaţie a ecuaţiilor de regres, a erorilor probabile, a gradului de exactitate a rezultatelor,

toate privite independent de materialul statistic, adică, fie că e vorba de statistica faptelor sociale, fie că e vorba de statistica faptelor biologice sau a faptelor din domeniul fizic, domeniu în care se constată tot mai mult că adevărul nu e decât de ordin statistic.

Din al doilea punct de vedere, nu vom mai considera caracterele generale ale disciplinei statistice pure independent de orice material, ci felul în care se prezintă instrumentul statistic atunci când funcționează în cutare sau cutare domeniu al realității concrete.

Statistica teoretică ne arată în general *cum* se numără, în vreme ce statistica aplicată ne arată *ce* se numără anume. Statistica teoretică ne expune metodele generale de cercetare statistică, indiferent de lucrurile care se numără, adică ne arată: ***1.*** cum se numără?; ***2.*** cum se clasează rezultatele numărătorii?; ***3.*** cum se reduc aceste rezultate la valori semnificative pentru întregul grup rezolvat?; ***4.*** cum se folosesc aceste valori pentru a descoperi regularitățile ce ar putea fi observate între fenomenele cercetate?

Statistica aplicată arată ce anume se numără, precum am spus, cu aceste metode tehnice de lucru, ce interes au aceste numărători și ce condiții trebuie să îndeplinească, precum și ce precauțiuni trebuie luate în fiecare caz. Apoi, care sunt rezultatele obținute în acest chip și care e importanța acestor rezultate în știința respectivă.

STATISTICA SOCIALĂ

În statistica socială, metoda statistică aplicată va consta în arătarea, așadar, a lucrurilor susceptibile a fi tratate statistic în societate, în arătarea împrejurărilor proprii în care se face tratarea statistică a acestui fel de fapte, precum și în arătarea rezultatelor la care se ajunge în acest fel și a importanței lor pentru studiul științelor sociale.

Înțelegem acum de ce am spus la începutul lecției 1 că definițiile date statisticii sociale polarizează în două direcțiuni, obiectul statisticii sociale fiind, după unii: ***1.*** „cunoașterea vieții sociale cu ajutorul metodelor statistice"; iar după alții acest obiect fiind; ***2.*** „cunoașterea fenomenelor de masă care se petrec în societate". Deosebirea de definiții e tocmai cea semnalată în cursul lecției precedente. Prima definiție consideră că statistica este o simplă metodă generală de cercetare aplicată sociologiei, statistica socială nefiind decât un aspect al sociologiei înseși; a doua definiție consideră că statistica este o disciplină autonomă și supune fenomenele de masă ca atare, presupunându-le că există concret și distinct în societate.

Din punct de vedere al statisticienilor care pornesc de la noțiunea de sistem general de statistică, chestiunea e limpede de orice controversă. Oricare ar fi definiția, statistica socială e o ramură a statisticii aplicate.

Face ea parte din sistemul de statistică sau din sistemul de sociologie? [Răspunsul] atârnă din punctul de vedere din care privim. Dacă ceea ce avem în vedere este să arătăm în ce fel, cu ajutorul metodelor statistice, se obțin cutare sau

cutare rezultate sociologice, atunci facem statistică aplicată la sociologie; dacă, dimpotrivă, avem în vedere nu cum se aplică metodele, ci însuşi rezultatul obţinut, vom face sociologie cu ajutorul statisticii.

DIVIZIUNILE STATISTICII

Statistica socială, ramură a statisticii aplicate, are două mari suborientări, constituind, într-un fel, două subdiviziuni ale ei fundamentale, asupra cărora ne vom opri puţin:

a. o orientare către *substratul însuşi al activităţii sociale,* adică spre substratul ei biologic: colectivitatea indivizilor a căror convieţuire alcătuieşte viaţa socială. Această orientare studiază constituţiunea, compunerea, structura, distribuţia, precum şi mişcarea populaţiei ce trăieşte în acea societate. E vorba, precum cred că e lesne de înţeles, de *demografie,* disciplină în cadrul căreia se cuprinde şi recensământul în vederea căruia s-a organizat şcoala. Modifică sociologia cadrelor;

b. o a doua orientare către *manifestările vieţii sociale,* adică a felurilor de a fi şi de a acţiona în chip colectiv, ale acestei populaţii. Aceasta din urmă este statistica manifestărilor sociale sau statistica socială propriu-zisă, adică în sens îngust. În cadrul acestui de al doilea grup se află cuprinsă statistica morală, obiect principal al acestui studiu.

Într-adevăr, manifestările vieţii sociale, adică formele generale pe care le îmbracă activitatea societăţii omeneşti, se pot grupa în câteva categorii mai importante:

1. manifestări spiritual-culturale, adică scopurile activităţii omeneşti în societate;

2. manifestări morale şi juridice, adică forme de organizare a raporturilor culturale şi economice fundamentale între indivizi;

3. manifestări tehnice economice, adică mijloacele întrebuinţate de activitatea omenească în societate, şi

4. manifestări politice, adică activitatea organizatoare din societate*.

SOCIOLOGIA MANIFESTĂRILOR. DEDUCEREA LOR

Să încercăm să strângem ceva mai de aproape acest lucru.

Sociologia ne arată că esenţa realităţii sociale este de natură dinamică. Realităţile sociale nu sunt obiecte concrete, ci conduite omeneşti, acte. De aceea se obişnuieşte a se spune că natura realităţii sociale este voinţa socială; adică, în esenţa sa, societatea se realizează pe planul şi în ordinea acţiunii: de aceea şi analiza vieţii sociale îşi are rădăcina şi încoronarea în analiza acţiunii omeneşti. Lucrul acesta e vechi cât sociologia şi poate mai vechi decât dânsa. Aristotel, pentru care Politica şi Etica acopereau aproape tot câmpul de azi al sociologiei,

* Nu toţi sunt de acord. Nota mea la Soc[ietatea] F[ran]ceză. Efectuarea ei. Spann, *Catheogorienlehre.*

punea deja problema în acest fel. Iar astăzi, sociologia acoperă în învățământul universitar aproape tot câmpul disciplinelor normative, adică tot câmpul filosofiei acțiunii omenești. Nu trebuie, prin urmare, să ne mire faptul că deosebirea ce se iscă între manifestări este un fel de deosebire după categoriile acțiunii.

Se știe ce erau pentru Kant categoriile înțelegerii. Erau forme generale necesare și universale ale oricărei activități înțelegătoare, fără de care nu putea exista cunoaștere. Un lucru de același fel, cam de aceleași fel, bineînțeles, pentru că lucrurile nu merg fără deosebire, sunt și manifestările sociale, pentru acțiunea omenească. Ele sunt categorii ale acțiunii omenești, adică „forme" necesare și universale, tipare sociale ale acțiunii omenești. Discuția care a încercat să statornicească dependența categoriilor inteligenței de existența unui anumit grup social, este în același fel valabilă și pentru categoriile acțiunii. În afara grupului social nu e de conceput nici existența unor forme de viață culturală, adică a unei lumi a valorilor, nici existența unor forme de viață economică, lume a mijloacelor necesare pentru realizarea scopurilor. Cu atât mai puțin nu poate fi vorba de forme juridice sau politice de acțiune.

Se înțelege, prin urmare, de la sine de ce firul conducător care servește la gruparea manifestărilor vieții sociale în diferite categorii sau forme este scos din analiza acțiunii omenești. În treacăt fie zis, motivul este același cu cel pentru care Kant, în deducția categoriilor, pornea de la fenomenul judecății. Societatea este acțiune, categoriile vieții sociale în manifestările sale sunt însești categoriile acestei acțiuni. Cultural (Notă despre Etic și cultural).

Dar dacă e așa, atunci înțelegem că nu există nici o activitate voluntară, care să nu aibă un *scop* final, o țintă care să motiveze efortul de realizare. Ei bine, totalitatea acestor scopuri ale activității omenești constituie aceea ce se numește lumea culturii. Kant, vorbind de lumea culturii, o numea astfel: *Das Reich der Zwecke,* adică *Împărăția scopurilor.* Într-adevăr, orice producțiune culturală, fie că e vorba de valorile inteligenței, de adevăruri, fie că e vorba de valorile sensibilității, de obiectele de artă, fie că e vorba de valorile supreme ale acțiunii, de idealurile etice, toate acestea se caracterizează în raport cu acțiunea omenească a fi niște finalități ale ei, ca niște scopuri, niște lucruri care sunt obiecte ale unor anumite dorințe, și care sunt obținute cu prețul unei anumite acțiuni sau îndeletniciri. (Notă despre filosofia culturii, Vianu, și *Politica culturii,* I.S.R.).

Alături de aceste valori-scop, alături de aceste lucruri dorite pentru ele însele, acțiunea omenească mai cunoaște o altă serie de împrejurări; sunt acele lucruri care nu sunt dorite pentru ele însele, ci pentru altele; acele lucruri prin care este necesar să treci, spre a ajunge la altele, dorite pentru ele însele. Sunt valorile *mijloace,* adică acele obiective și țeluri ale voinței și acțiunii care nu au un rost în ele însele, ci în raport cu scopul căruia îi servesc. Ele nu sunt, deci, niciodată „scopuri finale", termene ale voinței și ale acțiunii în realizarea cărora acțiunea să își afle, în sfârșit, o încoronare sau odihnă: ci „scopuri intermediare", instrumentale, tehnice. Lumea aceasta a „instrumentelor de acțiune", a mijloacelor de care dispune o societate dată pentru satisfacerea nevoilor sale constituie viața economică. Iar forma cea mai

concretă şi răspândită a acestor mijloace e „tehnica", nefiind decât procesul de utilizare, de punere în funcţiune a uneltei de acţionare cu ajutorul uneltei. Deosebirea dintre „tehnic" şi „economic" stă numai în aceea că în „tehnică" unealta e privită în ea însăşi, independentă de grupul social, de pildă, descrierea unei maşini *in abstracto* e o descriere tehnică; în vreme ce în activitatea economică unealta e privită în cadrul însuşi al procesului de producţie, de funcţionare în cadrul unui grup social care-şi satisface nevoile şi îşi realizează scopurile cu ajutorul ei.

Economic (Bouglé, Bazilescu, Suchianu, Spann, M. Weber, Sombart, Simiard, Schmoller, Hermann, Bücher, Marx).

În formele inferioare de dezvoltare socială, *primitivul* are o *voinţă scurtă.* Înaintea lui tot ce se prezintă este imboldul nevoilor imediate. Sub acest raport, tehnica lui este aproape inexistentă. El nu urmăreşte procese complicate de realizare, nu cunoaşte scopuri intermediare, adică mijloace, ci numai declanşează, sub înrâurirea nevoilor, ansamblul de tehnici, pe care le stăpâneşte, spontan, prin integrarea sa inconştientă într-o tradiţie de grup. Primitivul este robit de prezent. El nu prevede. El nu urmăreşte metodic realizarea unui scop. Într-o astfel de structură, aproape că nu poate fi vorba de mijloace propriu-zise. Lumea culturii şi tehnica economică e, la primitivi, încă nediferenţiată. Ritul e, de pildă, şi scop religios şi mijloc de procurare a hranei, fără conştiinţa vreunei distincţii a lor în acţiunea zilnică.

Cu cât societăţile evoluează şi se dezvoltă, cu atât deosebirea dintre scop şi mijloc apare mai clară, mai pregnantă. Diferenţierea şi economizarea (Bouglé). Cu atât valorile culturale se deosebesc de cele economice, scopurile intermediare de scopurile finale. S-ar putea spune că, sub un anume raport, civilizarea echivalează o specificare a economicului, a tehnicului, din orice valoare. Cu cât o societate e mai evoluată, cu atât voinţa indivizilor e mai lungă, scopurile sunt mai conştiente, individul prevede, iar acţiunea lui realizatoare implică, până la atingerea scopului ultim, un şir întreg de scopuri intermediare.

Exemplul tipic al acestui proces de realizare îndelungată este producţiunea cu maşina, în decursul căreia obiectul destinat a fi prefăcut în bun util trece printr-o serie de transformări intermediare.

Lucrul se complică însă şi mai mult în societăţile evoluate, datorită apariţiei fenomenului numit „politelism" (Bouglé) sau „eterogonie" (Wundt).

Într-o societate în care diferiţi indivizi lucrează la realizarea scopurilor lor cu ajutorul unor tehnici complicate, ia naştere şi o mare diversitate a valorilor scopuri. Într-o societate primitivă, valorile culturale sunt puţin numeroase şi tipice, reprezentative pentru întregul grup. Într-o societate evoluată scopurile se diversifică pe măsură ce se individualizează. Cu apariţia diviziunii sociale a muncii, diversificarea aceasta poate căpăta chiar structuri proprii. Se întâmplă atunci ca pentru un individ o anume valoare să fie scop într-o privinţă şi mijloc într-altă privinţă. Se mai întâmplă ca acelaşi fapt să fie scop pentru un individ şi mijloc pentru un altul. Se mai întâmplă ca acelaşi mijloc să servească la realizarea mai multor scopuri diferite. De pildă, un vehicul de transport în comun, un tramvai, e un mijloc de câştigare a existenţei pentru vatman, e un mijloc de transport pentru

călător, e un mijloc de câştig fără muncă pentru capitalistul care şi-a investit capitalul în acţiunile societăţii de tramvaie. Dar, chiar printre călători, tramvaiul serveşte la mai multe scopuri. Pe unul îl duce la slujbă, pe altul la plimbare ş.a.m.d. Aceasta este eterogonia, fenomen de mare importanţă, care stă la baza unei întregi serii de fenomene de independenţă socială. Alături de eterogonie stă un al doilea fapt, şi anume, acela că chiar pentru acelaşi individ o valoare de un fel poate deveni o valoare de un alt fel. Un scop să se transforme într-un mijloc.

Astfel, în societăţile capitaliste, numeroase valori-scopuri ajung să se transforme în instrumente şi în mijloace pentru realizarea altor scopuri. Economia de schimb, monetară. Categorii întregi de valori culturale ajung astfel să se economizeze. Sombart (Depersonalizare). Weber.

Exemplul tipic de eterogonie este *banul*. Banul este, prin definiţie, un bun intermediar, cu ajutorul căruia poţi face ce vrei, pe care-l poţi transforma în orice alt obiect de satisfacere a nevoilor. El este, într-o societate tip, mijlocul infailibil spre a obţine orice. Simmel.

Şi totuşi, în societăţile situate în afară de economia monetară existau bunuri în afară din comerţ, bunuri care nu se puteau vinde, nici cumpăra cu nici un preţ. Aşa, în vremea veche, armele lui Achile erau socotite a fi numai ale lui şi nimeni nu le putea avea decât învingându-l, căci astfel îi răpeau, cu armele, şi ceva din propria-i personalitate. La noi, de asemenea, în vechime, zestrea nu avea preţ, nu se putea vinde sau înstrăina. Din lucrările seminarului sociologic.

Iată însă că în dezvoltarea societăţii *numeroase valori etice* ajung să se economizeze. Prietenia, de pildă, care e un sentiment moral, o valoare cultivată pentru satisfacţia ei proprie, devine un mijloc, uneori o prietenie interesată, un mijloc de a parveni, de pildă. La limită, marile societăţi americane, prietenia, „relaţiile sociale" ale cuiva, vor deveni un bun susceptibil a fi întrebuinţat exclusiv ca mijloc. Şefii de întreprinderi au fişiere în care „prietenii" lor figurează, fiecare, în categoria foloaselor ce pot fi trase de pe urma lui. Prietenul devine exclusiv o unealtă. Iar relaţiile unui întreprinzător ajung a fi evaluate băneşte, ca aport personal la întreprindere. Lucrul acesta ne izbeşte pe noi, care suntem încă într-o civilizaţie abia ieşită din mentalitatea exclusivist agrară. Un prieten care să nu servească la nimic ar izbi, desigur, pe un american cu mult mai mult. Phillipp sau Siegfried.

Aceste două categorii fundamentale: scopuri şi mijloace, manifestări culturale ale voinţei sociale şi manifestări economice ale sale, sunt materialul de temelie care constituie viaţa societăţii omeneşti.

Alături de ele şi deasupra lor, şi oarecum de alt ordin, stau alte două categorii, cele juridice şi cele politice.

MANIFESTĂRILE JURIDICE

Manifestările juridice sunt, precum am zis, *categorii organizatoare* ale aetivităţii culturale şi economice a indivizilor trăind în societate. Ele implică, deci, pe cele dintâi, pe care vin numai să le organizeze.

MANIFESTĂRILE MORALE constituie, principial, categoriile care organizează ierarhia scopurilor, care aşează şi organizează activitatea individului fie într-o anume ordine, subordonând scopurile mai apropiate scopurilor mai înalte; fie coordonând activitatea indivizilor care tind spre realizarea aceluiaşi scop. Manifestările juridice organizează, dimpotrivă, întrebuinţarea mijloacelor de către diferitele grupuri sociale. Nu esenţa, ci „ordinea de drept" este conştiinţa unei anumite organizaţii, a întrebuinţării mijloacelor tehnice de către diferitele grupe sociale. Fenomenul de drept naşte atunci când mai multe grupuri sociale sau indivizi sunt în competiţie spre a utiliza anumite valori-mijloace, în vederea realizării scopurilor lor. Şi conţinutul lui constituie tocmai aranjamentul la care, de voie sau de nevoie, consimt diferitele grupuri (B. v. Ehering, R. Stammler, Kant ..., Savigny, Duguit, Haurriou, Davy, Bonecase, Juvara, Cruet, Picard. Notă asupra dreptului.

Un exemplu tipic ar putea reieşi din povestea următoarei întâmplări. În timpul războiului, în Valea Şuşiţei, un izvor între şirul tranşeelor române şi germane era singurul mijloc posibil de aprovizionare cu apă a trupelor din şanţuri. Izvorul era în bătaia ambelor tabere, fiecare putând împiedica pe cealaltă să ia apă. Utilizarea mijlocului era deci imposibilă şi trupele ar fi suferit de sete, căci între ele era războiul, deci, nu era nici o stare de drept. Iată însă că de la sine se face o regulă. La o anume oră se duc nemţii să ia apă, la altă oră merg românii. Fiecare grup lasă pe celălalt să folosească un timp mijlocul, spre a-l putea folosi, la rândul său. În acest fapt stă, ca într-o oglindă limpede, felul în care ia naştere şi ceea ce e în esenţa ei o ordine de drept.

MANIFESTĂRILE POLITICE

A patra categorie de manifestări sunt manifestările politice, adică acele forme de acţiune care constau în organizarea voinţelor individuale, în vederea unor acţiuni către un scop comun. La aceasta revin mai toate definiţiile – la Oppenheimer. Întinderea acestor manifestări este destul de cunoscută spre a nu mai avea nevoie să insiste.

Dacă ne întoarcem acum la statistica acestor fenomene sociale, rezultă pentru noi că în statistica socială vom avea a face cu patru mari grupuri de cercetări statistice ale manifestărilor, şi anume:

1. statistica culturală;

2. statistica economică;

3. statistica morală şi juridică;

4. statistica politică (V. Madgearu adoptă această diviziune).

Fiecare din aceste ramuri are problemele ei proprii, corespunzând fenomenologiei proprii care trebuie cercetată statisticeşte.

Astfel, *statistica economică* cuprinde statistica producţiei pe ramuri a circulaţiei, adică a comerţului intern şi extern, a transporturilor, a fenomenelor

pieței monetare și financiare, a bursei, a salariilor, a consumației și a repartiției veniturilor. Ea caută a urmări cifric toate problemele mari ale vieții economice (Notă asupra originii și evoluției Statului Economic Internațional).

Statistica culturală cuprinde statistica analfabetismului, a gradului de cultură, a răspândirii limbilor, a confesiunilor religioase, statistica școlară a profesiunilor intelectuale, a producției artistice, științifice sau literare, a presei etc. (idem).

Statistica morală și juridică cuprinde statistica actelor juridice, a formelor de organizație a procesivității, a anormalităților ce se observă în legătură cu diferitele forme de organizare a relațiilor dintre oameni, de pildă, statistica crimelor, a delictelor, a concubinajului, a incesturilor, a vagabondajului, a copiilor naturali, a sinuciderilor, a divorțurilor, a căsătoriilor nelegitime etc. (idem).

În sfârșit, *statistica politică* cuprinde statistica organizațiunilor politice, statisticile militare sau navale, statisticile administrative și regionale, precum și statisticile electorale, de o foarte mare însemnătate în viața statelor democratice (idem).

În rezumat, un sistem de statistică socială în genere va cuprinde, pe lângă o cercetare generală de *metodologie statistică* sau de statistică teoretică, două cercetări speciale de sociologie statistică aplicată, din care una este *demografia,* adică cercetarea substratului biologic al societății, a grupului de indivizi care alcătuiesc societatea, iar a doua este *statistica socială a manifestărilor* sau statistica socială propriu-zisă, în sens îngust.

Statistica morală este, deci, una din cele patru ramuri ale statisticii sociale propriu-zise; coordonată ca atare cu statistica fenomenelor culturale, cu statistica economică și cu statistica politică.

Ea este tributară, în ceea ce privește principiile ei, pe de o parte, metodologiei generale a statisticii, iar pe de altă parte, sociologiei manifestărilor sociale, prima indicându-i metoda, a doua, obiectul.

De aceea, cursul de față va cuprinde două părți: una în care vom analiza metodologia statistică, în măsura în care poate fi folosită în statistica morală, mai ales în ceea ce privește metodele de adunare a materialului, căci statistica morală e abia în faza constituirii ei ca știință; a doua, în care vom analiza rezultatele statistice obținute până acum în sociologia morală și importanța pe care o reprezintă.

COLBERT*

MIRCEA VULCĂNESCU

SOCIETATEA FRANCEZĂ

Doamnelor şi Domnilor,

Omul de care ne vom ocupa în astă seară a fost un *administrator.*

Dar, ca şi politica, administraţia nu e o funcţiune direct creatoare de valori, ci o funcţiune derivată. O funcţiune de *organizare* a creării de valori. Ea presupune existenţa unei materii sociale, pe care o modifică, o îndrumează.

Opera unui administrator nu-şi află, prin urmare, înţeles decât în raport cu societatea în care se dezvoltă.

Societatea în care-şi va începe activitatea publică Jean Baptiste Colbert e Franţa din 1661, Franţa acelui an în care – îndată după moartea cardinalului Mazarin – preşedintele adunării bisericeşti, care tocmai se întrunise, adresându-se tânărului de 23 de ani care era Ludovic al XIV-lea, cu întrebarea: „Cui să se îndrepte în viitor spre a primi ordine", primeşte cu simplitate răspunsul care însemna începutul unei noi stări de lucruri: „Mie, domnilor". E anul începutului domniei personale a regelui Ludovic.

Ce reprezintă, în istoria Franţei, acest moment pricepem numai dacă ne amintim rolul monarhiei în procesul de modificare a poporului francez.

Unitatea Franţei, Doamnelor şi Domnilor, nu s-a făcut şi nu e de aceeaşi natură cu unitatea noastră, a României.

Unitatea noastră a făcut-o Dumnezeu şi a făcut-o natura. Ea s-a plămădit în ceea ce sociologii numesc categoriile fundamentale ale vieţii sociale: economice şi spirituale.

Timp de o mie de ani, Românii au durat în existenţă nealteraţi, nu din pricina vreunei acţiuni unificatoare conştientă a stăpânilor, ci numai pentru că ei alcătuiau o unitate omogenă de limbă, de îndeletniciri, de tradiţii spirituale şi de rânduieli juridice uzuale. Prin ele, neamul a durat nevătămat, chiar [când a fost] rupt între stăpâniri potrivnice.

* Schiţa orientativă a conferinţei rostite în 12 aprilie 1938, la Fundaţia Dalles din Capitală, în cadrul ciclului „Secolul lui Ludovic al XIV-lea", organizat de Institutul Francez de Înalte Studii din România (n. red.).

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 71–91, Bucureşti, 2004

Cu Franța s-au petrecut lucrurile astfel. Unitatea Franței a făcut-o istoria, au făcut-o regii ei.

Timp de o mie de ani, printr-o politică abilă de războaie, de căsătorii, de moșteniri, de târguieli, urmașii celui dintâi Capetian, care nu era decât un *primus inter pares,* izbutiră să unească domeniului coroanei pământurile foștilor lor vasali, pământuri cu peisagiu diferit, de la stâncoasa și aspra Bretanie, la blândele țări ale Loarei sau la însoritele și cântătoarele provincii ale Sudului.

Începând cu Ludovic al XI-lea, regii Franței intuiseră că reușita întreprinderilor era legată de două lucruri: *1.* de prezența personală a regelui în provincii și *2.* de solidaritatea de interese dintre politica regelui și dezvoltarea claselor întreprinzătoare ale burgheziei, cele dintâi interesate în stăvilirea abuzurilor, tulburărilor și complicațiilor la care dă naștere supraviețuirea regimului feudal, într-o vreme în care funcțiunea lui originară – asigurarea păcii vasalilor – nu-și mai găsea prilej de împlinire.

Alături de împrejurările cunoscute care au dus la dezvoltarea comunelor și la slăbirea puterii militare și economice a nobilimii, lichidarea regimului feudal este o operă de *administrație* menită a însemna prezența voinței regale binefăcătoare, în mijlocul poporului.

În slujba acestei opere, trei sfetnici de mâna întâi, recrutați din trei medii diferite, nobilul Sully, clericul Michelin, burghezul Colbert, își acordează silințele. Și opera nu poate fi înțeleasă decât urmărind firul care leagă efortul acestor oameni.

Perioada domniei lui Ludovic al XIV-lea reprezintă apogeul acestei tendințe. Și anume, momentul în care trei domenii bărbătești (întrerupte de trei regențe feminine), ajutate de trei sfetnici recrutați în trei medii deosebite, sfârșesc procesul de lichidare a regimului feudal, instaurând în locul lui puterea statului modern, unitar, centralizat în mâinile puterii regelui.

Alături de nobletea de sânge care mai stăpânea *comandamentele militare* ale provinciilor, și care, prin urmare, era încă stăpână a puterii de *execuție* a ordinelor regelui în caz de rezistență, regele crease o serie de corpuri de funcționari regești, recrutați din mica noblețe cămpenească sau din marea burghezie a orașelor, asupra cărora trecuse două funcțiuni principale, legate până atunci de atribuțiile stăpânului locului: de o parte, împărțirea justiției regale, luată acelor *baillages sénéchaussées* senioriale și deferită presidialelor, curților suverane, parlamentelor; de altă parte, *culegerea birurilor* pe care o cedase în arendă acelor fermieri generali.

Această administrație avea un păcat: *venalitatea funcției,* și trei consecințe: ea dădea instrumentului de execuție a voinței regale – proprietar ereditar și inalienabil al însărcinării lui – un spirit de *independență* față de acela pentru care lucra, pe de o parte; pe de altă parte, un spirit de *rutină.* Alături de o tendință spre *abuz,* din cauza lipsei de control.

Datorită acestor trei păcate ale administrației regale așa cum ieșise din războaiele civile, opera de unificare politică a monarhiei care triumfase asupra nobilimii era amenințată de rezistența organelor prin care triumfase.

Burghezia, aliată regelui în lupta contra nobilimii sedițioase, se alăturase acesteia în timpul *Frondelor,* spre a rezista voinței regale. Și cronicile vremii povestesc întâmplarea petrecută în Parlamentul din Paris, în care regele Franței – care ceruse înregistrarea unui edict, cum avea dreptul, contra voinței magistraților – fusese nevoit să se întoarcă de la vânătoare, în cizme și cu biciul în mână, spre a impune săvârșirea actului împotriva căruia judecătorii începuseră să cârtească.

Rezistența aceasta va continua în surdină în tot timpul domniei lui Ludovic al XIV-lea și sub cele două domnii următoare, care vor refuza să mai convoace adunări reprezentative.

Pentru moment, raportul de forțe e însă net în favoarea *Regelui* și acesta va găsi într-o *nouă administrație* mijlocul de a se dezbăra de rezistența burgheziei.

Dar ce este o administrație și care sunt elementele ei?

Funcțiunea esențială a politicii, doamnelor și domnilor, este cercetarea nevoilor și a posibilităților, cumpănirea avantajelor și a riscurilor fiecărei acțiuni posibile, și hotărârea, adică alegerea spre făptuire a aceleia care reprezintă cele mai mari avantaje conjugate cu riscurile cele mai mici.

Dar, pentru a exercita o atare funcție, conducătorul – care n-are nevoie să fie tehnician, ci numai un om cu judecată sigură – are nevoie de organe. De două feluri de organe:

1. organe care să-l informeze just;

2. organe care să execute conștiincios ordinele primite.

De aci, rolul esențial al sfetnicilor monarhiei.

Opera de informație a monarhului o săvârșesc diferitele sfaturi ale monarhiei, de la dreptul celui ce iese în cale Domnului, cu cerga în cap și cu jalba în proțap, trecând prin rumoarea publică, la adunările suverane (acele „State Generale" sau adunări de notabili pe stări), la anchetele ordonate prin comisiuni și până la sfaturile (consiliile) din care au ieșit ministerele de astăzi.

Ele lămuresc dorințele și nevoile poporului, ca și putințele lui.

Execuția hotărârilor regale o au organele statului.

Ce neajuns pot avea organele de informație?

Nesinceritatea,

Corupția.

Dornice să-și mențină situația, organele de informație tind să-și flateze suveranul, îi ascund adevărurile, îi auresc pilula, îi cântă în strună.

Când suveranitatea se exercită de mase, acest păcat ia numele de *demagogie.* Când suveranitatea se exercită de monarh însuși, ia numele de *slugărnicie,* care nu e decât altă față a aceluiași păcat.

Demagogia și *slugărnicia* sunt, prin urmare, bețe în roatele oricărui bun sistem de informație administrativă.

Ele riscă să izoleze pe conducător de supuși și să-i sterilizeze acțiunea, la fel cu corupția, adică cu cumpărarea organului de informație de către cel interesat ca situația să fie arătată altfel decât este.

Ce neajuns pot avea organele de execuţie?

1. neascultarea,

2. necinstea,

3. nepriceperea.

Neascultarea nu şi-o poate permite făţiş decât cel ce are putere (orice fel de *putere:* militară, bănească, sau măcar oarecare prestigiu personal).

Necinstea este neascultarea în stare de veleitate, neascultarea celor slabi, care nu se pot opune pe faţă, dar care-şi amestecă intenţiile printre acele ale celui ai cărui executanţi sunt.

Nepriceperea e faptul lipsei de însuşiri sau a lipsei de pregătire şi e, de obicei, rezultatul unei greşite recrutări.

Trebuie deci refăcută o administraţie sinceră, prin înlăturarea corupţiei, a spiritului de rebeliune, a nepriceperii şi a necinstei.

De aceea, toată sarcina executării ordinelor regeşti va trece pe seama unor *comisari* speciali trimişi ad-hoc în provincii, fără garanţii de stabilitate şi fără alt drept, decât cel cuprins în scrisoarea care îi acreditează.

Numai cu timpul şi numai în măsura în care vor da satisfacţie, aceştia vor dobândi oarecare *stabilitate,* dar niciodată nu vor fi *definitivaţi.*

În alegerea acestor comişi, nu va predomina alt criteriu decât *vrednicia.* Nici naşterea, nici puterea.

Comişii regali vor fi aleşi numai dintre oamenii de stare mijlocie, aşa încât să datoreze totul regelui.

Când vreunul din ei se va ridica, va fi demis. Ei, datorând totul, sunt devotaţi cu totul.

Rolul funcţiilor nobilitare va fi transformat într-un rol de *fast* şi de *reprezentare,* care va ţine pe nobil la curte, departe de exercitarea reală a funcţiei sale, şi va contribui la ruinarea lui materială.

Cât despre noblețea de funcţii, regele o va înjosi în toate ocaziile, o va face să aştepte, o va ironiza.

De reuşita acestei opere dă seama activitatea lui Jean-Baptiste Colbert, fiu al unor pânzari din Reims, fii de pânzari, nepoţi şi strănepoţi de pânzari, cu firma care se păstrează până în timpul războiului din 1916: *„À l'enseigne du long vestu".*

OMUL ŞI NEAMUL

Cine e omul şi care e neamul său? Căci vom vedea că nu e vorba numai de un om, ci de o adevărată familie. „Nepotismul" şi ce are bun.

Jean-Baptiste Colbert, născut la Reims – 29 august 1619, mort la Paris, la 6 septembrie 1683, de 64 ani.

„Spirit solid, dar greoi, născut mai ales pentru socoteli – zice abatele de Choisy – Colbert descurcă toate încurcăturile pe care predecesorii săi le introduseseră dinadins în treburi. O sârguinţă nesfârşită îi ţinea loc de ştiinţă". Naştere, Familie. Copilărie.

Rude:

Consilierul *Pussot* – unchi – sever. „Dictatorul" familiei. Raportor în procesul Fouquet. Consilier la conversiunea rentelor şi unificarea codurilor.

Colbert de Terron Marquis de Bourbonne – văr – om de meserie. Consilierul său la marină.

Colbert, Marquis de Croissy – frate – diplomat, consilier de stat.

Nicolas Colbert – frate – episcop de Luçon. Bibliotecar al regelui. Sfetnic în chestiunile bisericeşti şi intelectuale (Adunarea din 1675).

Colbert de Maulevrier – frate – cavaler al ordinelor. N-a putut fi mareşal.

J.-B. Colbert Marchis de Seignelay – fiu – ministru la marină. Asociat.

Marie Charon de Ménars – soţie – 14 decembrie 1648. „La Sage Mélinde", în *Carte de la Cour* a lui Guéret. Prima soţie de secretar de stat care a mers în caleaşca regelui. Prietena reginei şi a prinţesei. A crescut fata regelui cu M-lle de Lavallière. S-a îngrijit de rufăria nepoţilor regali.

Copii; şase băieţi:

1. Jean-Baptiste (Seignelay);
2. Jacques Nicolas – preot;
3. Antoine Martin – cavaler de Malta;
4. Jules Armand – militar vestit;
5. Louis – abate;
6. Charles Edouard – militar,

şi trei fete, luate de: Mortemart, Chevreuse şi Beauvilliers.

ÎNCEPUTURILE

– Relaţiile cu Mazarin

– Memoriul din 1659

– Finanţe. Obscure îndeletniciri negustoreşti. Comisar al războaielor. Secretar al lui Le Tellier, care îi dă titlul de Consilier al Regelui la 30 de ani (1649) şi îl prezintă la 32 de ani (1651) lui Mazarin. Devine intendentul, administratorul, economul treburilor lui Mazarin. În aceste funcţii, Colbert fu cinstit şi econom faţă de Cardinal, fără a se înşela asupra mijloacelor necinstite folosite de acesta pentru a-şi spori averea. Manifestă acestuia un devotament absolut; nimic nu arată că nu era sincer. Îi dă sfaturi bune nu numai în chestii private. Îi solicită neîncetat favoruri, care aduc foloase băneşti.

Nu e nimic de mirare într-o vreme în care toţi slujitorii statului puteau lua, fără să ceară, tot ce le era la îndemână.

Cel puţin, Colbert vedea răul.

La 33 de ani (1652) avu încrederea absolută a Cardinalului şi obţinu dreptul de a dispune de averea lui, fără rezerve.

Spre sfârşitul vieţii sale, Cardinalul îl însărcină să supravegheze administrarea finanţelor statului. [Colbert] îi răspunse cu hotărâre şi libertate.

La 1659 (40 de ani), întocmi memoriul care denunţa fraudele *(„malversations")* lui *Fouquet.* Propune instituirea unei ordini, o administraţie legală şi *exactă:* Camera judecătorească împotriva prevaricatorilor.

[Mai prevede]:

ajutorarea săracilor;

noua repartizare a cislei;

supravegherea colectorilor de impozite;

suprimarea slujbelor nefolositoare, mai ales judecătoreşti;

favorizarea dezvoltării bogăţiei publice, prin restabilirea marinei şi a comerţului.

Acesta era programul pe care era pus să-l aplice peste doi ani.

Prea deştept să nu vadă măreţia planului,
Prea obosit, sceptic şi ... estet [?] spre a încerca să-l realizeze.

Făcu observaţii lui Fouquet, îi ceru să-l informeze despre toate.

Continuă să-l pună pe Fouquet sub supravegherea lui Colbert.

Murind, îl lăsă regelui: *„Je vous dois tout, et je crois m'aquiter en vous laissant Colbert".*

CARIERA

Relaţiile cu Ludovic al XIV-lea

Regele. „Informat despre toate – zice Ludovic –, pun să mi se dea seamă direct de cei puşi la treburi". Zilnic lucrează opt ore cu miniştrii. De două ori pe săptămână asistă la consiliul financiar şi comercial. Pune să i se dea seama de tot şi apoi îşi dă părerea, hotărând ce e în folosul statului.

Colbert face rapoarte clare, hotărâte, regele le rezolvă. După vorba lui Lionne: „El vede tot, aude tot, rezolvă tot, fără să se vadă".

Şi această vorbă mare, din 1669, a lui Colbert:

„Songez que nous ne sommes pas en un règne de petites choses".

12 decembrie 1656: controlor general al finanţelor (intendent şi administrator unic).

16 martie 1661 – intendent al finanţelor.

Secretar de stat:

1. Casa Regală – 18 februarie 1669
2. Marină – martie 1669

Ministru de stat.

Supraintendent al clădirilor (lucrărilor publice şi manufacturilor) şi al religiei pretins reformate.

Atribuţii:

Finanţe

Marină
Colonii
Agricultură
Lucrări publice
Comerţ
Arte şi instrucţie
Interne (în parte).

În sfatul de sus al regelui nu sunt admişi decât:
Le Tellier – mai mare peste justiţie şi armată;
Lionne – mai mare peste politica străină;
Fouquet – supraintendentul finanţelor.

Funcţiunea lui Colbert nu are legătură cu gradul său. El execută atribuţiile pe care le-ar executa azi şase sau opt miniştri:

1. Finanţele,
2. Agricultura,
3. Industria şi Comerţul,
4. Lucrările publice,
5. Coloniile,
6. Cultele şi Artele,
7. Codificările.

Nu rămân, în afara competenţei lui, decât Justiţia, Armata şi Externele, din care primele cad în lotul lui Tellier, ultima, în lotul lui Lionne.

Rivalitatea cu Louvois.

PROCESUL FOUQUET

Denunţat Cardinalului o primă dată, care e prea sceptic şi necinstit ca să ia măsuri, dar destul de deştept ca să recomande regelui pe Colbert la moartea sa.

Denunţat apoi regelui, care-l iartă, dar care-i dă pe Colbert drept controlor.

Colbert dezvăluie regelui maşinaţiile Supraintendentului, care nu se mulţumea să-şi înşele stăpânul, micşorând veniturile în scripte şi majorând cheltuielile, dar şi se pregătise de rezistenţă armată, în cazul unei dizgraţii.

Regele hotărăşte pierzarea.
Castelul Vaux le Vicomte
Nantes. Angers. Dartagnan

Judecata – Răspunsul – Tergiversările
Ingerinţele – Regele cheamă pe juzi
Lamoignon
Lefèvre d'Ormesson

Condamnarea – Exilul / nu moartea
Regele agravează pedeapsa.

FINANȚELE

Anchetele

Empirismul procedeului

Regele singur ia funcțiile

Consiliul finanțelor

Villeroy
Colbert
Doi consilieri de stat

Anchete în provincie

Michel le Tellier
Hugues de Lionne
Nicolas Fouquet
[Colbert] e admis, în locul lui Fouquet, în Sfatul de Sus.

Încasarea veniturilor regelui era dată pe mâna traficanților.
Cheltuielile de percepere subtilizau veniturile pe drum.
Astfel, din 83 milioane, regele nu ajungea să perceapă decât 31.
În doi ani, Colbert reușește să ridice...

Cea dintâi grijă a lui Colbert este introducerea unei *contabilități sincere.*

a. Registrul veniturilor
b. Jurnalul cheltuielilor
c. Registrul fondurilor tezaurului.

Carnetele de socoteli zilnice pentru rege.

Sinceritatea era primejduită de acele *„ordonances"*, un fel de „plăți de la portofolii", pe care regele scria numai: *„Je sais le motif de cette dépense"*.

Totuși, era un mare progres.
Și mai era primejduită de biletele tezaurului.

Buget și trezorerie.

Operația pe rente va fi, de aceea, prima lui operație financiară.
Răscumpără rentele la prețul emisiunii, văzând ce s-a primit.
Anulează altele.
Opinia orășenească se tulbură.
141 milioane în 11 ori
La 1672 emite iarăși – Lamoignon preferă impozitul.
Cum dobânda e mare, se face o conversiune regulată, oferind rambursare 242 milioane, în 8 ori.
La 1683, mai datora 23 milioane.

Legat de procesul Fouquet, suferă influența Opiniei – pedepsirea abuzurilor.

Pedepsirea abuzurilor

Camera de judecată. Transformarea în amenzi.
Séguier, Lamoignon, Lefèvre d'Ormesson, Pussot.

Statul recuperează 135 milioane furate.
Redobândeşte, de asemeni, părţile alienate din domeniu.

1. Operaţiile cu rentele

a. Răscumpărarea { Oneroasă;
Rezistenţe: Lamoignon

b. Remiterea { Lamoignon, Ludovic,
Războiul

c. Consolidarea – Conversiunea clasică

2. La Taille (Cisla)
Reducerea ei
Omogenizarea ei. Talia reală şi personală. Cum se opera
Rezistenţa provinciilor privilegiate
Răspunderea perceptorilor. Abuzurile
Prigoanele
Răzvrătirea provinciilor
Creşterea bunăstării

3. Suprimarea oficiilor
Micşorarea regiei fermelor
Desfiinţarea posturilor
Suprimarea ereditătii. Oficii. „Casnele"
Revocabilitatea

Colbert creează altele (război)

Taille
Réelle
Personelle
Cadastre
Repartiţia între provincii
Cum se făcea?
Scade impozitul
Reduce execuţia (vitele)
bunul de familie [?]
Simplifică procedura

Uzurpările nobilimii
Corupţia ofiţerilor publici
Pedepse
Reforma generală

Talia
Se revizuiesc nobilii

Opera de unificare fiscală a lui...

Tariful vamal
Războiul cu Olanda
Fiscal şi protector

Tarifele
Suprimarea barierelor interne

La Montauban
Se introduce talia reală, pe baza unui cadastru de trei ani.
Proiect similar în 1681, în Languedoc, Provence, Dauphiné, Guyenne.

La 1670, campania cere 45 milioane.
Suprimă oficii.
Vinde altele.
Emite împrumut.

Suprimarea taxelor vamale înăuntrul celor cinci ferme generale.

INDUSTRIA

Temeiurile colbertismului

Ideea de stat
Suveranul – părinte al supuşilor. Trebuie să ia toate măsurile pentru binele lor şi să le îndrumeze munca.
Tutorele. Fără el, anarhie
Numai el poate rezolva ce nu pot negustorii.
Judecător al mobilelor economice
Renaşterea producţiei,
restaurarea disciplinei industriale

Ideea de avere
1. Bogăţia atârnă de *numerarul: aur şi argint.* Franţa ar avea 120 – 150 milioane (eronat). Real ½ miliard, în 1683.
Să sporească cu 20 – 25 milioane venitul anual, urcându-l la 1/3 din cel european.
Ca Anglia, Italia, Olanda – care au acaparat industria.
Cum se face avere
2. Spre a ajunge: *crearea şi dezvoltarea manufacturilor.*
Superioaritatea industriei asupra agriculturii
Dezvoltarea comerţului, independent de revoluţia anotimpurilor sau de elemente, [dependent doar] de meşteşugul, priceperea şi munca omului.

Munca, temelia bogăţiei

Sporul producţiei înlesneşte consumaţia, ieftinind şi înmulţind produsele.
Bunăstarea fiecăruia merge în pas cu a tuturor.

3. Munca e izvorul tuturor bunurilor trupeşti şi sufleteşti.
Nimeni nu i se poate sustrage.
Statul o poate impune.

În fruntea meseriilor vin:
negustorii
întreprinzătorii
plugarii.

„Trebuie – zice el, într-un memoriu către rege – reduse meseriile la munca agrestă şi industrială".

Colbert urăşte: rentierii, funcţionarii, magistraţii, avocaţii, călugării şi cerşetorii.

Lenea e un păcat mare împotriva lui Dumnezeu.

Foloasele industriei

Industria – remediu social:
oamenii capătă mijloace;
piere cerşetoria şi sărăcia;
moralitatea creşte;
oamenii se distrează şi sunt supuşi.

4. Manufacturile *produc abundenţă şi înfrumuseţează viaţa* şi demnitatea ei.
Dau statului puterea militară şi prestigiu în afară.
Stimulează finanţele.
Mizeria popoarelor nu e *birul,* ci *lenea.* Un bir potrivit îndeamnă la lucru.
Concurenţa popoarelor e o luptă economică, luptă de bani.

„Mettre le royaume en état de se passer de recourir aux étrangers pour les choses nécessaires à l'usage et à la commodité de ses sujets".

Regele.

În *1662, Franţa pierde din substanţă*
Importă 25 – 30 milioane:
11–12 – italienilor;
12 – olandezilor;
1 – englezilor;
1 – nemţilor şi scandinavilor.
Exportă 12 – 18 milioane;
deci, o pierdere de jumătate din venit.
Soluţia? *Franţa să-şi ajungă sieşi.*
Să restaureze fabricile şi să creeze altele.

Să *excludă produsele străine.*
Străinii trebuiesc evinşi /?/ (înlăturaţi?).
Manufactura liberează de streini şi aduce bani de la alţii.
Companiile de comerţ sunt „oştirile" regelui şi manufacturile – rezerve.

Programul lui Colbert nu e nou. Dar e legat.
– Sol bogat
– Poziţie geografică excepţională
Să se completeze producţia cu varietăţile lipsă.
Statul *să oblige folosirea materiilor prime indigene.*
Coloniile – să dea restul.
Statul trebuie să organizeze munca chiar cu sila.
„Trebuie să faci bine popoarelor, chiar contra voinţei lor".
Trebuiesc cercetate toate mărfurile ce nu se fac în regat şi create industrii pentru ele.

Statul le va sprijini.
Le protejează.
Le dă *privilegii* (subvenţii, prime).
Le *asigură piaţa naţională* (taxe).
Suportă *pagubele unora* (la nevoie).
Le deschide pieţe streine.
Va stabili disciplina muncii, impunându-le un control riguros al calităţii prin stat.
Pentru împlinirea acestui program, Colbert se da întreg. „N-am nici o slăbiciune – scrie lui Mazarin – Lucrez întruna. Greutăţile mă stimulează".
Omul practic îşi măsoară avânturile, creându-şi posibilităţi. Studiază adânc problemele. Munceşte fără răgaz. Cunoaşte oamenii şi treburile. Consultă pe toţi. E econom şi i-e teamă de risipă. Sarcina lui e aceea de a-i *însufleţi* pe toţi.

Belinzoni – ajutorul său

Organizarea administraţiei regale a manufacturilor
Organizarea învăţământului industrial şi a invenţiilor
Asistenţă, privilegii, tarif vamal
Reorganizarea industriilor artistice. Rolul construcţiilor regale
Dezvoltarea monopolurilor cu caracter fiscal
Moneda
Tutunurile
Transporturi publice. Poşta
Întreprinderi cu caracter militar
Praf de puşcă şi salpetru
Construcţii navale
Întreprinderi sociale: spitale

Reglementarea fabricării şi a consumului de produse industriale.
Ţesăturile
Poliţia corporaţiilor
industriilor
muncitorimii
Asprimea condiţiilor clasei muncitoare

Industria

Lungimea firului,
lărgimea stofei,
procedeele cele mai perfecţionate devin regulă.
Siguranţa calităţii

Menajează pe protestanţi.
Limitează numărul lor în corporaţii.

Van Robais la Abeville

Concesii protejate

Resursele minerale
Turnătoriile
Sticlăriile
Tipografiile, librăriile, presa
Spectacolele
Transporturi colective urbane
Industria textilă

Colbert şi Regele

Regele îl sprijină.
Dă audienţe negustorilor.
Vizitează fabricile.
Stimulează lucrul.

De cinci ori la Gobelin
La St. Gobin (oglinzi)
Beauvais, Abeville, Lille, Şantierele de la Dunqerque

Asistă la experienţe.

Rezistenţe
Charner [?] – prefectul din Lyon obiectează: „Trebuie *secole*".

Olandezul *Jean de Witt*
Germanul *Hermann Conring*

Autorul *anonim* al *Memoriilor destinate să servească istoriei* îl critică cu argumentele de mai târziu ale liberalismului:

a. nevoia concurenței pentru industrie;
b. zădărnicia mașinilor care siluiesc firea lucrurilor și providența;
c. primejdia pentru buna înțelegere între popoare;
d. tirania opusă libertății de inițiativă a indivizilor.

Choisy – ușurelul abate
Guy Patin – medicul atrabiliar
Foucault – mediocrul intendent
prezic ruina sistemului.
Aprobări
Dar opinia e câștigată.
Racine, Molière, Boileau,
Nos artisans grossiers rendus industrieux
Et nos voisins frustrés de ces tributs serviles
Que payait à leur art le luxe de nos villes.
(Boileau)
... Promoteur de la suprématie française due à ses savantes fatigués
(Molière)

„L'administration de toute la France pour cette pénétration à laquelle rien n'échappe, pour cet esprit vaste qui embrasse et qui exécute tout à la fois tant de grandes choses, pour cette âme que rien n'étonne et que rien ne fatigue"...
(Racine, *Prefața, Bérénice)*

LUCRĂRILE PUBLICE

Arsenalurile
Vauban la Dunkerque, Le Havre, Brest, Rochefort, Toulon, Marseille

Criquet și canalul celor două mări care unește Garona cu Aude – 15 ani
Construirea întăriturii porturilor, arsenalelor etc.
Versailles, Louvre

MARINA

Recrutarea ofițerilor
François de Vendôme duc de Beaufort, fiul lui César de Vendôme (fiul lui Enric IV și al Gabriellei d'Estrées)
„Employez votre crédit et votre adresse pour empêcher M. De Vendôme d'aller à la mer. Il y va du service du Roi".

Marele maestru al navigației
Ofițeri frondeuri
Ce a făcut până la urmă?
Avansările: singurul criteriu, *meritul*
Să nu mai stărui.

Arsenalele
Patru vase pe an. În 1671, 13 vase mari, 31 sunt armate.

Creşterea *marinei*
1661 – 30 vase + galere
1671 – 196 vase
1683 – 276 vase; recrutați 78 000 marinari
La marină, flota franceză nu mai are decât 20 vase şi, din ele, multe ieşite din uz.
În 10 ani, va avea 116 vase, arsenale, şantiere navale.
Conducerea corăbiilor: Beaufort – Vendôme
Duquesne –10 ani pe uscat.
Recrutarea marinarilor
Sistemul *„presse"* (apăsării)
Sistemul *claselor*
„Galerele"
Levantul şi Ponantul
Educația maritimă – Fişele de personal

Serviciul informațiilor marinei. Misiunea lui Leignelay

„....oster petit à petit du corp de la marine tous ceux de la réligion prétendue réformée".

Les bâtards du Cotillon – oamenii D-nei de Maintenon

Inscripția maritimă – 1668
Repartizare pe familii [?] – 1669
Sistemul claselor – 1670

Rulajul 1 an din 3 – demisolda Numele, locuința, vasul etc...

Răscoală 5000 / 20000 marinari
Béarn, Marseille, Havre
Proiect: efective prevăzute cu rezerve (prea scump)
Casa invalizilor
Delegarea soldelor la familii
Instrucție gratuită
Plata lefii la domiciliu
Casa invalizilor

Galerele
Hoți. Pedepse transformate în galere
600 de protestanți

Lui Ludovic al XIV-lea nu-i place marina.

O singură dată vizitează un vas, „L'Entreprenant", la Dunkerque, al Cavalerului de Lilliers.

Metodele de navigație

Ordonanța apelor și pădurilor
Ordonanța marinei
Construcțiile navale

Artilerie de marină. Moda fregatelor. Galioanele

1. Cheamă constructoii:
Chabert de la Malta
din Olanda
din Tripoli

Cumpără Marchizului Centurione din Genua o divizie: Papei, o galeră; șase vase, de la Stokholm.

Laurens Hubac
Maître Rodolphe (Gédéon) – Toulon
Georges Carteret (fregate ușoare)
Maître Guichard

2. Constructori
Meșterul Deane (închis de englezi)
Biagio Pangallo; Meșterul Blazin

Curajul
Tourville, Duquesne

Priceperea
Leignelay – raportul său (21 ani)
Mareșalul de Vivonne

Arta
Larose
Le Brun

Construcții rapide de fregate: Rochefort – 30 ore
Brest – 22 ore
Manche – 7 ore
Atribuții pe apă și pe uscat: Comandant la război
Intendent pe uscat

Colbert de Terron

Misiunea lui Leignelay (5... [?])
1672 Secretariat de stat la 21 de ani

3. St. Philippe
Royal Louis (Rodolphe)
La Rose
Levray
Guillaume Gay

Ch. Le Brun
Girardon (Gobelins)
La Réale (Galère)
Chabert – père et fils
Soleil Royal
Monarque
Paris
La Madame
La Trompeuse
La Bouffonne

Inventatori :

Estoril
Thoynard

COMERȚUL ȘI COLONIILE

Suprimă taxele interne.

Unsprezece antrepozite libere

Interzicerea execuției vitelor
Suprimă taxele pe vite.

Încercarea de a interesa publicul şi de a-l face să subscrie
Colbert foloseşte cel dintâi presa ca mijloc de propagandă a politicii de stat.
Charpentier laudă binefacerile negoțului maritim.
Concluziile:
„Vă înțeleg: Libertatea «Sufletul Comerțului»"

Compania Levantului Plasarea mărfii
Campania pentru subscriere. Regele cu nobilii nu ajung.
- monopolul absoarbe; nu place
- Dragomanii (Consulii)

Antrepozite

Compania Indiilor

Compania Nordului

Canada:

Frontenac
Marquette
Cavalier de la Salle

Codul negru

LEGISLAȚIA

Conseil de Justice cu „Pussot"
1667 Ordonance civile (Code Louis)
1670 Ordonance Criminelle
1681 Ordonance de la Marine
1672 Edictul ipotecar
1673 Edictul de reducere a „plocoanelor"
Codul negru (După moarte)
Organizarea poliției din Paris
1667 La Reynie

Ordonanța civilă
Neurmărirea bunului de familie
Neurmărirea vitelor

Ordonanța criminală – nu e în progres –
Tortura, Inchiziția, Apărarea

POLITICA INTELIGENȚEI

Folosi arta în slujba propagandei de stat.

Aduse artiști:
Bernini de la Roma
Puget, Coysevox – protejați
Artele: Perrault, Le Vau, Mignard, Lebrun;
Savanți: Picard, Casini, Romer, Huygens
Orientalistul Herbelot
Hotel du Louvre,
Des Invalides

Academiile de științe
Observatorul din Paris – Cassini
Biroul Longitudinilor
Muzeul Marinei (embrionul)
Subvenționarea scriitorilor

Fondă la
1663 Académie des Inscriptions
1666 Académie de Sciences
1671 Académie d'Architecture

TREBURILE BISERICEŞTI

Jansenismul şi Sorbona
Chestiunea Regelui
Două părţi de *domnie:*

1. Lupta *galicană* – ***a.*** Jansenismul; ***b.*** Afacerea regală
2. Trimful *papist* (Maintenon)

Persecuţiile din 1672 – 1675
Dragonadele (Le Tellier)

NECAZURILE

Lupta lui Colbert cu Louvois
Războaiele – (Armata)
Scăderea bugetului marinei
Eşecul companiilor comerciale
Reluarea rentelor
Sărăcia lucie

Cheltuielile lui Louvois

Iată un exemplu tipic din viaţa lui Colbert.

Când, în timpul războiului cu Olanda, acesta arată regelui greutatea de a găsi bani şi cere economii severe, acesta-i răspunde, fluturând o ameninţare care umple pe Colbert de amărăciune:

„Tâchez d'en trouver, sinon il y aura toujours quelqu'un prêt à s'offrir de procurer ce que vous me réfusez".

Sau, altul.

Cel cu *Lamoignon:*

„Songez-y, dit le roy, il se présente un homme qui entreprendra d'y suffire si vous ne voulez pas vous engager".

CARACTERIZARE GENERALĂ

Doamnelor şi domnilor,

Acesta este Jean-Baptiste Colbert,
Al treilea administrator, împreună cu *Sully* şi cu *Richelieu.*

Unul reprezintă alianța spiritului burghez cu nobilimea. Un model a ceea ce se săvârșea în Anglia.

Al doilea reprezintă alianța nobilimii cu spiritul bisericii.

Colbert este un burghez.

Cu toate virtuțile și toate păcatele burgheziei.

Richelieu avea geniu.

Și timpurile erau schimbate. Cu Sully, instrumentul era un *egal;* cu Richelieu, izbutișe aproape să pună regalitatea în umbră și fusese meritul regelui Ludovic al XIII-lea să înțeleagă și să cedeze superiorității și geniului *servitorului său.* Sub Ludovic [al XIV-lea], Colbert nu mai e decât o slugă.

Nimic din gloria *muncii* nu se va mai răsfrânge asupra lui.

Și – în această supunere – nu este măiestrie, ci este [?].

Față de secolul său, față de regele său, față de Franța, Colbert n-a fost decât o unealtă.

De-aceea figura lui Colbert interesează, dar nu place.

Scopurile secolului, Colbert nu le-a făurit. El le-a pățit.

Dacă a înlesnit generarea lor *materială,* n-a contribuit cu nimic la faima lor.

Colbert nu a avut nici norocul lui Sully, nici geniul lui Richelieu.

Burghez până în măduvă, a avut păcatele și virtuțile burgheziei.

Însușirile lui sunt toate burgheze: muncă, cinste, pricepere, vedere limpede, râvnă, hotărâre, răbdare, economie.

Colbert nu e un teoretician.

El nu are idei apriorice, sisteme.

El nu face teorii.

Acțiunea lui e ilustrarea a ceea ce Maurras a numit *empirismul organizator.*

Deschis la toate ideile timpului său, observator, spirit reflexiv, el cugetă.

El reprezintă manifestarea cea mai desăvârșită în viața politică a bunului-simț, luminat de reflecția critică.

Muncitor prodigios.

Animator. „J'essaye d'animer tout le monde".

Judecățile sale despre oameni, despre lucruri se aseamănă cu judecățile lui La Rochefoucauld sau ale lui La Bruyère, cu deosebirea însă că la Colbert ele pornesc dintr-un optimism robust.

Burghezii aceștia trăiesc aci, pe pământ, ca și cum ar fi în eternitate.

Sentimentul nedesăvârșirii lumii nu e pentru ei prilej de meditație, ci prilej de activitate.

Citat (pasajul Choisy) – Marine 309.

Aripa transcendentului, îndoiala, imponderabilul uman nu-l ating.

Când a cercetat toate elementele unei situații și când a luat măsuri pentru a le face față, dacă rezultatul nu se arată numaidecât, nu se descurajează. Așteaptă!

Când, către 1675 – sub influența D-nei de Maintenon –, vor începe prigoanele împotriva ofițerilor de marină, Colbert va scrie unui căpitan de vas: „Nu te tulbura pentru credințele tale. Fă-ți datoria. Caută ca prin zelul tău să te dovedești mai destoinic decât toți ceilalți. Fii bun camarad și lasă lucrurile să vină...".

„Monsieur Colbert qui ne pense qu'à ses finances et presque jamais à la religion".

Deosebirile de credințe nu au trecere în fața meritului personal.

Straniu burghezul acesta, care crede cu străşnicie în aparențele solide care-l înconjoară.

Omul acesta aspru, dintr-o bucată, omul sever, „Le Nord", cum îi zice M-me de Sévigné, care îi e dușmancă, este un om foarte drept și milos pentru popor.

1678 – *„Je voudrais que mes projets eussent une fin heureuse, que l'abondance regnât dans le royaume, que tout le monde fut content, et que, sans emplois, sans dignités, éloigné de la cour et des affaires, l'herbe crût dans mon jardin".*

Un singur lucru a fost în stare să smintească acest bun-simț. Îl știm.

„Nous ne sommes pas en un siècle de petites choses" – scrie el.

De unde duritatea? Sentimentul măreției epocii.

Cea mai bună caracterizare a lui Colbert a dat-o economistul german Franz von List, care a rostit asupra lui următoarea judecată:

„Colbert a avut curajul să întreprindă, singur, o operă pe care Anglia n-a dus-o la bun sfârșit decât decât după trei secole și trei revoluții".

A fost un animator, nu un creator.

RĂSPUNS LA O INTERPELARE ÎN PARLAMENT*

Domnule Ministru,

Iau cunoştinţă, din dările de seamă asupra dezbaterilor Adunării Deputaţilor, că, în şedinţa din 18 decembrie 1936, subsemnatul, director vremelnic al Vămilor, am fost pus în cauză de trei domni deputaţi. Printr-o comunicare a d-lui Rizescu-Brăneşti – la care s-au asociat alţi doi deputaţi, din care unul este d-l colonel Petrescu, iar numele celuilalt îmi scapă – am fost acuzat de „tendinţe dictatoriale, fantezie şi abuzuri repetate în aplicarea legilor, şi violarea *Constituţiei*", pentru că am dat, între altele pare-se, ordinul n-rul ..., din mai 1935, şi ordinul n-rul....., din decembrie 1936, prin care puneam în vedere Vămilor să nu mai taxeze pe viitor sticlele de ochelari şlefuite pe una, sau amândouă părţile, sau pe margini, ca sticle brute, la aliniatul **a** al art. 991 din tarif, ci la aliniatul **b,** al aceluiaşi articol, mustrând vămile pentru abatere şi interzicând să se mai acorde pe viitor drept de contestaţie asupra acestui punct.

Printr-o împrejurare pe care nu ştiu dacă trebuie s-o calific fericită sau nefericită, nu sunt eu semnatarul direct al nici unuia din aceste două ordine. Cel dintâi a fost dat înainte de venirea mea în fruntea Direcţiei Vămilor, pe vremea predecesorului meu. Al doilea e semnat de subdirectorul Tarifelor. Dar, *îmi asum răspunderea întreagă a acestor ordine* şi socotesc că autorii lor direcţi nu numai că nu trebuiesc pedepsiţi, ci şi felicitaţi pentru a le fi dat. Cel dintâi este nu numai perfect legal, dar şi absolut necesar pentru apărarea intereselor fiscului, ameninţate de o interpretare defectuoasă a comisiei de experţi. Al doilea, *dat cu ştiinţa şi aprobarea mea,* este, de asemenea, indispensabil, faţă de perseverenţa Comisiei de experţi, de a menţine o interpretare prejudiciabilă intereselor fiscale şi protectoare care stau la temelia legiuirii tarifare. Interzicerea dreptului de contestaţie nu e răpirea unui „drept constituţional", ci recunoaşterea unei evidenţe, pentru că legea nu dă părţii drept de contestaţie, decât în caz de îndoială, şi, în speţă, considerarea sticlelor de ochelari şlefuite pe una, sau pe amândouă feţele, sau pe margini, ca sticle brute, atunci când aliniatul **b** e redactat aşa cum e redactat, nu e rezultatul unui dubiu, ci rezultatul unui abuz. Asupra acestui abuz am avut cinstea să Vă atrag

* Cerere datând din 1937 adresată de Mircea Vulcănescu, în calitate de director general al Direcţiei Vămilor din Ministerul Finanţelor, lui Mircea Cancicov, ministru la Departamentul Finanţelor (n. red.).

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 93–94, Bucureşti, 2004

atenția prin referatul înregistrat la N-rul ...., pe care ați avut bunăvoința să puneți o rezoluție, care, recunoscând justețea punctului de vedere al Direcției, i-a dat şi posibilitatea de a repara prejudiciul comis de avizul Comisiei de experți, supunându-se chestiunea Comisiei centrale vamale. Cunoașteți, aşadar, fondul chestiunii, aşa că nu mai am nevoie să insist.

Cum însă, în comunicarea şi asocierile lor, deputații mai sus-pomeniți nu s-au mărginit să protesteze împotriva unei interpretări care le părea greşită, ci au lăsat să se înțeleagă că darea acestor ordine ar fi fost „inspirată" de considerațiuni pe care n-au binevoit să le lămurească, în şedință, altfel, decât cu calificativul de „muză", calificativ sub care se poate ascunde orişice interpretare, Vă rog să binevoiți a-mi îngădui să cer acestor Domni, explicațiuni şi eventual reparația la care am dreptul, neputând îngădui, nici personal, nici pentru buna exercitare a funcției pe care o ocup, o atingere oricât de mică, a cinstei mele, oriunde ar veni. În caz că socotiți că nu-mi puteți îngădui procedarea ca nefiind compatibilă cu funcțiunea pe care o ocup, Vă rog să binevoiți a-mi înlesni obținerea acestei reparații, acceptând eventual demisiunea mea din funcțiunea de Director al Vămilor, funcțiune pe care ştiți, cred, că nu am solicitat-o eu, pe care am ocupat-o numai pentru că mi s-a spus de conducătorii Ministerului că este absolut necesar să o accept şi de pe urma căreia n-am avut decât neplăceri, din cauza intransigenței cu care am înțeles să mi-o exercit.

Totodată, Vă rog, Domnule Ministru, să binevoiți a institui o anchetă severă asupra activității mele la Direcția Vămilor, spre a se stabili toate pretinsele abuzuri pe care le-aș fi săvârşit în timpul cât am condus această Direcție.

Mulțumindu-Vă pentru încrederea ce ați binevoit a-mi arăta în diferitele ocaziuni pe care le-am avut de a lucra cu Domnia Voastră, Vă rog să primiți, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele stime.

MIRCEA VULCĂNESCU

Domniei Sale

Domnului Ministru al Finanțelor

COMITETUL DE REDACȚIE AL *ENCICLOPEDIEI ROMÂNIEI*

PROCES-VERBAL

ȘEDINȚA DIN 1 APRILIE 1937

Ședința se deschide la orele 9^{30}, în prezența d-lor N. Arcadian, Dan Botta, C. Enescu, D. Georgescu, V. Leonte și M. Vulcănescu, absenți fiind d-nii Bădăuță, C. Giurescu și C. Moisil.

Prezidează d-l Mircea Vulcănescu.

D-l Leonte expune Comitetului că, fiind chemat telefonic la Societatea Mica de Comitetul de Gestiune, în ziua de 31 martie, la orele 6 d. a., a găsit acolo prezenți pe d-nii Orghidan, Murgășeanu și Dragomir, lipsind d-nii Gigârtu și Bujoiu.

D-l Murgășeanu, luând cuvântul, i-a comunicat că lucrările *Enciclopediei României,* luând proporții neobișnuite, au devenit o operă națională.

În această situație, Comitetul de gestiune se vede nevoit să se gândească la „anvergura morală" a lucrării și găsește că rolul de conducător al d-lui Leonte nu mai este suficient, ci este nevoie ca în fruntea *Enciclopediei* ... să fie un om cu suprafață, neprihănit, academician, cu autoritate morală, care să poarte răspunderea operei.

D-l Leonte a cerut precizări asupra rostului acestei discuții.

D-l Murgășeanu i-a comunicat atunci că au venit la Domnia-sa d-nii d-ri Paulian și Nasta care i-au afirmat că, după părerea lor, d-l Leonte nu ar avea autoritate morală să conducă *Enciclopedia* ..., întrucât Domnia-sa a avut cândva un proces cu Asociația Medicilor. Deși Domnia-sa a fost achitat, existența acestui proces nu-i mai dă dreptul să se prevaleze de autoritatea morală necesară pentru a conduce o operă națională de proporția *Enciclopediei* ...

D-l Leonte a ripostat că afirmațiunile d-lor Nasta și Paulian nu sunt o surpriză pentru Domnia-sa, întrucât cunoaște prea bine rolul Domniilor-lor în această chestiune. Se miră însă că membrii Comitetului de gestiune au acordat importanță unui conflict cu Colegiul Medicilor de Ilfov, lichidat pe calea justiției.

D-l Murgășeanu a afirmat atunci că, pentru prestigiul colaboratorilor din Comitetul de gestiune și al lucrării, d-l Leonte nu mai trebuie să figureze ca director al acestei lucrări. Cumpănind toate aceste fapte, Domnia-sa propune d-lui Leonte următoarele soluțiuni:

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 95–100, București, 2004

COMITETUL DE REDACȚIE AL *ENCICLOPEDIEI ROMÂNIEI*

PROCES-VERBAL

ȘEDINȚA DIN 1 APRILIE 1937

Ședința se deschide la orele 9^{30}, în prezența d-lor N. Arcadian, Dan Botta, C. Enescu, D. Georgescu, V. Leonte și M. Vulcănescu, absenți fiind d-nii Bădăuță, C. Giurescu și C. Moisil.

Prezidează d-l Mircea Vulcănescu.

D-l Leonte expune Comitetului că, fiind chemat telefonic la Societatea Mica de Comitetul de Gestiune, în ziua de 31 martie, la orele 6 d. a., a găsit acolo prezenți pe d-nii Orghidan, Murgășeanu și Dragomir, lipsind d-nii Gigârtu și Bujoiu.

D-l Murgășeanu, luând cuvântul, i-a comunicat că lucrările *Enciclopediei României,* luând proporții neobișnuite, au devenit o operă națională.

În această situație, Comitetul de gestiune se vede nevoit să se gândească la „anvergura morală" a lucrării și găsește că rolul de conducător al d-lui Leonte nu mai este suficient, ci este nevoie ca în fruntea *Enciclopediei* ... să fie un om cu suprafață, neprihănit, academician, cu autoritate morală, care să poarte răspunderea operei.

D-l Leonte a cerut precizări asupra rostului acestei discuții.

D-l Murgășeanu i-a comunicat atunci că au venit la Domnia-sa d-nii d-ri Paulian și Nasta care i-au afirmat că, după părerea lor, d-l Leonte nu ar avea autoritate morală să conducă *Enciclopedia* ..., întrucât Domnia-sa a avut cândva un proces cu Asociația Medicilor. Deși Domnia-sa a fost achitat, existența acestui proces nu-i mai dă dreptul să se prevaleze de autoritatea morală necesară pentru a conduce o operă națională de proporția *Enciclopediei* ...

D-l Leonte a ripostat că afirmațiunile d-lor Nasta și Paulian nu sunt o surpriză pentru Domnia-sa, întrucât cunoaște prea bine rolul Domniilor-lor în această chestiune. Se miră însă că membrii Comitetului de gestiune au acordat importanță unui conflict cu Colegiul Medicilor de Ilfov, lichidat pe calea justiției.

D-l Murgășeanu a afirmat atunci că, pentru prestigiul colaboratorilor din Comitetul de gestiune și al lucrării, d-l Leonte nu mai trebuie să figureze ca director al acestei lucrări. Cumpănind toate aceste fapte, Domnia-sa propune d-lui Leonte următoarele soluțiuni:

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 95–100, București, 2004

1. sau d-l Leonte acceptă propunerea Domniilor-lor, retrăgându-se de la *Enciclopedie...,* fiind despăgubit de cheltuielile avansate, a spus Domnia-sa, rectificând apoi că va rămâne d-lui Leonte beneficiul material al întreprinderii și se aduce în fruntea ei un academician neprihănit, cu o autoritate morală deplină, în care caz „Mica" înțelege să meargă mai departe cu girarea plății tipăriturii și angajametele luate față de Monitorul Oficial;

2. sau d-l Leonte nu acceptă această soluție și atunci „Mica" va fi silită să anunțe retragerea ei din Comitetul de gestiune, chiar dacă ea ar urma să facă față mai departe angajamentelor luate. În această situație însă, membrii Comitetului vor denunța situația creată, mergând până la forurile cele mai înalte, afirmând în legătură cu aceasta că, chiar în acea zi, a dejunat cu d-l mareșal Urdăreanu și că va provoca o intervenție de la tribuna Parlamentului.

În fața acestei situațiuni, d-l Leonte a protestat cu energie împotriva infamiilor debitate de informatorii Comitetului de gestiune, exprimându-și indignarea față de atențiunea dată de Comitet acestor infamii. Domnia-sa le-a afirmat că opera recunoscută azi drept operă națională este rezultatul inițiativei sale, al muncii sale, precum și al sacrificiilor materiale considerabile, făcute personal de Domnia-sa, reprezentând 3 milioane și jumătate de lei.

Că, în nici un caz, Comitetul de gestiune nu poate avea alt rol decât acela de a continua ca, pe lângă patrimoniul învestit în lucrare, să sprijine materialicește apariția *Enciclopediei...* în cadrul angajamentelor luate.

Domnia-sa a mai afirmat că consideră această propunere drept un act de intimidare pe care nu-l poate califica, făcut cu scopul de a fi îndepărtat de o operă de care este indisolubil legat.

Nu poate accepta, sub nici o formă, compromisul ce i se prezintă, deoarece consideră că nimeni nu are dreptul să impieteze asupra muncii, sacrificiilor și operei a cărei naștere și desăvârșire este opera sa și că înțelege, cu orice sacrificii, să-și apere acest patrimoniu de orice pofte de acaparare sau de deposedare.

D-l Murgășeanu a afirmat atunci din nou că, din informațiunile primite de Domnia-sa, d-l Leonte nu ar avea autoritatea morală să conducă opera, contestându-i-se chiar valoarea diplomei sale. Comitetul de gestiune nu a știut de existența procesului; dacă ar fi știut de această chestiune, poate că nu și-ar fi dat girul. A continuat afirmând că lasă d-lui Leonte răgazul să reflecteze asupra soluțiunilor preconizate, menționând că membrii Comitetului sunt intransigenți asupra hotărârii luate.

D-l Leonte a plecat spunând că în nici un caz nu poate accepta alternativa propusă, putându-se angaja numai la spulberarea calomniilor debitate pe seama sa.

În această situație, a convocat Comitetul de redacție, în grija căruia stă răspunderea științifică a lucrării, spre a se consfătui asupra măsurilor de luat, pentru a salva existența lucrării și autonomia ei spirituală, de injoncțiunile ce rezultă din comunicarea făcută de Comitetul de gestiune.

Confirmând aceste lucruri, înainte de a se trece la discutarea cazului, cere Comitetului de redacție să ia act de situația Domniei-sale față de învinuirile aduse.

Obţinând titlul de doctor în ştiinţele medicale din Bruxelles, Domnia-sa a întemeiat la Bucureşti o clinică de Electroterapie, cu scopul de a-şi pregăti viitoarea activitate medicală, după prestarea examenului de echivalare şi de liberă practică. Clinica fiind organizată în condiţii excepţionale, sub conducerea unor colegi din Bucureşti cu liberă practică, a avut un succes material şi moral neobişnuit, fapt care a suscitat invidia multor colegi. Refuzând unele propuneri de colaborare, i s-au adus atunci acuzaţiuni mincinoase printre colegi, şi anume, că diploma sa ar fi falsă şi, ca atare, i-ar fi interzisă libera practică, cu toate că personal nu practica. Între timp, cunoscând spiritul şi atmosfera ce i se crease, a prezentat Facultăţii de Medicină din Cluj diploma sa spre echivalare. Consiliul Facultăţii de Medicină din Cluj, cercetând actele depuse, a admis examenul de echivalare, fixând cinci examene de materii medicale, care trebuiau promovate. Domnia-sa a fost promovat la cele două examene depuse, fiind silit să întrerupă continuarea acestor examene din pricina ingerinţelor făcute pe baza informaţiunilor primite de la Bucureşti în legătură cu clinica înfiinţată de Domnia-sa.

Reîntors la Bucureşti, Domnia-sa a intentat proces de calomnie împotriva d-rului Ghiţă Marinescu. Pus în situaţia de a fi condamnat, acesta, care era şi vicepreşedinte, pe atunci, al Colegiului Medicilor de Ilfov, a făcut ca acest Colegiu să intervină la Tribunal, reclamând, la rândul său, pe d-l Leonte de practica ilegală a medicinei, obţinând, chiar în ziua judecării procesului de calomnie, un rechizitoriu introductiv, pe care, producându-l în instanţă, a obţinut achitarea sa de acuzaţia de calomnie. Firește că procesul intentat ad-hoc de Colegiul Medical d-lui Leonte a fost pierdut de acest Colegiu în toate instanţele de fond, el neavând nici măcar calitatea de a figura în instanţă. Manevra este evidentă.

D-l Leonte n-a mai atacat cu apel sentinţa dată în acest proces de calomnie, întrucât neadevărul afirmaţiei urma să se stabilească pe calea acţiunii intentate de Colegiul Medicilor. Căci, câştigând acest din urmă proces, acuzaţia adusă de d-l dr. Ghiţă Marinescu cade, chiar dacă acesta nu mai poate fi sancţionat penalicește.

Făcându-se intervenţii şi presiuni la Cluj de către cei interesaţi, examenele de echivalare au fost sistate până la rezolvarea procesului.

Declară că mai este şi licenţiat al Facultăţii de Drept din Bucureşti.

În această situaţie, cere Comitetului de redacţie să ia act de aceste declaraţii şi, apreciind situaţia în lumina faptelor, să-şi dea avizul în privinţa situaţiei *Enciclopediei...*, a cărei răspundere ştiinţifică o poartă şi de a cărei soartă este interesat.

Comitetul cere d-lui Leonte să precizeze situaţia juridică a *Enciclopediei...* în raport cu Comitetul de gestiune şi cu Institutul pe care le reprezintă.

1. D-l dr. Leonte declară că este proprietarul titlului de Dicţionar: *Enciclopedia Administrativă şi Economică a României,* înregistrat de Domnia-sa în registrul mărcilor de fabrică.

2. Prin scrisoarea Societăţii Mica din 25 noiembrie 1936 către Monitorul Oficial, înregistrată la nr. ..., această societate garantează Monitorului Oficial plata tiparului pentru imprimarea *Enciclopediei României,* în limita sumei de 2 milioane

și 400 mii lei, în condițiunile puse de Ministerul de Finanțe, acceptate și confirmate de Monitorul Oficial *Enciclopediei ...*, prin adresa nr. 54 059 / 17 noiembrie 1936.

3. Uniunea Industriilor Metalurgice și Miniere confirmă Societății Mica primirea scrisorii acesteia din 25 septembrie 1936, prin care Societatea Mica îi aduce la cunoștiință hotărârea ei de a garanta obligațiunile de acoperire a cheltuielilor de tipărire a volumelor I și II ale *Enciclopediei Române,* împreună cu copia după petiția ce a adresat Direcției Generale a Monitorului Oficial și Imprimeriilor Statului.

După discuții, Comitetul de redacție, în unanimitatea membrilor prezenți, a ajuns la următoarea hotărâre:

I. Comitetul de redacție, organ științificește răspunzător de întocmirea *Enciclopediei...,* interesat ca atare de apariția ei, în planul, forma, spiritul și colaborările statornicite de dânsul, ia act de cele declarate de d-l dr. Leonte, atât în ce privește comunicarea făcută Domniei-sale de Comitetul de gestiune, cât și în ce privește situația Domniei-sale personală.

II. Comitetul de redacție amintește că colaborarea sa a fost dobândită de d-l Leonte cu condiția expresă a unei desăvârșite libertăți științifice și a înlăturării oricărei injoncțiuni din afară în chestiunile privind întocmirea științifică a *Enciclopediei...*

Consideră că propunerea de a se impune din afară o persoană străină la conducerea *Enciclopediei...* – astăzi, când volumul I este încheiat, cu excepția a două studii, și în stadiul corecturei în pagină, iar din volumul II sunt distribuite toate lucrurile colaboratorilor și mai mult de jumătate predate și culese – este inadmisibilă, afară de cazul în care Comitetul de gestiune ar cădea de acord asupra unei persoane care, cunoscând lucrările *Enciclopediei...,* năzuințele, străduințele și sacrificiile făcute de inițiatorul și de colaboratorii săi, să fie atât de aproape legată de lucrările *Enciclopediei...,* încât să nu apară prin nimic străină de tot ce s-a lucrat până acum. Această persoană n-ar putea fi, în concepția Comitetului de redacție, decât profesorul Gusti, căruia acest Comitet îi propusese mai de mult, din proprie inițiativă, să fie îndrumătorul spiritual al întreprinderii, ca unul care a conceput de mult ideea unei enciclopedii sociale, e autorul planului pe temeiul căruia s-a lucrat *Enciclopedia...,* are legături cu marea majoritate a colaboratorilor, cunoaște elaborarea lucrării de la origine, a sprijinit-o de la început, e interesat de lucrările în legătură cu educația națiunii.

III. Comitetul de redacție cere însă, ca, de acord cu toți cei care și-au asumat vreo răspundere în legătură cu apariția *Enciclopediei...,* să se precizeze forma juridică a instituției *Enciclopediei...* : Fundație, Asociație științifică, persoană morală etc., stabilindu-se aporturile, rolurile, atribuțiile, răspunderea și obligațiile fiecărui organ.

Din acest punct de vedere, *Comitetul de redacție socotește că Instituția care-și asumă redactarea Enciclopediei...* din care face parte Comitetul de redacție și care nu este o întreprindere cu scop lucrativ, ar trebui *să fie deosebită de*

persoana sau Instituţia care-şi asumă finanţarea apariţiei materiale a lucrării, care este, dimpotrivă, o întreprindere comercială.

IV. Comitetul de redacţie cere ca atribuţiile fiecărui organ al instituţiei ştiinţifice să fie perfect definite prin statut, precum urmează:

1. Comitetul de redacţie este de acord, aşa cum a hotărât-o mai de mult, din proprie iniţiativă, să treacă oficial asupra d-lui prof. D. Gusti îndrumarea întreprinderii ştiinţifice, care o are deja în fapt:

a. Conducerea generală a întreprinderiii ştiinţifice însărcinată cu întocmirea *Enciclopediei...;*

b. Conducerea Comitetului de redacţie, dacă Domnia-sa socoteşte că este bine;

c. Legătura cu întreprinderea comercială se va face prin Domnia-sa.

2. Comitetul de redacţie recomandă ca, eventual, *Enciclopedia...* să apară în colaborare cu Institutul Social Român. Pentru aceasta :

a. Enciclopedia României ar urma să apară sub auspiciile Institutului Social Român;

b. Acesta ar putea primi, în subsidiar, o sumă din produsul vânzării.

3. Comitetul de redacţie mai cere: păstrarea întocmai a organizaţiei actuale a Comitetelor şi a colaborărilor fixate pentru volumele I şi II.

4. Comitetul de redacţie mai crede necesar ca noua organizaţie:

a. să respecte interesele materiale ale d-lui dr. Leonte;

b. despăgubirea de cheltuieli şi beneficiu urmează a fi tratată direct cu Domnia-sa, lucrul nefiind în atribuţiile Comitetului de redacţie;

c. cuvântul înainte să rămână semnat de Domnia-sa;

d. Domnia-sa să păstreze direcţia administrativă a lucrării.

5. Comitetul de redacţie crede necesar să se consemneze în scris prerogativele şi răspunderile Comitetului de redacţie, care sunt următoarele:

a. elaborează planurile lucrării în general şi al fiecărei lucrări care intră în compoziţia publicaţiei, în particular;

b. alege persoanele care vor colabora şi materialul ilustrativ documentar care intră în compunerea lucrării ;

c. coordonează materialul redactat din punctul de vedere ştiinţific şi literar;

d. propune suprimări şi adăugiri, ca şi schimbări în lucrările colaboratorilor;

e. refuză colaborările necorespunzătoare;

f. fixează condiţiile tehnice şi grafice ale imprimării.

6. Să se fixeze în serie condiţiile stabilite colaboratorilor care:

a. redactează studii după planul şi dimensiunile convenite, depunându-le la termenele fixate;

b. lucrează după învoială, gratuit sau cu plată ;

c. ei sunt trecuţi în lista colaboratorilor Enciclopediei... cu indicaţia iniţialelor sub care sunt semnate articolele în Enciclopedie... ;

d. semnează studiile cu iniţiale fixate în litere pentru fiecare colaborator şi trecute în listele colaboratorilor în textul Enciclopediei... ;

e. studiile neaprobate de Comitetul de redacție, în caz de refuz al modificării corespunzătoare sau în caz când colaboratorii nu sunt de acord cu modificările propuse de Comitetul de redacție, le poate restitui, fără ca aceşti colaboratori să poată avea dreptul la vreo despăgubire;

f. responsabilitatea ştiințifică a studiilor aparține autorului semnat;

g. proprietatea literară a studiilor predate şi plătite sau pentru care s-a convenit gratuitatea, aparține Enciclopediei României;

h. colaboratorii fără plată primesc gratuit colecția întreagă a Enciclopediei...

7. Comitetul de redacție mai dorește să se lămurească în scris, față de noua organizare, atribuțiile şi răspunderea Comitetului de gestiune, specificându-se :

a. forma întreprinderii;

b. gestionarul responsabil;

c. modalitatea strângerii fondurilor din subvenții şi din vânzare;

d. stabilirea persoanelor de la care se strâng fondurile;

e. locul unde se strâng acestea;

f. forma efectuării cheltuielilor pentru colaborări şi tipărire, stabilirea persoanei care fixează bugetul şi remunerațiile;

g. cine face ordonanțarea;

h. cui se face justificarea.

8. În ce priveşte întreprinderea comercială care finanțează apariția Enciclopediei..., Comitetul de redacție are următoarele deziderate:

a. această întreprindere să fie în stare să asigure apariția lucrării în întregime, aşa cum a fost concepută de el;

b. în ce-l priveşte, Comitetul de redacție nu are nici un interes în această întreprindere. Socoteşte însă că, după acoperirea tuturor cheltuielilor, în care s-ar putea cuprinde eventual o remunerație fixă a muncii sale, după aprecierea celor care finanțează întreprinderea, partea din beneficiu aferentă contribuției sale ar trebui afectată unui fond care să asigure existența unui centru permanent de documentare socială românească, menit să pregătească apariția unei viitoare ediții a Enciclopediei...;

c. această întreprindere urmează să respecte deopotrivă drepturile d-lui Leonte şi ale Comitetului de gestiune, aşa cum rezultă din învoielile încheiate până acum, în care scop membrii comitetului de gestiune urmează a se înțelege direct cu Domnia-sa.

Mircea Vulcănescu
D.C. Georgescu
Dan Botta
Constantin Enescu
N. Arcadian

COMITETUL DE REDACȚIE AL *ENCICLOPEDIEI ROMÂNIEI*

PROCES-VERBAL

ŞEDINȚA DIN 3 IUNIE 1937

Astăzi, joi 3 iunie 1937, orele 20, a avut loc şedința Comitetului de redacție al *Enciclopediei României*, str. Popa Soare 50, sub preşedinția d-lui:

1. Mircea Vulcănescu, prezenți fiind următorii membri:
2. ing. N. Arcadian
3. Al. Bădăuță
4. Dan Botta
5. Constantin Enescu
6. D. C. Georgescu
7. N. St. Georgescu-Roegen
8. dr. Virgil Leonte
şi lipsă fiind d-nii prof. Const. Moisil şi prof. C.C. Giurescu.

D-l Mircea Vulcănescu deschide şedința, arătând Comitetului de redacție că, în intervalul de 2 luni scurs de la 1 aprilie, în conformitate cu dezideratele Comitetului de redacție, starea relațiilor dintre d-l dr. Leonte şi Comitetul de gestiune, expuse în şedința din 1 aprilie a Comitetului de redacție, s-a ameliorat, în sensul că d-l dr. Leonte a reluat contractul cu d-l inginer C. Orghidan, fără ca totuşi să se fi ajuns la o clarificare definitivă a acestor raporturi. Domnia-sa roagă pe d-l dr. Leonte să expună împrejurările în care s-a petrecut această luare de contract şi starea actuală a acestor raporturi.

D-l dr. Virgil Leonte arată Comitetului că acum câtva timp a fost chemat de d-l Bunescu, directorul general al Imprimeriilor Statului, care i-a adus la cunoştință faptul că, spre deosebire de estimațiunile inițiale şi din pricina completărilor ulterioare şi a ameliorărilor tehnice aduse lucrărilor *Enciclopediei...*, costul tipăririi primelor 2 volume s-ar ridica, de la suma prevăzută de 2 400 000 lei la aproape 5 000 000 lei. În consecință, garanția asumată de „Mica" este insuficientă şi, ca atare, Domnia-sa roagă pe d-l dr. Leonte să aranjeze această situație cu Comitetul de gestiune, spre a nu se întrerupe lucrările.

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 101–106, Bucureşti, 2004

La aceasta, d-l dr. Virgil Leonte a declarat că îi este greu să ia contact cu Comitetul de gestiune, din pricină că relațiile pe care le are cu acesta din urmă au fost întrerupte în ultimul timp. De aceea, socotește că lucrul cel mai potrivit ar fi ca Monitorul Oficial să-i expună situația într-o scrisoare detaliată, scrisoare care să fie trimisă în original Domniei-sale, iar în copie atât d-lui ing. C. Orghidan, președintele Comitetului de gestiune, cât și Societății Mica.

Monitorul Oficial a trimis această scrisoare celor interesați, arătând situația expusă mai sus și precizând în plus că, în conformitate cu aranjamentele contractuale, *Enciclopedia...* – în cazul când își însușește această majorare de cost – este obligată să depună în numerar și anticipat suma de 2 600 000 lei, adică diferența dintre suma 2 400 000 lei, garantată prin scrisoarea Societății Mica și costul total al imprimării. Monitorul anunță totodată, prin aceeași scrisoare, că a suspendat orice lucrare până la primirea răspunsului cuvenit.

La primirea scrisoarei, d-l inginer Orghidan a telefonat d-lui director Bunescu, întrebându-l dacă scrisoarea corespunde realității. D-l Bunescu a confirmat aceasta.

Neprimindu-se nici un răspuns, chestiunea a fost supusă Comitetului de redacție în ședința din [?] mai 1937. În urma hotărârii Comitetului, d-nii ing. Arcadian și D.C. Georgescu au fost delegați să ia contact cu d-l Orghidan, căruia să-i expună situația cu totul neprielnică creată prin suspendarea lucrărilor și ruperea relațiilor dintre Comitetul de gestiune și d-l dr. V. Leonte. Comitetul de redacție roagă Comitetul de gestiune să găsească formula care că garanteze normala funcționare a lucrărilor și apariția *Enciclopediei...*, spre a răspunde opiniei publice românești, față de care Comitetul de redacție se simte moralicește obligat să asigure apariția lucrării.

D-l ing. C. Orghidan a răspuns că înțelege să colaboreze mai departe, dar numai în anumite condițiuni, și anume, ca d-l dr. Leonte să prezinte Comitetului de gestiune următoarele:

1. lista societăților de la care s-au încasat subvenții pentru *Enciclopedie...;*

2. chitanțele originale de plata sumelor înaintate de către Comitetul de gestiune;

3. o evidență a subscrierilor și a abonamentelor făcute până în prezent;

4. [?]

Delegații Comitetului de redacție au comunicat d-lui ing. Orghidan că, după părerea Comitetului de redacție, aceste condițiuni de ordin financiar urmează a fi fixate între Comitetul de gestiune și d-l dr. Leonte și, în acest scop, ar urma să se fixeze o întâlnire între părțile interesate. În același timp, s-au angajat să comunice d-lui Leonte condițiile d-lui ing. Orghidan.

Ca urmare a acestei întrevederi, d-l dr. Leonte a reluat contactul cu d-l ing. Orghidan, însoțit fiind de astă dată, la întrevedere, de către d-l Dan Botta. A expus complet situația d-lui ing. Orghidan, iar acesta a declarat că va căuta să se înțeleagă cu ceilalți membri ai Comitetului de gestiune, pentru a aranja chestiunea restului de 2 600 000 lei. De atunci, au fost fixate mai multe termene pentru

clarificarea situaţiei însă la nici unul dintre ele d-l dr. Leonte nu a obţinut un răspuns pozitiv. Între timp, d-l Leonte a fost chemat din nou de d-l Bunescu, directorul general al Monitorului, care i-a arătat că Domnia-sa a continuat totuşi culegerea textelor pentru tipar, dar că astăzi, în lipsa oricărui răspuns din partea Comitetului de gestiune, a oprit complet orice fel de lucrări pentru *Enciclopedie...*

D-l dr. Leonte a expus d-lui Bunescu stadiul tratativelor şi l-a rugat să nu oprească lucrările, întrucât costul celor deja efectuate până acum de Monitor pentru volumul I nu depăşeşte suma de 2 400 000 lei, garantată de Societatea Mica. La aceasta, d-l Bunescu a observat însă că garanţia Societăţii Mica este dată pentru volumele I şi II şi, ca atare, garanţia nu poate fi trecută exclusiv asupra vol. I fără ca „Mica" să modifice în chip expres textul scrisoarei de garanţie.

Monitorul Oficial poate însă continua lucrările în cazul când *Enciclopedia...* ar aduce garanţia necesară din altă parte.

De altfel, tipărirea exclusivă a volumului I al *Enciclopediei...* nu corespunde intenţiilor iniţiale şi angajamentelor luate faţă de opinia publică, opinie care aşteaptă, conform prospectelor pe baza cărora s-au făcut unele subscrieri, apariţia ambelor volume. În plus, nici din punct de vedere comercial apariţia unui singur volum nu este potrivită.

În urma situaţiei expuse mai sus şi a absenţei oricărui răspuns pozitiv din partea Comitetului de gestiune, d-l dr. Virgil Leonte crede că este necesar să se găsească neapărat o soluţie. În ultimele convorbiri avute cu d-l ing. Orghidan, a căpătat impresia că preocuparea principală a Comitetului de gestiune este să acopere în primul rând Societatea Mica şi, cu toate afirmările făcute de d-l ing. Orghidan în privinţa fondurilor disponibile, situaţia financiară nu pare a fi dintre cele mai bune, mai ales că mai este nevoie de aproximativ 6-700 000 lei pentru plata studiilor colaboratorilor şi a lucrărilor redacţionale pentru volumele I şi II, spre deosebire de punctul de vedere al Comitetului de gestiune, care înţelege să-şi asume exclusiv sarcina acoperirii costului imprimării.

D-l Mircea Vulcănescu, luând cuvântul, aminteşte hotărârile luate în şedinţa din 1 aprilie 1937.

S-a hotărât, în acea şedinţă, ca să se propună prezidenţia Comitetului de redacţie d-lui prof. Dim. Gusti.

Delegaţia Comitetului de redacţie s-a prezentat d-lui profesor Gusti, care, principial, a acceptat prezidenţia, cu condiţiunea, formulată de altfel şi de Comitet în şedinţa din 1 aprilie, şi anume ca în prealabil să se definească forma juridică a întreprinderii *Enciclopediei...*

D-l Mircea Vulcănescu a primit delegaţia să mijlocească, ca reprezentant al Comitetului de redacţie, între Comitetul de gestiune şi d-l dr. Leonte, pentru găsirea unei soluţii satisfăcătoare pentru toate părţile.

În acest scop, Domnia-sa a vorbit mai întâi cu d-l Dragomir şi s-a hotărât ca acesta din urmă să întocmească un proiect de statut pentru înfiinţarea unei societăţi. D-l Dragomir a redactat proiectul, dând însă Asociaţiei o amploare şi impunând

Comitetului de redacție tutele necorespunzătoare hotărârilor Comitetului de redacție. Întrucât, într-o întrevedere avută cu d-l Orghidan, acesta a manifestat o părere identică asupra proiectului Dragomir, Domnia-sa a întocmit un contra-proiect mai simplu, și mai elastic, în care definește o organizație minimală și chestiunile de lămurit între părțile interesate, rămând ca fiecare să-și exprime punctul de vedere asupra lui.

Proiectul a fost supus d-lui prof. Gusti, care s-a declarat de acord. După aceea, a fost trimis d-lor ing. Orghidan, Paul Dragomir și dr. Leonte, precum și membrilor Comitetului de redacție.

Nu s-a primit însă, nici în această privință, nici un răspuns hotărât.

Urmarea a fost că până astăzi ne găsim în aceeași situație neclară și cu totul neprielnică *Enciclopediei...*, mai ales că, din informațiunile culese, s-a încercat, în ultimul timp, o acțiune de defăimare a operei *Enciclopediei...*

În fața celor comunicate de către d-nii Virgil Leonte și Mircea Vulcănescu, Comitetul de redacție, în unanimitate, constată că nu s-au realizat încă hotărârile luate în ședința din 1 aprilie 1937 și în primul [rând] că nu s-a lămurit situația juridică a întreprinderii. Repetându-și dezideratul exprimat în ședința de la 1 aprilie, în această privință, Comitetul socotește că, fără clarificarea juridică impusă de împrejurări și fără determinarea atribuțiunilor și răspunderilor fiecăreia din părțile care au luat parte la activitatea *Enciclopediei...*, nu poate fi vorba și nici nu se poate întreprinde o acțiune serioasă, limpede și cu sorți de izbândă.

În acest scop, Comitetul de redacție hotărăște, în unanimitate:

1. constituirea unei asociații științifice pentru *Enciclopedia României,* asociație fără scop lucrativ și cu totul distinctă de întreprinderea comercială editorială a *Enciclopediei...;*

2. fixează data de 15 iunie 1937 ca ultim termen până la care această asociație urmează să fie legal constituită;

3. normele de constituire și de funcționare ale Asociației Științifice pentru *Enciclopedia României* sunt fixate prin statutele asociației. Proiectul de statut, întocmit de către d-l Mircea Vulcănescu, a fost citit în această ședință și, după ample discuțiuni, a fost adoptat în unanimitate, de către Comitetul de redacție, în forma în care se găsește anexat prezentului proces-verbal;

4. în ce privește membrii chemați a lua parte la Constituirea Asociației, Comitetul de redacție socotește că în primul rând trebuie asociate acele persoane care au luat parte, cu vreun titlu oarecare, la activitatea colectivă a *Enciclopediei...*, și, ca atare, în primul rând membrii Comitetului de gestiune și ai Comitetului de redacție. Pe lângă aceștia, s-ar adăuga o serie de persoane care au sprijinit inițiativa ei.

Sub rezerva obținerii ulterioare a adeziunilor individuale, Comitetul de redacție hotărăște să propună a participa la constituire următoarele persoane, în ordine alfabetică:

Arcadian N.,
Bădăuţă Al.,
Botta Dan,
Bujoiu Ioan,
Bunescu Al.,
Cantuniari Ştef.,
Căciulă Olimp,
Codarcea Al.,
Cornăţeanu N.,
Constantinescu Gh.,
Dragomir I. Pavel,
Enescu Const.,
Georgescu Dim.,
Georgescu-Roegen N.,
Ghimpu V.,
Gigurtu Ion,
Giurescu C.C.,
Golopenţia A.,
Grant P.,
Gusti Dim.,
Herseni Tr.,
Leonte Virgil,
Manuilă Sabin,
Miasnikov Igor,
Mihăilescu Vintilă,
Moisil Const.,
Murgăşanu N.,
Neamţu Octavian,
Orghidan Const.,
Oromolu Florin,
Rainu A.,
Stahl H.H.,
Sterian Paul,
Sofronie Gh.,
Vulcănescu Mircea;

5. până la data de 15 iunie 1937, când Asociaţia urmează a fi definitiv constituită, Comitetul roagă pe d-l Mircea Vulcănescu să ia contact cu Comitetul de gestiune, pentru ca, de acord cu acesta, să se stabilească forma cea mai potrivită ce urmează a fi dată Asociaţiei şi să redacteze textul definitiv al statutelor. O dată Asociaţia constituită, Comitetul speră ca lucrările *Enciclopediei...* să poată să fie desăvârşite în condiţiuni favorabile, putându-se trece asupra gestionarilor totalitatea chitanţelor de cheltuieli, corespunzătoare subscripţiilor, aşa cum s-a cerut de d-l ing. Orghidan;

6. de asemenea, Comitetul de redacţie ia act de declaraţia d-lui dr. Virgil Leonte, care afirmă că actualmente posedă mai multe oferte de finanţare a *Enciclopediei...* cu sume până la 5 000 000 lei, fapt care ar constitui o soluţie în cazul când, împotriva dorinţei tuturor, şi a Domniei-sale în special, Comitetul de gestiune nu ar înţelege să-şi ia mai departe obligaţia de finanţare până la tipărirea completă a celor 3 volume;

7. în acest sens, d-l Vulcănescu este rugat să statornicească, de acord cu Comitetul de gestiune: *a.* chestiunea patrimoniului Asociaţiei; *b.* sumele în cadrul cărora acest Comitet înţelege să-şi limiteze contribuţia şi condiţiile lui, precum şi *c.* relaţiile cu eventualul editor al lucrării, convenţia de editare trebuind să fie întocmită concomitent cu statutele.

În aşteptarea rezultatelor convorbirilor proiectate şi pentru care d-l Mircea Vulcănescu a primit împuterniciri depline, Comitetul de redacţie mai hotăreşte:

8. ca toate lucrările redacţionale să continue cum s-o putea;

9. nici un text şi nici o reproducere să nu fie trimise la tipar fără a avea viza de „imprimatur" a d-lui Dan Botta, delegat în acest scop de Comitetul de redacţie;

10. la sfârșitul fiecărui volum al *Enciclopediei...* se va întocmi o tablă a ilustrațiilor, în care se va arăta, pentru fiecare ilustrație (planșă, gravură etc.), izvorul după care a fost reprodusă;

11. până la lămurirea completă a situației și constituirea formei și a organelor legale ale *Enciclopediei...*, să nu se folosească nici un imprimat cu antet sau stemă.

Ședința se ridică la orele 24.

PREȘEDINTE,
Mircea Vulcănescu

MEMBRI,
C. Enescu
D.C. Georgescu
N. St. Georges

ASOCIAŢIA ŞTIINŢIFICĂ PENTRU *ENCICLOPEDIA ROMÂNIEI*
ACT CONSTITUTIV ŞI STATUTE

ACTUL CONSTITUTIV

Subsemnaţii: ing. **Arcadian N., Botta Dan,** ing. **Bunescu Al.,** prof. **Constantinescu K. Gh.,** prof. **Cornăţeanu N., Constantin Alex., R. Cresin,** dr. **Enescu Const., Georgescu Dim.,** dr. **Georgescu-Roegen N., dr. Leonte Virgiliu,** dr. **Manuilă Sabin, Miasnicof Igor,** dr. **Mihoc Gh., Av. Murgăşanu N.,** ing. **Orghidan Const.,** dr. **Oromolu Florin,** dr. **Sterian Paul,** ing. **Vardala Ion şi Vulcănescu Mircea,** membri fondatori, constituim o asociaţie ştiinţifică fără scop lucrativ, cu denumirea **„Asociaţia Ştiinţifică pentru *Enciclopedia României*",** prescurtat **„A.S.P.E.R.".**

Sediul, durata, scopul, mijloacele, organele de conducere, patrimoniul, precum şi toate celelalte condiţiuni de funcţionare ale Asociaţiei sunt prevăzute în *Statutele* anexate.

Totodată, declarăm în mod expres că dăm mandat special d-lui avocat *Ioan Z. Vintilescu,* pentru a îndeplini toate formalităţile cerute de legile în vigoare, pentru obţinerea personalităţii juridice a Asociaţiei. În acest scop, domnia-sa poate să semneze în numele nostru şi pentru noi, oriunde va fi nevoie, şi va putea să consimtă la eventualele modificări cerute de Tribunal, în conformitate cu legea persoanelor juridice.

Ştersăturile şi adăogirea sunt făcute de noi.

(ss) ing. Arcadian N.,
(ss) Botta Dan,
(ss) ing. Bunescu Al.,
(ss) prof. Constantinescu K. Gh.,
(ss) prof. Cornăţeanu N.,
(ss) Constantin Alex.,
(ss) R. Cresin,
(ss) dr. Enescu Const.,
(ss) Georgescu Dim.,
(ss) dr. Georgescu-Roegen N.
(ss) dr. Leonte Virgiliu,
(ss) dr. Manuilă Sabin,
(ss) Miasnicof Igor,
(ss) dr. Mihoc Gh.,
(ss) av. Murgăşanu N.,
(ss) ing. Orghidan Const.,
(ss) dr. Oromolu Florin,
(ss) dr. Sterian Paul,
(ss) ing. Vardala Ion,
(ss) Vulcănescu Mircea.

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 107–116, Bucureşti, 2004

STATUTE

I

NUMELE

Art. 1. Subsemnații: ing. **Arcadian N.**, **Botta Dan**, ing. **Bujoiu Ioan***, ing. **Bunescu Al.**, pr. **Căciulă Olimp*** dr. **Codarcea Al.***, prof. **Constantinescu Gh. K.**, prof **Cornățeanu N.**, **Constantin Alex.**, **R. Cresin**, dr. **Dragomir Gr. I. Paul***, **Enescu Const.**, **Flondor Const.** *, **Georgescu Dim.**, dr. **Georgescu-Roegen N.**, ing. **Gigurtu Ioan***, prof. **Giurescu C. Const.** *, dr. **Golopenția Anton***, prof. **Gusti Dimitrie***, dr. **Herseni Traian***, **Ionescu Lazăr***, dr. **Leonte Virgiliu**, dr. **Manuilă Sabin**, **Miasnicof Igor**, prof. **Mihăilescu Vintilă***, dr. **Mihoc Gh.**, prof. **Moisil Const.** *, av. **Murgășanu N.**, ing. **Orghidan Const.**, dr. **Oromolu Florin**, ing. **Rainu A.** *, dr. **Stahl H.H.** *, prof. **Sofronie Gh.** *, dr. **Sterian Paul**, ing. **Vardala Ion** și **Vulcănescu Mircea**, membri fondatori, constituim o asociație științifică fără scop lucrativ, cu denumirea **„Asociația Științifică pentru *Enciclopedia României*”**, prescurtat **„A.S.P.E.R.”**.

II

SCOPUL

Art. 2. Scopul Asociației este:

a. Întocmirea unei *Enciclopedii sociale a României, politică-administrativă, economică și culturală*, într-una sau mai multe ediții succesive, în limba română și eventual în alte limbi, precum și a lucrărilor pregătitoare necesare acestei întocmiri.

b. Întemeierea unui centru de informație și documentare socială românească, propriu, sau în colaborare cu alte Asociații sau Instituțiuni, pentru pregătirea materialului necesar *Enciclopediei sociale a României.*

III

SEDIUL ȘI DURATA

Art. 3. Sediul Asociației este în Bucureşti, str. Popa Soare, nr. 50.

Art. 4. Durata Asociației este nelimitată. Ea se va putea disolva în condițiunile prevăzute de lege și de statute.

În caz de desființare, patrimoniul Asociației trece în proprietatea Academiei Române.

* Aderenți din momentul constituirii, lipsă la semnarea actului constitutiv, cooptați de prima Adunare Generală.

IV

MEMBRII

Art. 5. Membrii Asociaţiei *Enciclopedia României* sunt de patru categorii:

a. Membri fondatori;

b. Membri activi;

c. Membri asociaţi;

d. Membri de onoare.

Art. 6. Membrii fondatori sunt semnatarii *Actului constitutiv* şi *Statutelor Asociaţiei.*

Art. 7. Membrii activi sunt cei propuşi de Consiliul de Administraţie şi admişi de Adunarea Generală să lucreze în vederea scopului Asociaţiei şi se bucură de drepturile prevăzute în *Statut* pentru aceştia.

Art. 8. Membrii asociaţi sunt cei propuşi şi admişi de aceleaşi organe, din partea persoanelor care ajută la activitatea Asociaţiei.

Art. 9. Membrii de onoare sunt cei propuşi şi admişi ca atare de către aceleaşi organe, dintre persoanele care au sprijinit moral sau material Asociaţia.

V

ADUNAREA GENERALĂ

Art. 10. Adunarea Generală a Asociaţiei va fi alcătuită din toţi membrii prevăzuţi la art. 5.

Art. 11. Membrii fondatori şi activi au dreptul de vot deliberativ în Adunarea Generală.

Membrii de onoare şi asociaţi au vot consultativ.

Art. 12. Adunările Generale sunt de două feluri:

a. ordinare;

b. extraordinare.

Art. 13. Adunarea Generală ordinară se ţine o dată pe an, în primele trei luni de la începutul anului şi se convoacă conform legii.

Art. 14. Ea are ca atribuţiuni:

a. Ratificarea activităţii Consiliului de Administraţie;

b. Descărcarea gestiunii financiare a acestuia;

c. Admiterea noilor membri;

d. Stabilirea programului de activitate al Asociaţiei;

e. Aprobarea bugetelor globale necesare pentru îndeplinirea acestui program.

Art. 15. Adunarea Generală extraordinară va putea fi convocată ori de câte ori va socoti necesar Consiliul de Administraţie sau majoritatea numărului membrilor.

Art. 16. Adunarea Generală extraordinară va avea ca tribuţii rezolvarea chestiunilor în vederea cărora a fost convocată.

VI

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE

Art. 17. Conducerea generală a Asociației se exercită de către Consiliul de Administrație, ales de Adunarea Generală pe termen de cel puțin un an.

Art. 18. Consiliul de Administrație se compune din doisprezece membri, și anume:

a. Președintele Asociației;

b. Cinci Consilieri aleși dintre membrii Comitetului de Redacție;

c. Cinci Consilieri aleși dintre membrii Comitetului de Gestiune;

d. Directorul Asociației, care, împreună, constituie Consiliul de Administrație al Asociației.

Art. 19. Atribuțiile Consiliului sunt:

a. Pune în acord propunerile Comitetului de Redacție cu cele ale Comitetului de Gestiune, în care scop;

b. Stabilește în amănunt programul de activitate al Asociației;

c. Stabilește mijloacele necesare înfăptuirii lui, fixând bugetul Asociației pe categorii mari de cheltuieli;

d. Împlinește atribuțiunile ce-i sunt conferite prin *Statut;*

e. Ia orice măsură de conducere și de administrație, ce socotește necesară pentru bunul mers al Asociației în cadrul prevederilor statutare.

Hotărârile Consiliului de Administrație se iau cu majoritate.

VII

COMITETUL DE DIRECȚIE

Art. 20. Conducerea efectivă a Asociației se va exercita de către Comitetul de Direcție, compus din:

a. Președintele Asociației; doi administratori delegați desemnați de Consiliul de Administrație:

b. Unul, desemnat dintre membrii Consiliului ales dintre membrii Comitetului de Redacție;

c. Celălalt, desemnat dintre membrii Consiliului ales dintre membrii Comitetului de Gestiune;

d. Directorul, ca secretar general al Comitetului.

Art 21. Atribuțiile Comitetului de Direcție sunt:

a. Studiază chestiunile propuse de Comitetul de Redacție și Gestiune;

b. Rezolvă pe cele ce cad în competența sa;

c. Se referă la cele ce urmează a fi supuse Consiliului;

d. Semnează corepondența Asociației cu exteriorul;

e. Angajează personalul Asociației;

f. Aprobă plățile în cadrul bugetului votat de Consiliu;

g. Face orice acte de administraţie şi gestiune necesare bunului mers al Asociaţiei, în cadrul directivelor fixate de Consiliu.

Art. 22. Şedinţele Comitetului nu se pot ţine decât în prezenţa a cel puţin *trei membri.* Hotărârile Comitetului se iau cu majoritatea membrilor prezenţi. În caz de paritate, votul Preşedintelui e hotărâtor.

Art. 23. Semnătura valabilă care angajează Asociaţia o va avea Preşedintele împreună cu unul din Administratori sau cu Directorul; sau, în lipsa Preşedintelui, cei doi Administratori sau unul din ei împreună cu Directorul.

VIII

DIRECTORUL

Art. 24. Directorul este organul administrativ de execuţie a hotărârilor Comitetului de direcţie.

Art. 25. El face parte de drept, atât din Comitetul de Redacţie, cât şi din Comitetul de Gestiune, cu vot deliberativ.

Art. 26. El este ajutat de funcţionarii numiţi de Comitetul de Direcţie în cadrul bugetului votat de Consiliul de Administraţie.

IX

COMITETUL CENZORIILOR

Art. 27. Comitetul cenzorilor, compus din doi cenzori şi doi cenzori supleanţi, verifică gestiunea Consiliului de Administraţie, raportând Adunării Generale.

X

COMITETUL DE GESTIUNE

Art. 28. Comitetul de Gestiune este compus din cel puţin cinci şi cel mult zece membri şi are următoarele atribuţiuni:

a. Avizează mijloacele de acoperire ale bugetului;

b. Controlează încasarea veniturilor Asociaţiei;

c. Verifică administrarea fondurilor ei;

d. Verifică conformitatea aprobărilor de plată cu bugetul global fixat de Adunare şi cu cel detaliat fixat de Consiliu;

e. Verifică conformitatea aprobărilor de plată cu aprobările date de Comitet;

f. Raportează Adunării Generale asupra Gestiunii Consiliului de Administraţie.

XI

COMITETUL DE REDACȚIE

Art. 29. Redactarea și răspunderea științifică a întocmirii *Enciclopediei* aparține Comitetului de Redacție.

Art. 39. Comitetul de Redacție e compus din cel puțin cinci și cel mult zece membri și are următoarele atribuțiuni:

a. Elaborează planurile lucrării în general și al fiecărei lucrări care intră în compoziția publicației, în special;

b. Alege persoanele care vor colabora și materialul ilustrativ documentar care intră în compunerea lucrării;

c. Coordonează materialul redactat din punct de vedere științific și literar;

d. Propune suprimări, adăugiri și schimbări în lucrările colaboratorilor;

e. Refuză colaborările necorespunzătoare;

f. Fixează, în cadrul bugetului stabilit de Consiliul de Administrație, condițiile tehnice și grafice ale imprimării;

g. Dă aviz asupra retribuției cuvenite fiecărui colaborator.

XII

COMITETELE DE ORGANIZARE ALE FIECĂRUI VOLUM

Art. 31. Pentru fiecare din volumele *Enciclopediei,* Consiliul de Administrație sau Comitetul de Direcție poate constitui, la propunerea Comitetului de Redacție, Comitete de organizare ale volumelor respective.

Art. 32. Membrii acestor Comitete vor fi desemnați dintre personalitățile cu autoritate științifică sau practică, în ramura de activitate de care se ocupă volumul respectiv, chiar dacă nu fac parte dintre membrii activi ai Asociației.

Art. 33. Numărul membrilor fiecărui asemenea Comitet nu va fi mai mare de 20. O persoană calificată poate face parte din mai multe asemenea Comitete.

Art. 34. Membrii acestor Comitete vor avea următoarele atribuțiuni:

a. Să dea sfaturi de ordin general Comitetului de Redacție asupra compunerii volumelor, asupra chestiunilor teoretice controversate și asupra modului de prezentare cât mai obiectivă a problemelor tratate în fiecare volum;

b. Ei vor avea dreptul să li se comunice, la cerere, orice manuscris destinat să intre în compunerea volumului respectiv, făcând observațiuni Comitetului de Redacție asupra lipsurilor ce ar trebui împlinite și a modificărilor ce ar trebui introduse pentru desăvârșirea lucrării.

XIII

COMITETELE DE LUCRU REGIONALE, JUDEȚENE ȘI LOCALE

Art. 35. Consiliul de Administrație poate organiza, la nevoie, Comitete de lucru regionale, județene sau locale.

Art. 36. Atribuţiile lor de culegere, verificare şi prelucrare a materialului necesar *Enciclopediei* vor fi definite de Consiliul de Administraţie, o dată cu întemeierea lor în cadrul prevăzut de aceste statute.

XIV

COLABORATORII

Art. 37. Colaboratorii *Enciclopediei României,* desemnaţi de Comitetul de Redacţie, dacă consimt să lucreze, vor avea următoarele drepturi şi îndatoriri.

a. Redactează studiile în chip serios, după planurile şi dimensiunile cuvenite, depunându-le la termenele fixate;

b. Semnează studiile cu iniţialele fixate în litere pentru fiecare colaborator;

c. Sunt trecuţi în lista colaboratorilor *Enciclopediei*, cu indicaţia iniţialelor sub care sunt semnate studiile corespunzătoare în *Enciclopedie*;

d. Responsabilitatea ştiinţifică a studiilor aparţine autorului semnat;

e. Colaboratorii lucrează după învoială, gratuit sau cu plată;

f. Colaboratorii fără plată primesc în mod gratuit, la apariţie, întreaga colecţie a *Enciclopediei României* din ediţia la care au colaborat;

g. Proprietatea literară a studiilor predate plătite, sau pentru care s-a convenit gratuitatea, aparţine Asociaţiei Ştiinţifice pentru *Enciclopedia României;*

h. Studiile neaprobate de Comitetul de Redacţie, în cazul când colaboratorii nu sunt de acord cu modificările propuse de Comitet, sau când ei refuză să mai colaboreze, li se vor restitui, fără ca aceşti colaboratori să aibă dreptul la vreo despăgubire.

XV

PATRIMONIUL

Art. 38. Patrimoniul Asociaţiei a fost constituit la întemeiere din proprietatea materialului existent la constituirea Asociaţiei, în curs de imprimare la Monitorul Oficial, a cărui existenţă este confirmată prin adresa Direcţiei Generale a Monitorului Oficial, pentru *Enciclopedia României,* cu numărul 24 943, din 29 aprilie 1937, anexat acestui *Statut.*

În acest material se află încorporat:

a. Suma de lei 970 000 adunată cu titlul de subscripţie de Uniunea Industriilor Metalurgice din România, în numele şi pentru *Enciclopedia României,* sumă cheltuită până astăzi pentru întocmirea acestei *Enciclopedii,* cu justificări în regulă şi care urmează a se recupera din produsul vânzării sau al exploatării comerciale a lucrării, îndată după acoperirea cheltuielilor de întocmire şi imprimare a ei;

b. Munca colectivă neretribuită a Comitetelor *Enciclopediei României,* prestată înainte de constituirea legală a Asociației, încă neevaluată și care se va recupera de aceasta din produsul vânzării sau al exploatării comerciale a lucrării, după acoperirea tuturor cheltuielilor de întocmire și imprimare și după împlinirea tuturor obligațiunilor asumate de Asociație, sub forma prevăzută la art. 40.

Art. 39. Pe lângă patrimoniul Asociației, existent la constituire, patrimoniul acesteia va mai putea cuprinde:

a. Cotizațiile membrilor, hotărâte de Comitet și aprobate de Adunarea Generală;

b. Orice alte donații și subvenții;

c. Dreptul de tipărire, editare și comercializare a *Enciclopediei României;*

d. Dreptul de proprietate asupra lucrărilor predate de colaboratori în condițiunile art. 37, alin. **g** din *Statut,* precum și asupra tuturor lucrărilor de orice natură, ce ar intra în compunerea *Enciclopediei României;*

e. Sumele ce vor rezulta în folosul Asociației, din produsul vânzării directe a *Enciclopediei României* sau din exploatarea ei comercială de către oricare întreprindere de editură, instituție, asociație sau persoană.

Art. 40. Pentru imprimare, vânzare, editare sau comercializare a *Enciclopediei României,* Asociația va putea încheia orice fel de convenție, dar numai cu condiția recuperării sumei prevăzute la art. 38, alin. a, și numai cu condiția să asigure Asociației în schimbul muncii încorporată la lucrarea prevăzută la art. 38, alin. **b,** un procent de cel puțin 40 % din beneficiul net, după deducerea cheltuielilor și a obligațiilor.

XVI

DISPOZIȚIUNI TRANZITORII

Art. 41. Prin derogarea de la art. 17–39 din *Statutele Asociației,* până la publicarea integrală a primei ediții a *Enciclopediei*, și cel mult pe timp de patru ani, organele de conducere ale Asociației se vor compune din următoarele persoane:

a. *Consiliul de Administrație* al Asociației se va compune din următoarele persoane:

Președinte: prof. D. Gusti;

Din partea Comitetului de Redacție: ing N. Arcadian, Dan Botta, C. Enescu, D. Georgescu, Mircea Vulcănescu;

Din partea Comitetului de Gestiune: ing C. Orghidan, ing. C. Bujoiu, ing. Gigurtu, av. N. Murgășanu, av. Paul Dragomir;

Director: dr. Virgil Leonte.

b. *Comitetul de direcție* va fi compus din:

Președinte: prof. D. Gusti;

Administratori:
Din partea Comitetului de Gestiune: ing. C. Orghidan;
Din partea Comitetului de Redacţie: Mircea Vulcănescu.
Director: dr. V. Leonte.

c. Comitetul de cenzori va fi compus din:
Cenzori: Const. Flondor, Florin Oromolu;
Cenzori supleanţi: A. Golopenţia, Lazăr Ionescu.

d. Comitetul de Redacţie: ing. N. Arcadian, Dan Botta, dr. Const. Enescu, D. Georgescu, N. Georgescu-Roegen, prof. C.C. Giurescu, prof. Const. Moisil, Mircea Vulcănescu.

e. Comitetul de Gestiune: ing. I. Bujoiu, av. P.Gr. I. Dragomir, ing. I. Gigurtu, av. N. Murgăşanu, ing. Const. Orghidan.

Art. 42. Orice descompletare prin demisie sau deces a acestor Consilii, în cursul anului, se va completa prin cooptare de către Consiliul de Administraţie. Cooptările făcute se vor supune spre ratificare primei Adunări Generale.

Art. 43. Convenţiile prin care se regularizează situaţia juridică a relaţiilor de fapt existente anterior înfiinţării Asociaţiei, stabilindu-se drepturile şi obligaţiile reciproce între Asociaţie, dr. Virgiliu Leonte, Uniunea Industriilor Metalurgice şi Miniere, Societatea „Mica" şi Monitorul Oficial, care cu diverse titluri au colaborat la întocmirea şi imprimarea în curs a *Enciclopediei României,* vor fi semnate valabil în numele Asociaţiei de persoanele următoare:

a. Convenţia dintre Asociaţie şi dr. Virgiliu Leonte va fi semnată din partea Asociaţiei de către d-nii ing. C. Orghidan şi Mircea Vulcănescu, administratori delegaţi ai Asociaţiei;

b. Convenţia dintre Asociaţie şi U.I.M.M.R., va fi semnată din partea Asociaţiei de către dr. V. Leonte, Director, şi Mircea Vulcănescu, Administrator delegat;

c. Convenţia dintre Asociaţie şi Societatea „Mica" va fi semnată din partea Asociaţiei de către d-nii ing. C. Orghidan şi Mircea Vulcănescu, Administratori delegaţi, şi dr. V. Leonte, Director;

d. Adresa Asociaţiei către Monitorul Oficial va fi semnată din partea Asociaţiei de persoanele prevăzute la punctul **c** de la acest articol.

Câte o copie din toate aceste convenţii va fi comunicată fiecăruia din părţile reprezentate în fiecare convenţie.

TRIBUNALUL ILFOV

SECȚIA NOTARIAT

PROCES-VERBAL NR. 26 209

Anul 1937, luna iulie 15

Înaintea noastră, H. Udrea, judecător la Tribunalul Ilfov secția de Notariat, asistat de d-l grefier ajutor Velcu, s-a prezentat astăzi, 15 iulie 1937, în pretoriul Tribunalului d-l ing. N. Arcadian, Botta Dan, ing. Al. Bunescu, K. Gh. Constantinescu, N. Cornățeanu, Alex. Costin, R. Cresin, dr. Enescu Const., Georgescu Dim., dr. N. Georgescu Roegen, dr. Leonte Virgiliu, dr. Manuilă Sabin, Miasnicof Igor, dr. Mihoc Gh., av. N. Murgășeanu, ing. Orghidan Const., dr. Oromolu Florin, dr. Sterian Paul, ing. Vardala Ioan și Vulcănescu Mircea.

Identitatea am constatat-o prin martorul I. Z. Vintilescu, avocat, personal cunoscut nouă, care ne-a declarat că d-lor sus-zișI sunt cei semnați în acest act constituit al Asociației A.S.P.E.R., la care se alătură și *Statutele,* cerând părțile, prin petiția înregistrată la nr. 26 569, autentificarea prezentului act în șase exemplare.

După ce am vizat câte șase exemplare, am cetit acest act din cuvânt în cuvânt în auzul părților care ne-au declarat că acest act este făcut cu consimțimântul d-lor și că cinci din cele șase sunt semnate de d-lor și martor.

D-l I. Z. Vintilescu ne-a declarat că domnia-sa a redactat actul, după voia părții.

În urmă, părțile și martorul au subscris în prezența noastră exemplarul ce se va păstra la dosar.

NOI,

Luând act de declarațiunea părților, autentificăm prezentul act constitutiv al Asociației A.S.P.E.R., scris pe coală de lei 27, anulat timbrul mobil de lei 25, duplicat pe 7 lei, și timbrul aviației de ... lei și taxa de lei ... plătită la Administrația Financiară a Capitalei cu recepisa nr. ... conform legii timbrului.

Acest proces-verbal s-a semnat de noi și de d-l grefier.

Președinte,
(ss) H. Udrea

Grefier,
(ss) Velcu

ENCICLOPEDIA ROMÂNIEI

SUMARE ALE VOLUMELOR V ŞI VI (PROIECTE)

PROIECT I

VOLUMUL V – CULTURA NAŢIONALĂ

CUPRINDE:

CREAŢIA CULTURALĂ a poporului românesc privind complexul manifestărilor lui spirituale.

PLANUL

I. CONDIŢIILE GENERALE ALE CULTURII ROMÂNEŞTI
   1. Pământul
   2. Neamul
   3. Istoria: origini şi influenţe
   4. Viaţa morală şi spirituală socială

II. CARACTERELE ORIGINALE ALE CULTURII ROMÂNEŞTI
   1. Elemente
   2. Structuri
   3. Forme şi stiluri

III. CREAŢIA ŢĂRĂNEASCĂ
   1. Caracteristici sociale
   2. Elemente: originale şi însuşite
   3. Tipuri regionale de cultură
   4. Forme şi caractere specifice:
      a. Civilizaţia ţărănească (unelte, tehnici, locuinţă, costum, decoraţie interioară);
      b. Limbă (graiuri);
      c. Înţelegerea lumii şi a vieţii. Religiozitatea;
      d. Arta (poezie, muzică, joc, teatru, sculptură, plastică).
   5. Conservarea şi transmiterea creaţiei

IV. CREAŢIA CULTĂ
   1. Caracterele sociale şi evoluţia

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 117–148, Bucureşti, 2004

2. Formele creației și caracterele lor specifice:
   - *a.* Limbă literară;
   - *b.* Filosofie și teologie;
   - *c.* Știință: pură și aplicată;
   - *d.* Tehnică, economie, drept;
   - *e.* Artă: plastică, muzică;
   - *f.* Sport, radio, cinematograf

3. Conservarea și transmiterea valorilor:
   - *a.* Învățământul;
   - *b.* Tiparul: cartea și publicațiile periodice;
   - *c.* Bibliotecı, muzee, instituții culturale.

V. DESTINELE CULTURII ROMÂNEȘTI

Volumul V cuprinde:

1 400 pagini; 1 800 ilustrațiuni în text; 280 planșe colorate și fotografii în afară de text.
Trei planuri de trimitere sistematice;
Un indice alfabetic cuprinzând 15 000 cuvinte cu materia acestui volum.

Volumul V apare în cursul anului 1939.

VOLUMUL VI

INSTITUȚIUNI ȘI PERSONALITĂȚI CULTURALE

CUPRINDE:
TEZAURUL CULTURII ROMÂNEȘTI

PARTEA I

INSTITUȚIUNI CULTURALE

cuprinde monografiile așezămintelor de cultură românească din toate domeniile de creație spirituală națională

1. Așezăminte religioase
2. Școli
3. Biblioteci
4. Muzee
5. Instituții de cercetări
6. Asociații culturale

.VI

PLANUL:
Numele, sediul și aria de răspândire

1. Istoricul
2. Organizație, membri, organe de conducere

3. Scopul
4. Mijloacele
5. Principale realizări
6. Caracterizare şi influenţă

Completată de:

REALIZĂRILE CULTURALE ÎN IMAGINI reprezentate prin inventarul material al monumentelor şi creaţiunilor culturale, în planşe colorate, fotomontaje şi ilustraţiuni.

PARTEA II

PERSONALITĂŢI CULTURALE
GALERIA PERSONALITĂŢILOR CULTURALE

Reprezentată prin cel dintâi repertoriu complet al creatorilor în domeniul spiritualităţii româneşti şi al faptelor culturale recunoscute, cu bibliografiile respective şi un imens material ilustrativ.

PLANUL:

1. Viaţa
2. Influenţele primite
3. Opera
4. Caracterele ei
5. Influenţa exercitată

Volumul VI cuprinde:

1 300 pagini
2 600 ilustraţiuni în text
110 planşe în culori şi fotomontaje

Volumul VI apare în cursul anului 1939.

LĂMURIRI PRELIMINARE LA PLANUL VOLUMELOR V ŞI VI ALE *ENCICLOPEDIEI ROMÂNIEI*

1. Planul volumelor V şi VI, înfăţişat aici în stare de proiect, pune de la început problema ariei de formaţiune a culturii româneşti.

Studiul iniţial urmează să nu se mărginească la geografia României – ca în volumul I – ci să îmbrăţişeze geografia întregului Sud-Est, minus Grecia propriu-zisă, ca manifestând aceleaşi forme de cultură, transmise bulgarilor şi iugoslavilor, de autohtonii romanici, ei înşişi transmiţând patrimoniul cultural al tracilor. Numai aşa putem îmbrăţişa, într-o unitate, cultura daco-macedo-megleno şi istro-română şi explica unitatea culturală a Sud-Estului.

Printre istorici, teza aceasta este azi cvasiunanim acceptată. Am folosit, în acest scop, înserându-le în planul nostru, lucrări ale domnilor Ion I. Nistor, Silviu Dragomir, George Murnu şi George Brătianu.

Cadrul acesta – al evoluţiei concordante a românilor de pretutindeni – a fost tras pentru toate punctele planului.

2. Am urmărit, în capitolul condiţiilor generale ale culturii româneşti şi în cele două capitole ale condiţiilor fiecărei culturi în parte, puncte de vedere diferite, aşa încât nici unul din studii nu repetă pe celălalt.

Aşa, de exemplu, printre condiţiile spirituale, *limba* este înfăţişată în cadrul culturii româneşti în general, în etimologia şi semantica sa latină, în legile sale. În cadrul culturii populare, ea este înfăţişată sub aspectele sale dialectale şi subdialectale, în ceea ce s-ar numi etnografia lingvistică, iar în cadrul celeilalte culturi, ea apare în evoluţia sa literară, de la primele texte, prin şcoala latinistă şi Eminescu, până azi.

3. Fiind obligat la un termen altul decât „creaţia cultă", opus „culturii populare" căreia – cultură fiind – nu i se poate nega atributul „cult" şi căutând un termen paralel la „cultura populară", am recurs la o nomenclatură care se poate respinge, desigur, cu condiţia să punem în loc ceva mai bun.

Am numit cultura populară „cultura reală", fiind aceea care pleacă de la lucruri şi fiind, prin esenţă, temeiul vieţii spirituale a unui popor, şi pe cealaltă „cultură ideală", întrucât pleacă de la „idei" şi poate fi – e cazul unei ţări pe care o cunoaştem cu toţii – rezultatul unui mimetism perfect.

4. Am plecat de la un punct de vedere realist, acordând precădere studiilor gata scrise, din care se poate extrage exact ceea ce ne interesează sau care urmează a fi numai completate sau uşor modificate. Problema care ni se pune nu este a „ineditului" cu orice preţ, ci a unui studiu „optim".

E cazul studiilor care poartă, în plan, indicaţia unui titlu oarecare.

ENCICLOPEDIA ROMÂNIEI

PROIECT II

VOLUMUL V – CULTURA NAŢIONALĂ

I
CONDIŢIILE CULTURII ROMÂNEŞTI

A. PĂMÂNTUL

1. Pământul românesc (S. Mehedinţi)

2. Pământul românesc şi marile centre de cultură (N. Iorga)

3. Misiunea românească în răsăritul Europei (Dan Botta)

B. POPORUL

1. Constituire şi evoluţie

a. Autohtonii Daciei (I. Andrieşescu)

b. Romanizarea (C. Daicoviciu)

c. Năvălirile

Goţi – gepizi
Slavi
Avari – cumani – pecenegi
Unguri
} (A. Sacerdoţeanu)

d. Închegarea poporului românesc (C. C. Giurescu);

e. Mişcări în masa poporului românesc (istoric lucrat de tineri cu metodă sociologică (echipa A. Golopenţia);

f. Aluviuni (infiltraţiuni, colonizări), războaie, ocupaţii (istoric lucrat de tineri cu metodă sociologică) (echipa A. Golopenţia);

g. Români de peste hotare (Th. Capidan)

2. Românii (antropologie)

a. Trupul (Mitu Georgescu)

b. Substratul psiho-fizic (Barbu Zevedei, S. Cupcea)

3. Caracterele poporului românesc şi unitatea lui

a. Limba (Iorgu Iordan)

b. Legea (D. Stăniloae)

c. Datina (D. Fotino)

d. Naţiunea (Dan Botta)

II
CREAȚIA CULTĂ

A. CONDIȚII SOCIALE

1. Așezare (A. Golopenția)
2. Trecut (în Vechiul Regat: de la boieri și târgoveți la burghezia modernă; în Transilvania: ascensiune de oieri și emancipare de iobagi) (A. Golopenția)
3. Structura sociologică a orășenimii românești (conducătorii politici, conducătorii spirituali, conducătorii economici, inteligența, burghezia mare, mijlocie și mică, funcționarii rurali; rolul elementelor alogene) (A. Golopenția)

B. CREAȚIA CULTĂ ROMÂNEASCĂ

1. Caractere. Creația, transmiterea și conservarea în viața spirituală a elitei
2. Evoluția istorică
   - *a.* Între Roma și Bizanț (feudalism catolic – autocrație ortodoxă). Epoca întemeierii statelor române (George Brătianu)
   - *b.* Cultura slavo-bizantină oblăduită de biserică din epoca de consolidare a statelor romane (C. C. Giurescu)
   - *c.* Laicizarea și românizarea, sub influența Renașterii, a Reformei și a Umanismului. Veacul al XVII-lea (P. P. Panaitescu)
   - *d.* Absolutismul luminat în țările românești. Fanarioții în Muntenia și Moldova; Austrieci în Transilvania (I. Lupaș)
   - *e.* Renașterea politică românească. Latiniștii Eliade – Asachi, Kogălniceanu – Bălcescu (Victor Papacostea)
   - *f.* Liberalismul europenizator și criticii lui conservatori (pașoptiști – liberali, junimiști – Eminescu și Creangă – sămănători) (I. Veverca)
   - *g.* Spre sinteza dintre românesc și european, țărănesc tradițional și orășenesc modern (Mircea Vulcănescu)
3. Realizări
   - *a.* Limba literară
     - Vechile texte (Al. Procopovici)
     - Școala latinistă (M. Pop)
     - Eliade-Rădulescu – Eminescu (D. Caracostea)
   - *b.* Gândirea religioasă (D. Stăniloae)
   - *c.* Orientarea rațională în lume și în viață
     - Filosofia
     - Metafizica (D. D. Roșca)
     - Filosofia naturii (C. Noica)

Filosofia culturii (V. Băncilă)
Epistemologie (Z. Barbu)
Logică (N. Bagdasar)

d. Ştiinţele teoretice
Matematica (P. Sergescu)
Astronomia (N. Coculescu)
Fizica (N. Vasilescu-Karpen)
Chimia (I. N. Cădaru)
Geografia (V. Mihăilescu)
Biologia
generală
animală } (Tr. Săvulescu)
vegetală
Fiziologia (Gr. Benetato)
Antropologia (V. Papilian)
Psihologia (M. Beniuc)

e. Ştiinţele sociale
Sociologia (A. Golopenţia)
Economia politică (Eugen Demetrescu)
Demologia (Mitu Georgescu)
Politica (Bucur Şchiopu)
Antropogeografia şi geopolitica (I. Vintilescu, A. Golopenţia)
Etica (Mircea Vulcănescu)

f. Contemplarea lumii şi a vieţii
Proza literară (Al. Marcu)
Critică şi eseu (N. Roşu, H. Acterian)
Poezia
Pictura
Bisericească (D. I. Ştefănescu)
Începuturile picturii moderne (G. Oprescu)
Până la război (F. Şirato)
După război (Al. Busuioceanu)
Sculptura (A. Broşteanu)
Arhitectura
Veche (Grigore Ionescu)
Recepţiunile (Occidentalizarea) (G. M. Cantacuzino)
Crearea unui stil arhitectural românesc (P. Antonescu)
Muzica
Bisericească (Păr. St. Petrescu)
Laică veche (M. Jora)
Laică modernă (Em. Ciomac)

Dansul (Em. Ciomac)
Estetica (T. Vianu)

III
CULTURA ŢĂRĂNIMII

A. ŢĂRĂNIMEA ROMÂNEASCĂ (echipa A. Golopenţia)

1. Distribuţia geografică: aşezări răzleţe (comune cu casele risipite), sate, mahalale agricole ale târgurilor şi oraşelor

2. Număr (populaţia rurală şi urbană ţărănească)

3. Conformaţie fizică şi psihologică

4. Trecut (de la moşneni şi răzeşi, prin clăcăşie, la ţăranul de azi)

5. Grupurile regionale („ţările" şi „ţinuturile") vechi şi noi (de colonizare)

6. Prefacerea de azi a ţărănimii (instrucţie publică, raţionalizare a culturilor, orăşenizare, proletarizare în urma suprapopulării agricole, emigrare în oraş şi trecere în muncitorime şi mica burghezie)

Consecinţele ei de ordin cultural

B. CULTURA ŢĂRĂNIMII ROMÂNEŞTI

1. Caracterizare. Aspectul special al creaţiei, conservării şi transmiterii de bunuri culturale în cultura tradiţională a ţărănimii (***a.*** creatorul ca purtător de cuvânt al obştei; ***b.*** relativa mobilitate, datorită faptului că bunul cultural ţărănesc nu e păstrat în scris, nici conservat în muzee; ***c.*** ritmul de evoluţie lent)

2. Elemente

a. Casa, grădina şi ograda ţărănească (Ardeal, Banat) (R. Vuia)
(Muntenia) (V. Mihăilescu)
(Moldova, Basarabia)
(V. Tufescu)

b. Îmbrăcămintea (G. Oprescu, d-na A. Enăchescu, A. Golopenţia)

c. Economia ţărănească
pastoral-forestieră (H. H. Stahl)
pastoral-cerealieră (M. Pop)
cerealieră (M. Pop)
forme mixte (migraţiuni sezoniere, ocupaţii anexe, pendulare spre oraş) (A. Golopenţia)
industria ţărănească (Roman Moldovan)
comerţul ţărănesc (A.E. Popa)

d. Limba: graiurile şi limba comună (Sever Pop, Emil Petrovici)

e. Spiritualitatea ţărănească
Tradiţională
Religia creştinismul (Niţă Mihai)

Elemente păgâne (Romulus Vulcănescu)
Concepţii tradiţionale despre lume şi viaţă
(ştiinţa ţărănească)
Astronomie
Geologie } (Ion Ionică)
Geografie
Meteorologie
Botanică (Valeriu Butura)
Zoologie
Antropologie } (Ion Ionică)
Psihologie
Sociologie
Practici ţărăneşti
Semnele vremii
Creştere de vite
Practici (dr. Muţiu)
Medicină veterinară (dr. P. Bartoş)
Agricultură
Terapeutică
descântat (Ştefania Golopenţia)
rugăciune (Iosif)
medicină empirică (V. Gomoiu, V. Bologa)
Modernă
Instrucţia şcolară (A. Golopenţia)

f. Arta ţărănească
Muzica şi jocul (C. Brăiloiu)
Olărie (B. Slătineanu)
Cioplituri (Al. Tzigara-Samurcaş)
Icoane (I. Muşlea)
Literatura
balade (P. Caraman, Tr. Herseni)
doine
poveşti (P. Ştefănucă)
ghicitori

g. Viaţa socială
Unităţi sociale
Familia – gospodăria
Neamul – vecinătatea. Cete de feciori, fete
Obştea satului – obştii regionale
Prilejuri
Clăcile
Sărbătorile

Întâmplările vieții: copilărie, naştere, botez
(Ştefania Golopenția)
Nunta: ieşitul la horă, peţit, logodnă, cununie
(H.H. Stahl)
Moarte: boală, bocit, înmormântare, praznice
(C. Brăiloiu)
Sărbătorile anului: Anul nou, Boboteaza şi Sf. Ion, Lăsatul Secului, Sf. Gheorghe, Paşti, Rusaliile, Sf. Dumitru, Sf. Nicolae, Crăciun (R. Vulcănescu)
Sărbătorile muncii: scosul oilor, seceriş, culesul viilor, şezători, bâlciuri, târnosirea caselor
Dreptul popular (H. H. Stahl)

C. TIPURI REGIONALE DE CULTURĂ ŢĂRĂNEASCĂ
Mehedinți – Banatul de Sud – Haţeg (Al. Gregorian)
Argeş – Muscel
Prahova – Buzău – R. Sărat
Dolj – Romanați
Olt – Telorman – Vlaşca
Neamț – Năsăud – Mureş – Câmpulung (Virgil Şotropa)
Brăila – Ialomița (Vintilă Mihăilescu)
Constanța – Tulcea (Radu Rucăreanu)
Vâlcea – Gorj (I. Conea)
Vrancea (H. H. Sthal)
Ţara Oltului (Tr. Herseni)
Maramureş (Mihai Pop)
Munții Apuseni
Ţara Chioarului şi a Oaşului
Codrul (Basarabia) (P. Ştefănucă, F. Al. Ştirbu)
Transnistreenii (N. P. Smochină)
Istrienii (Leca Morariu)
Macedo–românii (Th. Capidan, Victor Papacostea)
Timocenii (Em. Bucuța)
Românii din America (Andrei Popovici)

D. STRATURI ŞI INFLUENŢE ÎN CULTURA ŢĂRĂNIMII ROMÂNEŞTI
Sedimentele preistorice (Radu Vulpe)
Elementele precreştine daco (traco) – romane (C. Daicoviciu)
Creştinismul
Elemente însuşite din creația cultă românească şi străină
a. slavo-bizantină a Țării Româneşti şi a Moldovei;

b. din cultura occidentală a austriecilor şi a ungurilor, din cultura rusă;
c. occidentală modernă a României (orăşenizarea)

E. CULTURA GRUPURILOR ALOGENE DIN ROMÂNIA
h. Germani (saşi, şvabi)
i. Unguri
j. Secui, ceangăi

IV
ARIA DE INFLUENŢĂ A CULTURII ROMÂNEŞTI

a. La slavii de sud (Anton Balotă)
b. La slavii de nord: cehi, moravi, poloni (P.P. Panaitescu)
c. În Rusia (E. Dvoicenco)
d. În Grecia (V. Papacostea)
e. În Ungaria

V
DESTINELE CULTURII ROMÂNEŞTI (D. Gusti)

ENCICLOPEDIA ROMÂNIEI

PROIECT III

VOLUMUL V – CULTURA NAȚIONALĂ

I
CONDIȚIILE CULTURII ROMÂNEȘTI

A. PĂMÂNTUL

1. Pământul românesc (S. Mehedinți)

2. Pământul românesc și marile centre de cultură (N. Iorga)

3. Misiunea românească în răsăritul Europei (Dan Botta)

B. POPORUL

1. Constituire și evoluție

a. Autohtonii Daciei (I. Andrieșescu, R. Vulpe)

b. Romanizarea (S. Lambrino)

c. Năvălirile

Goți – Gepizi (Gh. Brătianu)

Slavi (P. P. Panaitescu)

Avari – cumani – pecenegi (A. Sacerdoțeanu)

Unguri (I. Lupaș)

d. Închegarea poporului românesc (C. C. Giurescu, N. Iorga)

e. Mișcări în masa poporului românesc (A. Golopenția și alții)

f. Aluviuni (infiltrații, colonizări), războaie, ocupații (idem ca mai sus)

g. Românii de peste hotare (Th. Capidan)

2. Românii (Antropologie) (Mitu Georgescu)

a. Trupul (Fr. Rainer, Horia Dumitrescu, P. Râmneanțu, I. Făcăoaru, V. Papilian, Popovici)

b. – Sufletul (H. H. Stahl, V. Băncilă, Maria Holban, Ionică R. Vulcănescu, L. Blaga, G. Focșa)

– Substratul psihofizic (G. Zapan, I. Moldovanu, I.-M. Nestor, N. Mărgineanu)

3. Caracterele poporului românesc și unitatea lui

a. Neamul (Mitu Georgescu)
b. Limba (Sextil Puşcariu, Al. Rosetti, Th. Capidan)
c. Legea (N. Crainic, Nae Ionescu, D. Stăniloae, V. Băncilă, L. Blaga)
d. Datina (Al. Dima, H.H. Stahl, C. Gerota, D. Fotino)

C. TRECUTUL

Legăturile culturii cu viaţa

1. economică (I. Veverca)
2. politică (Dan Botta)
3. socială (Anton Golopenţia)

II
CULTURA ROMÂNEASCĂ

A. ÎNFĂŢIŞAREA CONCRETĂ A CULTURII ROMÂNEŞTI

1. Cele două izvoare
a. Cultura tradiţională obştească a ţărănimii (H.H. Stahl, C. Brăiloiu)
b. Creaţia spirituală a elitei spirituale româneşti (Petru Comarnescu, Radu Dragnea)
2. Cele două medii
a. Cultura comună a orăşenimii
b. Cultura comună a ţărănimii

B. CARACTERELE ESENŢIALE SPECIFICE CULTURII ROMÂNEŞTI

1. Structuri
2. Stiluri (Lucian Blaga)

III
CREAŢIA CULTĂ

A. CONDIŢII SOCIALE

1. Aşezare: capitală, oraşe, târguri – „burghezie rurală"
2. Număr
3. Conformaţie fizică şi psihologică
4. Trecut (în Vechiul Regat: de la boieri şi târgoveţi la burghezia modernă; în Transilvania: ascensiune de oieri şi emancipare de iobagi)
5. Structura socială a orăşenimii româneşti (conducătorii politici, conducătorii spirituali, conducătorii economici, inteligenţa, burghezia mare, mijlocie şi mică, funcţionarii rurali; rolul elementelor alogene)

B. CREAȚIA CULTĂ ROMÂNEASCĂ

1. Caractere. Creația, transmiterea și conservarea în viața spirituală a elitei

2. Evoluția istorică

a. Între Roma și Bizanț (feudalism catolic – autocrație ortodoxă). Epoca întemeierii statelor române (George Brătianu)

b. Cultura slavo-bizantină oblăduită de biserică din epoca de consolidare a statelor române (C. C. Giurescu)

c. Laicizarea și românizarea, sub influența Renașterii, a Reformei și a Umanismului. Veacul al XVII-lea (P. P. Panaitescu)

d. Absolutismul luminat în țările românești: Fanarioții în Muntenia și Moldova, austriecii în Transilvania (I. Lupaș)

e. Renașterea politică românească: latiniștii Eliade [-Rădulescu] Asachi, Kogălniceanu – Bălcescu (Victor Papacostea)

f. Liberalismul europenizator și criticii lui conservatori (pașoptiști – liberali, junimiști – Eminescu și Creangă – sămănători) (H. H. Stahl)

g. Spre sinteza dintre românesc și european, țărănesc tradițional și orășenesc modern (Mircea Vulcănescu)

3. Realizări

a. Limba literară

[?] de texte (Al. Rosetti)
Vechile texte (N. Cartojan)
Până la Eminescu (D. Caracostea)
După Eminescu (Iorgu Iordan)

b. Gândirea religioasă (D. Stăniloae, N. Crainic)

c. Orientarea rațională în lume și în viață

Filosofia

Metafizica (ontologie) (I. Petrovici)
Filosofia naturii (C. Noica)
Filosofia culturii (V. Băncilă)
Epistemologie
Logică

Științele naturii

Matematica (P. Sergescu, G. Țițeica)
Astronomia (E. Oteteleșianu, N. Coculescu)
Meteorologia (N. Coculescu)
Fizica (V. Vâlcovici, N. Vasilescu-Karpen)
Chimia (H. Hulubei, P. Bogdan)
Geografia generală (S. Mehedinți, V. Mihăilescu)
Biologia (C. Gavrilescu, R. Codreanu, E. Racoviță, D. Voinov, Tr. Săvulescu)
Antropologia (Fr. Rainer)
Psihologia (C. Rădulescu-Mortu, F. Ștefănescu-Goangă, N. Mărginean, G. Zapan)

Ştiinţele spiritului
Sociologia
Economia politică
Veacul al XIX-lea (Eugen Demetrescu, I. Veverca)
Veacul al XX-lea (V. Madgearu, M. Manoilescu, Şerban Voinea, G. Mladenatz, I. Răducanu, G. Taşcă)
Demologia
Politica
Antropologia şi geopolitica
Ştiinţele descriptive
Mineralogia (L. Mrazec, G. Macovei)
Exploatarea minieră (L. Mrazec)
Botanica (Alex. Borza, I. Grinţescu)
Zoologia (D. Voinov)
Cercetări hidrobiologice (Gr. Antipa)
Antropologia diferenţială (Fr. Rainer)
Psihologia diferenţială (P. Râmneanţu)
Etnografia
Folclorul
Filologia (Al. Rosetti)
Ştiinţele sociale descriptive
Ştiinţele istorice
Geologia (I. Simionescu)
Paleontologia (I. Băncilă)
Biografia
Istoria:
Politică
Economică
Socială
Culturală
d. Stăpânirea lumii şi a vieţii
Tehnica industriei (N. Vasilescu-Karpen)
Mecanică
Electrotehnică
Tehnologie (Orbonaş)
Construcţii
Chimia aplicată
Agronomie (G. Ionescu-Sişeşti)
Geofizică (Sabba Ştefănescu)
Silvicultură
Zootehnie (Gh. K. Constantinescu)
Medicină veterinară şi parazitologie (I. Ciurea, R. Vlădescu)

Medicina
- Chirurgie (C. Daniel, D. Gerota)
- Medicală (D. Danielopol)
- Ortopedie (A. Rădulescu)
- Dermatosifiligrafie (Fl. Sărăţeanu)
- Oftalmologie (D. Manolescu)
- Oto-rino-laringologie (N. Meţianu)
- Neurologie (N. Ionescu-Siseşti)
- Psihiatrie (C. Urechia, P. Tomescu)
- Obstetrică – ginecologie (C. Daniel, N. Zaharescu-Caraman)
- Pediatrie (M. Manicatide)
- Farmacologie (E. Ţeposu)

Igienă
- Sănătate publică
- Epidemiologie
- Asistenţă socială

Pedagogie
- Instituţie tehnică
- Instituţie naţională
  - Străjeria
  - Serviciul premilitar
  - Serviciul militar
  - Serviciul social
- Instrucţie generală
- Educaţie morală

Previziuni sociologice, calculul conjuncturilor

e. Organizarea colectivităţii
- Dreptul
  - Public (Administrativ, constituţional) (Toader)
    - (Internaţional) (M. Antonescu)
  - Privat (Civil) (Andrei Rădulescu)
    - (Procedură) (A. Filip, Paşcanu)
    - (Penal) (Constantinescu, V. Dongoroz)
    - (Comercial) (M. Bârcă)
  - Roman (Valentin Al. Georgescu, C. Stoicescu)
  - Filosofia Dreptului (O. Ionescu)
- Etica (Mircea Vulcănescu)

f. Contemplarea lumii şi a vieţii
- Proza literară (Perpessicius, Ş. Cioculescu, O. Papadima)
- Drama şi teatrul (I. M. Sadoveanu, T. Vlădescu, H. Acterian)
- Poezia (Dan Botta, I. Pillat, Perpessicius)

Pictura
- Bisericească (A. Golopenţia)
- Începuturile picturii moderne (G. Oprescu)
- Până la război (F. Şirato)
- După război (Al. Busuioceanu)

Sculptura (A. Broşteanu)

Arhitectura
- Veche (Grigore Ionescu)
- Recepţiunile (Occidentalizarea) (G. M. Cantacuzino)
- Crearea unui stil arhitectural românesc

Muzica
- Bisericească (Păr. St. Petrescu)
- Laică veche (M. Jora)
- Laică modernă (Em. Ciomac)

Dansul (Em. Ciomac)

Estetica (T. Vianu)

C. VIAŢA CULTURALĂ A ORĂŞENIMII ŞI PERSONALITATEA EI

1. Instituţiile care patronează creaţia, fac difuzare sau conservarea bunurilor culturale
- *a.* Cenacluri, grupuri, conferinţe, operă, concepte, teatru, expoziţii, muzee, emisiuni radiofonice, cărţi, reviste, ziare

2. Cultura comună a orăşenimii

D. CENTRELE CREAŢIEI CULTE ROMÂNEŞTI

1. Capitala

2. Centrele provinciale (Iaşi, Cluj, Cernăuţi, Timişoara, Balcic, Sighişoara, ...)

IV
CULTURA ŢĂRĂNIMII

A. ŢĂRĂNIMEA ROMÂNEASCĂ

1. Distribuţia geografică. Aşezări răzleţe (Comune cu casele risipite), sate, mahalalele agricole ale târgurilor şi oraşelor

2. Număr (populaţia rurală şi urbană ţărănească)

3. Conformaţie fizică şi psihologică

4. Trecut (De la moşneni şi răzeşti, prin clăcaşi, la ţăranul de azi)

5. Structura socială a ţărănimii (Celula: familia, gospodărie; celelalte unităţi: Neamul, vecinătatea, grupuri de foşti mazili, obştea sătească, grupuri regionale („Ţările" şi „Ţinuturile").

6. Prefacerea de azi a ţărănimii (Instrucţie publică, raţionalizarea culturilor, orăşenizare, proletarizare în urma suprapopulării agricole, emigrare în oraş şi trecere în muncitorime şi mică burghezie). Consecinţele ei de ordin cultural.

B. CULTURA TRADIŢIONALĂ A ŢĂRĂNIMII ROMÂNEŞTI

1. Caractere. Aspectul special al creaţiei, conservării şi transmiterii de bunuri culturale în cultura naţională a ţărănimii (*a.* Creatorul ca purtător de cuvânt al obştii; *b.* Nefiind păstrat în scris, nici conservat în muzee, bunul cultural ţărănesc e relativ mobil; *c.* Ritmul încet al evoluţiei culturale ţărăneşti).

2. Creaţiile culturii tradiţionale a ţărănimii

a. De ordin material

Aşezările ţărăneşti: sălaşe, odăi, cătune, sate, târguri, mahalale ţărăneşti ale oraşelor
Curtea ţărănească (casa de locuit, dependinţe) (Gr. Ionescu, F. Stănculescu)
Mobila şi decoraţia interioară (I. Chelcea)
Ceramica
Obiecte în lemn, crestături
Unelte
Port (doamna A. Enăchescu)
Grădina cu flori ţărănească (Al. Borza)
Biserici ţărăneşti, ţintirimul, troiţele, fântânile şi podurile (D. Stăniloae, N. Crainic)
Jucării
Hrana

b. De ordin economic

Gospodăria închisă
Tehnica agricolă
Păstoritul (S. Mehedinţi, I. Conea, R. Vuia)
Pădurăritul
Industria casnică
Meşteşuguri

c. De ordin spiritual

Limba
Graiurile (Sextil Puşcariu, Iorgu Iordan)
Limba comună

ENCICLOPEDIA ROMÂNIEI

PROIECT IV

VOLUMUL V – CULTURA NAŢIONALĂ

I
CONDIŢIILE GENERALE ALE CULTURII ROMÂNEŞTI

A. CONDIŢIILE GEOGRAFICE

Aria de formaţiune a culturii româneşti (20 p.)

Vintilă Mihăilescu, *La „Balcania" centrale* (Balcania", VI, 1943, p. 1–13)

B. CONDIŢILE BIOLOGICE

1. Număr, vitalitate, fertilitate (20 p.)

D.C. Georgescu şi Anton Golopenţia

2. Tipul antropologic (30 p.)

I. Făcăoaru, *Structura rasială a populaţiei rurale din România,* 20 p.

P. Râmneamţu, *Bărbatul român medio-normal,* 28 p.

I. M. Nasta, G.G. Bontilă

C. CONDIŢIILE ISTORICE

3. Ilirii, thracii, geţii, dacii şi romanizarea lor (30 p.)

Radu Vulpe, *Ilirii şi formarea poporului românesc* („Cetatea Moldovei", nr. 8)

4. Problema continuităţii şi a formării poporului român

a. În Dacia (15 p.)

C. Daicoviciu, *Dacier und Rumanien* („Siebenburgen");*Problema continuităţii în Dacia,* 1940, 72 p.

b. În Peninsulă (15 p.)

Silviu Dragomir, *La Patrie primitive des Roumains* („Balcania" VII, 1, 1944)

5. Evoluţia romanităţii din stânga Dunării

a. Formarea statelor româneşti (50 p.)

George Brătianu, *Origines et formation de l'Unité Roumaine* (340 p., 1948)

b. De la 1400–1714 (50 p.)
Ion Lupaş, *Istoria Unirii Românilor*

c. De la 1714 până azi (50 p.)
V. Papacostea (în lucru)

6. Evoluţia romanităţii din dreapta Dunării

a. Imperiul Româno-Bulgar (15 p.)
C.C. Giurescu, *Vlahia Asăneştilor* (Cluj, 1901)

b. Vlahia Mare (25 p.)
George Murnu, *Vlahia Mare* (Minerva, 1916)
Ion I. Nistor, *Vlahiile din Tesalia şi Epir* („Analele Academiei Române", XXVI, 1944)

c. Sub turci (10 p.)
Sterie Diamandi, *Oameni şi aspecte din istoria Aromânilor* (Bucureşti, 1940, 415 p.)

D. CONDIŢIILE SPIRITUALE

7. Limba (40 p.)
Th. Capidan, *Romanitatea balcanică* (40 p.; în „Limbă şi cultură")

8. Credinţa (30 p.)
D. Stăniloaie, *Ortodoxie şi românism* (p. 72–96, „Biserica Românească")

II
CULTURA REALĂ

A. CONDIŢIILE SPECIFICE ALE CULTURII REALE

1. Aşezările ţărăneşti

a. În Dacia (20 p.)
H.H.Stahl, *Structurile teritoriale româneşti* (în lucru)

b. În Macedonia (10 p.)
Th. Capidan, *Habitation et vie domestique des Macédo-Roumains* (11 p.; în „Les Macédo-Roumains")

2. Biologia satului (30 p.)
Dr. D.C. Georgescu

3. Evoluţia satului

a. În Dacia (30 p.)
H.H. Stahl (în lucru)

b. În Macedonia (20 p.)
Th. Capidan, *Românii nomazi* (Cluj, 1926)

4. Spiritul satului

a. Graiuri (50 p.)
I. Şiadbei, *Originile dialectelor române* (28 p.; 1933)
Th. Capidan, *Graiurile româneşti transdanubiene* („Limbă şi Cultură"; 25 p.)

b. Credinţa (30 p.)
V. Băncilă, *Calendarul*
Gh. Focşa, *Aspectele spiritualităţii săteşti („Sociologie românească"*, 1937, 11 p.)
D. Stăniloae, *Ortodoxie şi Românism* (p. 72–96)
C. Rădulescu-Motru, *Cultura românească şi politicianismul*

B. FORMELE CULTURII POPULARE

5. Mitologie (40)
P. Caraman: *Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la români şi slavi. Contribuţii la studiul mitologiei creştine din Orientul Europei,* 1931, 98 p.
T. Pamfile, *Sărbători de vară*

6. Poezie

a. Colinde, cântece de stea (10 p.)
N. Cartojan, *Colindele cu steaua* („Arta şi tehnica grafică", nr. 6)

b. Doine (20 p.)
Emil Giurgiuca

c. Balade (20 p.)
D. Caracostea, *Balada populară română* (1936; curs)

d. Poveşti (20 p.)
P. Caraman

e. Descântece (10 p.)
Ştefan Golopenţia

f. Bocete (10 p.)
C. Brăiloiu

g. Proverbe (20 p.)
I. Muşlea

h. Cimilituri (20 p.)
Gh. Pascu, *Despre cimilituri. Studiu folcloric*

7. Literatura (50 p.)
N. Cartojan, *Cărţile populare în literatura română* (2 volume) (1929 şi 1938)

8. Muzica (80 p.)

a. Caracterele estetice ale muzicii populare
C. Brăiloiu, *La musique populaire roumaine* (Extras din „La Revue Musicale")

b. Problemele tehnice ale muzicii populare
Tiberiu Alexandru

c. Tradiţiile de Crăciun
Ilarion Cocişiu

d. Tradiţiile de nuntă
Tiberiu Alexandru

e. Tradiţiile funebre
Emilia Dragnea-Comişel

f. Doine şi cântece de lume
H. Brauner
Jocurile
Tiberiu Alexandru

g. Jocurile de copii
Emilia Dragnea-Comişel

h. Rituri magice
Secerişul, claca
Ilarion Cocişiu
Caloianul, paparudele
Emilia Dragnea-Comişel

9. Plastica

a. Ceramica (30 p.)
Barbu Slătineanu, *Ceramica românească* (Fundaţia pentru Literatură...)

b. Sculptură (40 p.)
Al. Tzigara-Samurcaş, *Izvoadele de crestături ale ţăranului român* (1928, 40 p.)
Ion Muşlea, *Xilogravurile ţăranilor români din Ardeal* („Arta şi tehnica grafică", nr. 8.)

c. Pictură (40 p.)
Ion Muşlea, *Icoanele pe sticlă la Românii din Ardeal* („Şezătoarea", XXIV, 1928)
I.C. Ioanidu şi Gh. Gh. Rădulescu, *Icoana pe sticlă* (1943, 16 p.)

d. Ţesături (50 p.)
Gh. Oprescu, *L'art du paysan roumain* (1937)
Liviu Teclu, *Studiu asupra covoarelor româneşti* (115 p., 33 pl., Cluj, 1938)
Gh. Olszewski, *Covoare vechi româneşti* (7 pl., Bucureşti, 1926)

e. Costum (30 p.)

Gh. Oprescu
Alexandrina Enăchescu Cantemir, *Costumul popular românesc* (planşe)

10. Jocul (30 p.)
Margareta Vulcănescu (în lucru)

11. Teatrul

a. Pluguşorul (10 p.)
I. Muşlea

b. Capra (10 p.)
I. Muşlea

c. Irozii (10 p.)
C. Brăiloiu

d. Mironosiţele (10 p.)
D. St. Petruţiu, *Mironosiţele* („Anuarul Arhivei de folclor a Academiei Române", IV, 16 p.)

12. Arhitectura (60 p.)
Arhitecţii N. Goga, I. Puşchilă, I. Skeletty şi C. Joja.

a. Aria stilului arhitectonic românesc

b. Arhitectura laică
Condiţiile exterioare
Metodele de construcţie
Volumul, planul, faţadele
Ornamentica

c. Arhitectura bisericească
Coriolan Petranu, *Bisericile de lemn din Maramureş*
Victor Brătulescu, *Bisericile de lemn*

d. Casa şi interiorul (20 p.)
Arh. Angela Skeletty şi arh. Florica Bărbulescu

13. Ştiinţa

a. Astronomia (20 p.)
Pamfile Papadima,
Ion Ionică, *Reprezentarea cerului* (Editura I.S.R.)

b. Meteorologia (20 p.)
Traian Gherman, *Meteorologia populară* (Bucureşti, 1928, 169 p.)

c. Geologia (10 p.)
I. Vintilescu

d. Geografia (10 p.)
I. Vintilescu

e. Sistemul metric (10 p.)
P. Stănculescu

f. Botanica (15 p.)

Valeriu Butura, *Etnobotanica* („Sociologie Românească", an IV, nr. 1–3, 1939, 10 p.)

g. Medicina (25 p.)

Valeriu Bologa şi Const. Gheorghiu: *Étude de l'ethnographie médicalle en Roumanie* (XVIIe Congrès international d'anthropologie, Bucarest, 1939)

14. Tehnica

a. Păstoritul (20 p.)

Traian Herseni, *L'Organisation pastorale en Roumanie* („Arhiva pentru reforma şi ştiinţa socială", 1936, 14 p.)

b. Creşterea vitelor (20 p.)

Ing. Stănculescu şi H.H. Stahl

c. Lucrul pământului (20 p.)

Ing. Stănculescu şi H.H. Stahl

d. Păduritul (20 p.)

Ing. Stănculescu şi H.H. Stahl

e. Ocupaţiile industriale (20 p.)

Anton Golopenţia

f. Negoţul (10 p.)

Anton Golopenţia

g. Meseriile anexe (10 p.)

Anton Golopenţia

15. Datina

În viaţa individuală

a. Naşterea şi botezul (20 p.)

Ştefania Golopenţia

b. Nunta (20 p.)

H.H. Stahl

c. Moartea şi înmormântarea (30 p.)

C. Brăiloiu

În viaţa colectivă

a. Sărbători agricole (30 p.)

Ion Ionică, *Dealul Mohului* (Editura I.S.R.)

b. Sărbători pastorale (20 p.)

I. Muşlea

c. Sărbători de iarnă (30 p.)

Gh. Focşa: *Le Village roumain pendant les fêtes religieuses d'hiver* (Extras din revista „Zamolxis", III, 1940–1942, Bucureşti, Dacia-Traiană, 1945, 44 p.)

16. Dreptul popular

a. În Moldova şi Ţara Românească (30 p.)
H.H. Stahl
b. În Transilvania (20 p.)
Prof. Ioan Matei /Academia Comercială din Cluj)

17. Forme de viaţă socială
H.H.Stahl (40 p.)
a. Târguri şi sate
b. Categorii sociale
c. Neamuri şi familii

C. STILUL POPULAR ROMÂNESC
Mircea Vulcănescu

VOLUMUL VI – CULTURA NAŢIONALĂ

III
CULTURA IDEALĂ

A. CONDIŢIILE SPECIFICE ALE CULTURII IDEALE
1. Aşezările urbane, sensul geografic şi politic al oraşului românesc (10 p.)
Ion Conea
2. Biologia oraşului, viaţa colectivă, originile, sensul şi tendinţele ei (10 p.)
Anton Golopenţia
3. Istoria burgheziei româneşti (40 p.)
Gh. Zane
4. Limba literară
a. Vechile texte
Al. Procopovici
b. Şcoala latinistă (10 p.)
D. Procopovici
c. Epoca de formaţiune a limbii literare moderne (20 p.)
D. Caracostea
d. Problemele limbii noastre literare (10 p.)
Th. Capidan, *Limba noastră naţională* („Limbă şi cultură")

B. FORMELE CULTURII IDEALE
1. Gândirea religioasă (30 p.)
D. Stăniloae şi colaboratorii săi de la Academia Teologică din Sibiu
2. Filosofia
a. Metafizica (10 p.)
D.D. Roşca
b. Filosofia culturii (10 p.)
P. Comarnescu

c. Estetica (5 p.)
Tudor Vianu, *Istoria esteticii*

d. Logica (5 p.)
C. Noica

e. Etica (5 p.)
Mircea Vulcănescu

f. Politica (10 p.)
Petre Pandrea

g. Filosofia dreptului (5 p.)
Mircea Goruneanu

3. Artele

a. Literatura
Vechea literatură religioasă (20 p.)
Dan Simonescu
Vechea istoriografie (30 p.)
Dr. Aurel Iordănescu
Literatura modernă:
De la Cantemir până la Eminescu (50 p.)
Olimpiu Boitoş
De la Eminescu până în zilele noastre (50 p.)
Basil Munteanu, *Panorama de la littérature roumaine*

b. Teatru
Epoca începuturilor (30 p.)
Al. Ciorănescu
Epoca contemporană (30 p.)
Ion Marin Sadoveanu
Ion Anestin, *Schiţă pentru istoria teatrului românesc* (190 p.)

c. Pictura
Epoca picturii bizantine (20 p.)
I.D. Ştefănescu, *L'évolution de la peinture religieuse en Bucovine et en Moldavie depuis les origines jusqu'en XIX-e siècle* (Paris, 1928)
Începuturile picturii moderne (20 p.)
Gh. Oprescu, *Pictura românească în secolul al XIX -lea*
Epoca contemporană (30 p.)
N. Argintescu-Amza

d. Sculptura (10 p.)
Tudor Vianu, *Sculptura românească* („Arta şi tehnica grafică", iunie-septembrie, 1938)

e. Artele minore (10 p.)
Marcel Romanescu, *Argintăria la Bănăţeni şi Românii Balcanici în veacurile XVI–XVIII.*

Odoarele noastre bisericeşti (Craiova, 1943) Emil Turdeanu, *La broderie religiuse en Roumanie* („Cercetări literare" 1940, p. 164–214)

f. Cinematografia (5 p.)
Ion Cantacuzino

g. Arhitectura (40 p.)
Arhitecţii E. Goga, I. Puşchilă, I. Skeletty şi C. Joja
Arhitectura monumentală thraco-romană
Arhitectura veche românească
Arhitectura modernă
Plastica monumentală

h. Muzica
Bisericească (15 p.)
Pr. I. Petrescu
Laică veche (15 p.)
Gh. Breazul, *Patrium Carmen*
Laică modernă (15 p.)
E. Ciomac

i. Dansul (5 p.)
Gh. Breazul

j. Sporturi (10 p.)
Neagu Boerescu

4. Ştiinţele pozitive

a. Matematica (10 p.)
Petre Sergescu, *Le développement des sciences mathématiques en Roumanie* (1937, 47 p.)

b. Astronomia (10 p.)
Const. Pârvulescu, *Tablou sinoptic al evoluţiei astronomiei în România* (27 p. 1937)

c. Fizica (10 p.)
N. Vasilescu-Karpen, *La Phisique en Roumanie* (1937, 30 p.)

d. Chimia (10 p.)
P. Bogdan, *Le développement de la chimie en Roumanie* (1937, 40 p.)

e. Biologia (10 p.)
Traian Săvulescu, *Les progrès de la biologie végétale en Roumanie* (1937, 20 p.)

f. Antropologia (10 p.)
Prof. dr. Victor Papilian et Const. Velluda: *L'historique de l'anthropologie en Roumanie* (1939, 20 p.)

g. Anatomia (10 p.)
Prof. dr. Grigore T. Popa

h. Fiziologia (10 p.)
Prof. dr. C. Mihăilescu

i. Psihologia (5 p.)
Gh. Zapan

5. Ştiinţele descriptive

a. Geografia (10 p.)
S. Mehedinţi, *Quelques observations sur l'évolution de la géographie en Roumanie (1937, 45 p.)*

b. Meteorologia (5 p.)
G. Demetrescu

c. Mineralogia (10 p.)
L. Mrazec, *Les conquêtes faites en Roumanie dans le domaine de la science minéralogique* (1937, 55 p.)

d. Botanica (10 p.)

e. Zoologia (10 p.)
Eugen Botezat

f. Etnografia
Romulus Vuia, *Istoria şi starea actuală a studiilor etnografice şi folklorice în România* (1939, 44 p.)

g. Demografia (5 p.)
dr. N. Georgescu-Roegen

h. Economia politică (5 p.)
Gh. Strat

i. Sociologia (10 p.)
Traian Herseni, *Sociologie românească. Încercare istorică* (1940, 167 p.)

6. Ştiinţele narative

a. Geologia (5 p.)
Sava Athanasiu, *Privire istorică asupra dezvoltării cunoştinţelor geologice relative la România* („Memoriile Secţiunii Ştiinţifice", III, 1936, tom 11, 17 p.)

b. Paleontologia (5 p.)

c. Arheologia (10 p.)
Radu Vulpe, *L'activité arhéologique en Roumanie* (27 p.)

d. Numismatica (5 p.)
Emil Condurachi

e. Istoria (25 p.)
Victor Papacostea

f. Filologia
Clasică (10 p.)
D. Pippidi
Romanică (10 p.)
I. Şiadbei
Slavă (5 p.)
Damian P. Bogdan
Bizantină
Alexandru Elian

7. Ştiinţele tehnice

a. Mecanica (10 p.)
N. Vasilescu-Karpen, *Avântul industrial în România* (1937, 34 p.)

b. Electromecanica (5 p.)
Ing. Paul Cartianu

c. Geniul civil (15 p.)
Prof. ing. I. Ionescu, *Geniul civil* (1937, 37 p.)

d. Geodezia (5 p.)
Prof. ing. D. Orăşanu, *Geodezia României în raport cu geodezia internaţională* (1937, 21 p.)

e. Chimia aplicată (5 p.)
Prof. dr. G.P. Pamfil, *Progresele chimiei moderne şi aplicarea lor la punerea în valoare a bogăţiilor naturale* (1925, 13 p.)

f. Agronomia (10 p.)
Gh. Ionescu-Sişeşti, *Dezvoltarea ştiinţei agricole în România*
(1937, 40 p.)

g. Silvicultura (10 p.)
Ing I. Săbău

h. Zootehnica (10 p.)
G.K. Constantinescu, *Contribuţia României la progresul ştiinţei zootehnice* (1937, 20 p.)

i. Medicina veterinară şi parazitologia (10 p.)
I. Ciurea şi R. Vlădescu, *Medicina veterinară şi parazitologia animală* (1937, 19 p.)

j. Medicina umană
Vechea medicină (10 p.)
Dr. Victor Gomoiu
Patologia (5 p.)
M. Ciucă şi C. Ionescu-Mihăieşti, *Evoluţia patologiei experimentale, a imunologiei şi medicinei preventive* (*La vie scientifique en Roumanie*, vol. 2, 13 p.)

Chirurgia (10 p.)
Dr. Liviu Câmpeanu
Neuropatologia (5 p.)
C. Parhon, *Evoluția și progresele neuropatologiei în România* (*La vie scientifique en Roumanie,* vol. 2, 3 p.)
Endocrinologia (5 p.)
Dr. Șt. Milcu
Psihiatria (5 p.)
Dr. I. Popescu-Sibiu, *Evoluția psihiatriei în România*
Pediatria (5 p.)
M. Manicatide, *Dezvoltarea pediatriei în România* (*La vie scientifique en Roumanie,* vol. 2, p. 181–182)
Dermato-sifiligrafia (5 p.)
Florin Sărățeanu, *Evoluția dermato-sifiligrafiei în România*
Oftalmologia (5 p.)
Dim. Manolescu, *Dezvoltarea oftalmologiei în România* (*La vie scientifique en Roumanie,* vol. 2, p. 189–194)
Oto-rino-laringologia (5 p.)
Prof. dr. Ioan Tețu
Clinica medicală (5 p.)
D. Danielopol, *Evoluția clinicii medicale în România* (*La vie scientifique en Roumanie,* vol. 2 p...)
Obstetrică-ginecologie (5 p.)
Prof. dr. D. Săvulescu (în lucru)
Urologia (5 p.)
Dr. V. Trifu
Farmacologia (10 p.)
Dr. Pompei Gh. Samarian, *Farmacia în trecutul românesc*

k. Igiena (5 p.)
Dr. Gh. Banu

l. Pedagogia (5 p.)
C. Narly

m. Dreptul (40 p.)
Mircea Manolescu, Petre Pandrea și Val. Al. Georgescu
Privat
Penal
Public
Internațional
Roman

Istoria dreptului şi dreptul comparat

8. Stilul de viaţă

a. Costumul

Preoţesc (10 p.)

S. Reli, *Originea şi evoluţia istorică a costumului preoţesc la români* (48 p.)

Militar (10 p.)

Laic (10 p.)

Marcel Romanescu, *Introducerea la istoria costumului românesc* („Revista Istorică Română", 1945, p. 467–483)

b. Casa şi interiorul (15 p.)

Ion Cosmescu

c. Ceremonialul

De curte (10 p.)

Dan Simonescu

Militar (10 p.)

Comandor Ion L. Mircescu

Bisericesc (15 p.)

Judiciar (15 p.)

G. Fotino

Burghez (15 p.)

C. INSTITUŢIILE DE CONSERVARE ŞI DIFUZARE A CULTURII

1. Mânăstirile (15 p.)

S. Reli, *Cultura religioasă în mânăstirile noastre voievodale* („Candela", 1944–1945)

2. Şcolile înalte (Academiile) 15 p.

P.P. Panaitescu

3. Societăţile de cultură (15 p.)

Octavian Neamţu

4. Fundaţiile culturale (20 p.)

Octavian Neamţu

5. Bibliotecile (10 p.)

G. Baiculescu

6. Muzee

Arheologice

D. Tudor

De artă

F. Şirato

Ştiinţifice

7. Tiparul (25 p.)

8. Presa (25 p.)

Mircea Grigorescu

IV

CONTRIBUȚIA ROMÂNEASCĂ LA CULTURA ALTOR ȚĂRI

1. Bulgaria (10 p.)

Al. Iordan, *Înrâuriri româneşti la literatura şi viața bulgarilor*

2. Serbia (10 p.)

Emil Turdeanu, *Din vechile schimburi culturale dintre români şi iugoslavi* (1939, 70 p.)

3. Grecia (10 p.)

Alexandru Elian
Damian T. Bogdan, *Daniile româneşti la Athos*

4. Ungaria (15 p.)

I. Lupaş, *Corvinii, Nicolae Valahul, Mihai Valahul etc.*
Anastase Hâciu, *Aromânii*

5. Rusia (25 p.)

P.P. Panaitescu, *Nicolas Spathar Milescu 1637–1708; L'influence de l'œuvre de Pierre Moghila; Le Prince Démètre Cantemir et le mouvement intellectuel russe sous Pierre le Grand*
E. Dvoicenco, *Relațiile culturale ruso-române în secolul al XIX-lea*

6. Franța (15 p.)

Barbu Brezianu

7. Orientul Apropiat (15 p.)

Marcu Beza, *Urme româneşti în Răsăritul ortodox*

V

DESTINELE CULTURII ROMÂNEŞTI

D. Gusti

PROGRAM MONOGRAFIC

PROGRAMUL OPTIM DE LUCRU ÎN CAMPANIILE MONOGRAFICE

Programul ...

A. În zilele de lucru

7^{00} Gustarea de dimineață

8^{00} Transcriere de fişe

Redactări provizorii

Şedințe de echipe pentru comunicarea rezultatelor

Discuția rezultatelor, a fişelor şi a redactărilor provizorii

Lectura tuturor dosarelor

Constatarea lacunelor de completat

Alcătuirea notelor de întrebări pentru alte echipe

Distribuirea lucrărilor echipelor

Pregătirea culegerii de seară.

Orientarea asupra informatorilor şi alegerea lor

Pregătirea întrebărilor

13^{30} Prânzul

15^{00} Şedințe plenare, cu comunicarea şi discuția rezultatelor şi a proiectelor fiecărei echipe, pentru coordonarea lor

Şedințe de echipe pentru continuarea lucrărilor de dimineață

Continuarea transcrierilor, a redactărilor sau a pregătirilor pentru ancheta de seară

Cercetări pe câmp

18^{30} Cina

19^{30} Cercetări în sat, în gospodării

B. În zilele de sărbătoare

Toată ziua se fac cercetări în sat, în gospodării.
Nu se țin şedințe plenare.

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 149–152, Bucureşti, 2004

Şedinţele pe echipe se ţin numai excepţional şi numai pentru redistribuirea lucrărilor echipei, în urma observării de noi elemente.

PROGRAM DE AVUT ÎN VEDERE ÎN VIITOARELE CAMPANII MONOGRAFICE

7^{00} Gustarea

8^{00} *1.* Şedinţe de echipe pentru comunicarea rezultatelor. Discuţia lor

2. Transcriere de fişe
Redactări provizorii

3. Lectura tuturor dosarelor
Facerea notelor de întrebări pentru alte echipe
Pregătirea întrebărilor

4. Constatarea lacunelor

13^{30} Prânzul

15^{00} *1.* Şedinţe plenare

2. Şedinţe de echipe pentru distribuirea lucrărilor şi coordonare
Continuarea transcrierii fişelor şi a redactărilor provizorii
Cercetări la câmp

18^{30} Masa de seară

19^{30} Cercetare în sat

ORDINEA LUCRĂRILOR MONOGRAFICE

I. PREGĂTIREA TEORETICĂ A CAMPANIEI

Pregătirea ştiinţifică a personalului cercetării

Se face din vreme, în tot timpul anului, cu studenţii, într-un seminar special, expunându-li-se problematica generală a cercetării şi făcându-se cu ei exerciţii de prelucrare a materialului din dosare.

II. RECUNOAŞTEREA ŞI ALEGEREA SATULUI

1. Determinarea regiunii în care se va face cercetarea

Precizarea motivelor acestei determinări şi a problematicii speciale a satului ce se caută, concretizând în instrucţii date echipei de recunoaştere
Alcătuirea echipei de recunoaştere şi împuternicirea ei

2. Expediţia de recunoaştere pentru fixarea satului de cercetat

Echipa îşi fixează itinerariul
Intervenţii către autorităţile judeţene
Călătoria de recunoaştere
Raportul echipei expediţionare asupra misiunii sale

3. Alegerea satului

Prezentarea raportului expediției în plan
Discuția lui problematică pe hartă
Fixarea satului

4. Fixarea datei cercetătorilor

III. PREGĂTIREA MATERIALĂ A CERCETĂRII

1. Culegerea și adunarea documentării necesare despre sat și regiune

2. Alcătuirea programului financiar al campaniei

Bugetul de cheltuieli și de venituri
Strângerea fondurilor
Aranjamente financiare pentru manipularea lor în timpul campaniei

3. Recrutarea personalului campaniei. Compunerea echipelor

a. Desemnarea personalului universitar. Repartiția atribuțiilor lui

b. Propuneri de colaborare făcute specialiștilor:

1. geografi – I. Conea;
2. biologi – Institutul de Embriologie, Fr. Rainer;
3. istorici;
4. filologi – M. Pop;
5. artiști;
6. compozitori – C. Brăiloiu, H. Brauner;
7. dansatori – Floria Capsali, Dobrescu [?];
8. economiști – M. Vulcănescu;
9. agronomi – N. Cornățeanu. I.C. Vasiliu;
I. arhitecți;
II. topografi – Armata;
III. fotogrametri – Armata;
IV. fotografi – Benea, Juster;
V. cinematografiști – Ed. Popa

c. Intervenții către Instituții pentru ușurarea expediției

1. Concedii la ministere;
2. Ministerul Sănătății – pentru medicamente;
3. Educația Poporului – pentru film;
4. Concursul Ministerului de Război – pături și soldați;
5. Reduceri pe C. F. R.

4. Procurarea materialului de lucru necesar diferitelor echipe

Pentru toate echipele:

Repertorii; carnete de însemnări; carnete de fișe; foi de redactare albe; liniate și cu pătrățele; caiete groase, pentru cronicile de echipă și cronica generală; hârtie milimetrică; fișe de informatori; penale etc; creioane bicolore și negre; gume de șters; cerneală; tocuri; peniță de scris ș. a.

5. Organizarea popotei

Angajarea personalului de bucătărie, serviciu şi administraţie
Completarea veselei de masă şi de bucătărie
Aprovizionarea cu conserve etc.

6. Ambalagiul şi expediţia

IV. CAMPANIA PREMERGĂTOARE A ECHIPEI STATISTICE

1. Pregătirea

Alcătuirea şi organizarea echipei
Alcătuirea şi imprimarea fişelor statistice

2. Cercetarea

Ancheta echipei statistice pe teren
Culegerea şi completarea fişelor statistice

3. Prelucrarea

Centralizarea şi prelucrarea rezultatelor

4. Folosirea rezultatelor statistice.

Determinarea tipurilor de informatori.
Întocmirea repertoriilor de plan

Raportul echipei statistice: demografic şi economic
Discuţia lui în plen şi utilizarea lui în secţiuni

V. CERCETAREA PE TEREN

VI. PRELUCRAREA REZULTATELOR ŞI REDACTAREA

a. Transcrierea tuturor fişelor rămase netranscrise şi punerea lor în dosarele respective

b. Lectura tuturor dosarelor şi notarea fişelor de referinţă din ele în dosarele proprii fiecărei echipe

c. Clasarea materialului în vederea redactării definitive. Numerotarea fişelor definitiv clasate

d. Lectura redactărilor provizorii. Discuţia lor

e. Distribuirea capitolelor pentru redactarea definitivă

f. Fixarea termenului de predare a redactărilor

g. Transcrierea redactărilor de curat

h. Lectura şi discuţia redactărilor în cadrul echipelor. Completarea lor

i. Lectura şi discuţia redactărilor fiecărei secţii în plenul monografiei Armonizarea lor

j. Pregătirea manuscrisului pentru tipar

Organizarea anexelor

Organizarea Muzeului, a colecţiilor de fotografii, de planşe, de desene

POŞTA DE-A DREPTU'

Mic organ monografist de ambe sexe
nr. 1

Fără dată **Apare când poate**
Adresa la redacţie **Cuprinde de toate**

Gilette & Ganzfedeo
Garant iresponsabil Indescifrabil

Cuvânt înainte

Aflând din ziarele locale că Seminarul de Sociologie are intenţia să se transforme de la toamnă în Institut de Presă:

Publicăm acest ziar, spre a dovedi că îl putem scoate în chip strălucit şi fără Institut.

Spre a evidenţia legătura noastră şi cu spiritul local, aşa de viu manifestat în serbările din zilele precedente, ne-am intitulat „Poşta de-a dreptu".

Lămurire inutilă

După o neactivitate susţinută riguroasă şi milenară de mai bine de 10 zile şi ceva, simţim cum se iscă în noi şi în capetele autochtonilor un urlet de adâncă nedumerire.

Au ce căutam noi aicea – păcătoşi şi nevrednici –, pe plaiurile marelui Voievod – zis şi Ştefan cel Mare ?!?!?

Cine suntem şi ce vrem?!?!

Asta o vom afla în numărul viitor.

*

Întâmpinare

Noi, sătenii comunei Fundul Moldovei, cu prea scârbă facem jalobă prea cinstitului domn Seminar – care nu se mulţumeşte să afle toate câte îl privesc şi nu-l privesc, asupra noastră, dar mai bagă şi zâzanie pe la casele oamenilor, cerându-le să despartă *gospodăria* de *menaj*, care cu cinstire au stat împreună din bătrâni.

*

Trepetnic

Medici călare de vei vedea, trântă însemnează.

Oare când va înceta scandalul?!

Seria neagră a urmărit, în ultimele zile, pe monografiştii care cercetau comuna Botoş; alaltăieri au dat de tiribombe, ieri au fost muşcaţi de ţânţari, azi i-a bucurat Maica Domnului sub armăsar.

Concluzie: *nu mai trimiteţi mucoşi la botoşi.*

Rectificare

D-l Popescu, secretarul Facultăţii de Litere, ne roagă să rectificăm informaţia după care cu prilejul statisticei s-ar fi găsit Domnia-sa un copil de 6 ani în clasa a VI-a secundară. În realitate, era vorba de o notă a dumisale intimă şi personală, care nu era destinată publicităţii. Constatăm cu plăcere că d-l Popescu a învăţat să numere, dar, în urma unui accident fatal (căsătorie), a pierdut iremediabil memoria ţinerii de minte.

Pentru aceasta, Domnia-sa a fost în unanimitate (lipsă de contracandidat) ales şef al echipei statistice – evidentă fiind animozitatea dintre statistică şi Istorie – iar incompetenţa dumisale în acest ultim domeniu fiind îndeobşte cunoscută de când, vorbind poporenilor, a uitat să le amintească şi despre agatirşi, cu care, de toţi cunoscut este că am fost în strânse legături filatelice.

CRONICI

Cronica spirituală

O noutate

Fidel intenţiilor sale iniţiale, aflăm că D. Postescu – descoperitorul categoriei „generalului" – este pe cale să convingă un grup de săteni debili să trăiască după principiile sociologiei durkheimiene, pe care o cunoaşte, spre a putea prezenta – şi Domnia-sa – pe viitor fişe conforme cu realitatea.

Radeo

Model de fişă

Emile Postescu

Spiritual
Psihologic

Pătrunzând în com. Fundul Moldovei în sufletul individului Hans Heinz Hermman şi constatând *că nu se râde,* conchid că aci avem de a face cu adevărata cauză pentru care au pierdut austriecii Bucovina.

După doctrină – situaţii egale implicând soluţiuni identice –, aceeaşi cauză explică, ca şi în cazul năvălirii barbarilor, năvălirea rutenilor pe pământul natural şi sacru al vechii Moldove.

Totdeodată, observând, cu acelaşi prilej, că fiul său Ştrul Haimovici, mâncând cu poftă ceapă pe prispă, conchid că majoritatea evreilor sunt români deznaţionalizaţi.

Iată adevărata menire a Seminarului nostru.

Cronică economică

Tribulaţiunile unui financiar

Apreciatul nostru financiar – specialist – d-l Benone Ananasiu, cercetând registrele băncii încet, încet a ajuns la un rezultat nul.

Constatând că activul şi pasivul băncii nu se echilibrează, cu toate tentativele sale (înmulţirea activului cu 2 şi a pasivului cu 4), dorind cu orice preţ să salveze banca de ruină, pentru frumuseţea expunerii sale monografice, a recurs cu sacrificiul personal la majorarea preţului lucrării sale de la 0,50 lei (cât face) la acela stabilit de Academie, de 1 leu cu zimţi.

Excedentul acestei operaţii va fi vărsat băncii, cu condiţia ca consiliul de administraţie să consimtă ca aceasta să-i poarte numele pe viitor.

În strânsă legătură cu aceasta, suntem asiguraţi că Domnia-sa va pleca mâine dimineaţă pe jos la Câmpulung. În drum va trata cu peşterile şi industria sătească a întregii Bucovini şi a Ţărilor de Jos.

Urăm distinsului nostru confrate acelaşi strălucit succes.

Cronica mondenă

Căsătorie ideală

Elita locală comentează cu aprindere intenţia unei tinere şi dioniziace monografiste – care până mai ieri imita pe Gioconda, iar de azi pe Madona Dudu – de a cere în căsătorie pe nenea Danciu Paraleul, răpită fiind de afinităţile lor coregrafice.

Gestul independent al maturei monografiste este divers apreciat în cercurile naturaliste ale colegilor.

Cronica sportivă

Match-ul spiritual din Cârligătura. Pronosticuri raţionate. Moartea atletului confesional

Dăm ca sigură şi fără putere de a fi dezminţită moartea prin bătaie cruntă a (in)sectologului pocăit Flit, care, cu toată pregătirea şi antrenamentul susnumitului, va avea loc mâine, la ieşirea Casei de rugăciuni a adventiştilor, în prezenţa unei selecte asistenţe.

Felicitările se primesc la groapa cu furnici, unde va avea loc înhumarea monografistului martir. Aceasta ţine loc de orice altă invitaţie.

Chipul cadavrului încă intact se găseşte expus în pagina următoare.

Cugetări

Monografia bună se cunoaşte de dimineaţă. Seara, cea proastă.

ULTIMA ORĂ

Portret omul zilei

Vezi explicaţia în text.

Idilă tragică

Corespondentul nostru particular din Câmpulung ne vesteşte că plecarea delicatului nostru monografist Bombonel Costin în acest oraş, însoţit de Domniţa Păunița, se datoreşte cu totul altor motive decât celor oficial mărturisite, şi anume, urmăreşte confecţionarea, în scop ştiinţific, a unei căsătorii morganatice, care până acum a lipsit manifestărilor juridice.

Corespondentul nostru, îngrijat de viitorul Seminarului, se teme să nu asistăm la reeditarea fioroasei tragedii de la Meyerling, care a costat soarta monografiei habsburgice.

Paza bună trece primejdia rea.

Tragedie polară

Aflăm cu plăcere şi bucurie naţională că absenţa d-lui Ursenie în cursul ultimelor zile se datoreşte vitejiei neasemănate cu care s-a pus la dispoziţia celor porniţi în căutarea lui Amundsen.

Agenţia Radeo anunţă că, după trei zile de somn, năzărindu-i-se că Amundsen ar fi naufragiat prin partea locului, în mijlocul râului Moldovei, pe o insulă pustie, situată ceva mai sus de primărie, la cotul zis Cârligul lui Nobile, s-a transportat în vis la faţa locului şi ar fi găsit pe acesta în bună stare, dar plângându-se că nu poate prinde păstrăvi, din cauză că apa este prea udă prin aceste longitudini şi paragini.

Venind în ajutor sătenii, d-l Ursenie a putut fi scos din această situaţie critică şi a putut veni treaz la apelul zilei de ieri.

Amundsen încă nu a fost găsit. Sătenii zic că ar fi fost mâncat de *Bala* lui Danciu Paraleu.

Cercetările continuă.

Femeia în monografie

Informaţi că D.G.A.M.R.A.S. prezintă mâine un plan de cercetare a femeii, numărul nostru viitor va fi în întregime consacrat acesteia şi va cuprinde, în anexă, un plan de babă în culori, alcătuit sub îngrijirea distinsului arhitect Mac-Mac.

Cugetări

Încet, încet ajungi la Breaza.

Oricum îţi vei aşterne, pureci vei găsi.

Aviz amatorilor

Institutul de Anatomie şi Embriologie Rurală anunţă odoratul public că, în urma formidabilului succes, a deschis un atelier plastic de fotografie la minut (profil, faţă şi *trocar).*

Virtutea aparatului şi abilitatea operatorului desfid orice defect fizic.

Familiile numeroase – guşaţii şi membrii Seminarului – se bucură de reduceri speciale.

NIŢUS ARGINTESCUS
– filosof de buzunar –
oferă zilnic consultaţii lexice. Ondulaţie permanentă.
La dispoziţia amatorilor, sub preţ de cost. 2, 4, x, m.

STAHLU
şpiţar
Brevetat şi patentat în toate statele civilizate – execută la comandă genealogii familiare, analiza sângelui. Peste a IX-a generaţie, preţuri după învoială. Sfaturi la căsătorie. Preziceri cu cifre.

Mica publicitate

Se caută un cetăţean cumsecade din Fundul Moldovei care să consimtă a muri în timpul acestei luni, spre a permite Seminarului fotografierea ceremoniei mortuare.

Pentru condiţii, a se adresa la ziar, care e dispus să asigure pe urmaşii defunctului împotriva grindinii.

*

Echipa juridică caută instituţia răzeşiei, pierdută de acum patru decenii.
Găsitorul va primi bună recompensă.
Instituţia răspunde la numele de „Cuţu".

Redacţionale

Manuscrisele nescrise nu se publică încă; cele prost netipărite nu se înapoiază.

*

Spre a evita orice confuzie, atragem atenţia celor direct vizaţi că nu vom tolera nici o injoncţiune în redactarea ziarului nostru – decât contra bani ghiaţă sau tutun.

În caz contrar, ne vom sprijini acţiunea noastră purgativă publicând documentele compromiţătoare ce ne stau la dispoziţie, fără a ţine seamă de condiţiunile de cadru (dimensiuni, sex, vârstă, naştere etc.) ale celui vinovat.

Cenzurat

În incuria actuală a micilor noştri monografişti dincolo de acţiunea noastră reformatoare nu avem altă ieşire, decât să lăsăm să vorbească pistolul, unghia şi pumnul.

Pentru ca să se ştie.

Ultime informaţiuni

Numerele trecute ale gazetei noastre se vând gratis.

Donatorii vor fi trecuţi la diverse rubrici, după necesitate.

În curând va apare, în fascicole, în editura noastră, senzaţionalul roman social Odiseea monografistului român, bătut de Dumnezeu şi de oameni.

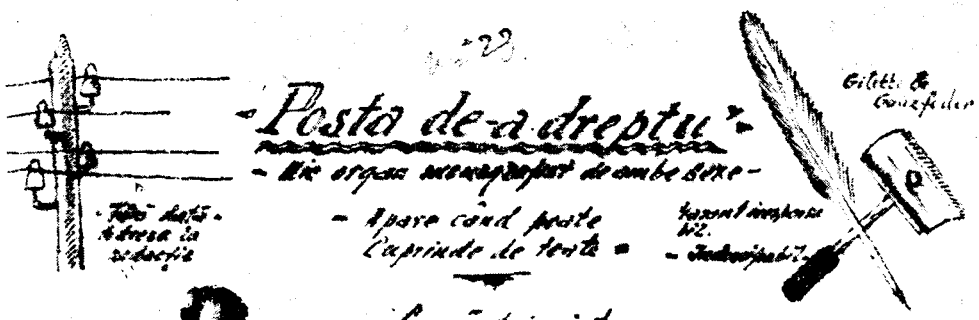

Cuvânt înainte. -

Apărând din ziarele locale, că Ministerul de Sociologie are intenţia să transforme ideea noastră în Institut de Poşă:

Publicăm acest ziar spre a dovedi că îl putem scoate în chip strălucit, şi fără Institut.

Spre a evidenţia dăştinţa noastră şi ca ziar local, cum de alt manifestat în numărul din zilele precedente ne-am intitulat „Poşta de-a dreptu". —

Întâmplare inutilă.

Ieri o necunoscută studentă din anul I ne întrebă de ce nu scriem de mai bine de o zile şi cum ştiindu-ne cam ce idei în cap şi cu ce scopuri ne-am hotărât-o să ne adresăm astfel:

- De ce oare nu aveţi - păcătoşi şi necredincioşi ce sunteţi - şi Ştefan cel Mare ?!?!?! -

Cine mama dracu ?!?!

- Asta am află în numărul viitor -

Să fim serioşi.

Nu ştiu câţi cunoşti faimoasa întâmplare din viaţa sfântă pecum şi de ea pe viaţa lui Ştefan cel Mare, când nu ştiu ce mănăstire a ajuns la Ştefan şi acesta, ca să-şi desfunde apetitul de mâncare, cere ca stareţul să-i aducă un sfânt împănat din bătrâni -

Regretăm

Medicii căilor de nu vedem, şi ştiu că ne-am hotărât să nu mai vedem.

Care când ne-am născut noi ?!

Ştiri recente a numărat în întâmplările pe care cercetăm Comisia Ştefan-Mihăiţă au dat un rezultat... ieşit din post numărat la fiecare, aşa în cât nu mai ştim cine ne-a născut. - Concluzie: de mai târziu mergem la doctor. -

Precizare.

Ne grăbim a preciza cititorilor noştri că în numărul trecut la pag. 17 în loc de 5 ani s-a dat 50 de ani. Ne cerem scuze de această greşeală, dar nu ne dăm seama cum s-a putut strecura. Ne-am grăbit să o semnalăm publicului. Mulţumim cu această ocazie celor ce ne-au atras atenţia asupra acestei greşeli şi le promitem că vom fi mai atenţi în viitor.

Pentru accidentaţi.

Pentru accidentaţi ne-a parvenit următoarea (lipsă de cuviinţă) adresă de la cabinetul de chirurgie a Spitalului Fundeni. Nu recomandăm cu căldură acest cabinet, fiindcă în dreptul fiecărui accidentat cu care ne-am întâlnit ne-a semnalat şi despre aceasta. Ne-am convins şi noi, de toţi cunoscuţii noştri care au fost în mâinile acestui specialist. —

Cronică

Cronica Spiritistă

O noutate

Fidel intenșiilor sale (cuttate a-flăm că D. Postescu — descoperitorul ca-legoriei „generalului" — stă pe cale să chevinșă cu grup de sătani debili să trăiască după principiile socialo-gogi durkheimiene pe care o cunoaște, dare a putea prezinta — și D-sa — pe viitor fișe conforme cu realitatea.

Radeo.

Model de Fișă.

Spiritual Emile Postescu
Psichologie

Pășunând în Com. Fundul Moldovei în sufletul individului Hans Heinz Hermeman sconstatând că nu se rade, conchid că aci avem de a face cu adevărata causă pentru care au fiecutat Austriecii Bucovina.

După doctrină — sătuații egale implicând soluțiuni identice, — aceasta cauză explica, ca fiin cazul, năvălirii barbarilor, năvălirea Ruteniloș pe pământul natural și sacru al vechii Moldove.

Totdeodată, observând cu acelaș prilej că șeful său Strul Haimovici mâncând cu poftă crapă pe prispă, conchid că majoritatea Șerbilor sunt Romani denaționalizați.

Iată adevărata menire a Șeminarului nostru.

Cronică Economică

Tribulațiunile unui financiar

Apreciatul nostru financiar-Specialist- D. Benone Anania, efectuând registrele băncii ieșeni, încet, a ajuns la un rezultat mut.

Constatând că activul și pasivul băncii nu se echilibrează, cu toate învățările sale, (înmulțirea activului cu 2 și a pasivului cu 4), dorind cu ori ce preț să salveze banca de ruină, pentru frumusețea experienței sale monografice, a recurs cu o sacrificiul personal la majorarea prețului lucrării sale dela 450 lei (cât face) la acelaș stabilit de Academie, de 1 leu cu zimți.

Succesul acestei operații va fi visat băncii cu condiția ca consiliul de administrație să binevoiască ca aceasta să-i poarte numele pe viitor.

În șansa legăturii cu aceasta, suntem asigurați că D-sa va pleca mâine dimineață pe jos la Câmpulung. În drum îș va bate cu pesterele și industria sătească a întregii Bucovine și Țigăncilor de pe.

Urăm destinatului nostru confrate acelaș strălucit succes.

Cronica mondenă

Căsătorie ideală

Elita locală comentează cu aprobare intenția unui tinerel de elin placă monografiește-care până mai ieri înșira pe Gioconda; iar de Madona Dudu — de a se căsători pe mănea Dănciu Țaralunga, răpită fiind de afinitățile lor coreografice.

Șeriul independent de mulțimea monografiștelor este divers apreciat încercările naturaliste ale colegilor.

Cronică Sportivă

Match cu spiritual din Carlogatia

Renașterea națională: Mișcarea atletului confesional.

Dând curs invitației și fără putere de a fi desmințit mobila prin bătaie cunoștința a (în)-secretarului județean Pr. Ț. care, cu locală pre pătrioa. Și antrenamentul Consiș mănăstirului va avea loc mâine la ședința Casei de Rugăciuni a Ordevnilor Hyklos în prezența unei selecte asistențe.

Felicitările se primesc la grapa cu pârnuri, unde va avea înmormântarea monografiștelui martir. Aceasta fiind loc de cu totă inerție.

Chipul cadavrului încă intact se găsește expus în pagina următoare.

Cugetări

Monografia bună se cunoaște de dimineață. Seara, e o proastă.

Ultima oră

Omul zilei

Vezi explicaţie în text.

Idilă tragică

Corespondentul nostru particular din Câmpulung ne vesteşte că plecarea delicatului nostru monegrafist Bombonel Cerbin în acest oraş, înrolit de Domnişoara Fănuţa la ale teatrului, din alte motive decât cele oficial mărturisite, şi anume urmăreşte confecţionarea în scop ştiinţific a unei cântăreţe mecanice, care până acum a lipsit manifestărilor noastre artistice.

Corespondentul nostru, îngrijorat de viitorul Semănătorului, se grăbeşte să ne asigure că va asista la răsfăţarea focoasei tragedii dela Bucureşti, care a costat scumpa monegrafic hală bugetară.

Poţa bună lecă şi tragedia ei.

Tragedie polară

Aflăm cu plăcere că Bucureştii nu [illegible] prolaba absenţa Dlui Ursenie în cursul ultimelor zile se dăruieşte vânătorii neasemănate cu care s'a pus la dispoziţia celor porniţi în căutarea lui Umundsen.

Agenţia Radeo anunţă că după trei zile de furtună ni se zvârlea că Umundsen ar fi naufragiat prin partea locului, în mijlocul câmpiei moldoveni, pe o insulă pustie situată vara mai mult de primărie, la cotul spre Cârligul lui Nobile, s'a transportat în vis la faţa locului şi a fi găsit pe acesta în bună stare, dar plângându-se că nu poate prinde păstrăvi, din cauza că apa este prea udă prin aceste longitudini şi paragine.

Venind în ajutor sătenii, Dl Ursenie a putut fi scos din această situaţie critică şi a putut veni trează la ospăţul zilei de ieri.

Umundsen însă nu a fost găsit. Sătenii zic că ar fi fost mâncat de Bâla lui Dumnezeu.

Cercetările continuă.

Femeia în monografie

Informaţi că D.G.A.M.R.A.S. pe viitor mâine va da un plan de construire a femeii, numărul nostru cititor va fi în întregime consacrat acestei şi va cuprinde în curând un plan de baba în culori alcătuit mai îngrijit de arhitectul Mac-Mac.

Cugetări

Fiecare încet ajunge la Brazda

Cum ţi-o aşterne,
Aşa te culci.

Anunțuri

Institutul de Cosmetică și Cosmetologie Naturală – anunță onorabilul public că în curând își va deschide un atelier plastic de fotografii cu urinat. (Poftă bună și spor!)

Direcția Apelor Minerale și Stațiunilor Balneoclimatice – aduce la cunoștința celor interesați că în stațiunea Techirghiol s-au descoperit noi zăcăminte de nămol terapeutic.

Familiile numeroase – grupați-vă în cadrul cenaclurilor literare!

Librăria Universală – a primit un mare stoc de cărți pentru copii. Vânzarea se face numai în baza unei recomandări scrise din partea părinților.

*

MICUS ARGINTESCUS

– Filozof de buzunar –

Operă filozofică monumentală în format de buzunar. Ediție de lux.

Se găsește la toate chioșcurile de ziare. Prețul 2 lei.

*

Stația Techirghiol

Sezonul

*Stațiunea balneoclimatică Techirghiol – Stațiune de interes internațional – Excelente rezultate în tratamentul gonoreei, sifilisului, reumatismului, anemiei, impotenței, sterilității, gerontismului, bolilor de piele – Tratament cu nămol – Băi calde – Băi reci – Băi cu duș – Băi cu aburi – Băi de nămol – Băi de sare – Băi de iod – Băi de brom – Băi de pucioasă – Băi de gaz carbonic – Băi de oxigen – Băi de ozon – Băi de radiu – Băi de emanație – Băi de electricitate – Băi de lumină – Băi de aer – Băi de soare – Băi de lună – Băi de stele – Băi de ploaie – Băi de zăpadă – Băi de rouă – Băi de vânt – Băi de furtună – Băi de uragan – Băi de tornadă – Băi de ciclon – Băi de taifun – Băi de tsunami – Băi de cutremur – Băi de erupție vulcanică – Băi de lavă – Băi de cenușă – Băi de piatră ponce – Băi de pământ – Băi de argilă – Băi de turbă – Băi de cărbune – Băi de petrol – Băi de gaz metan – Băi de gaz lampant – Băi de benzină – Băi de motorină – Băi de păcură – Băi de asfalt – Băi de gudron – Băi de smoală – Băi de rășină – Băi de terebentină – Băi de camfor – Băi de mentol – Băi de eucalipt – Băi de pin – Băi de brad – Băi de molid – Băi de stejar – Băi de fag – Băi de salcâm – Băi de tei – Băi de mesteacăn – Băi de plop – Băi de salcie – Băi de sălcioară – Băi de cătină – Băi de măceș – Băi de porumbe – Băi de vrăbii – Băi de cinteze – Băi de privighetori – Băi de ciori – Băi de cocoși – Băi de găini – Băi de curcani – Băi de rațe – Băi de gâște – Băi de lebede – Băi de struți – Băi de emu – Băi de kiwi – Băi de pinguini – Băi de foci – Băi de lei de mare – Băi de morse – Băi de balene – Băi de delfini – Băi de rechini – Băi de crocodili – Băi de aligatori – Băi de broaște țestoase – Băi de șopârle – Băi de șerpi – Băi de vipere – Băi de cobre – Băi de mamba neagră – Băi de mamba verde – Băi de taipan – Băi de scorpioni – Băi de păianjeni – Băi de tarantule – Băi de viespi – Băi de albine – Băi de bondari – Băi de fluturi – Băi de molii – Băi de gândaci – Băi de furnici – Băi de termite – Băi de libelule – Băi de lăcuste – Băi de greieri – Băi de cosași – Băi de țânțari – Băi de muște – Băi de purici – Băi de păduchi – Băi de ploșnițe – Băi de căpușe – Băi de viermi – Băi de râme – Băi de meduze – Băi de stele de mare – Băi de arici de mare – Băi de castraveți de mare – Băi de corali – Băi de bureți – Băi de alge – Băi de plancton – Băi de microbi – Băi de virusuri – Băi de prioni – Băi de viroizi – Băi de plasmide – Băi de transpozoni – Băi de ADN – Băi de ARN – Băi de proteine – Băi de aminoacizi – Băi de peptide – Băi de hormoni – Băi de enzime – Băi de vitamine – Băi de minerale – Băi de oligoelemente – Băi de macroelemente – Băi de microelemente – Băi de ultramicroelemente – Băi de nanoelemente – Băi de picoelemente – Băi de femtoelemente – Băi de attoelemente – Băi de zeptoelemente – Băi de yoctoelemente – Băi de planck – Băi de quarci – Băi de gluoni – Băi de bosoni – Băi de fermioni – Băi de leptoni – Băi de hadroni – Băi de mezoni – Băi de barioni – Băi de nucleoni – Băi de protoni – Băi de neutroni – Băi de electroni – Băi de pozitroni – Băi de muoni – Băi de tauoni – Băi de neutrini – Băi de antineutrini – Băi de fotoni – Băi de gravitoni – Băi de higgs – Băi de particule elementare – Băi de atomi – Băi de molecule – Băi de ioni – Băi de radicali liberi – Băi de antioxidanți – Băi de oxidanți – Băi de reducători – Băi de catalizatori – Băi de inhibitori – Băi de activatori – Băi de substanțe chimice – Băi de amestecuri – Băi de soluții – Băi de suspensii – Băi de coloizi – Băi de emulsii – Băi de spume – Băi de aerosoli – Băi de gaze – Băi de plasmă – Băi de condensat Bose-Einstein – Băi de materie întunecată – Băi de energie întunecată – Băi de vid cuantic – Băi de câmp Higgs – Băi de câmp gravitațional – Băi de câmp electromagnetic – Băi de câmp nuclear tare – Băi de câmp nuclear slab – Băi de câmp electromagnetic unificat – Băi de câmp gravitațional unificat – Băi de câmp unificat al tuturor forțelor – Băi de teoria totul – Băi de teoria corzilor – Băi de teoria supercorzilor – Băi de teoria M – Băi de teoria F – Băi de teoria O – Băi de teoria P – Băi de teoria Q – Băi de teoria R – Băi de teoria S – Băi de teoria T – Băi de teoria U – Băi de teoria V – Băi de teoria W – Băi de teoria X – Băi de teoria Y – Băi de teoria Z – Băi de teoria 0 – Băi de teoria 1 – Băi de teoria 2 – Băi de teoria 3 – Băi de teoria 4 – Băi de teoria 5 – Băi de teoria 6 – Băi de teoria 7 – Băi de teoria

POŞTA DE-A DREPTU'

Mic organ monografist de ambe sexe
nr. 2

Fără dată	**Apare când poate**	Garant iresponsabil
Adresa la redacţie	**Cuprinde de toate**	Indescifrabil

SENZAŢIONALA COMUNICARE
a Domnului Popescu-Stanley-Agatirşi

Amundsen a murit,
Trăiască Popescu!

Dăm mai la vale sumarul telegrafic al senzaţionalei comunicări făcute de Profesorul Popescu-Agatirşi către Seminarul de Sociologie, comunicare ce a produs o enormă panică în savantul auditoriu:

Prăpastie înspăimântătoare. Pustietăţi nemaiumblate. Păduri virgine, străbătute de domnul Popescu cu familia. Lucruri nemaivăzute... (de d-l Popescu): râuri care curg la vale. 4 500 case într-un sat pustiu. Hotarele fug înspăimântate în faţa exploratorului.

Peripeţii înfiorătoare care puteau să se întâmple. Banditii fioroşi [Merdeşi?] regele munţilor. Barbarii care nu ştiu vorbi decât trei limbi: nemţeşte, englezeşte şi franţuzeşte. Domnul Popescu se înţelege cu ei prin semne. Oamenii-păstrăvi. Picioarele lor atârnă până la pământ. Adevăratul asasin al Ţarului. Tătarii pe Kaiserstrasse. O regăsire dramatică. Eroismul tinerei perechi. Domnul Popescu înfige „tricolorul" în vârful hotelului din Cârlibaba. Supunerea cârlibăbenilor şi balul frizerilor. O vedenie apocaliptică: cavalcada valpurgică a degeneraţilor vrednici de imitat.

Urme de la agatirşi: un chipiu şi trei ghiulele. Inscripţia misterioasă: G.E.F. Trei ipoteze: Antineea? Genoveva de Brabant? Barbara Ulrich? Concluzii trase de d-l Popescu şi de păr. Cercetările continuă.

Ozonul asasin sau medicina dezminţită. Ravagiile armatei. Un soldat nevinovat mort în exerciţiul funcţiunii... la Bacate. Asanarea Bistriţei Aurii. Spargerea zăgazurilor: furia apelor ia pădurile la vale... Şi domnul Popescu pe noi.

Nota redacţiei

Povestirea amănunţită a nemaiauzitelor întâmplări se poate citi la dosarul Seminarului ... Comentarii, în paginile următoare.

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 163–179, Bucureşti, 2004

Parte oficială

Decret

Orice manifestare socială, dacă nu este înregistrată fonografic, e operă de diletant şi nu are nici o valoare.

Brăiloiu

Ierarhie monografică

(trei grade de monografişti)

1. Dimitrie
2. Mitu
3. Dumitru

Presa este a patra putere în sat (Confucius).

CRONICI

Cronica sentimentală

Scrisoare deschisă Domnilor Monografişti

Domnule Profesor, Domnule Maior,
Doamnă Maior, Domnilor şi stimaţi colegi,
Iubite – pardon – scumpe Domnişoare,

Vă scriu din trenul care mă duce pe aripile roţilor sale – aşa de frumos zugrăvite pe pereţii compartimentului, încât îmi vine să mă gândesc la D-voastră – monografişti, dacă pot pentru ca să zic aşa: „distinşi" – spre Bucureşti – Capitala ţării noastre – cu eroare contestată de Zeletin a nu fi fost clădită de ciobanul cooperatist Bucur.

Cu această ocazie, nu mă pot împiedica să vă povestesc întâmplarea mea, pentru ca să zic aşa: „penibilă" – adică, pardon, ce să vă mai spun – din tren, unde, socotindu-mă monografist printre D-voastră, am călătorit, pentru ca să zic aşa, cu biletul pe jumătate, ceea ce, văzând impiegatul, m-a apucat – mă rog – cu cleştele de perforat bilete, de sistemul Reifeisen, pe care tocmai mă pregăteam – pardon – tocmai să i-l înfăţişez.

I-am strecurat cu discreţie ceva capital social, spunându-i: „Aurora cooperaţiei a spic". Dar acesta, care, să vezi D-ta, am aflat că era vândut anticooperatistului român Zeletin, îmi strigă: „Reifeisen este o vacă elveţiană. Amurgul cooperaţiei a sunat".

Faţă de un asemenea afront, neputând împicioroga altă apărare a cooperaţiei, cu care, pentru ca să zic aşa, mă identificam oarecum întrucâtva până la un punct în clipa aceea decât prin sistemul amintit mai sus, ştiţi, şi Domniile voastre distinse – a trebuit să concedez a accepta să-i plătesc, de comun acord, o sumă frumuşică, pe care am stabilit-o – ştiţi – după tarifele aplicate în asemenea împrejurări, ce să vă mai spun, penibile.

De aceea, îmi închipui că D-voastră – monografişti distinşi – veţi binevoi a încredinţa această sumă să-mi fie – pentru ca să zic aşa – restituită.

Cu delicată stimă şi respect, Oreste Reifeisen, pardon,

Benone Ananasiu

Cronica biologică

Dezastru inevitabil sau apoteoza ştiinţei medicale

În panica ce a cuprins pe membrii Seminarului de Monografie Rurală – în urma contagiunii specifice propagată prin candida exuberanţă a D-rei Gafencu, mult iubitoare de copii, viţei şi serenade, salvatoare, putem zice mai mult chiar, providenţială, a fost intervenţia corpului medical. Acesta, cu competenţa cunoscută şi admirată de toţi competenţii şi incompetenţii – *y compris* Mitu Georgescu – a pus la dispoziţia membrilor Seminarului o nouă metodă terapeutică. Metoda constă în două operaţii: *1.* îmbolnăvirea obligatorie a pacientului şi *2.* vindecarea lui după procedeele curente.

Sifilisul fiind o boală culturală, era fatal ca în discuţie să se confunde biologicul şi culturalul. Intervenţia d-lui P. Georgescu a risipit confuzia, dar n-a liniştit spiritele.

Cronica psihologică

Necuratul în seminar

Suferinţele îndurate de săteni din partea monografiştilor întrec orice închipuire. Un fapt recent aruncă o lumină nouă asupra acestui lucru.

Femeia Catriţa a lui Măruţă a depus ieri plângere la postul de jandarmi, povestind că a fost ademenită de un flăcău şi, sub cuvânt că trebuie să cânte, a fost împinsă cu de-a sila de necuratul care sugea sânge de la oameni.

Apoi a fost dusă într-o cămară şi pusă să zbiere printr-o pâlnie la duşii după lume, până a ameţit.

Un fel de sarsailă a învârtit atunci o piuliţă şi glasul s-a întors înapoi prin trâmbiţă, dar pocit. Indignată, femeia a reclamat cazul autorităţilor. Postul de jandarmi a deschis o anchetă. Vinovatul a fugit la Câmpulung.

Cugetări

Numai îmbolnăvindu-te te poţi vindeca.

Prof. dr. Rainer

Verba volant, fişa manent.

Prof. D. Gusti

INFORMAŢII

Rivalitate politică

Profund afectat că succesul d-lui prof. Agatirşi la Botoş a întrecut cu mult pe al său propriu la Handal, d-l Claudian a decis să convoace o nouă demonstraţie a arcăşiei, pentru a expune, din partea d-lui prof. Gusti, cine este şi ce vrea. Credem că această ultimă sforţare a învinsului de ieri nu va izbuti să zdruncine întru nimic

soclul nemuritor pe care şi l-a ridicat profesorul Agatirşi în sufletul întregii românimi, moment în vârful căruia Monografia recunoscătoare a depus trei ghiulele şi un chipiu austriac.

Dezmințire

Distinsul prof. Agatirşi dezminte ştirea publicată de răuvoitori după care, în cursul expediției, ar fi fost mâncat de păstrăvii din Bistrița Aurie.

Domnia-sa se află în Fundul Moldovei în carne şi oase, autentic, expus, încă pentru puțină vreme, curiozității vizitatorilor.

Un succes românesc

Societatea academică „Amicii lui Jules Verne", adunată în şedință solemnă la 30 iulie, constatând meritele excepționale ale profesorului Agatirşi, a hotărât în unanimitate să-l ia 5 săptămâni în balon.

Radeo

Nuntă

Avem plăcerea să aducem la cunoştința cititorului apropiata căsătorie a dragului nostru Bombonel cu o bogată văduvă izraelită din Braşov, în vârstă de 40 de ani, mamă a 12 copii. Urăm potrivitei perechi succes deplin în afaceri.

Afacerile se întind

Simpaticul nostru cal de bătaie, d-l Fasonel Costin, ne anunță că a obținut monopolul exclusiv al plajelor din Fundul Moldovei – numai pentru Domni şi Doamne.

Rectificare

Domnul H. Stahl ne roagă să comunicăm Seminarului că Domnia-sa contestă autenticitatea viziunilor mistice ale Catrinei lui Todică, deoarece nu scoate panglici pe nas.

Aviz

Seminarul de Sociologie aduce la cunoştința onor. public reducere de prețuri de desfacere la bogatul său stok de înjurături pur regățene pentru toate ocaziile vieții: rudenii, genealogii, botez, nuntă, profesiuni, credințe, năravuri – după cadre şi manifestări.

Veste de senzație

Aseară, apele Moldovei au depus la picioarele echipei istorice cadavrul Moldei, cățeaua renumită a marelui descălecător Dragoş. Din cauza trecerii de vreme, câinele se transformase, prin metepsihoză, în pisică moartă.

Veşti de la monografişti

Tot ce nu zboară se mănâncă (Bordun).

E uşor să faci la fişe, când nimic nu ai a spune (Echipa de folclor).

Aşchia nu sare departe de galon (Maiorul Mura).
Ce nu e în mână e minciună (Direcţia Micului Muzeu).
Asta-i muzica ce-mi place (vezi desenul pe copertă).

– Măi Costine, dragi ţi-s fetele?
– Dragi.
– Dar tu lor?
– Şi ele mie.

Aceluiaşi

– Uite mamă la Ionel
Ia batista şi-un inel.
– Lasă mamă să ţi-o ia
Că-i băiat de seama ta.

Lui Mitu Prejbeanu

a cărui echipă mixtă, formată din doi inşi, a stat câtva timp la Benea
Dus la Benea două zile
Întreprinse ca un brav
Cercetările-i abile;
Studiul sufletului slav.

Limba îndulceşte, limba amărăşte.

Prof. D. Gusti

Când îl aud pe Vulcănescu
De chică-mi vine să-l apuc
Văzând cum inspirat râmneşte
La viaţa puilor de cuc.

Posedă chiar un plan sintetic
Şi drumuri ce spre Rai apuc;
Dar, pentru Dumnezeu, sfârşeşte,
Că altfel dracului mă duc.

Strigătură

La Solferino pe vale
Vine-un gheneral călare.
Ah, de s-ar opri în cale

(Corul exasperat al monografiştilor).

ULTIMA ORĂ

Fiorosul atac banditesc din Cârligătura

Ieri la orele 11 noaptea, faimosul detectiv aborigen Nick–ifor Şarloc Gliga, poliţaiul păstrăv, a descoperit tupilată la Cârligătura, cu moaşe şi cherestea, o ceată de agatirşi scoborâţi din Tătarca ce pândeau trecerea marelui filosemit Olimp

Popescu-Spinoasa, ca să-l taie. Ei urmăreau depunerea părţilor retorice, precum şi a splendidului schelet ale sus-numitului ca moaşte, în temeliile noii catedrale tracice de la Botoş. Este, de altfel, îndeobşte cunoscută în istorie formidabila duşmănie statistică dintre Popescu-Spinoasa, Zamolxe şi Domnica Păun.

Bibliografie

Din sursă bine informată se dă ca singură apariţia operelor complete ale Maiorului Mura, cunoscutul proprietar al popotei monografice: ***1.*** *Războiul mondial în versuri scrise cu sabia;* ***2.*** *Regulamentul exerciţiului interior în Seminar;* ***3.*** *Tratat de sociologie culinară în cinci volume şi un album cu crestături pe băţ;* ***4.*** *6 volume de memorii adresate la timp Borcanelor superioare ale armatei;* ***5.*** *Tratat de contabilitate militară în partidă dublă, cu pagubă asigurată.*

Agapă nocturnă

O agapă intimă a întrunit în jurul unui boloboc oferit de primărie câţiva monografişti care se ciocneau cu deosebire în idei şi în sentimente. După ciocnirea paharelor, a urmat ciocnirea popicelor, care a dus la o ciocnire de cuvinte a participanţilor. S-au remarcat îndeosebi discursurile d-lor Bugetescu-Glosar (afumat), Ochelarie (zaharisit), Corniv (cherchelit) şi al domnului Primar (pilit... de la nuntă).

Din ciocnirea atâtor ciocniri, inimile s-au aprins până la ziuă, când s-au stins în apa Moldovei, printr-o baie generală la locul zis Scăldătoarea Oilor.

Aviz

Se caută o cârtiţă pentru subteritoriul cosmologic.

P. Agatirşi

O intervenţie senzaţională

Înfrânt pe chestiuni sentimentale de un filosof amic, şeful echipei istorico-juridice caută satisfacţie de alt ordin. În acest sens, Domnia-sa a avut nemaipomenita îndrăzneală să puie la îndoială autenticitatea descoperirilor recente ale marelui profesor Agatirşi, care l-au impus după discursul de la Botoş atenţiei publicului mare.

D-l Stahl cunoaşte foarte bine din romanul tatălui său *Un român în Lună* obiceiurile exploratorilor de acest fel şi este hotărât să ducă campania fără a-şi cruţa chiar reputaţia, denunţând impostura profesorului amic.

Noi credem că o astfel de temeritate se condamnă singură, declaraţiile orale ale d-lui Agatirşi probând în totul susţinerile sale scrise.

Pentru orice eventualitate, profesorul Agatirşi ia lecţii de scrimă de la precocele spadasin Maiorul Mura, care a spintecat deja cu sabia tatălui său 5 soldaţi, o cameră de bicicletă şi o pereche de iţari din colecţia Seminarului.

Pentru ca să se ştie

Am pus în vedere, într-unul din numerele noastre din trecut, că nu vom ceda decât injoncţiunilor sprijinite de bani gheaţă şi tutun. Am consimţit, de astă dată, să

cedăm şi lacrimilor. Deoarece persoana vizată pierde, pentru noi, în asemenea caz, orice interes, considerăm acest fel de injoncţiune ca o procedare neleală, ce duce direct, prin generalizare, la suprimarea ziarului nostru, fără nici o compensaţie pentru redacţie. Voind să evităm Seminarului asemenea urlătoare perspective, decidem ca pe viitor gazeta să apară numai cu poşta redacţiei. În acest mod, redactorii vor avea satisfacţia să ironizeze mai departe în cerc intim orice fandare în absurd. Cei demni de criticat vor rămâne sub povara calificativelor pe care le merită, chiar dacă acestea nu sunt rostite, în vecii vecilor şi fără putinţă de îndreptare.

EDIŢIE SPECIALĂ

Ora 4 dimineaţa

Ultima clipă

Sosirea unui inspector cultural

Vestea sosirei
Pregătiri de primire
Apariţia Pegasului
Un suflet astral
Primirea pe şosea
Recepţiile
Banchetul de la Maiorul Mura
Poet şi orator
Entuziasmul monografiştilor

Cu iuţeala fulgerului s-a răspândit ieri în Seminar vestea sosirii d-lui Radu Cosmin, copilul răsfăţat al muzelor din Capitală.

Încă de la amiază, delicioasele monografiste, îmbrăcând minunatele costume strămoşeşti şi înflorindu-şi cosiţele cu mirt şi lămâiţă, începură să ginească către înaltul cerului, când cu un ochi, când cu un altul. Către ora 4 se auzi un vuiet venind dinspre soare-răsare şi la cotitura drumului se ivi o dihanie cu patru roate, fumegând bunişor pe la coadă. Era Pegasul, cunoscut din cartea de citire cu numele de Chevrolet. În urma lui se desprinse dintr-un nor de praf silueta lilială a poetului. În jurul lui, lin lunecau luceferi nălucind imaterial preocupări supraterestre. Entuziasmaţi de vedenie, monografiştii o luară la goană pe şosea. Conform obiceiului, fu dat pe mâna câtorva monografişti mai curajoşi, care îi făcură cunoscut programul lor de lucru, oferindu-i o limonadă rece.

Restul zilei şi-l petrecu cercetând dosarul destinat arhivei secrete a Academiei.

Seara a avut loc un banchet la Maiorul Mura. La desert, cedând insistenţelor unei seducătoare monografiste, recită cu mult succes cunoscuta satiră libidinoasă cu perdelele lăsate. Micus Argintescu interveni cu isteţimea sa obişnuită, observând că poetul nu s-a dat după perdea, la care cuvinte, acesta, înflăcărat, răspunse retranşându-se în Olimp, unde rămase în corcoduş.

Seara târziu, după banchet, atunci când ediţia obişnuită a ziarului nostru ieşea din rotativă, poetul selenar s-a prezentat la redacţia ziarului nostru, propunându-ne – sub pseudonimul său obişnuit: Nicu Tănăsescu, agent cultural al Ministerului de Instrucţie – ca să părăsim pe sub mânecă directivele actualului nostru mentor, spre a ne înrola în cadrele viguroasei ofensive culturale, pe care, sub conducerea patronului său de la Instrucţie, intenţionează s-o pornească pentru culturalizarea maselor barbare din regiunile recent descoperite de eminentul nostru explorator P. Agatîrşi.

Se înţelege de la sine că oferta a fost respinsă.

Emisarul s-a dus să se culce.

*

Gelos de succesul Inspectorului cultural în cercurile monografiste, domnul Prefect al judeţului a decis, după multă şovăială, să facă, la rândul său, o vizită monografiştilor.

Redacţia urează domnului Prefect succesul pe care l-a avut Inspectorul.

Mica publicitate

Vând, cu preţuri de ocară, sistem brevetat de fonetică folcloristică, peltea lingvistică şi voce humoristică din pricina falimentului. A se adresa Korniv & Cie.

Monografist oferă bună recompensă celor ce-i vor semnala prilej de alimentaţie abundentă şi gratuită, ca: nunţi, cumetrii, botez, pomeni etc. (Adresa Burdun, Loco).

Obiecte noi cu aspect vechi şi nedatate caută Micul Muzeu.

Se caută fete frumoase p[entru] Bermann.

Bucătăria Seminarului caută diferite condimente cu minimum de preţ. Calitatea n-are importanţă. S. Mara.

Cavaler de industrie şic, meloman, delicat, distins, intimist, suflet larg deschis, excursionist, *tres* flirt, cultură generală şi creştere aleasă, patefon, costum de baie, caută experienţe sentimentale rafinate cu persoane bine de sex opus, fără angajament, disponibilitate imediată de rigoare. Orice intenţie matrimonială, făţişe sau refulată, se refuză. A se adresa la ziar sub Papillon Pimpant.

Bodega universitară la Dumitru, autorizată de Rectorat, oferă zilnic monografiştilor apă cu preţ de sacrificiu. Rahat obligatoriu.

Se caută proletariatul muncitoresc din comună. Răspundeţi Claudian.

Ingénue libertine *cherche amant de coeur ayant galette et titres universitaires. S'adresser Mimi, Poste-Restante.*

A apărut ediţia a doua a cunoscutului roman al lui Drieu la Rochelle: *L'homme couvert de femmes.* Depozitul la Macovei.

Poşta redacţiei. Autorilor refuzaţi, daţi-ne voie! Comunicările D-voastră nu sunt la înălţimea ziarului nostru. Poate la Seminarul de Sociologie ...

FUNDUL MOLDOVEI, Duminică 5 august 1928

SERBAREA
ECHIPEI MONOGRAFICE SOCIOLOGICE

a Universităţii din Bucureşti
de sub direcţia D-lui Prof. D. Gusti
cu ocazia înfiinţării Bibliotecii Fundul Moldovei

PROGRAM

I

1. Trăiască Regele	**Corul din Breaza**
2. Câteva cuvinte	**D-l prof. D. Gusti**
3. Doina	**D-l Negreanu**
4. Lectură din Creangă	**D-l Al. Claudian**
5. Povestea oului	**D-l C. Constantinescu**
6. Ghicitori cu premii	**D-l Vulcănescu şi D-l M. Georgescu**
7. S-a ruginit frunza din vii	**Cor**

II

1. De-ar fi mândra	**Cor**
2. Despre sănătate	**D-l prof. dr. Rainer**
3. Cucu, duo	**D-l Negreanu şi D-l M. Georgescu**
4. Despre Ocolul Câmpulungului	**D-l Stahl**
5. Ghicitori cu premii	**D-l Vulcănescu şi D-l M. Georgescu**
6. Câinele şi cățelul	**D-l Vulcănescu**
7. Corul din Breaza	

III

1. **a.** Predarea bibliotecii (D-l Conţ)
   b. Alcătuirea Comitetului
   c. Lectura actului de întemeiere
2. Cuvântări D-l Primar
   D-l Director al Şcoalei
   D-l Senator
3. Apel la donaţii
4. Gaudeamus igitur — Cor

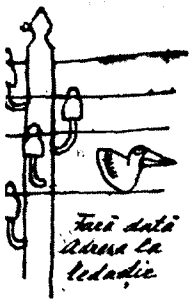

Nr 2

Poșta de-a dreptu

— Mic organ monografist de ambe sexe. —

— Apare când poate Cuprinde de toate —

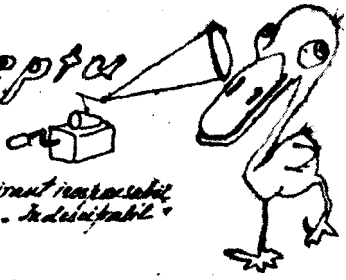

Timent incorrecthi
„Indescifrabile"

Senzationala Comunicare
a Domnului Popescu-Stanley-Agatârgi.

„Amundsen a murit", „trăiască Popescu"!

Dăm mai la vale sumarul telegrafic al senzationalei comunicări facute de Profesorul Popescu-Agatârgi către Seminarul de Sociologie, comunicare ce a produs o enormă panică în savantul auditoriu:

Răpăitoare înspăimântătoare. Pustietăți ne mai umblate. Păduri virgine străbătute de Domnul Popescu cu familia. Lucruri ne mai văzute... (ale D-lui Popescu). Râuri care curg la vale. 4500 case într'un sat pustiu. Hotărâte fiug înspăimântată în fața explorat'orului.

Cerceteți înlocuitorul care putea să se întâmple: Banditi fiorosi. Mercy regele mumiilor. Barbari care nu știu vorbi decât trei limbi: nemțește, englezește și franțuzește. Domnul Popescu se înțelege cu ei prin semne. Canibali-păsări: Vicioarele lor stăruă până la sfârșit! adevăratul rezultat al Taurului. Tătarii pe Kaiserstrasse. Oregăsire dramatică. Eroismul tinerei perechi. Domnul Popescu înfige tricolorul în vârful hotelului din Câlibaba. Supunerea Câlibabenilor și Balul frizerilor. O vedenie apocaliptică: Carul cald valpurgică a degeneraților vrednici de imitat.

Urmele dela Agatârgi: Un'chipiu și trei ghiulele. Inscripția misterioasă: G.E.F. Trei ipoteze: Antinescu? Genoveva de Brabant? Barbark Ulrich? Concluzii fesse de D-l Popescu în dă păr. Cercetările continuă.

Orașul asăsin sâcă medicina desmintită. Ravagiile armatei. Un soldat nevinovat mort în exercițiul pensiunii... la Bacalu. Asanarea Bistriței aurii. Spargerea Lăzăreștilor: furia apelor ia pădurile cu vale...

Și Domnul Popescu pe nod.

Nota redactiei

Sonstrua amănunțită a nemaipomenitelor întâmplări se poate cetă la dosarul seminarului. Comentariile în paginile următoare.

Carte oficială.

Decret.

Orice manifestare socială, dacă nu este înregistrată fonografic, e operă de dilettant și nu are nici o valoare.

Brăiloiu.

Ierarhie monografică.

(Trei grade de monografiști)

1° Dimitrie
2° Mitu
3° Damitru

Cresa este a patra putere în sat. (Confucius)

Cronici

Cronica sentimentală

Scrisoare deschisă Domnilor monografişti

Domnule Profesor, Domnule Inspector, Domnule Maestru, Domnilor şi Stimaţi colegi, Iubite — pardon — Stimate Domn Preşedinte,

Vă scriu din hornul coşului care mă duce pe aripile zefirilor calzi — aşa cât fumul de grijile pe pereţii compartimentului, — căci vine să mă gândesc la Dv. — monografiştilor, dacă pot pentru ca să fie aşa — spre Bucureşti — Capitala ţării noastre — ce speră cu nesaţ de Zeiţa a nu fi fost răpită de Ciobanul cooperator Baraţu.

În adâncă ocazie nu mă pot împiedeca să nu vă povestesc întâmplarea mea, pentru ca să fie aşa: „penibilă" aceea, pardon ce să pot face: „penibilă" dim fine, unde speriindu-mă monografiştii printre Dv., am călătorit pentru ca să fie aşa, cu biletul pe jumătate, căruia văzând impiegatul, m'a apucat — mă rog — cu cleştele de perforat bilete, de basmalul Reflexiunei care tocmai mă pregătiam — pardon să-l înlăturez.

Şi am strigat cu disperare cerând capitonul social, ştiind, la-l înlăturarea Corpurilor a Spiritului. Dar aca ha, care să vezi Dta, am uitat că era vremea sfinţilor cooperatişti şi mă-n Zeletin, şi mi-a strigat: „Reflexiune o vacă electrică. Comisarul cooperaţiei a sunat."

Aşa de un asemenea afront, neputând împiedeca altă apărare a colaboratorilor, ce este, pentru ca să fie mă identificam. Dar eram întunecată până la un punct în clipa aceea, deşi prin sistemul aminteşti mai sus, şi Dl. Profesor, doctorul, — a trebuit să concedez şi accept să-i plătesc de comun acord o sumă frumuşică — am stabilit cu[pa] — după tarifa ... în asemenea împrejurări, nu ... spun, penibile.

... ea ... îmi închipui că Dv. ... destinaţi — veţi ţinea ... acestă stimă să-mi fie ... să fie aşa, respectuoasă.

... şi respect, Orata reflexiune, pardon,

Bonaventura

Cronica biologică

Dezastre inevitabile sau apoteoza ştiinţei medicale

În panica ce a cuprins pe membrii Seminarului de Monografie Rurală, — în urma constatării specifice propagată prin cadidiza cu[bre]asă a Dr. Gafencu, multe subiecte de copii, vidii şi serenade, salvatare pulberi cele mai multe ... preşedinţia a fost intervenţia corpului medical. Acesta cu competenţa ... cată şi admirată de toţi cunoscătorii ai în competenţă — şi compris ... a pus la dispoziţia membrilor Seminarului o nouă metodă terapeutică. Metoda constă în două operaţii: 1° Imbolnăvirea obligatorie a pacientului şi 2° vindecarea lui după procedeele curente.

Serul fiind o boală culturală, era fatal ca în discuţia să se cuprindă bisturiul şi cultivatorul. Intervenţia Dlui Dr. I. Georgescu a risipit confuzia, dar n'a liniştit spiritele.

Cronica psihologică

Necuratul în Seminar

Suferinţele îndurate de sătenii din pricina monografiştilor întrec orice închipuire. Un fapt recent aruncă o lumină nouă asupra acestui lucru.

Femeia Catuda a lui Maurică a dăpus ... plângere la postul de jandarmi ... vrând că a fost adormită de un drac şi sub cuvânt că trebuie să ... a fost împuşcată ... de a sila de necuratul care sugea sângele dela oameni.

Apoi a fost dusă într'o câmpie şi pusă să sboare printr'o pâlnie la dracii dup[ă] lume până ce a amuţit.

Un fel de carsalâc a încercat atunci o pricină cu glasul o'a ... mai pe urmă, dar pe cât. Indignată femeia a reclamat cazul autorităţilor. Postul de jandarmi a deschis ancheta. Vinovatul a fugit la Câmpulung.

Cugetări

Numai suferinţele te fac să poţi vindeca

Prof. Dr. Rainer

Vorba zboară, fapta rămâne.

C. Prof. O. Gugiu

Informaţii

Rivalitate politică

Profund afectat că succesul Dlui Prof. Agatiriţi la Botoş a întrecut cu mult pe al său preferatul la Mandat, Dl Claudiu a decis să manifeste o nouă demonstraţie de ataşament pentru a expune din partea Dlui Prof. Gusti cîte este şi de rea. Credem că această ultimă sforţare a învinsului de ieri nu va întârzia să schimbe mînia zeului nemuritor pe care şi l-a ridicat Profesorul Agatiriţi în sufletul întregei românimi, monument în vârful căruia monografia recunoscătoare a depus hăţ ghiuţă şi un chipiu austriac.

Desmintire

Domnul Prof. Agatiriţi, desminte ştirea publicată de unii votori după care în cursul expediţiei ar fi fost mâncat de păsărei din Bistriţa Aurie.

Dsa se află în fundul moldovei în carne şi oase, cu dinţi, cu tot şi încă pentru puţină vreme, curiozităţii vizitatorilor.

Un succes românesc

Societatea academică Amicii lui Jules Verne a adunat în şedinţă solemnă la 30 Iulie, constatând meritele excepţionale Profesorului Agatiriţi, a hotărît în unanimitate să-l ia 5 săptămâni în balon.

Radeo.

Nuntă

Avem plăcerea să aducem la cunoştinţa cititorului apropiata căsătorie a dragului nostru bombonel cu o bogată văduvă israelită din Braşov, în vârstă de 40 ani, mamă a 12 copii. Urăm proaspeţilor perechi, succes deplin în afaceri.

Afacerile se întind

Simpaticul nostru cal de bătaie, Dl Fasonel Costin, ne anunţă că a obţinut monopolul exclusiv al plajelor din Ţinutul moldovei — numai pentru Domni şi Doamne.

Rectificare

Domnul H. Stahl ne roagă să comunicăm Seminarului că Dsa contestă autenticitatea viziunilor mistice ale Cabrei lui Todică descrise cu ocazia pangliţei pe nas.

Aviz

Seminarul de Sociologie aduce la cunoştinţa celor publicului preţuri de desfacere bogatul său stoc de înjurături pentru regătene, pentru toate ocaziile vieţii: numeroase, genealogii, botezuri, nunţi, profesiuni, credinţe, năravuri — după cadre şi manifestări.

Veste de senzaţie

Aseară, apele Moldovei au depus la picioarele echipei istorice cadavrul Moldei cafegiu renumitul a marelui descălecător Dragoş. Din cauza trecerii de vreme, cărnurile se transformase prin metempsihoză în plăcintă mocănească.

Veşti dela monografişti

Tot ce nu sboară se mănâncă (Bucium)
De ieşi să faci la fise când nimic nu ai a spune. (Echipă de folklor.)
Aşchia nu sare departe de galon
(Marcel Mura)
Ce nu e în mână e minciună.
(Secretul micului muşchetar)
Asta-i muşcă ce-mi place (vezi desenul pe copertă)

— Măi Costiţe, dragi ţi-s fetele?
— Dragi.
— Dar ţie lor?
— Şi ele mie

Acelaşi

— Vită, mamă la Jmol
Şa Batiştă şi un inel
— Lasă mamă să fi-o ia
Că-i băiat de seamă la.

Lui Mâţu Vulcănescu a căruia echipă mixtă formată din doi inşi a stat cât va timp la Benea.

Dus la Benea doua fiţe
Intre preţioase ca un brav
Cezecherile-i abile
Studiul sufletului slav
limba înduleeşte, limba amărăşte.

Prof. D. Guşti.

Când îl aud pe Vulcănescu
De chică-mi vine să-l apuc
Văzând cum inspirat rămâneţi
Ha viaţa pulor de cuc
Posedă chiar un plan sintetic
Şi deosmuri ce spre rai apuc;
Dar, pentru Dumnezeu, ofărşeşte,
Că altfel dracului mă duc.

Strigătură

Ha Solferino pe vale
Vine-hum Ghenerel Călare.
Ah de s'ar opri în cale.

(Corul exasperat al monografiştilor)

Ultima oră

Ţiganul atacă bandiţeşte din Cârligătura

Eri la orele 4 noaptea faimosul detectiv aborigen Nică-ică Sarde Gliga, poliţaiul pensionar, a descoperit tupilată la Cârligătura în mărăcini şi cherestea o namilă de Ţigănuş scăpătaţi din Tătăraşi apărând trecerea marelui filosof Ghiţă Popescu Spînzăsa, ca să-l taie şi să-l omărâască depenerea părţilor retrograde precum şi a splendidului ochelariu de sus menţionatului, ca ingrediente în temeliile noii catedrale ţărăneşti dela Boteşti. Este dealtfel îndeobşte cunoscută înfiorătoarea dusmănie statistică dintre Popescu Spînzăsa, Zamfirescu şi Domniţa Ţăun.

Bibliografie

Din sursă bine informată se dă ca sigură apariţia operelor complecte ale Maiorului Muşea, cunoscutul proprietar al popotei monografice: 1° Războiul Mondial în versuri scrise cu sabia. 2° Regulamentul exerciţiului interior în Seminarul. 3° Tratat de sociologie culinară în cerneală roşie şi albastră cu ilustraţii pe bază. 4° 6 volume de memorii dresate la timpul Borcanelor după însoţirea altor asociaţi. 5° Tratat de contabilitate militară în partidă dublă cu plăţibă asigurată.

Seară nefiresc

Ospăţ intimă a întrunit ieri pe fruntaşii unui bolobor oferit de primărie căpi-un monografiste cărei ar cioconea cu deosebire zâdi şi sentimente. După cioonirea paharelor a urmat cioonirea popicelor care s-a dus la o cioonire de cuvinte a participanţilor. S'au remarcat în discursurile Dlor Bugeteanu (Ţesar (afumat) Ochelarie (Zaharia sif) Corbir (cherchelit) şi al Domnului Palmar (pilit ... dela nuntă)

Din ciocnirea ştaforilor cioonici, nemile s'au aprins până la ziuă când s'au stins în apa Moldovei, pruncă o baie generală la locul zis scăldătoarea mlor.

Avis Se caută o cărtiţă pentru substituirea cosmologică

D. Agatiescu

O intervenţie sensaţională

Înfrânt pe chestiuni sentimentale de un fals prieten, şeful cohipei istorico-juridică caută satisfacţie de altă natură. În acest sens îşi a adus aminte de o întâmplare de demult şi a hotărît să pună la îndoială autenticitatea descoperirilor secrete ale marelui profesor Agatiescu, care l-au impus atenţiei dela Boteşti atenţiei publicului nostru.

De Stahl cunoaşte bine din romanul tatălui său „Un român în mijlocul obiceiurile exploratorilor de acest fel şi este hotărît să ducă campania până-şi-ar fi ruga chiar reputaţia de neîntinată impostura profesorului amic.

Noi credem că o astfel de temeritate se condamnă singură, declaraţiile orale ale Dlui Agatiescu probând în totul sus ţinerile scrise ale sale.

Pentru orice eventualitate, Profesorul Agatiescu şi-a luat măsuri de precauţie spadasin Maiorul Muşea. Care a şi ţinut deja cu sabia în tatălui său 3 soldaţi, o canoniţă de tricicletă şi o pereche de ţăruşi din colecţia seminarului.

Pentru ca să se ştie.

Am pus în vedere întreţinerea cu numerile noastre din trecut, că nu vor cedă decât în conformitate cu sprijinite de bani gheaţă şi fatum. Ţinând cont şi de acest dată să cedăm şi lacrimilor. De aceea persoana vizată piere pentru noi în asemenea cazuri ca interes; considerăm acest fel de înţelegere ca o precedare valabilă cu efect direct prin generalizare la suprimarea ziarului nostru, fără nici o compensaţie pentru redacţia. Vom mai să evităm Seminarului asemenea viitoare perspective, deşi dem ca pe viitor gazeta să apară numai cu poşta redacţiei. În acest mod redactorii vor avea satisfacţia că i ţinem mai departe în cerc întreg şi că [illegible] vor rămâne sub povara calificativelor pe care le merită, chiar dacă acestea nu sunt rostite, în vocii vocilor şi fără putinţă de îndreptare.

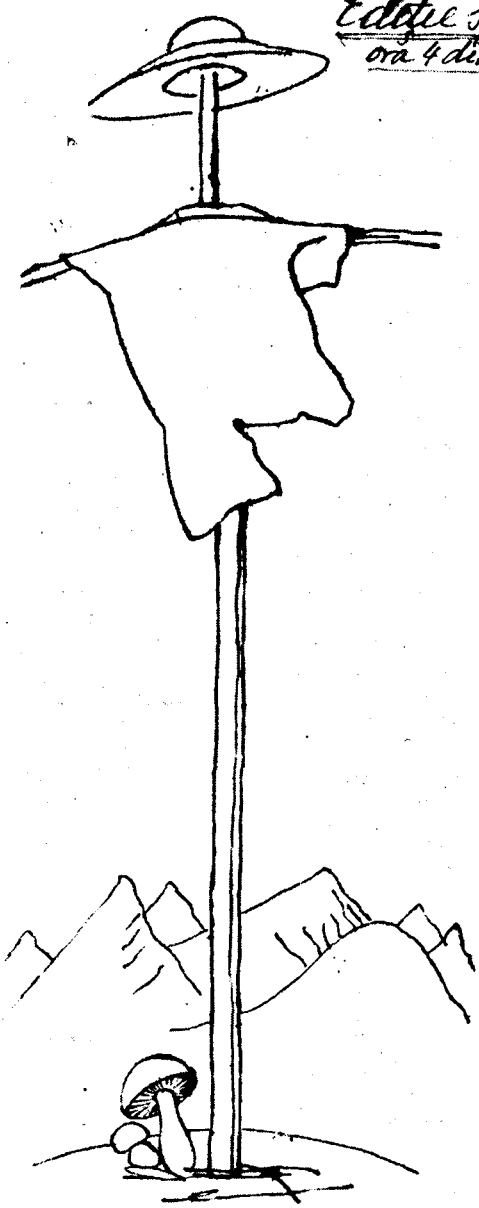

Ediţie specială
ora 4 dimineaţa

Ultima clepă
Sosirea unui inspector cultural

Vestea sosirii
Pregătiri de primire.
Apariţia Pegasului
Un suflet astral
Ieşirea pe şosea
Recepţiile
Banchetul dela Maiorul Bucea
Poet şi orator
Entuziasmul monografiştilor.

Cu iuteala fulgerului s'a răspândit ieri în Stembar vestea sosirii Lui Radu Cosmin, copilul răsfăţat al muzelor din Capitală. Încă de pe la amiază delicioasele monografiste îmbrăcând minunatele costume strămoşeşti şi înflorindu-şi coşiţele cu mărţi şi lămâiţă, începură să ţipiască ca nişte fraţii cerului când cu un ochi când cu un altul. Către ora 4 se auzi un vuet venind dinspre soare-răsare şi la colţitura drumului se ivi o dihanie cu patru roate fumegând bineişor pe la coadă. Era Pegasul, cunoscutul din cartea de cetire, cu motorul de Chevrolet. În urma lui se desprinse dintr'un nor de praf silueta lilială a poetului. În jurul lui lin lunecau luceferi năimind imaterial preocupări supra lucrului. Entuziasmaţi de venirea monografiştii o luară la goană pe şosea. Conform obiceiului fu dat pe mâna câtorva monografişti mai curajoşi care îi făcură cunoscut programul lor de lucru, oferindu-i o limonadă rece. Oaspetele îşi şterse fruntea şi-l petrecu cercetând dosarul destinat arhivei secrete a Academiei. Seara a avut loc un banchet la Maiorul Bucea. La desert

cedând insistențelor unei seducătoare monografiste, reia cu mult succes cunoscuta satiră libidinoasă cu perdelele lăsate. Micus Argintescu intervenì cu istățimea sa obicinuită observând că postul nu s'a dat dusă perdea, la care cuvinte acesta înfiorat răspunse retrangându-se în Olimp unde rămase în corcodușe.

S'a dat în vileag, dumbrăveanul atunci când editia obicinuită a Ziarului nostru eșia din rotațiune, postul selenar s'a prezentat la redactia ziarului nostru promunându-ne — sub pseudonimul său obicinuit Nicu Tănăsescu, agent cultural al ministerului de instrucție — ca să părăsim pe sub mânecă direcțiunile actualului nostru mentor spre a ne înrola încadrele vigurosei opusive culturale, pe care, sub conducerea patronului său dela Instrucție intenționează s'o pornească pentru culturalizarea maselor barbare din regiunile recent descoperite de eminentul nostru explorator O. Agatiriși.

Se înțelege dela sine că oferta a fost respinsă. — Emisarul s'a dus să se culce.

Gelos de succesul Inspectorului Cultural în cercurile monografiste, Domnul Prefect al județului a decis după multă șovăială să facă la rândul său o vizită monografiștilor.

Redactia ureză Domnului Prefect succesul pe care l-a avut Inspectorul.

Poșta redactiei. Autorilor refuzați dați-ne voie! Comunicările Dv nu sunt la înălțimea Ziarului nostru. Poate la Seminarul de Sociologie...

Mica publicitate

Vând cu prețuri de ocazie sistem dezvoltat de fonetică folkloristică, peltea, lingvistică și vreo humoristică din prisosul falimentului. A se adresa Pornir & Cie.

Monografist oferă bună recompensă celor ce-i vor semnala prilej de alimentație abundentă și gratuită, ca: nunți, cumetrii, botezuri, pomeni, etc. (Adresa Burdumhoco)

Obiecte noi cu aspect vechiu și nedefinită caută spațiul muzeu!

Se caută fete frumoase p. Bucman.

Brutăria Seminarului caută diferite condimente cu minimum de preț. Calitatea n'are importanță S. Mare!

Cavaler de industrie sic, meloman defigat, distins, intimist, suflet larg deschis, excursionist, très flirt, cultură generală și ființă aleasă, pasiune, costum de bae, caută experiențe sentimentale rafinate cu persoane bine de sex opus, fără angajament, disponibilitate imediată de rigoare. Orice intenție matrimonială fățișă sau ascunsă se refuză. A se adresa la Hotel sub papillon l'impair.

Bodega universitară la Semitra, autorizată de Rectorat, oferă filmic monografiștilor după cu preț de sacrificiu. Rabat obligatoriu.

Se caută proletariatul muncitoresc din Comună. Răspundeți: Claudian.

Ingénue libertine cherche amant de cœur ayant galette et titres universitaires. S'adresser Mimi, Poste-Restante.

A apărut ediția a doua a cu-rosculubui român al lui Drieu la Rochelle: l'homme couvert de femmes. Depozitul la macovei.

FUNDUL MOLDOVII — DUMINICA 5 AUGUST 1928.—

SERBAREA

ECHIPEI-MONOGRAFICE-SOCIOLOGICE

A UNIVERSITATII DIN BUCURESTI.

DE SUB DIRECTIA D-LUI PROF. D. GUSTI.—

CU OCAZIA INFIINTARII BIBLIOTECII

FUNDUL MOLDOVII

PROGRAM

I

1 TRĂIASCĂ REGELE.-	CORUL DIN BREAZA.-
2 CATEVA CUVINTE.-	D. PROF. D. GUSTI.-
3 DOINA.-	D-ra NEGREANU.-
4 LECTURA DIN CREANGĂ.-	Dr. AL. CLAUDIAN.-
5 POVESTEA OULUI.-	D. C. CONSTANTINESCU.-
6 GHICITORI CU PREMII.-	D-ra VULCHESCU şi D-ra N. GEORGESCU.-
7 SĂ DOBÂNDIM FRUNZA DIN VII.-	CUR.-

II

1 DE-AR FI MÂNDRA.-	CCR.-
2 DESPRE SĂNĂTATE.-	D-l PROF. D-R. RAINER.-
3 CUCU, DUO.-	D-ra NEGREANU şi D-ra N. GEORGESCU.-
4 DESPRE OCOLUL CÂMPU..UNGULUI.-	D-R. STAHL
5 GHICITORI CU PREMII.-	D-ra VULCHESCU şi D-ra STOENESCU.-
6 CÂINELE ŞI CĂTELUL.-	D-l. VULCHESCU.-
7 CORUL DIN BREAZA.-	

1 -/ TREBAREA BIBLIOTECII.- (D-l Cont) C) ALCĂTUIREA COMITETULUI.- c) LECTURA ACTULUI de ÎNTEMEERE:
2 CUVANTĂRI:- D-l Primar.- D-l Director al ŞCOALEI.- D-l SENATOR.-
3 APEL LA DONATII.-
4 GAUDEAMUS IGITUR.-

CORESPONDENȚĂ INEDITĂ MIRCEA VULCĂNESCU

Scrisori primite de la și trimise către: Dimitrie Gusti, Tudor Vianu, V. Leonte, Dumitru Cristian Amzăr, Gh. Vlădescu-Răcoasa, Raoul Vișan, Mihai C. Maxim, Henri H. Stahl, D.C. Prejbeanu, O. Onicescu, D. Papadopol, Octavian Neamțu, Bazil Munteanu, Al. Rosetti, Sabba Ștefănescu, C. Rădulescu-Motru, Alexandru Marcu, N. Rusu-Ardeleanu, Al. Grigoriu.

*

DIMITRIE GUSTI

București
Maria Rosetti, 28 — 2 iulie 1926

Scumpe Domnule Vulcănescu,

În ajunul plecării prietenului meu Ionică, câteva rânduri, sumar.
În curând, mai mult.
Cele mai vii mulțumiri pentru amabilele și interesantele D-tale rânduri!
Pentru lucrarea care te preocupă nu știu dacă cunoști lucrările monografice ale faimosului [...] für Sozialpolitik, bunăoară am sub ochi colecția: „Die Geistiger Arbeiter. Erster Teil. Freies Schriftstellartum und Literatur – verlag" de L. Sinzheimer (München and Leipzig, Verlag Dunker Humblot, 1922 – pe cât știu am rătăcit în biblioteca mea câteva lucrări în aceeași colecție, [...] avocaților, doctorilor și a altor profesiuni.
Nu știu apoi dacă cunoști:
Die freien Berufe. Versuch einer allgemeinen Kulturwirtschaftslehre de Sigbert Feuchtwanger (același editor ca mai sus, 1922).
Lucrarea D-tale se va mărgini la Franța. Totuși, cred că scrierile de mai sus ți-ar putea oferi câteva sugestii de metodă pe lângă că, firește, ți-ar desăvârși bibliografia comparată.
Deși nu pot scrie decât aceste puține rânduri, acum, nu mă pot opri să-ți spun cât m-a bucurat scrisoarea D-tale și buna D-tale amintire. Dar, în curând mai mult. La 10 iulie ne ducem iarăși Seminarul într-a doua explorare sociologică pe teren, la Rușețu (jud. Brăila).

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 181–204, București, 2004

Acum, succes la toate întreprinderile.
Cu cele mai cordiale salutări prietenești,

D. GUSTI

[P.S.] Curând îți voi trimite ultimul număr din „Arhivă". Acum, prin bunătatea lui Ionică, citește broșura: Institutul Social Român.

*

FACULTATEA DE LITERE ȘI FILOSOFIE
DIN BUCUREȘTI
SEMINARUL DE SOCIOLOGIE,
ETICĂ ȘI POLITICĂ

Luni, 4 iunie, ora 6 d.a., având loc în sala Seminarului de Sociologie, o consfătuire monografică în legătură cu lucrările din vara aceasta, sunteți rugat să luați *neapărat* parte, în vederea unor hotărâri importante de luat.
Cu salutări cordiale monografice!

D. GUSTI

D-na Cantacuzino mi-a telefonat că congresistele vor veni după orele 11, rog deci să le *așteptați* până la orele 12.
Regret că fiind bolnav nu pot fi și eu cu D-voastră.

D. GUSTI

*

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE FILOSOFIE ȘI LITERE
SEMINARUL DE SOCIOLOGIE,
ETICĂ ȘI POLITICĂ
Director: Prof. D. Gusti

Iubite Domnule Vulcănescu,

Primind din partea Domnului Profesor D. Gusti însărcinarea de a ține examenul de etică și deoarece știu că lucrările de seminar sunt obligatorii, te rog să ai deosebita amabilitate de a-mi comunica o listă a studenților care au depus lucrări la seminarul d-tale, împreună cu aprecierile D-tale, în ce privește aceste lucrări și, în genere, activitatea lor în Seminar.
Deoarece primele examene au loc în ziua de 9 c., te rog mult să-mi comunici lista cerută, înainte de această dată.
Cu multe mulțumiri și prietenești salutări,

T. VIANU

6 iunie 1933

*

ENCICLOPEDIA ROMÂNIEI
PUSĂ SUB ÎNALTUL PATRONAJ
AL M. S. REGINA MARIA

Sediul central Bucureşti IV
Str. Sf. Ştefan No. 14 c
Telef. 4.04.92
Sediul comitetelor ştiinţifice
Arhivele Statului (Telef. 3. 76. 84)

„Enciclopedia unei ţări cristalizează istoria, evoluţia şi progresele realizate de poporul respectiv. «Enciclopedia României» a înfăptuit astfel, un înalt comandament de nepreţuită unitate socială".

MARIA

Bucureşti.....193.

Dragă Mircea,

Conform înţelegerii, trimit cartea împrumutată însoţită de mulţumirile corespunzătoare.

De asemenea, te rog să încredinţezi prezentatorului, planul cultural pe care l-ai schiţat, împreună cu cel predat de mine.

Mâine seară, la ora 7, când te vom vizita la Minister, vom discuta şi asupra altor chestiuni importante.

Cu cele mai cordiale salutări,

16 XI 1936 Dr. V. LEONTE

ANTET TIPĂRIT

*

UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI
FACULTATEA DE FILOZOFIE ŞI LITERE
Seminarul de sociologie, etică şi politică
Director: Prof. D. Gusti

Dragă Domnule Vulcănescu,

Te-am aşteptat astăzi, sâmbătă, 13 ianuarie, de la orele 6^{00}–8^{00} şi n-ai venit.

Te rog trimite *urgent* lista cărţilor de etică, iată va trece anul şi noi, *cu bani în casă* nu vom putea utiliza cărţile trebuincioase lucrărilor de seminar.

Te rog *nu uita* în fiecare sâmbătă, după orele 6^{00}, avem întrunire monografică la seminar.

Apoi – Luni dau la tipar volumul privitor la activitatea de un an a Ministerului de Instrucţie. Aştept deci la începutul săptămânii şi lucrarea D-tale.

Salutări cordiale,

D. GUSTI

Ce s-a făcut cu D-L Brăiloiu, – cu colaborarea D-sale?

Vino, te rog, săptămâna viitoare şi marţi, 16 ianuarie, orele 6^{00}, şi sâmbătă!

Noutate: după ce am încheiat scrisoare ***s-au descoperit, în sfârşit,*** graţie D-lui Neamţu – salvatorul! – *fişele economice.*

D. GUSTI

Vino şi ia în primire!

*

Freiburg, 22 august 1932

Cinstite Părinte,

Lasă-mă să-ţi vorbesc pe glasul familiei monografice în care-ţi eram dacă nu mă-nşel, pogorâtor de primă spiţă. Fiindcă datorită acestei rudenii, mai mult decât „oficiale", vestea despre interesul pe care-l porţi traducerii noastre m-a bucurat nespus şi am putut scoate din ea, la nevoie, un deosebit sprijin moral.

Ţineam să-ţi împărtăşesc mai pe larg temeiurile care ne-au împins la o astfel de treabă, înfăţişându-ţi-o în cadrele unui plan mai general de lucru, ca unuia căruia cele ale filosofiei româneşti (sic) îţi stau la inimă.

Importanţa traducerilor pentru învăţământul şi limbajul nostru filosofic, ba chiar, în măsură cuvenită, şi pentru însămânţarea gândirii filosofice româneşti – nu-i nevoie să ţi-o dovedesc d-tale, care ai trecut prin Universitatea românească şi urmăreşti scrierile şi publicaţiile de specialitate; ci voi încerca-o pentru cetitorii noştri de filosofie, în cuvântul de lămurire al traducătorilor, din fruntea volumului care, sper, va apare în răstimpul unui an. E destul să-ţi spun că actuala stare de lucruri m-a îndemnat să aleg traducerile ca o cale mai rodnică decât orice studiu „despre", de a veni în sprijinul aşa-numitei „filosofii româneşti". O tălmăcire (nu simplă transpunere) în grai românesc (nu în limbajul obişnuit al filosofiei de salon), adnotată cu redarea atentă în limba originală (sic) a noţiunilor fundamentale, însoţită de o tablă alfabetică de materii, nu numai [pentru] că, pentru un învăţăcel, poate înlocui textul original, dar îi dă prilejul să frământe mai uşor & mai cu folos în acelaşi timp, pentru mintea lui încă necoaptă, problemele şi ideile marilor gânditori pe care-i citeşte. E o însuşire a materialului de gândire, pe care nu i-o poate mijloci traducerea franceză.

Iar pe lângă folosul imediat didactic al pregătirii temeinice prin contactul direct cu opera, traducerile *cu adevărat* româneşti sunt un minunat prilej – e drept: nu singurul şi poate nu cel mai de seamă şi cel hotărâtor –, dar un minunat prilej – pentru fixarea sistemului nostru de termeni filosofici, pentru stabilirea unei terminologii generale statornice. În această direcţie, aş îndrăzni să spun că totul rămâne de făcut. Posibilităţile limbii noastre, pe latura filosofică, zac încă, necunoscute, în graiul poporului, în limba vechilor texte originale sau traduceri din greceşte: laice sau, mai cu seamă, religioase: *Biblia,* cărţile de ritual, *Mărturisirea ortodoxă* (din ruseşte sau greceşte?) etc., etc. Pentru uzul meu propriu, cel puţin deocamdată, am început alcătuirea pe îndelete a unui vocabular al termenilor noştri

filosofici întâlniți în aceste texte; pe care, din nefericire, nu le am la îndemână, decât într-o neînsemnată măsură (de altfel, nici ocupația mea de căpetenie nu-mi îngăduie să-i răpesc prea mult timp).

Traducerile le-am început, cum știi, cu *K[ritik der] p[raktischen] V[ernunft]* a lui Kant, în prețioasa tovărășie a prietenului Raoul Vișan; sper să scoatem un lucru bun. El mi-a scris că ai cetit și d-ta o parte din traducere, firește, încă în forma ei rudimentară. Ți-am rămâne mult îndatorați dacă ai avea vremea și bunătatea să ne împărtășești impresiile și observațiile pe care ți le-a prilejuit lectura ei. Unde și cum vom tipări-o, încă nu știu nimic. Va fi, în orice caz, tipografic, o lucrare grea, întrucât va cuprinde relativ mult aparat critic (în legătură cu traducerea, nu cu interpretările textului, nici vorbă).

Tiparul Torouțiu sau Cultura Națională ar fi printre primele de preferat. Voi ruga însă pe Raoul Vișan să se intereseze, măcar așa în general, de lucrurile astea înainte de a se întoarce la Berlin. Dacă și în privința acesta îți este cu putință să ne dai o mână de ajutor, apoi aș rămâne prea plăcut îndatorat bunului meu părinte monografic. Cât privește viitoarea traducere – e bine să-și facă omul de mai-nainte socotelile, chit că le-o schimba mai pe urmă – mă gândesc la *Meditationes de prima philosophia* ale lui Descartes, pe care să le public în text paralel: latin–român.

Fiindcă-ți pomenii mai sus de îndeletnicirea mea de căpetenie pe-aici, iată și despre dânsa niște voroave, câteva. Întrucât gândul meu ultim țintește la o temeinică stăpânire a scolasticii și patristicii bizantine, zăbovesc întru început la antichitatea greacă, pe care trebuie s-o cunosc iarăși de la rădăcini. Multă muncă mi-a luat și încă mai cere limba greacă însăși, despre a cărei neapărată trebuință în studiul filosofiei rareori vine vorba prin sălile noastre de cursuri și seminarii, necum să fi învățat-o în liceu. Ei trebuie să-i adaug ceva elemente de slavă bisericească și paleoslavă, în măsura în care nevoia de a mânui fără șovăire limba românească îmi va cere-o.

Având atâta de lucru, lipsa de timp nu-mi dă răgaz să mai scriu câte ceva și să mă întorc în țară, pentru monografia căreia îi voi rămâne totuși credincios. Ba, aș putea spune și mai precis, numai ei îi voi rămâne credincios. Pentru anul ce vine, voi îndrăzni să cer din nou prelungire de bursă. Cam astea sunt, pe scurt, voroavele.

Acum, rămân

Al dumitale

Cu iubire și devotament,

AMZĂR[1]

*

DOMNULUI MIRCEA VULCĂNESCU
PRIN BUNĂTATEA LUI RAOUL VIȘAN
ÎN MÂNĂ

Freiburg, 8 n[oiembrie] 1932

Scumpe nenea Mircea,

Situația neclară în care mă găsesc mă silește să alerg la sprijinul d-tale. Pretenul căruia îi încredințasem chestiunea bursei se mulțumește, mai acum câteva

[1] Dumitru Cristian Amzăr.

săptămâni, să-mi comunice, aproape telegrafic, că nu se mai acordă nici o bursă. Prin lege votată. Încolo, nimic. Cum pe de altă parte, Vişan îmi scria fel şi chipuri de trăsnăi trandafirii, că bursa e „ca şi în buzunar", că başca d-asta, pe urma traducerii s-ar mai putea să obţinem vreun ajutor etc. În toate astea te punea şi pe d-ta, ca activând pentru înfăptuirea lor. Ba, în urmă de tot mi-a scris să-ţi trimit o procură pentru găsirea editorului şi o delegaţie (pentru Golopenţia) pentru încasarea paralelor. Tot aşa: scurt şi cu aerul că totul e de la sine înţeles!...

Din care toate aceste „amestecături" – cum ar zice Neculce –, eu nu ştiu ce să aleg: mai pot rămâne aici – cum aş ţine de neapărată trebuinţă, sau va trebui să pornesc spre casă. Asupra cărui lucru nu are de hotărât decât faptul dacă mai obţin au ba vreun ajutor, cu care, măcar târâş-grăpiş, să-mi pot duce zilele pe-aici. Cum stau acum, e cum e mai rău: cursurile au început, taxele trebuie plătite, gazda de asemenea, banii mi s-au isprăvit, şi dacă nu ştiu precis că pot conta pe un ajutor, sunt silit să plec acasă, neputând s-o duc multă vreme cu datoriile.

Aici aş îndrăzni să te rog pe d-ta să te interesezi cum stau lucrurile şi ce nădejde pot avea. Fiindcă aş vrea să ştiu la un fel. Ministerul de Finanţe, căruia i-am înaintat la vreme cererea de prelungire, nu m-a anunţat măcar că cererea mea nu mai poate fi luată în cercetare, cum găsesc că ar fi trebuit să facă, dacă era vorba de o hotărâre categorică în acest sens. De acelaşi lucru m-am plâns mai deunăzi ministrului. Ar fi tare amabil din partea d-tale, dacă aş putea vorbi şi cu magistrul Nae, în această privinţă. Şi, ca încheiere, ţi-aş [fi] foarte recunoscător dacă, pe deasupra, ai avea bunătatea să-mi comunici şi mie cum stau lucrurile.

Despre traducere, mi-a scris Vişan că ar fi văzut-o şi ministrul. Ţin să adaug că redactarea definitivă se găseşte încă în lucru şi va fi dată gata de tipar, de către mine. Când, în actualele împrejurări, n-aş putea spune. Dacă rămân aici, vom avea de (?) în privinţa editurii, tehnicii editoriale, paginaţiei, note etc., lucruri care trebuie ţinute în seamă la găsirea tipografiei, resp[ectiv a] editorului. Dacă însă va trebui să mă întorc în ţară, atunci se schimbă socoteala. Întâi, va apare, probabil, mai repede decât în primul caz.

Încolo, deocamdată continuu lucrul ca până acum, concentrat îndeosebi asupra antichităţii: presocraticii şi Platon, ceva filologie clasică, plus Kant şi Nietzsche (asupra căruia ascult un curs şi poate un seminar). De lucru e mult şi nu uşor, mai ales din pricina greceştii, cu care mă lupt încă din greu, acum, după ce am scăpat de nemţească.

De monografie şi lucrările ei n-am mai auzit nimic-nimic. Bunii mei amici nu găsesc de cuviinţă să-mi scrie, cu toată insistenţa mea. Printre picături, eu continuu să mă gândesc la problemele şi posibilităţile ei, ajungând uneori la rezultate nu fără oarecare valoare!

Cu mulţumiri şi deplină îndatorire rămân al d-tale devotat,

AMZĂR[2]

[2] Dumitru Cristian Amzăr.

*

GRUPAREA UNIVERSITARĂ ROMÂNĂ
pentru
SOCIETATEA NAȚIUNILOR

București, 20 noimebrie 1926

Dragă Vulcănescule,

Era de datoria mea să te încunoștințez mai devreme de sarcina pe care, în numele Grupării românești, m-am crezut îndreptățit să ți-o dau în spinare. După cum ți-au spus și prietenii, d-nii Stahl și Costin, mi-am îngăduit să te propun la Congresul de anul acesta al F.U.I. pentru comitetul executiv și, după oarecare stăruințe, am izbutit să câștigăm pentru modesta noastră grupare locul de al doilea Secretar general al Federației.

Nu știu dacă ai avut răgaz să treci pe la secretariatul F.U.I. până acum. În orice caz însă, apelez la bunăvoința și bunele tale sentimente spre a ne ajuta, acordând puțin timp și Federației și ținând vie atenția celor de acolo, Zimmern, Institutul de Cooperație Intelectuală, Secretariatul F. U. I., asupra preocupărilor noastre serioase și idealiste pentru scopurile ce urmăresc aceste organizații internaționale.

În același timp, am plăcerea să te anunț că vine să te ajute în această direcție un distins element al Facultății noastre, I. Nicolau, căruia îi vei da tot sprijinul și îndrumarea necesară, spre a izbuti să alcătuiți o secție a grupării noastre la Paris.

Nu neglija, ori de câte ori ai ocazia, de câștigă pentru Gruparea noastră cât mai mult, deoarece noi ne-am organizat serios și avem elemente ce pot face față tuturor împrejurărilor. Acum ne străduim să organizăm, pentru 15 ianuar cel mai târziu, o conferință a Grupărilor din Sud-Estul Europei, spre a forma o federație regională. Te vom ține la curent cu tot ce încercăm să facem în acest sens. La rândul tău, nu pregeta a ne comunica tot ce crezi că ne poate interesa.

Transmite, te rog, doamnei respectuoasele mele salutări, iar ție îți urez succes și pe cât de curând la revedere.

Gh. VLĂDESCU-RĂCOASA
Str. Gen. Angelescu 102

*

Drăgă Vulcănescule,

Aștept cu nerăbdare recenziile promise. N-ai idee ce serviciu faci cauzei sociologice dacă le dai mai degrabă.

La revedere,

RĂCOASA[3]

[3] Gh. Vlădescu-Răcoasa.

*

Berlin, 15 iunie 1932

Iubite domnule Vulcănescu,

Vă mărturisesc că mă simt foarte stânjenit acum, când am reuşit, în fine, să am răgazul necesar pentru a vă da un semn de viaţă. Aş fi trebuit să o fac de mult. Scuze nu-mi găsesc. Numai motivul îl ştiu. Valul acesta de noutate, de necunoscut, care te năpădeşte când pleci pentru prima dată din casă. Poate că a fost cam lung timpul ce mi-a trebuit ca să mă regăsesc.

M-am aranjat relativ uşor la Facultatea de aici. Mi-am şi găsit profesorul lângă care să-mi lucrez teza, care va fi sau din domeniul regimului de drept al societăţilor pe acţiuni sau din domeniul dreptului bancar. Nu sunt încă bine decis, în ambele materii mai există pe aici multă controversă, care să-mprumute mai mult farmec lucrului, care aici se exercită asupra vieţii, prelucrează ceva viu. Cel puţin aşa mi-se pare mie. Profesorul meu e Martin Wolff, care se pare că e foarte cunoscut nu numai în Germania, dar şi în Italia şi mai ales în Franţa.

Un lucru mai puţin plăcut este faptul că mai toate cursurile de la drept sunt elementare, echivalente celor de la licenţă la noi – ca materie. Aşa că se lucrează în seminariile celor progresaţi şi în bibliotecă. Şi am timp să mă duc pe la cursurile de la filosofie şi economie politică, unde mi-a plăcut mai ales Sombart, care în semestrul acesta face sociologie. Am regăsit la el respectul faţă de realităţi al profesorului Nae Ionescu.

E regretabil numai că nu găsesc timpul necesar să pot continua revederea traducerii la care lucrez cu Amzăr. Mi se pare însă că voi reuşi s-o termin vara asta la Bucureşti.

Despre viaţa de aici, în general vorbind, n-aş şti ce să vă spun. Ceva ce m-a mirat peste măsură de mult e apatia germanului faţă de tot ce se cheamă politică. Hitlerismul, de pildă, văzut de aici, nu apare de fel ca o mare idee ce electrizează masele – cum şi-ar putea explica cineva altfel succesul lui? Poate e paradoxal, dar esenţa acestui curent, fără îndoială, cel ce a pătruns mai adânc în popor în timpul din urmă, mie mi se pare că e spiritul gregar al neamţului, care, întocmai ca şi caii sălbateci, trebuie să aibă un fruntaş, după care să alerge. Altfel, cu toată cultura lui, nu ştie ce să facă.

Nu ştiu dacă pot spera într-un răspuns, vă ştiu foarte ocupat. Dar cred că nu am nevoie să vă mai spun cât de mare mi-ar fi plăcerea dacă aţi găsi timp pentru câteva rânduri.

Deocamdată vă asigur că sunt al D-voastră devotat.

RAOUL VIŞAN
Berlin – Charlottenburg
Kaiserdamm 82

*

Scumpe domnule Vulcănescu,

Să-mi cer scuze, dintru început, pentru faptul că v-am lăsat atâta timp fără vreo veste din parte-mi! De vină este Universitatea de aici, unde până acum am avut de furcă cu formalitățile de înscriere.

În fine, le-am terminat şi am putut începe lucrul pentru teza mea, pe care sper că o voi putea prezenta până cel mai târziu în octombrie, anul viitor.

Acum, când vă scriu, îmi vine în minte discuția ce am avut-o despre soarta mişcării hitleriste. Şi revin asupra acestui lucru, pentru că ceea ce se întâmplă acum constituie chiar un paradox. Când s-a ştiut rezultatul alegerilor, toată lumea de aici, inclusiv hitleriştii, printre care am multe cunoştințe, zicea că s-a sfârşit cu Hitler. Şi, după abia două săptămâni, e un foarte serios candidat la postul de conducător al Germaniei. Şi aşa cum stă situația astăzi – e adevărat că se poate schimba, dar nu-i probabil – se pare că în curând va jura credință *Constituției* pe care, pe vremuri, a înjurat-o cât a putut. Mai există oare logică în politică? Sau poate mai bine: existat-a vreodată?

Vă alătur în prezenta scrisoare cele două procuri pe care mi le-ați cerut şi mă folosesc de acest prilej pentru a vă mulțumi încă o dată şi din tot sufletul pentru gentilețea pe care ne-o dovediți, lui Amzăr şi mie, în această chestie.

Nu ştiu, în treacăt fie zis, până unde a ajuns Amzăr cu ultima corectură; nu prea am veşti de la el, dar cred şi sper că până la Anul Nou va fi gata.

Aşa ocupat cum sunteți, nu ştiu dacă pot spera să-mi răspundeți. V-aş ruga însă ca, dacă într-adevăr la Ministerul Instrucțiunii ajungeți la un rezultat pozitiv, să o comunicați d-lui prof. Nae Ionescu, care o va comunica mai departe unchiului meu.

Vă rog să transmiteți doamnei respectuoasele mele sărutări de mâini.

Şi rămân al d-voastră,

Berlin – Grünewald
Cünostr. 60

RAOUL VIŞAN

*

ASOCIAȚIA STUDENȚILOR
ŞCOLII DE STATISTICĂ
Bucureşti
B-dul Elisabeta 72
No. 2

Bucureşti, 18 aprilie 1932

Stimate Domnule Profesor,

Avem onoarea a vă aduce la cunoştință că în ziua de 10 aprilie a. c. a luat ființă Asociația Studenților Şcoalei de Statistică din Bucureşti, asociație cu caracter ştiințifico-cultural.

Ca un omagiu muncii şi sufletului ce l-ați pus [atât] la înființarea şcoalei, cât şi la propăşirea ei, adunarea generală v-a proclamat membru de onoare.

Primiți, vă rugăm, Domnule Profesor, asigurarea celei mai distinse considerațiuni ce vă păstrăm.

Preşedinte,
Secretar General,
Dr. C. BRĂTESCU MIHAI C. MAXIM

*

(fără dată)

Mircea dragă,

Te rog ceva care poate ți-e displăcut şi poate (oroare) cu neputință.

Plec la Târgu-Jiu. Dar n-am decât banii de dus. Totuşi, trebuie să plec. Nu pot aştepta câteva zile să-mi iau acontul din leafă cerut.

Fă tu ce-ai face şi-mi fă rost de 2000 sau 3000 lei, de la Facultate ori din altă parte şi trimite-i telegrafic pe adresa următoare: „D-l Gr. Bălănescu – Tg. Jiu, pentru D-l Stahl".

Îți rămân recunoscător şi în tine mi-e toată nădejdea (şi speranța). Nu mă lăsa pribeag pe drumuri şi muritor de foame.

Al tău *per tujur,*

RICU STAHL[4]

*

SEMINARUL DE SOCIOLOGIE,
ETICĂ ŞI POLITICĂ
Director: Prof. D. Gusti

Mirciule,

Nu numai că astăzi s-a făcut cererea de transcriere, dar am avut şi neplăcerea de a mă întâlni nas în nas cu ex D-na Vulcănescu şi avocatul său. Plăcut şi neplăcut. Mi-a părut bine şi mi-a venit a mă băga în pământ. Ca omul – de! – cu musca pe căciulă (chiar 2 muști).

Rămâne acum să lăsăm timp, două zile, Oficiului de Stare Civilă să opereze transcrierea în registru şi cerem o copie.

Avocatura mea s-a încheiat, deci, în mod onorabil.

Frăție,
27 martie 1930 RICU[5]

[4] Henri H. Stahl.
[5] Idem.

*

FUNDAȚIA CULTURALĂ REGALĂ
„PRINCIPELE CAROL"

București, 10 iunie 1936

Dragă Mircea,

Trebuie să trec pe la tine zilele astea. Şi mă întreb: vin cu nevasta ori ba ? Zic că da: să vin cu ea. Deci, aşteaptă-te la o vizită a mea, după un prealabil telefon.

Deocamdată îți recomand pe d-l Cotu Silviu din Şanț. Atât eu, cât şi d-l Profesor, te rugăm să-l asculți binevoitor şi să faci tot ce s-o putea face. Ne îndatorezi.

Deci, pe curând şi cu frățească dragoste,

RICU[6]

*

D-l. Mircea Vulcănescu

şi D-na Margueritte Vulcănescu,

Sunt cu insistență rugați a se prezenta azi-seară în vizită la Mircea Eliade.

Domnia-sa pleacă mâine în străinătăți şi vrea să vă vadă. Mă roagă să vă telefonez. Ca atare, mă execut.

Adaog că mi-ar face plăcere să vă văd. Veniți, deci, şi de dragul meu.

Deci, pe la 9 şi un sfert, în [str.] Palade, [numărul] nu ştiu cât.

HENRI H. STAHL şi
MARGARETA STAHL

*

(Carte poştală din 19 IV '931)
D-nei şi D-lui Mircea Vulcănescu
Str. Popa Soare 16 – Bucureşti

Fiindu-mi dor de domniile voastre, voi trece cam pe miercuri seara să văd ce mai e nou.

Cu cele mai bune urări,

STRE CU RICU[7]

*

(un bilet)

Mâine, mergi la [Tipografia] „Luceafărul" şi alegi 2 clişee (din program) pentru publicat în *Die Vertändigung*. Le laşi pentru D-ra Harden la Seminar, sau le aduci la 4, când ai Seminar.

RICU[8]

[6] Henri H. Stahl.
[7] Henri H. Stahl.
[8] Idem.

*

(traducere, din franceză un bilet)

Marguerite şi Mircea Vulcănescu,

Xenia mă roagă să vă rog să veniţi Duminică seara la ea.

Dacă nu mă înşel, e vorba să dansăm şi să bem în sănătatea doctoratului ei. Se vor face şi urări (fiecare în parte) pentru călătoria ei în America şi întoarcerea ei cu bine.

Cu totul al vostru,

RICU[9]

*

Dragă Mircea,

De câtăva vreme îmi bat capul cu o lucrare, fără ca să mă încumet însă de a-i da drumul dincolo de marginile unui simplu concept, înainte de a fi supus ideile mele cuiva spre critică.

Ce zici, ai avea de pierdut o seară cu cetirea a vreo sută de pagini bătute la maşină şi poate încă una cu discuţia?

Eu unul, pentru o mie şi una de motive, aş fi omul cel mai mulţumit dacă te-aş putea revedea, dacă aş putea sta cu tine două clipe de vorbă. Când, unde şi, mai înainte de toate, dacă lucrul este cu putinţă, toate acestea te-aş ruga să fii bun a le comunica lui Mitu verbal, Mitu urmând să mi le transmită mie.

Cu toată dragostea,

14 feb[ruarie] 1935 D.C. PREJBEANU

*

INSTITUTUL DE STATISTICĂ,
ACTUARIAT ŞI CALCUL

Bucureşti 5 noiembrie 1941

Domnule Coleg,

Am onoarea a vă face cunoscut că în urma propunerii Comitetului de conducere al Institutului de Statistică, Actuariat şi Calcul, sunteţi însărcinat a ţine cursul de Statistică Socială pe anul şcolar 1941/1942 la acest Institut.

DIRECTORUL INSTITUTULUI,
O. ONICESCU

D-sale Domnului Mircea Vulcănescu

Str. Popa Soare nr. 16

[9] Idem.

*

T-Severin, 30 mart[ie] 1934

Iubite Domnule Vulcănescu,

Recurg la amabilitatea d-tale, rugându-te să transmiți scrisoarea de față d-lui prof. Nae Ionescu. Chiar dacă i-aș fi cunoscut adresa, nu i-aș fi trimis-o direct, de teamă să nu i se piardă urma. Câțiva profesori care ne-am adăpat din credințele lui, unii chiar ne-am împărtășit zi de zi din întreaga lui făptură morală și intelectuală cât i-am fost discipoli ocazionali pe băncile Universității și mai târziu, am dus cu noi icoana inteligenței și sufletului său mare – ne-am bucurat când l-am văzut liber, fiindcă nu ne-am îndoit o clipă de el, și am găsit cu cale să-i transmitem de la suflet această bucurie a noastră, trimițându-i cele câteva rânduri. Și am vrut ca aceste rânduri să-i parvină. De aceea am recurs la d-ta.

Am cetit în „Convorbiri..." notele d-tale în legătură cu congresul nostru. Cu părere de rău însă, țin să te dezmint asupra interpretării „punctului meu de vedere". Suntem mai aproape decât crezi, în ce privește înțelesul filosofic și spiritual care trebuie să domine în licee în legătură cu filosofia. N-am nici în clin nici în mânecă cu pozitivismul, pe care nici nu-l pot înțelege. Am savurat însă înalta ținută a notelor d-tale, lucru care mi-a produs aceeași încântare pe care mi-au produs-o întotdeauna articolele și conferințele pe care ți le urmăresc.

Dacă nu aș fi prea exigent, tulburându-te de la treburi, te-aș ruga să-mi trimiți două rânduri din care să aflu că l-ai întâlnit la d-l Nae Ionescu și i-ai înmânat scrisoarea noastră.

Salutări afectuoase,

D. PAPADOPOL

(T.-Sev[erin] Matei Vasilescu, 29)

*

București, 1 aprilie 1934

Iubite Domnule Papadopol,

Voi transmite scrisoarea Dumitale lui Nae Ionescu, de cum îl văd.

De-mi va fi îngăduit, voi face în „Convorbiri..." și rectificarea asupra poziției Dumitale față de concepția învățământului filosofic.

Cu bucuria de-a reciti gândurile așternute de un vechi coleg de facultate pe care-l aflu în unitate de spirit cu noi,

rămân al Dumitale

MIRCEA VULCĂNESCU

*

/răspuns la biletul următor al lui M.V./

(pe plic:)
SEMINARUL DE SOCIOLOGIE
ETICĂ ŞI POLITICĂ
Director: Prof. D. Gusti

Domnului Mircea M. Vulcănescu
Asistent universitar
Loco

Stimate Domnule Vulcănescu,

Rândurile D-voastră – primite de mine adineauri – m-au durut foarte mult. Pentru că – judecându-mă nepărtinitor pe mine însumi –, eu nu mă văd vinovat de cele ce-mi spuneţi. Şi fiindcă asprele cuvinte pe care le aveţi faţă de mine vin de la D-voastră.

De felul meu, domnule asistent, eu nu sunt om pe care părerea oamenilor despre el îl poate mişca în vreun fel – lauda, ca şi ocara, mă lasă, în fond, rece. Oamenii a căror părere mă interesează sunt puţini. D-voastră sunteţi printre acei al căror cuvânt pe mine nu mă lasă rece. Poate, lucrurile astea n-au nici un fel de importanţă pentru D-voastră. Eu, totuşi, ţin să vi le spun.

În cursul anilor mei de şcoală şi de străduinţă pentru a răzbi în viaţă şi a ajunge ţeluri fixate ca rost al existenţei mele, n-am cunoscut decât puţini oameni şi dintre aceştia şi mai puţini care să-mi rămână legaţi de suflet. Cu D-voastră am lucrat la Universitate. Aţi fost, dintre dascălii mei, întâiul care a avut pentru munca şi priceperea mea un cuvânt şi un semn de dreaptă înţelegere – nu ştiu dacă vă mai amintiţi de asta –, în cursul celui de al doilea an de universitate al meu.

Mai apoi – când am avut prilejul să mă apropii de D-voastră –, am constatat cu bucurie că sunt între noi apropieri şi asupra problemelor de natură politică ce i se pun ţării româneşti acum.

Şi atunci când, după multe frământări şi învingând multe greutăţi – cu tovarăşul meu Horescu, ne-am gândit să scoatem iar „Dreapta", eu v-am rugat să scrieţi. Şi aşa am scos – cu D-voastră – 5 numere. La fiecare, în scris şi în convorbiri, eu vedeam că se-ncheagă între cei care eram la „Dreapta" o grupare legată prin gândirea aceloraşi lucrări, în acelaşi mod.

Acum, toată această lucrare de-abia începută pare că se rupe. Iar în ceea ce mă priveşte pe mine, mă văd în situaţia omului care a pricinuit dezbinarea asta. Şi mai ales omul care pricinuieşte dezbinarea în acest mod.

În toată această chestiune – desigur – eu am o vină. Dar ea nu este aceea de care mă învinuiţi D-voastră. Aici nu e vorba de nici o înşelare a ceea ce eu v-am spus şi nici de o încercare de a trece peste ceea ce voiaţi D-voastră. Tot ceea ce eu puteam să fac a fost să nu se publice articolul cel cu clişeu. Horescu însă a adus dimineaţa un articol al său. Aici eu nu puteam să fac nimic: întâi, fiindcă Horescu mi-e prieten – şi, ca atare, opunerea mea în chestia asta putea merge până la punctul unde problema se punea efectiv. În al doilea rând, fiindcă la gazeta asta rolul meu este cât al lui Horescu, dar nu mai mare. În afară de astea, nici un

moment eu nu am ştiut că D-voastră sunteţi împotriva oricărui articol de acest fel şi că publicarea lui v-ar supăra într-atâta. Deci, vina mea este că n-am putut să supăr un om care mi-e prieten de doisprezece ani.

Nu mă văd însă vinovat când D-ta zici: „Şi nu-mi place să joc pe mai multe tablouri".

Dacă am ceva cu ce cred că mă pot mândri, apoi asta – în tot ce am făcut – este că n-am fost niciodată nesincer şi nu m-am pretat nicicând la compromisuri. La 22 de ani, cu studii făcute, şi destul de bine făcute – şi cu înzestrări naturale cu nimic mai prejos de ale tovarăşilor mei de vârstă, eu mă găsesc azi materialiceşte în situaţia în care eram când am venit în Capitală: una din principalele pricini e faptul că nicicând n-am vrut „să joc pe mai multe tablouri". Şi atunci, e profund dureros pentru mine că un om în al cărui cuvânt eu am atâta încredere, ca D-voastră, să mă învinuiască de aşa ceva. Eu cred, D-le asistent, că vă înşelaţi.

Nu pot continua să vă mai scriu despre asta. Poate – odată – veţi vedea singur că n-aţi avut dreptate să-mi spuneţi asta. Eu doresc această îndreptare a părerii D-voastră despre mine.

Îngăduiţi-mi încă vreo câteva rânduri despre „Dreapta". Foaia asta mi-e dragă şi mie. Am jertfit pentru ea şi bani, şi odihnă, şi vreme, şi poate şi sănătate. Şi cred că ar fi păcat să moară. Fiindcă s-ar risipi, iar, un grup de oameni cu greu adunaţi şi fiindcă ar lipsi o foaie necesară vieţii noastre publice. De aceea, eu propun ceva: vinovatul supărării D-voastră sunt eu. D-voastră sunteţi necesar „Dreptei". Eu, mai puţin. Având în vedere biletul D-voastră, mie îmi pare că prezenţa mea acolo v-ar supăra acum. De aceea, eu sunt gata să nu mai scriu acolo. Dar rămâneţi D-voastră şi continuaţi cu „Dreapta".

Cu această rugăminte, care priveşte foaia în ale cărei pagini am stat alături, eu închei rândurile de faţă. Mai înainte însă încă o propunere: luaţi direcţia politică a „Dreptei", faceţi un comitet de direcţie din 3 sau 4 oameni şi duceţi-o mai departe. Într-o zi veţi constata că aţi făcut un lucru util vieţii noastre politice şi un lucru frumos: aţi scos la lumină un mănunchi de tineri care altfel poate n-ar fi scris niciodată şi – într-un moment când aveau nevoie de o îndrumare corectă, folositoare colectivităţii şi echilibrată în ordinea spirituală – le-aţi fost conducător.

Vă doreşte tot binele,

OCTAVIAN NEAMŢU

Buc[ureşti], la 26 I '933

P. S. Vroiam să vorbesc cu D-voastră. Dar pare că scrisul e mai bun. E ceea ce am înţeles din faptul că am primit biletul D-voastră.

*

Domnule Neamţu,

Sunt adânc afectat de faptul că, după ce mi-ai dat cuvântul că nu vei publica articolul despre care te-am rugat, ai găsit totuşi cu cale să laşi să apară un altul în acelaşi spirit.

Eu nu sunt un copil ca să mă las tras pe sfoară. Şi nu-mi place să joc pe mai multe tablouri. Ca atare, îți fac cunoscut că încetez colaborarea mea la „Dreapta".

Despărțindu-mă de un ziar ce mi-a fost drag şi de care legam nădejdi de mai mult bine, nu mă pot opri să nu-ți dau – ca mai bătrân – un sfat prietenesc.

Nimic nu e mai trist decât să faci rău, cu gândul de-a face bine! Lăsați, deci, pe viitor problemele de acest fel, în care – chiar dac-ați avea dreptate – nu puteți face decât mai mult rău, amestecându-Vă.

Cu toată părerea de rău,

MIRCEA VULCĂNESCU

Bucureşti, 26 ianuarie 1933

*

FUNDAȚIA CULTURALĂ REGALĂ
„PRINCIPELE CAROL"
Serviciul publicațiilor

Mult stimate Domnule Vulcănescu,

Articolul D-voastră n-a apărut în numărul 5 al revistei, deoarece l-am primit în după-amiaza zilei în care a apărut revista. A fost târziu, nu s-a mai putut culege. El este acum în lucru şi, dacă voiți, veți putea vedea corectura.

D-l Profesor vă roagă să scrieți şi recenzia broşurii lui Negrea. Vă rog să-mi comunicați când să trimit să vi-o ia. Revista apare la 20-21 iunie. Astfel, ar trebui să avem materialul adunat până la mijlocul săptămânii viitoare. Dacă mai aveți şi alt material, ar fi foarte bine, cu atât mai mult cu cât revista a avut, până acum, prea puține lucruri din „manifestările economice".

Al D-voastră,

OCTAVIAN NEAMȚU

*

MONSIEUR MIRCEA VULCANESCU
16, str.Popa-Soare
Bucarest (Roumanie)

Paris, 28 februarie 1939

Iubite Domnule Vulcănescu,

Îți mulțumesc cordial atât pentru scrisoare, cât şi pentru buna punere la cale a lucrurilor. Când am primit scrisoarea D-tale, eram de câteva zile în posesia unei telegrame semnată de D-l. Gusti, prin care mi se da completă satisfacție, dar mi se fixa şi un termen pentru remiterea manuscrisului: 1 martie. Am expediat de pe atunci, lui Bădăuță – adică în ziua de 16 februarie – cele două treimi din manuscris pe care le primisem din America. Iar acum cinci zile am fost în măsură să expediez (lui Bădăuță) restul, care a trebuit să sosească ieri la Bucureşti. Termenul de 1

martie este astfel respectat. Bădăuță nu mi-a confirmat primirea celui dintâi pachet. Poate îmi va răspunde zilele acestea.

Am recunoscut, în această fericită întâmplare, efectul cuvântului şi voinței D-tale; l-am recunoscut, în ciuda discreției D-tale, pe care te rog să crezi că ştiu s-o apreciez, deşi aş fi dorit-o mai puțin hermetică. Ca să-ți fiu pe plac, voi păstra pentru mulțumirile mele aceeaşi discreție, asigurându-te însă, fără afuziuni, că *je n'en pense pas moins.*

Lucru ciudat: în vremea în care au traversam tribulațiile pe care le ştii, traducătorul american îşi oferise traducerea la Oxford Press, care avea aerul să intereseze şi făgăduia să editeze cartea! Dacă D-l. Gusti va consimți, voi putea da astfel mai târziu o a doua ediție engleză, de data asta normală. Acest proiect rămâne deocamdată între noi.

Studiul D-tale despre D-l. Gusti m-a interesat puternic şi mi-a permis să întregesc imaginea pe care o aveam cu privire la sărbătorit. Mă voi servi de această publicație, într-o zi sau alta. Mulțumesc.

Toate veştile pe care mi le comunici mă interesează. Voi scrie lui Drouhet. Aflasem de – ca să zic aşa – promoția matrimonială a lui Condeescu.

După plecarea D-tale, m-am procopsit cu o gripă care a sporit vechea mea oboseală. Aspir la o lună de vacanță, pentru a-mi regăsi echilibrul.

Despre întoarcerea D-tale la Paris circulă zvonuri contradictorii: vine – nu vine. D-ra Alexandra, gripată şi dânsa, nu ştie nimic precis în această chestie. Eu doresc cu pasiune prezența D-tale la Paris, când am putea relua anumite dezbateri, prea imperfect susținute de oboseala mea într-o noapte primăvăratecă de februarie.

Voi revedea pe Noica şi Cioran. Sunt însă aşa de obsedat de salahoria mea de om cu fişe, încât mă simt cumplit de inferior mie însumi şi mă sălbătăcesc din cale-afară.

Iartă aceste rânduri dezlânate. Sărută, te rog, mâna D-nei Vulcănescu din partea mea, şi crede-mă al D-tale mulțumitor şi devotat prieten,

BAZIL MUNTEANU

*

DIRECȚIA RECENSĂMÂNTULUI GENERAL
AL POPULAȚIEI DIN 1930
CABINETUL SUBDIRECTORULUI

Scumpului Domn Vulcănescu

La el acasă
În mână

(În plic, pe un cartonaş, portretul lui T. Vianu – reprodus şi decupat dintr-un ziar – semnat de Ştefan Dumitrescu. Dedesubt, următoarele cuvinte:)

Scumpului meu prieten Mirciulică cu asigurarea că va putea conta pe mine totdeauna.

T. VIANU

6 Iunie '933

*

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE FILOSOFIE ȘI LITERE
SEMINARUL DE SOCIOLOGIE,
ETICĂ ȘI POLITICĂ
Director: Prof. D. Gusti

Iubite Domnule Vulcănescu,

Primind din partea Domnului Profesor D. Gusti însărcinarea de a ține examenul de etică și deoarece știu că lucrările de seminar sunt obligatorii, te rog să ai deosebita amabilitate de a-mi comunica o listă a studenților care au depus lucrări la seminarul d-tale, împreună cu aprecierile d-tale în ce privește aceste lucrări și, în genere, activitatea lor în seminar.

Deoarece primele examene au loc în ziua de 9 c., te rog mult să-mi comunici lista cerută înainte de această dată.

Cu multe mulțumiri și prietenești salutări,

T. VIANU

6 iunie 1933

*

25 iunie 1935

Sincere și vii manifestări de simpatie pentru ascensiunea D-tale directorială – regrete pentru deciziunea de a nu mai veni la Câmpulung, unde mai zilele trecute Viscol mi-a servit un neîntrecut boboc de gâscă în supă!

A. ROSETTI

*

FUNDAȚIA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ
„REGELE CAROL II"
Cabinetul Directorului

București, 18 decembrie 1936

Iubite Domnule Vulcănescu,

Mâine, sâmbătă, ne veți face marea plăcere de a lua masa la noi (dejunul).

Mă grăbesc să vă anunț că locuim în str. Dionisie, 56 (în fundul curții, o grădiniță, apoi la dreapta, ușa).

Ne reunim la 2 fără un sfert, cu speranța de a putea dejuna la 2!

Al D-tale cu deosebită afecțiune,

A. ROSETTI

*

Zăgujeni, 16 iulie 1944

Dragă Mircea,

Amicul nostru Fanik Ghika-Budeşti îmi scrie că starea tristă în care se găseşte Institutul Geologic de pe urma bombardamentului a găsit compătimire şi sprijin din partea Ministrului Subsecretar de Stat Mircea Vulcănescu, care a socotit indicat – pe aceste timpuri de criză cruntă – a pune la dispoziţie sumele necesare reparaţiilor urgente. Ca şi colegii mei din Institut, am fost mişcat de acest gest, deşi mă aşteptam la el, întrucât cunoşteam pe omul de cultură care dublează în orice împrejurare pe priceputul şi onestul administrator al banului public. Împreună cu ei, ţin să-ţi mulţumesc în modul cel mai călduros pentru ajutorul acordat instituţiei care adăposteşte de ani de zile efortul nostru ascuns şi dârz. Înregistrat cu migală în articole de specialitate, efortul acesta a dat până astăzi la iveală vreo douăzeci de volume compacte de „Anuare" şi tot atâtea de „Dări de seamă ale şedinţelor", care constituie cu mult cea mai importantă colecţie de lucrări asupra Geologiei României. Ar fi fost păcat ca firul acestei munci continue, de bună calitate, la care unii din noi depunem mult suflet şi sârguinţă, să fie întrerupt. Mi-a făcut nespus de bine că un vechi prieten al meu a ştiut să uşureze reluarea acestei activităţi şi vreau să afle că îi sunt adânc recunoscător.

Personal, am fost deosebit de atins de bombardament, deoarece camera mea de lucru a fost lovită în plin şi complet distrusă. Din fericire, manuscrisele, colecţiile şi aparatele de laborator fuseseră evacuate din vreme.

În altă ordine de idei, ţin să felicit grupul de filosofi care se ocupă cu publicarea cursurilor lui Nae Ionescu, că au întreprins o operă atât de utilă marelui public. Citesc în momentul de faţă *Logica* lui şi sunt antrenat ca de un roman poliţist. Anumite şovăieli şi reticenţe ale gândirii sunt exprimate cu o sinceritate de tot dragul. În mijlocul asaltului ştirilor catastrofice şi a perspectivelor cumplite de afară, această ***Logică*** a lui Nae, vie şi impertinentă, are un efect tonic şi răcoritor. Aştept cu mare interes urmarea prelegerilor lui, pe care vă urez să ajungeţi a le publica în întregime.

Aş vrea, de asemenea, să citesc *Lecţiile de logică* ale lui Rădulescu-Motru, care, socotind după o recenzie, are un punct de vedere mai puţin personal.

Eu mă pregătesc, împreună cu soţia, să pornim foarte curând în lucrări la Săvârşin, unde – cu o nouă metodă al cărei aparataj, achiziţionat de ACEX, ne-a sosit de curând din Suedia – vom face cercetări asupra zăcămintelor de pirit şi molibden din masivul granitic de acolo.

Am aflat, tot de la Ghika–Budeşti că rezişti admirabil pe poziţiile bucureştene şi te felicit că poţi suporta fără şovăire marea tensiune a lucrului cerebral în acelaşi timp cu ameninţările din afară. Este un regim căruia numai personalităţi de o anumită clasă îi pot face faţă în mod mulţumitor; mi se confirmă astfel ceea ce de multă vreme gândeam despre tine.

Primeşte, te rog, o caldă îmbrăţişare de la mine şi prezintă, din partea mea şi a soţiei mele, omagiile noastre doamnei Vulcănescu şi multă dragoste fetiţelor.

SABBA[10]

[10] Sabba Ştefănescu

*

20 ianuarie [1946]
Butoiești [Mehedinți]

Iubite domnule Vulcănescu,

Biletul dumitale cu felicitări de anul nou, primit ieri aici la moșie, îmi dă prilej, ca deodată cu mulțumirile mele călduroase și cu urările de sănătate să te întreb cu ce te mai ocupi în vremurile acestea tulburi? Poate că poșta va fi de azi înainte în măsură să-mi aducă rândurile d-tale înainte de trei luni, când nădăjduiesc și eu să mă înapoiez. Până acum n-am primit scrisoare înainte de trei luni întârziere. După vizita lui Sir Harimann și Kerr la București, cred că deodată cu libertatea presei, cu libertatea cuvântului, cu libertatea de asociere și cu toate libertățile, vom avea și libertatea de a avea un serviciu poștal. Așa că te rog scrie-mi ce mai faceți d-ta și grupul prietenilor d-tale. D-ta ai mai publicat ceva? Aveți vreun proiect pentru viitor? Eu, cu toată slăbirea de vedere progresivă de care sufăr, mi-am mai notat câteva reflecții filosofice privitoare la problemele pe care le-am tratat odinioară. Dacă vor fi să apară vreodată, vor apare sub titlul de *Revizuiri și adăogiri.* Dimpreună cu aceste reflecții mi-am notat și câteva observații asupra psihologiei popoarelor și bineînțeles și asupra ideologiilor lor politice. Dacă peste cei 78 ani, pe care-i împlinesc în curând, Dumnezeu îmi va mai da încă zile – și voi mai găsi și un public care să citească proza mea –, le voi publica: dacă nu, le voi încredința Academiei, pentru a fi cercetate peste 50 ani, de către vreun istoric oarecare, care va avea curiozitatea să știe ce a simțit un cărturar român, căruia i-a fost dat să asiste la agonia propriului său ideal de cultură națională. Când atâți dintre colegii mei de Universitate și de Academie își consacră timpul lor construind neamului românesc un nou edificiu cultural, de ce nu mi-aș consacra și eu timpul rememorând proiectul rămas nerealizat în întregime, al vechiului edificiu cultural? Căci, de, cine știe? Poate că nici edificiul pe care-l construiesc ei astăzi nu va fi în întregime realizat... Și atunci, nu prinde bine când găsești prin cartoanele unei arhive câte un proiect vechi? Neamul Românesc trăiește în case zidite după modele de tot felul – orașele lui au străzi în care se oglindesc variatele civilizații *ex toto orbi terrarum;* de ce i-am pretinde un edificiu al culturii construit pe linia unui plan unitar? Variația delectează ochii copiilor.

Respectuoase omagii doamnei Vulcănescu, despre care aș dori, de asemenea, noutăți, iar d-tale o prietenească strângere de mână.

Devotat,

C. RĂDULESCU-MOTRU

*

ROMÂNIA
MINISTERUL PROPAGANDEI NAȚIONALE
CABINETUL MINISTRULUI
24 353

18 ianuarie 1943

Stimate Domnule Vulcănescu,

Am primit cu o deosebită bucurie volumul de Filosofie în care ai avut frumosul gând să publici prima traducere în românește a operei lui Dante, *De Monarchia*. Este o străduință care cinstește cultura noastră și pentru care te felicit, cu atât mai mult cu cât îi cunosc valoarea, excepțională; mă bucur că a avut parte și de o prezentare atât de îngrijită.

La rândul nostru, ne vom ocupa să subliniem importanța acestei opere și să înlesnim cunoașterea ei în sânul intelectualității românești.

Te rog să primești, Stimate Domnule Vulcănescu, asigurarea alesei mele considerațiuni.

Al d-tale, cu prietenie,

MINISTRU SUBSECRETAR DE STAT,

ALEXANDRU MARCU

Domniei-sale
Domnului Ministru Mircea Vulcănescu
Subsecretar de Stat
Strada Popa Soare 16
București

*

1 martie 1943

OFICIUL DE STUDII LEGISLATIVE
D-SALE DOMNULUI MINISTRU MIRCEA VULCĂNESCU
LOCO

Stimate Domnule Vulcănescu,

Adunarea Generală a Oficiului de Studii Legislative, luând cunoștință de sumele ce ați binevoit a acorda instituției noastre din partea Ministerului de Finanțe, vă exprimă prin noi viile sale mulțumiri.

Președinte,
E. SLATINA

Secretar General,
N. RUSU-ARDELEANU

*

19 oct[ombrie] 1945

U. G. I. R.

Domnului Mircea Vulcănescu

Str. Popa Soare 16

Vă aducem la cunoştinţă că am luat act cu satisfacţie de faptul că aţi primit să redactaţi capitolul *Balanţa comercială şi balanţa financiară* din volumul ce va apare sub auspiciile U. G. I. R. cu titlul *Economia Industrială Românească – constatări şi consideraţii critice.*

Cu acest prilej, vă amintim că termenul până la care vă rugăm să ne remiteţi manuscrisul este de 15 noiembrie a. c.

Pentru orice lămuriri suplimentare, vă rugăm a vă adresa la U. G. I. R., Serviciul de Studii, d-lui C. Enescu.

Primiţi, vă rugăm, asigurarea consideraţiei noastre.

Director General,
AL. GRIGORIU

Secretar General,
[Indescifrabil]

*

INSTITUTUL ECONOMIC ROMÂNESC

Bucureşti, 19 iulie 1945

Stimate Domn,

Avem deosebita plăcere a vă aduce la cunoştinţă că Adunarea Generală a Institutului Economic Românesc, în şedinţa de la 12 iulie 1945, V-a ales membru în consiliul de administraţie al Institutului.

Prezentându-Vă felicitările noastre, suntem încredinţaţi că ne veţi acorda colaborarea D-voastră pentru cercetarea şi dezbaterea grelelor probleme economice şi financiare ce se pun în împrejurările actuale.

Competenţa şi patriotismul D-voastră sunt, pentru Institutul Economic Românesc, chezăşia că soluţiunile la care va ajunge cu sprijinul D-voastră vor fi acelea de care ţara are nevoie pentru propăşirea ei viitoare.

Primiţi, stimate Domn, asigurarea deosebitei stime ce Vă păstrăm.

Preşedinte,

C. STOICESCU

Director,
[Indescifrabil]

D-lui Mircea Vulcănescu
Str. Popa Soare 16
Loco

*

MINISTRUL FINANȚELOR
DIRECȚIA VĂMILOR

Domnule Director,

Am terminat acum de redactat condițiile de ordin vamal privind transportul mărfurilor cehoslovace. Mâine sau poimâine sper să le discut și să termin acest capitol.

Am primit, azi-dimineață, vizita mult prea lungă a unui reprezentant al Institutului de Raport cehoslovac, care mi-a vorbit despre o sumă de probleme interesante și irealizabile. Mâine dimineață, între orele 9-10, voi fi primit de Directorul Vămilor, cu care urmează să discut chestiunea schimbului de funcționari propusă la conferința Micii Înțelegeri și să iau informațiuni asupra modului cum se face asigurarea mărfurilor în Cehoslovacia. Dacă nu intervine vreo surpriză, este tot ce am de făcut.

Îmi este cu totul imposibil să nu întrebuințez stilul și semnele din referate, care au fost în ultimul timp singura mea gimnastică intelectuală. Totuși, vă mărturisesc că mă gândesc, nu fără oarecare plăcere, la perioada de febră din ultimele luni.

Am vizitat Praga cu tramvaiul. Sunt în totul 19 linii, din care am întrebuințat până acum, de la un cap la altul, numai 13. Sper că în zilele ce vin îmi voi face datoria în întregime. Nu am găsit un ghid al orașului, așa că mă uit la case, la biserici, la monumente, cu grația, puțin naivă, a unui bou. Când nu știu nimic, împrumut edificiului un rost sau o legendă, așa cum îmi place mie.

Seara mă duc la cinema sau stau la cafenea, împreună cu D-l Gheorghiu, reprezentantul C. F. R. Mi-a arătat el o cafenea unde cântă muzica. Repertoriul este compus din *1054* bucăți, trecute într-un catalog asemănător unei vaste liste de mâncare. Fiecare bucată are numărul ei, ca și articolele din tariful vamal. Orice bucată ce se cântă este afișată după numărul ei de ordine. Ca joc, este interesantă asimilarea. De pildă, uvertura de la *Lucia* ... de Donizetti corespunde regimului vegetal, iar valsurile de Strauss sunt în regiunea produselor petrolifere.

Conversația noastră (cu d-l Gheorghiu) mi-ar putea servi ca pildă de altitudine spirituală, însă aș fi ingrat dacă nu aș recunoaște că mă apucă un gen de melancolie, pe care nu am mai practicat-o din copilărie și care îmi place foarte mult. O fi de vină muzica? O fi de vină D-l Gheorghiu?

Am vorbit despre mine, de teamă că D-voastră faceți același lucru ca în momentul în care am plecat, adică vă ocupați de Dir[ecția] Vămilor.

De aici, de departe, văd mai bine că este interesantă munca D-voastră (și a mea), cu condiția să nu dureze prea mult.

Cred că Direcția Vămilor este mai puțin instructivă sub raportul ei tehnic, decât sub raportul de școală de viață. Toată abilitatea pe care trebuie să o desfășori pentru a te strecura printre oameni face mai mult decât întreaga știință vamală, adunată la un loc.

Şi totuşi, nu cred să fie ceva mai oribil decât această abdicare, această renunțare, chiar numai formală, la elementul acela de permanență, al fiecăruia dintre noi, care ne face să fim oameni. Spun toate acestea pentru că știu că şi D-l Director Vulcănescu a ştiut să zâmbească uneori, când de fapt simțea că adevărata atitudine era, poate, să plângă.

Am citit în ziare schimbarea regimului de devize. Accentul cald şi plin de solicitudine al ziarului „Curentul" mă face să mă întreb asupra eficacității ei. Nu iutați că în cazul când vreun oficiu de studii ia ființă, sau altceva de acelaşi gen, nu am nici o veleitate la moştenirea prezumptivă. Dacă e posibil, merg cu D-voastră.

E discontinuă scrisoarea mea şi poate lipsită de sens. Am stat şi eu să mă întreb dacă am voie, în sensul ierarhiei, de a scrie Directorului meu în acest fel. Şi am răspuns că, dat fiind că scrisoarea a ieşit aşa cum o vedeți, înseamnă că este aceea care trebuia scrisă.

Dacă la sfârşit veți simți trebuința acordării unei iertări, o cer.

Rămân al D-voastră,

EUG. BĂLAN

26 XI 1935

Grand Hotel Svonbec – Praha

Cred că plec din Praga sâmbătă seara.

B.

THOMAS MASARYK DESPRE MIRCEA VULCĂNESCU

Gânditorul şi omul politic Thomas Masaryk s-a bucurat de o atenţie specială din partea românilor, a presei şi a opiniei publice, a avut legături apropiate cu câteva personalităţi româneşti.

O dovadă a acestor raporturi o constituie şi scrisoarea pe care Masaryk i-a trimis-o lui Virgil Madgearu în 1933. Mircea Vulcănescu lucra pe atunci la Oficiul de studii al Ministerului de Finanţe.

Scrisoarea pe care o publicăm aici ne-a fost pusă la dispoziţie, în copie dactilografiată, de doamna Margareta Ioana Vulcănescu, soţia lui Mircea Vulcănescu, care, la rândul său, o primise în urmă cu câţiva ani, de la Ecaterina Madgearu, soţia cunoscutului economist român.

Prague, le 9 Avril 1933

Excellence et cher ami,

Mademoiselle Hélène Văcăresco vient de nous quitter pour rentrer à Paris. Son séjour à Prague fut pour nous, comme toujours une occasion de vif bonheur et d'enchantement spirituel.

M'ayant remis votre précieux message, je vous en remercie chaleureusement. Je vous prie en même temps, d'exprimer à Monsieur Mircea Vulcănescu, ma profonde gratitude pour m'avoir adressé et dédié son ample recueil d'aperçus au congrés de Brno, ainsi que son admirable rapport munis d'innombrables traits de génie, concernant la crise d'Occident et son onde de résonance dans les pays du centre, de l'Est et du Sud-Est de l'Europe.

J'ai déjà exprimé personnellement l'année dernière, à l'occasion du même congrès, mon opinion sur la valeur professionelle et la compétence de son jeune auteur, remarquable spécialiste, economiste et philosophe, ainsi que sur sa prodigieuse inteligence, l'une des plus vive et des mieux douée, surgie a notre epoque de ce coté de notre vieux monde, si riche déjà en valeurs et personnalités, en phenoménes et prodiges.

Je m'en remets à votre adresse pour que, tout en menageant son inconcevable modestie, vous lui temoignez de ma part, ma très grande satisfaction, d'avoir au conseil d'organisation de la prochaine Conference des pays de l'Est, ce Prince de l'Esprit, dont la clairvoyance, la subtilité, ainsi que la précision, ne sont égalées que par son grand coeur et son beau et noble caractère.

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 205–206, Bucureşti, 2004

Veuillez agréer mes sentiments les meilleurs, d'amitiéè et d'estime, ainsi que ma reconnaissance pour la collaboration que votre très cher pays offre par votre concours et celui de vos précieux collaborateurs, à notre cause commune.

Rendez, s'il vous plait, aussi tous mes hommages et bons souvenirs à votre chère famille.

THOMAS MASARYK
Praga, 9 aprilie 1933

*Excelență și dragă prietene**,

Domnișoara Elena Vulcănescu tocmai ne-a părăsit, pentru a reveni la Paris. Sejurul său la Praga a fost pentru noi, ca întotdeauna, o ocazie de mare fericire, de bucurie și de încântare spirituală.

Predându-mi prețiosul d-voastră mesaj, vă mulțumesc călduros pentru acesta. Vă rog în același timp să exprimați d-lui Mircea Vulcănescu profunda mea recunoștință pentru a-mi fi adresat și dedicat culegerea sa amplă de rezumate de la congresul de la Brno, ca și admirabilul său raport, întărit de nenumărate trăsături de geniu, privind criza din Occident și unda sa de rezonanță din centrul, estul și sud-estul Europei.

Mi-am exprimat deja, personal, anul trecut, cu ocazia aceluiași congres, opinia asupra valorii profesionale și a competenței tânărului său autor, remarcabil specialist, economist și filosof, ca și asupra prodigioasei sale inteligențe, una dintre cele mai vii și mai bine dotate, răsărită în epoca noastră din acest colț al vechii noastre lumi, atât de bogată deja în valori și personalități, în fenomene și miracole.

Revin asupra acestor lucrări adresându-mă d-voastră pentru ca, menajându-i extraordinara modestie, să-i mărturisiți din partea mea imensa satisfacție de a-l avea la Consiliul de organizare a viitoarei Conferințe a țărilor din Est pe acest Prinț al Spiritului, ale cărui clarviziune, subtilitate ca și precizie nu sunt egalate decât de marea sa inimă și de frumosul și nobilul său caracter.

Vă rog să primiți sentimentele mele cele mai bune de prietenie și de stimă, ca și recunoștința mea pentru colaborarea pe care scumpa d-voastră patrie o oferă, prin concursul d-voastră și al prețioșilor colaboratori, la cauza noastră comună.

Transmiteți, vă rog, de asemenea, toate omagiile și amintirile mele bune familiei d-voastră dragi.

THOMAS MASARYK

* Traducerea din franceză aparține Mădălinei Diaconu.

MAGISTRUL

NESTOR IGNAT

Pe vremuri (adică înainte de al doilea război mondial), pe când talentul expunerii orale, ca şi bogăţia şi originalitatea ideilor, jucau încă un foarte mare rol în lecţia universitară, mai cu seamă la disciplinele umaniste, profesorii preferau să lase mai în umbră tehnicile proprii de pregătire şi prezentare, chiar dacă altminteri făceau utile recomandări pedagogice. Un Nicolae Iorga sau un Nae Ionescu, atât de deosebiţi, aveau amândoi mari talente oratorice, farmec personal, improvizau sau se făceau, pe nesimţite, că sunt spontani. Alţii, eminenţi şi ei câteodată, cu oroare faţă de orice arbitrar, citeau, cu o dicţie mai bună sau mai rea, cursuri de timpuriu redactate şi corectate în liniştea cabinetelor.

Mircea Vulcănescu, care mi-a fost profesor de etică la Facultatea (pe atunci numită) de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, spre sfârşitul studenţiei mele la filosofie (1936-1940) – precizez că mă refer în special la această latură, importantă, dar mai puţin cunoscută şi recunoscută a activităţii sale multilaterale, singura cu care am avut şansa să mă întâlnesc – proceda la curs altfel, într-un mod neobişnuit. El nu numai că nu ascundea, ci chiar *etala* în faţa studenţilor instrumentul care-i permitea să-şi ţină lecţiile foarte docte, mai mult sau mai puţin liber.

Cu o structură atletică, masiv, cu o vizibilă tendinţă de îngrăşare încă de pe atunci, Vulcănescu intra la curs, undeva la un etaj mai înalt al vechii clădiri a Universităţii, încărcat cu nişte respectabile cutii de carton, de culoare verde mi se pare. Ce se afla în aceste cuprinzătoare recipiente? Întâmplător, cunoşteam mai de demult taina cutiilor. Într-un vechi îndreptar universitar, citisem un articol foarte interesant, însoţit de desene, în care Mircea Vulcănescu făcea „teoria" şi îndruma practica „fişelor": de câte feluri pot să fie, cum se redactează şi se lucrează cu ele, cum se conservă etc.

Nu era vorba de o metodă de lucru cu totul originală, dar erau şi contribuţii bazate pe experienţa autorului.

Partea frumoasă, Spectacolul, ca să spun aşa, fiindcă era într-adevăr un spectacol academic de înaltă calitate, se petrecea la curs, o dată cu deschiderea uneia din cutii şi etalarea fişelor pe catedră, ceea ce însemna totodată începutul

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 207–209, Bucureşti, 2004

lecției, care se desfășura cu o desăvârșită cursivitate până la capăt. Rolul fișelor, aranjate în cutii pe compartimente, nu era acela al însemnărilor mnemotehnice pe fițuici. Tot așa cum nu erau nici simple note de lectură întâmplătoare ci, cum aflasem și din îndrumător, reflectau de fapt gândirea creatorului ei, orientarea, asociațiile cu alte lecturi, erau, adică, o oglindă a sistematizării, un rezultat al aprofundării care domneau în spiritul lui Vulcănescu. Aceasta îi permitea să facă nedeterminat de multe aranjamente, să controleze ceea ce ne spunea, alcătuind astfel substanța unui curs sau altul.

În glumă, se zice că profesorul face ... „pasiențe", care-i „ieșeau" de altfel întotdeauna. Și chiar părea să facă așa ceva când mânuia cu dezinvoltură fișele pe catedră, punându-le unele peste altele, mutându-le la loc în cutie, aranjându-le în alt fel.

Ce s-ar întâmpla, se glumea mai departe, dacă vorbitorul ar rămâne fără cutiile cu fișe? Nimic, evident, doar că ar fi trebuit să-și revadă unele lecturi, sau poate să-și scrie în prealabil lecția, ca alții, iar noi am fi pierdut „spectacolul" atât de captivant al elaborării magistrale a cursului, reală, nu simulată. Dar dacă le-ar fi împrumutat cuiva? Ar fi devenit și acesta la fel de savant? Greu de crezut! Fiindcă fișele, adevăratele fișe – pe lângă partea tehnică, din care, cum am spus, profesorul nu făcea un secret, dimpotrivă, aveau întotdeauna un caracter personal, erau rodul unor imense și ordonate lecturi, al unei gândiri organizate, al unei viziuni.

Și tot astfel, făcând cu succes „pasiențe", profesorul nostru, ajutat de fișele din cutii, aborda cu autoritate temele cele mai diverse. De la economia politică, în care era un specialist, desigur, dar tot atât de specializat era și în celelalte: sociologie, etică, istoria filosofiei, ontologie, teologie etc., încât părea, cum spuneau unii, că e un nou Pico della Mirándola, cel cu *„de omni re scibili"* (la care se adăugase, batjocoritor: *„et quibusdam allis"),* fără a bănui că rostesc, în mare măsură, purul adevăr, minus cuvintele răutăcioase adăugate la sfârșitul faimoasei zicale.

Desigur, tehnica fișelor la Mircea Vulcănescu nu era decât o expresie a temeiniciei, a seriozității efortului de a cuprinde orice problemă sub toate aspectele și de a descoperi configurații, tipuri, de a face clasificări. Gânditor original, chiar dacă nu a elaborat în filosofie un „sistem" (și e de crezut că nici nu a dorit), Vulcănescu era înzestrat în cel mai înalt grad cu ceea ce Heidegger numește undeva (într-un curs dedicat lui Schelling) *spirit sistematic.* De aceea, deși nu împărtășeam încă de atunci unele din opiniile și concepțiile sale, nu-l socoteam mai puțin un adevărat magistru de la care erau foarte multe de învățat. De altfel, chiar în colectivul catedrei de sociologie a profesorului Dimitrie Gusti, din care făcea parte și M. Vulcănescu, de la Traian Herseni – care prețuia mult ideile și contribuțiile lui Vulcănescu, „unul dintre cei mai înzestrați gânditori din generația noastră", regretând doar că a scris puțin, prins fiind de atâtea îndeletniciri, adăugăm noi (vezi: *Istoria filosofiei moderne,* 1941, volumul V, p. 580), până la H.H. Stahl sau Vlădescu-Răcoasa, nu exista, firește, în diverse privințe, unitate de vederi.

Rezultatele acestui mod de a gândi și a lucra se văd în toate operele lui Vulcănescu, atât de riguros construite, caracterizate prin tendința de a trata

exhaustiv problemele. Fie că era preocupat de modelul ontologic românesc (*Omul românesc, Existența concretă în metafizica românească, Dimensiunea românească a existenței* ş.a.), fie că se ocupa de gândirea filosofică medievală, pornind de la cele două „cununi danteşti" de teologi şi filosofi din *Divina Comedie,* cântul al X-lea, la p. 19 din „Izvoare de filosofie", 1942, publicație îngrijită de Vulcănescu împreună cu Const. Floru şi Const. Noica, fie că analiza spiritualitatea contemporană românească în „Criterion" (revistă de prestigiu intelectual, pe care o scotea alături de Mircea Eliade, C. Noica, Petru Comarnescu, dr. Ion I. Cantacuzino), fie că făcea marelui său profesor, Nae Ionescu, un portret documentat şi pătrunzător, fără a-l privi cu ochii mijiți, fără a-i exagera meritele sau defectele, lăsând semne de întrebare unde lipsea documentul, fie că-şi redacta apărarea politicii financiare pe care o dusese ca membru al guvernului în timpul războiului, Mircea Vulcănescu se dovedea un cap sistematic, ştiințific organizat, o minte ascuțită, cuprinzătoare, un cercetător onest şi neobosit. Victimă a întemnițării, sfârşitul lui tragic a îndoliat nu numai filosofia românească. Principala lecție pe care o dădea studenților săi, nouă tuturor, în filosofie ca şi în alte domenii, marele magistru care a fost Mircea Vulcănescu – într-o țară nu o dată bântuită de moda exhibițiilor – este munca temeinică, studiul neobosit, fără de care avânturile spiritului nu sunt posibile sau sunt pândite de soarta lui Icar.

ARHEOLOGIA UNUI POSIBIL „OM ROMÂNESC"

ION DUR

1. **Între accident şi esenţă.** Meditaţiile lui Mircea Vulcănescu asupra identităţii spaţiului românesc au avut, prin intuiţiile lor profunde, rolul unor călăuze cu adevărat deschizătoare de drumuri. Elaborările gânditorului român au constituit placenta din care s-au hrănit apoi multe dintre discursurile construite în marginile fiinţei şi care altfel ar fi fost cu neputinţă. Cu toate acestea, încercarea lui Vulcănescu a fost nu o dată ironizată şi ridiculizată, atitudine care s-ar putea să fie astăzi oarecum augmentată, deoarece actul percepţiei intelectuale pare tot mai mult bruiat, dacă nu în mare parte anesteziat, de imaginea unei „atmosfere" româneşti eminamente politice. Cioran, de exemplu, credea că discursul din *Dimensiunea românească a existenţei* este incomplet, nedesăvârşit, că i-ar lipsi „complementul negativ" prin care să fie conceptualizată şi prezenţa răului în existenţa românească („mă voi sforţa să întunec puţin icoana Mioriţei, să vorbesc şi de gălbeaza ei", îi mărturisea lui Vulcănescu într-o scrisoare[1] trimisă din Paris la 3 mai 1944); mai exact spus, incurabilul pesimist ar fi vrut şi o „analiză a adagiului fatal «n-a fost să fie»", în care părea să găsească „cheia tuturor neizbutirilor noastre şi forma în sine a oricărei ursite" (e aici o recunoaştere explicită a faptului că orice existenţă stă sub semnul precarităţii, al neîmplinirii, al nedesăvârşirii).

Dar cei mai iritaţi şi mai revoltaţi dintre exegeţii textelor metafizice ale lui Mircea Vulcănescu sunt, probabil, „esenţialiştii", predispuşi la respingerea unor ipoteze sau silogisme, prompţi în a sancţiona subtilităţile şi construcţiile în filigran ale gânditorului sau orgoliul cu care acesta şi-a revendicat, în raport cu unele idei, dreptul de „marcă înregistrată". Aceiaşi „esenţialişti" care l-ar sancţiona, cred, şi pe Mircea Eliade, cel care, cu gândul la o „solidarizare cu esenţele balcanice ale românismului", îi scria (la 21 aprilie 1936) lui N. Argintescu-Amza că crede „enorm într-o Românie în eternitate, care începe la Cucuteni şi se va stinge într-un Plato românesc"[2].

În primăvara lui 1937, Mircea Vulcănescu rostea o conferinţă la Fundaţia Universitară „C.N. Vasiliu-Bolnavu", un text elaborat în 1934 şi care purta titlul: *Omul românesc*[3]. Analizele fenomenologice de aici sunt de fapt nişte bruioane

[1] Emil Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1995, p. 325.
[2] Vezi: „Manuscriptum", nr. 3, 1982.
[3] Vezi: Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenţei*, ediţie îngrijită de Marin Diaconu, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1991, p. 15–36.

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 211–219, Bucureşti, 2004

concentrate, texte juxtapuse care au o evidentă încărcătură de sugestii, cu ipoteze care conţin *in nuce* fie acolada unor dezvoltări ulterioare, fie idei extrem de preţioase care, din păcate, au rămas doar în acea formă. Simţind ineditul şi dificultatea temei, dar voind să asigure gândurilor fecunditate maximă, Vulcănescu face – chiar dacă nu atât de riguros – distincţii absolut necesare demersului său, recunoaşte şi indică predecesorii într-o atare temă, intră cu ei într-un „dialog" calm, onest, dens.

Într-un context în care raţionamentele luau înfăţişarea unor sofisme construite în cheie biologică, mai mult: când argumentele şi raţiunea păleau în faţa politicianismului de factură machiavelică, Vulcănescu îşi păstrează luciditatea şi coerenţa gândirii. El îndepărtează orice urmă de imixtiune a ideologiei care-şi trăia în acel moment – suntem în intervalul 1934–1937 – visul ubicuităţii atotputernice, pune între paranteze conceptul de „rasă" prin conotaţia sa biologică şi vorbeşte de „român" ca făcând parte dintr-un „neam", cuvânt care îşi păstra noima nepătată de la cronicari şi de la Cantemir încoace. Opţiunea lui Vulcănescu nu este conjuncturală. Prin „neam" el înţelege „ceva mai adânc" decât rasa, şi anume: „o realitate care stă la încheietura metafizicii cu istoria, o unitate de soartă, de destin în timp" şi care poate fi recunoscută printr-o garnitură de temeiuri: „pământ, sânge, trecut, lege, limbă, datini, obicei, cuget, credinţă, virtute, muncă, aşezăminte, port, dureri, bucurii şi semne de trăire laolaltă, stăpâniri şi asupriri"[4].

Mircea Vulcănescu vorbeşte, aşadar, despre natura limitativ-dualã a neamului, un loc geometric în care se regăsesc sublimate (sub forma unei „unităţi de destin istoric") dimensiunile metafizică şi istorică ale unei comunităţi. Fără să semene cu o dogmă, neamul este o realitate vie, cu o evidentă pecete etică, o structură aflată permanent într-un proces de sincronizare (adică de „actualizare") cu determinaţiile ce vin dinspre fiecare generaţie şi fiecare om.

Să nu ignorăm însă fatalismul ce caracterizează un asemenea „construct" cum este neamul, o trăsătură care, o dată cu fenomenologia făcută mai târziu „existenţei româneşti", va lua „uneori" chipul unei „tragice fatalităţi". Numai aşa se poate accepta ipostaza unor neamuri care „şi-au trădat destinul", s-au abătut deci de la proiecţia dată de „chemarea", de „îndemnurile" predecesorilor (a căror creaţie poate suplini „carenţa" contemporanilor, însă „numai în oarecare limite")[5].

Dar, dacă e adevărat că există neamuri care nu evoluează în concordanţă cu destinul, atunci nimic nu ne împiedică să presupunem că o atare evoluţie stă sub „cifrul" unui apriorism. De altminteri, în demersul său situat între psihologia popoarelor şi mentalitate, acolo unde speră să descifreze modul în care s-a constituit mentalul românului şi ce determinaţii îl alcătuiesc, M. Vulcănescu încadrează cercetările anterioare efectuate de Dumitru Drăghicescu şi M. Ştefănescu în „apriorism imitativ" şi, respectiv, „apriorism decretativ", spre deosebire de discursul său, care ilustrează un „apriorism etnic"[6] şi care s-a spus că

[4] *Ibidem*, p. 15.
[5] *Ibidem*, p. 16.
[6] Cercetările la care se referă Vulcănescu nu pot fi altele decât: D. Drăghicescu, *Din psihologia poporului român*, 1907; M. Ştefănescu, *Filosofia românească*, 1922; Idem, *Filosofia creştină. Contribuţii la înţelegerea filosofiei*, 1943.

avea, în termenii lui Jung, o țintă asemănătoare celei blagiene: „nivelul etnic al inconștientului"[7].

Judecățile din *Omul românesc* sunt, în cea mai mare parte a lor, pregătitoare pentru fenomenologia pe care Vulcănescu o va „schița" în marginile existenței românești, aceasta din urmă devenind de fapt (epi)centrul reflecțiilor sale ontologice. El „scanează" însă de pe acum registre ale ființei și încearcă apoi să distileze rezultatele, până ce ajunge la aproximativa fizionomie a vreunui concept.

Metafizic vorbind, calea pe care o urmează „anticipatorul" (și nu doar „cercetătorul") Vulcănescu este cea aristotelică. Observația sociologică s-a metamorfozat, prin inducție incompletă, în seturi de determinații ale unui substrat (o ipostază a ființei), pentru ca într-o altă buclă a demersului să prindă încet-încet contur forma, prin care determinațiile vin să alcătuiască un anume concept în care irumpe esența.

Și totuși, deasupra demersului construit de Vulcănescu în *Omul românesc* plutesc nu doar posibilele rezerve ale „esențialiștilor", ci și ambiguitățile firești ale unei schițe ce se va înfășura cu timpul în pânza, nici ea lipsită de nedumeriri, a altor schițe[8]. Citind acest eseu, nu poți să nu te gândești la o polisemie productivă a esenței, către care judecățile lui Vulcănescu lasă, să spunem așa, ferestrele întredeschise. Nu putem ignora ipostaza esenței ca una care se opune „accidentului", după cum ne întrebăm dacă demersul vulcănescian nu este unul care procedează printr-o „purificare" a determinațiilor, printr-un proces de trecere de la pur la impur, întocmai cum vechii chimiști îndepărtau dintr-un amestec, prin distilare, tot ceea ce era element alogen, pentru a obține, la urmă, substanța pură, esența.

Dincolo de orice presupoziții, mai mult sau mai puțin îndreptățite, un lucru ni se pare aproape indubitabil: discursul construit de Mircea Vulcănescu este din categoria celor logic-conceptualiste, căci el este interesat de acea rețea de determinații care definesc și – prin aceasta – delimitează un concept. Sub raport metafizic, analizele din *Omul românesc* pot fi judecate într-un anumit sens în orizontul cognitiv a ceea ce Aristotel numea „entități formate contextualizat"[9], cele pentru care el stabilea că „fiecare individual care nu are o existență contextuală este unul și același lucru cu esența"[10]. Esența este identică, spune Stagiritul, cu individualul, dar nu întotdeauna, căci o proprietate – de pildă *albul* – poate avea o dublă semnificație: „se numește «alb» și insul căruia, în context, i se întâmplă să fie alb, dar și proprietatea contextuală"[11].

[7] *Dicționarul operelor filosofice românești,* București, Editura Humanitas, 1997, p. 41. Este vorba, desigur, de vectorii prin care *Omul românesc* se prelungește în *Dimensiunea românească a existenței.*

[8] Avem în vedere proiectul ce trece prin vămile numite: *Ispita dacică* (1941), *Existența concretă în metafizica românească* (1943–1944) și – cheia de boltă – *Dimensiunea românească a existenței* (1943).

[9] Vezi: Aristotel, *Metafizica,* VII, cap. 6, 1031a, București, Editura Humanitas, 2001, p. 234.

[10] *Ibidem,* 1031b, p. 235.

[11] *Ibidem.* De aici Aristotel deduce că „într-un sens, există identitate între esență și lucru, dar în alt sens, nu există. Într-adevăr, esența albului nu este totuna cu «omul» sau cu «omul alb», dar e totuna cu proprietatea respectivă".

Românul de care vorbeşte Vulcănescu este şi nu este o fiinţă contextuală: e format de/într-un context anume, dar pe autor îl interesează ceea ce este „etern" în această fiinţă, mai exact: românitatea. Tocmai de aceea „a fi român" este şi nu este acelaşi lucru cu „esenţa" românului. Se va spune că există astfel la Vulcănescu riscul acelui sofism, formulat cândva de acelaşi Aristotel, numit *fallacia accidentis,* în înţelesul modern al acestuia, şi anume: a considera caracterele accidentale ca pe nişte determinaţii esenţiale. Discursul lui Vulcănescu este unul speculativ şi implică o anumită doză de (inevitabilă) ambiguitate. Ieşirea dintr-un asemenea paradox – în măsura în care el ar fi invocat – seamănă cu soluţia dată de acelaşi gânditor grec: dacă e vorba de *individuale prime* – şi „românul" lui Vulcănescu pare să fie dintr-o atare categorie –, atunci „obiecţiile sofistice" sunt similare celor aduse în situaţia când se consideră că „Socrate" şi „esenţa lui Socrate" sunt unul şi acelaşi lucru[12]. „Românul" şi „esenţa românului" par să calchieze o aceeaşi relaţie.

2. Românul şi „ispitele". Enunţurile atât de dens formulate de Vulcănescu, şi care se succed uneori într-un mod insolit, se sprijină pe o greu de eludat armătură istorică. Românul de care vorbeşte este rezultatul unui proces istoric îndelungat, în a cărui matcă s-au topit împrejurări diverse dar definitorii, influenţe receptate şi acceptate în timp de români, „rămăşiţe" botezate de Vulcănescu ca fiind „ispite", „îndemnuri", „imbolduri". Dar influenţele acestea sunt, în parte, şi nişte confluenţe. Românul n-a venit la această întâlnire ca un contur gol, lipsit de orice trăsătură, el aduce cu sine tulpina, trunchiul, care va înstructura altoiul într-una din ramurile sale.

Nu putem eluda totodată faptul că Vulcănescu scria despre „omul românesc" într-o vreme când în Europa, mai exact: în Germania, se consumau entuziasmele de vârf ale mişcării rasiste, concentrată în cele din urmă în epidemicul fenomen al pangermanismului. Chiar dacă lucrurile sunt de-acum ştiute, nu e de prisos să amintim, între alte consecinţe ale stării de atunci, un aspect poate doar aparent inofensiv: la Universitatea din Leipzig funcţiona, în 1933, o catedră de „teoria raselor" care avea sarcina să fundamenteze teoretic doctrina superiorităţii rasei ariene în raport cu alte „rase şi naţiuni"[13].

Concepute ca „posibilităţi de a fi", atari „ispite" au început cu cea romană şi au continuat cu altele, nu mai puţin cunoscute: bizantină, slavă, franceză, germană, evreiască, ungaro-polonă, greco-bulgară, ţigănească, la care s-a mai adăugat un „rest": ispita orientală, occidentală, a Nordului şi a Sudului. Vulcănescu alcătuieşte, de fapt, o diagramă a elementelor dominant psihologice (sufleteşti) care se pot developa în urma contactului dintre elementul românesc şi ispitele alogene.

Între trăsăturile izvorâte din îndemnurile autohtone (aici Vulcănescu îl creditează pe Dan Botta[14]) se află: „scepticism, măsură, încăpăţânare, răbdare", iar

[12] Aristotel dezvoltă un discurs similar împotriva platonicienilor, atunci când vorbeşte despre ideea de Bine, invocând relaţia Formă/esenţă.

[13] Pentru o analiză detaliată a dezbaterilor din epocă pe această temă, vezi capitolul *Specificul naţional* din P.P. Negulescu, *Geneza formelor culturii,* 1934, p. 221–471, *passim.*

[14] Vulcănescu se referă, desigur, la eseurile din *Limite,* 1936. Dan Botta va mai publica, în 1941, *Charmion sau despre muzică,* text reeditat în vol. IV din *Scrieri,* 1968.

personalităţi reprezentative pentru acest filon al revoltei fondului nostru trac sunt Aron Pumnul, Pârvan, Nae Ionescu, Blaga (e citat textul acestuia *Revolta fondului nostru nelatin)* şi alţi autohtonişti.

De la romani ne-au „ispitit" elemente ca: „juridicitate, caracter, consecvenţă, iezuitism". Au rămas în timp cronicarii, unirea religioasă, pledoaria latiniştilor, dar şi semnele fizice ale unui loc ca Blajul, „cu nesfârşitul său şir de canonici", un spaţiu pe care, să ne-amintim, Eminescu l-a botezat „mica Romă".

Influenţele bizantine, descifrate dar şi ilustrate de un Iorga sau un Hasdeu, sunt resimţite în politică sau înseamnă înclinaţia spre „strălucire, fast, sforărie, jafuri, lărgime, toleranţă", iar printr-un releu ca revista „Viaţa Românească", dar şi prin spiritul lui C. Stere sau prin ceea ce a reprezentat poporanismul şi, parţial, sămănătorismul. Vulcănescu înşiră atitudinile dominant slave: „religiozitate, lăsare în voie, moliciune, exaltare, mlădiere, delicateţe" (este subliniată o trăsătură importantă: „sufletul slav" ispiteşte cu limite, şi anume, „nu dislocă eul"). Conjuncţia slavo-bizantină e condensată în existenţa ca atare a mănăstirilor.

Momentul 1848 – asupra căruia autorul va stărui puţin mai mult – a reprezentat, ca şi „ispita ovreiască", o „scoatere din sine" (prin imitaţie), o anume „dislocare", în vreme ce influenţa germană ar fi însemnat „reîntoarcere spre sine", „colocare" (marca unei atare „ispite": junimiştii, Eminescu, interesul pentru metafizică).

Ceea ce Vulcănescu numeşte ispită ungaro-polonă nu este altceva decât combinaţia dintre cea romană şi cea bizantină, aceasta din urmă cunoscând şi o ipostază nouă, cea „trivializată" – ispita balcanică (greco-bulgară). Ardealul, crede Vulcănescu, ar fi cunoscut „ispita polono-maghiară de trufie". Tot în zona ispitelor „mişcate" se situează şi cea ţigănească, a cărei amprentă prin „nerv, duioşie, reacţie zgomotoasă, farmec" iese la suprafaţă în expresia sintetică numită: „mahala".

Contemplaţia, neruşinarea, pasivitatea, echilibrul şi – din nou – scepticismul s-ar datora ispitei orientale, iar imboldul muntelui, al şesului şi al apei, al câmpului şi al Dunării ni le-ar fi inspirat Nordul şi Sudul. Tabelul mendeleevic al „ispitelor" se încheie cu o concluzie: „Români reprezentativi: sintetici"[15].

M. Vulcănescu nu explică în ce constă mai exact mecanismul acestor influenţe. Aflăm însă că ele nu acţionează într-o puritate desăvârşită, ci în combinaţii pe care le justifică o anume raţiune istorică. Bunăoară, în acelaşi text, *Omul românesc*[16], după enunţul concludent invocat mai sus, autorul parcă schiţează sinteza caracterologică a românului reprezentativ sau o variantă a acestuia: „Expunere (logică) franceză, metafizică germană, religiozitate slavă, artă ovreiască – ţigănească, politică bizantină, viaţă mondenă – balcanică". După care urmează tot o eboşă, în patru puncte, a trăsăturilor care par să ilustreze matriţa unui amalgam al „ispitelor": „*1.* Simţire slavo-ţigănească (adâncă, duioasă...); *2.* Cugetare traco-germană (greoi, substanţial); *3.* Expunere franco-iudaică (relaţional); *4.* Făptuire balcano-bizantină (individualism), dar cu criteriu roman (care se dă drept grijă de colectivitate)".

[15] Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea ..., op. cit.*, p. 18.
[16] Vezi: *ibidem.*

Reluate şi, uneori, uşor nuanţate, asemenea dimensiuni, spune Vulcănescu, sunt „elemente *reale*", de sinteză, pe care fie că vrem sau nu, fie că ne place sau nu, „le purtăm în noi". Trăsături care ne limitează, dar de care, nu de puţine ori, ne şi delimităm (vezi, de pildă, relaţia dintre balcanismul bizantin, sensibilitatea slavo-ţigănească şi „sobrietatea ţărănească", ceea din urmă fiind o pavăză serioasă în faţa forcepsului dislocării, a scoaterii din sine a românului).

3. **Românitatea sau nostalgia criteriului.** Influenţele şi-au conturat structura în timp prin variile „curente politice şi culturale", care au caracterizat spaţiul românesc[17]. Vulcănescu se opreşte, de altfel, cu analiza sa, asupra unui asemenea moment istoric extrem de important, şi anume, pune sub lupă cadrele de laborator ale paşoptismului. Este o întrerupere („România a avut o cultură – '48 a rupt-o"), o intrare în regimul istoric al imitaţiei, un moment al înstrăinării sufletului românesc de sine. Numai că Vulcănescu salvează până la urmă o parte din semnificaţia acestei „tăieturi" care a fost anul 1848 (şi ecluza istorică generată de el), prin relaţia ce o instituie între mentalitatea revoluţionară, pe de o parte, şi esenţa de natură spirituală a unei naţiuni, pe de altă parte.

Metoda pe care o aplică era atunci la modă în marile capitale filosofice europene. Prin reducţia fenomenologică a paşoptismului, el încearcă recunoaşterea „eternităţii" acestuia, laolaltă cu definirea limitelor şi a funcţiilor istorice pe care le-a avut. Astfel, „în ordine veşnică", „adevăraţii paşoptişti" sunt cei ce trăiesc urgenţa lui „acum ori niciodată" şi sensul „existenţial" al lui „croieşte-ţi altă soartă"; ei „simt chemarea momentului, simt stringenţa, caracterul imediat necesar, impetuozitatea intervenţiei active, modificatoare, reformatoare", „ruptura şi ascuţişul tăios al alternativei care impune, să faci sau să nu faci"[18]. Toate acestea erau condiţii indispensabile „prinderii momentului", a „trenului României".

Ispitele au fost însă factori sau stimuli pe care spaţiul românesc i-a receptat selectiv şi parţial. Românul a „admirat" dar, în acelaşi timp, a „criticat" pe cel cu care şi-a încrucişat mentalitatea. A fost fascinat de eleganţa şi precizia în gândire a francezului, dar a constatat că e „obraznic, meschin şi calic". Rusul i s-a părut cuprins de efuziuni sentimentale, „inconsistent şi nesigur", în vreme ce neamţul l-a cucerit prin onestitate şi pragmatism eficient, chiar dacă îi lăsa impresia unui tip „nebulos". Polonezul n-a reuşit să treacă de figura unui „înfumurat" şi nici ungurul de cea a unui ins „mândru şi hain" („dar sclipirea lui i-a luat ochii"). Italianul a fost văzut ca superficial şi flecar, englezul – „plicticos şi neînţelegător, dar socotit ca nimeni altul", pe sârb l-a simţit prost şi îndărătnic, pe bulgar – „cinstit, dar tare de cap", grecul l-a ispitit prin „strălucire" şi l-a dezamăgit, deoarece era „înşelător", în timp ce americanul lăsa impresia unui om „simplu, dar masiv".

Vulcănescu se întreabă dacă poate fi descifrat, dincolo de aceste reacţii, „un punct de vedere unic" sau, mai exact, un „criteriu" care să genereze şi să

[17] Vezi: *ibidem*, p. 19.
[18] *Ibidem*, p. 24.

fundamenteze totodată rezervele şi atitudinile pozitive ale românului. Mai mult decât atât, ar fi important să ştim dacă românul confirmă acelaşi criteriu de comportament şi atunci când se află printre străini, acolo unde „are o serie de însuşiri foarte curioase".

Ca şi ţăranul devenit peste noapte burghez, românul se transformă într-o „pastă moale" de îndată ce se trezeşte între străini. „Admirator al caracterului dintr-o bucată, oriunde ar fi; scârbit de compromisuri, cu ochii la stele, în realitate românul se *acomodează,* caută să uimească prin sclipire şi nu se ţine de cuvânt", creând astfel, îndeosebi celor din Apus, „o stranie impresie de *secătură seducătoare,* de minte corectă, gata să străbată spre a străluci"[19].

Dar o asemenea „secătură" are totuşi un atu: nu este una „fără de lege", aşa cum o confirmă, spune Vulcănescu, şi proverbele româneşti. În aceste din urmă construcţii, care constată şi formulează laconic dar dens episoade şi atitudini comportamentale umane, nu de puţine ori contradictorii, autorul crede că se ascunde, mai cu seamă în cele ce exprimă gesturi opuse, „complexul original al firii românilor". Numai aşa se poate înţelege modul „dogmatic" – şi nu critic – în care Vulcănescu îl va înfăţişa pe român, miza nefiind aceea de a-l „reforma" şi nici de a desena chipul unui „român de mâine", ci de a-l percepe „aşa cum e" pentru a alcătui, în ultimă instanţă, „chipul etern al românului de totdeauna".

Pentru o astfel de miză, Vulcănescu avea nevoie de elementul cel mai fin şi cel mai sensibil, şi anume de un criteriu. Tocmai de aceea, în edificarea acestui „canon" al românului etern, el ia drept călăuză „firea românului" sau „românitatea", pe care o transformă într-un „criteriu de judecată pentru alţii"[20]. Îi critică însă, mai întâi, pe aceia care n-au avut şansa de a descoperi acest liman al criteriului, din pricină că au vrut „să schimbe pe român după chipul idealului lor". Sunt cei numiţi de Vulcănescu fie „români de baltă", fie „smintiţi, alteraţi – scoşi din fire" (inşi cu „capetele stricate de străini").

„A fi român" are, la Vulcănescu, semnificaţia lui „a fi om într-un *anumit* fel", românitatea reprezentând o trăsătură spirituală imuabilă, nealterabilă, spre deosebire de individul viu (şi chiar colectivitatea) care este şi nu este, altfel spus, „poartă o dată cu viaţa riscul nefiinţei". Fiind recunoscută şi identificată ca un *fatum,* românitatea are în acest mod un statut aparte. Nu poţi lupta cu ea, nu ai cum să o transformi sau să o înlături, iar dacă chiar vrei să te împotriveşti ei, ai neşansa de a te „distruge", de a te „rata".

Vulcănescu respinge astfel confuzia pe care crede că o face Nae Ionescu între naţiune – o „realitate socială" – şi naţionalitate sau „esenţa firii" unui popor, dimensiune spirituală deopotrivă istorică şi metafizică, ireductibilă la altceva şi de neschimbat. Tot aşa cum nu este de acord cu o altă teză naeionesciană, potrivit căreia, cu cât o naţiune este mai formată, cu atât ea asimilează mai puţin. Poate fi admisă o asemenea presupoziţie doar atunci când, pe plan spiritual, o naţiune care a

[19] *Ibidem,* p. 21.
[20] *Ibidem,* p. 22.

ajuns la identitatea de sine nu mai adaugă firii sale caracteristici mai puternice. Niciodată un francez, autodefinit şi autodelimitat, nu va îndrăzni să accepte trăsăturile rusului, aşa cum le ilustrează personajele lui Dostoievski. Ceea ce nu înseamnă însă că scade puterea de asimilare a unor „caracteristici naţionale" de către indivizi care, într-o naţiune cu fire puternic conturată, vor avea, proporţional, o şi mai mare „putere de cucerire".

4.* Românul culturalizat şi schimbarea.** Vorbind de „omul românesc", Vulcănescu e interesat cu deosebire de două probleme fundamentale: ***1. cum poate fi făcut românul să fie nu doar atras de schimbare, ci şi să simtă „rezonanţa" (adică: să fie un act al conştiinţei sale) cu substanţa acelor „magnifice ispite" şi ***2.*** urgenţa unei construcţii economice a României.

Soluţia celei dintâi chestiuni – care mai însemna şi recunoaşterea de către alţii a asimilărilor făcute (adică: proiectarea rezonanţei în planul „conştiinţei universale") – se afla în cultură, fenomen ce nu trebuia confundat cu „învăţarea alfabetului" (ironia ţintea, credem, în procentul mare de neştiutori de carte şi în ceea ce făcea statul român pentru diminuarea acestuia). Agentul schimbării era nu altul decât tineretul, cel dintâi care avea nevoie de o „cultură românească", fără să înţelegem prin aceasta din urmă, inevitabil, „subiecte româneşti" abordate de nu ştiu ce monografie istorică şi nici „voinţa" orientată spre un atare orizont, ci *„putinţa* de a crea în acest fel"[21]. Prin urmare, influenţele alogene, deopotrivă politice şi culturale, generau o metamorfoză pozitivă în felul de a fi al românului, doar dacă exista un grund cultural românesc, condiţie necesară, la rândul ei, pentru posibilitatea şi puterea de creaţie („E ceasul creaţiei româneşti").

Vulcănescu era însă oarecum neliniştit datorită ameninţării naturale a străinilor asupra neamului românesc. El constata că românii au fost mai puţin omogeni sub raport politic şi juridic (din unghiul valorilor regulative) decât în ceea ce priveşte economia şi cultura (adică, din perspectiva valorilor constitutive). Tocmai de aceea, atunci când observă oraşele situate în zona graniţei – cele care constituiau un fel de „enclave străine" – şi relaţiile divergente dintre ele şi zonele din jur, Vulcănescu formulează ideea pericolului străin venit din interiorul spaţiului românesc. Era expresia unui impas din care se putea ieşi doar prin măsuri oarecum radicale, dacă nu extreme: fie „naţionalizarea" acelor oraşe, operaţie prin care românii să poată deţine puterea economică şi socială, fie statul să protejeze dezvoltarea elementelor autohtone în detrimentul celor neromâneşti[22]. Numai aşa românii vor reuşi „să scurteze vremea" şi să adauge noi valori la „zestrea" („şosele, porturi, căi ferate, construcţii publice") pe care o moştenesc de la Carol I, singura pe seama căreia trăiesc.

[21] *Ibidem*, p. 25.

[22] Opţiunea lui Vulcănescu pentru o politică energică nu cunoaşte deloc nuanţe, el propunând „de la favorizarea instalării în oraşe a românilor, la sprijinirea directă prin stat a păturii funcţionăreşti sau indirectă a micii burghezii intelectuale şi economice româneşti şi până la colonizări masive ale împrejurimilor acestor oraşe cu populaţie românească, la exproprierea minoritarilor sau la stânjenirea manifestărilor vieţii sociale fără caracter românesc!", *ibidem*, p. 27.

Vulcănescu recunoaşte generaţiei războiului meritul de fi înfăptuit „Statul Românesc", numai că a făcut acest lucru fără „o transpunere în înfăptuiri plastice, vizibile, de fier, de beton sau de piatră"[23]. Şi tot nechibzuinţă constată în legătură cu dezvoltarea Bucureştilor, a căror occidentalizare a însemnat „risipă de investiţie anarhică", cheltuirea unor sume exorbitante şi transformarea capitalei într-un oraş excentric şi vulnerabil, dacă e judecat din unghiul unei raţiuni suficiente a apărării naţionale. Analiza, în egală măsură economică şi sociologică, făcută acestei metropole deveniţe spaţiul strategic nu cel mai potrivit pentru România, ne dezvăluie, încă o dată, un Vulcănescu extrem de lucid şi cu un ataşament sincer şi dezinteresat faţă de valorile în care biruinţa este a gândului românesc. El acuză însă pe „românii culţi", cei ce s-au format în marile oraşe ale Europei dar, din păcate, nu-şi cunosc prea bine propria ţară. E şi motivul pentru care le recomandă să asimileze în sufletul lor ceva din sufletul României: „Călătoriţi, deci – pentru voi –, prin ţară, dezghiocaţi, lăsaţi-vă furaţi de frumuseţea panoramei munţilor, coborâţi apele, lăsaţi-vă chiar pătrunşi de lipsa de stil a oraşelor şi chiar de farmecul atât de specific duios al mahalalelor noastre[24]. Era aici un capăt de drum sau o parte a toposului unde bântuia probabil şi fantoma acelui posibil „om românesc" pe care-l arhivează acest eseu al lui Vulcănescu – de ce nu ? – sociologul.

[23] *Ibidem*, p. 29.
[24] *Ibidem*, p. 36.

MIRCEA VULCĂNESCU – ACTUALITATEA UNUI MODEL ONTOLOGIC DE GÂNDIRE IDENTITARĂ ROMÂNEASCĂ

CONSTANTIN ASLAM

> A existat, în generația noastră, un om care ne domina pe toți: prin lecturile lui, prin fantezie, prin grația intelectului, prin conștiința morală. Se numea Mircea Vulcănescu.
>
> *Constantin Noica*

Faptul că opera de gândire și de creație a lui Mircea Vulcănescu este reprezentativă pentru ordinea românească de valori în lume ține, oarecum, de domeniul evidenței pentru cei care i-au parcurs, fie și parțial, scrierile. Important este acum, în acest ceas istoric, când se împlinesc o sută de ani de la nașterea gânditorului român, să determinăm valoarea acestor scrieri pentru dilemele actuale ale conștiinței noastre și să răspundem la o întrebare directă: modelul de gândire propus de Mircea Vulcănescu poate orienta astăzi investigațiile centrate pe scrutarea identității românești?

Fără îndoială, M. Vulcănescu a fost un om al timpului său, al epocii în care a trăit, într-o Europă frământată, ca și astăzi, de îndoieli și incertitudini. Cu toate acestea, mesajul principal care răzbate din opera restituită, cu atâta strădanie din partea profesorului Marin Diaconu, este că forța gândirii lui M. Vulcănescu – prin întrebările formulate[1] sau prin răspunsurile date ori numai sugerate – poate fecunda și însufleți propriile noastre căutări identitare, care se impun tot mai mult în fața conștiinței românești actuale.

Creația sa, îndreptată spre examinarea „materialului" românesc, spre experiențele existențiale ale comunității românilor și spre permanenta raportare a

[1] „La drept vorbind, cunoașterea nu valorează decât atât cât valorează întrebările de la care pornește. Mai mult decât atât: adevărata cunoaștere nu constă atât în răspuns, cât în punerea necontenită a unor întrebări și în urmărirea necontenită a unor răspunsuri, care vor da naștere unor noi întrebări. Istoria cunoașterii este plină de false probleme, și s-a spus deja: există mai puține probleme rău rezolvate decât probleme rău puse". (Eugeniu Speranția, *Observații asupra propozițiilor interogative,* în vol. *Logica interogativă și aplicațiile ei,* București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 74).

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 221–228, București, 2004

acestor experienţe la lumea valorilor culturii vest-europene, ni-l înfăţişează astăzi pe Vulcănescu ca pe un filosof al intervalului, preocupat de sinteza şi armonizarea lumii valorilor Apusului cu cele ale Răsăritului Europei. El întrupează, totodată, statutul ontologic dramatic al intelectualului român creativ, preocupat să asimileze datele interne ale culturii tradiţionale româneşti şi să determine unda de rezonanţă a acesteia în corpusul de idei al culturii savante româneşti de provenienţă vest-europeană.

Ceea ce în planul culturii germane, de pildă, va lua forma fenomenologiei şi a hermeneuticii în orizontul ştiinţelor spiritului, aceeaşi orientare a gândirii va primi, în creaţia lui Vulcănescu, forma unei ontologii a culturii centrată pe scrutarea *filosofică* a identităţii româneşti. Investigaţia *filosofică* a identităţii româneşti s-ar putea constitui, între altele, într-un model teoretic demn de urmat şi pentru noi, întrucât interogaţia despre sine este cea mai autentică formă de expresie a universalităţii. Universalul, adâncul din noi toţi, se manifestă *şi* în modul de a fi al comunităţii româneşti. În termenii credinţei şi în spiritul cugetării lui Vulcănescu, Dumnezeu vorbeşte, făcându-şi simţită prezenţa şi în limba şi cultura românească.

Gândirea sa vie a formulat întrebări decisive şi a aşezat discursul identitar românesc pe itinerarul ontologiei culturii, al erudiţiei, interdisciplinarităţii şi rigorii argumentative. Examinarea identităţii unei culturi nu este posibilă, ne sugerează Vulcănescu, în ordinea necesităţii interne a minţii noastre, decât sub supoziţia admiterii unor angajamente ontologice. Altfel spus, formularea unor întrebări dezvăluie, *ab initio*, îndreptarea gândirii noastre spre principiile ei interne care o fac posibilă şi care o şi plasează totodată pe un anumit traseu de „şanse" argumentative. În universul gândirii, permisivitatea argumentării se corelează intim, ca *alter-ego* al său, cu restricţia severă generatoare de aporii.

De pildă, pentru a ne opri la un exemplu aflat la îndemâna oricui, interogaţia obsesivă a discursului identitar al prezentului: *ce este universal în cultura românească*? şi, complementar, *ce este românesc în cultura universală*? deschide mintea noastră către un *anumit* traseu de întrebuinţare al ei, poziţionând-o pe o serie finită de posibilităţi, dar şi pe tipuri specifice de restricţii. În cazul interogaţiilor din exemplul dat, gândirea se află pe linia conceptuală trasată de realismul de tip ontologic, cu tot cortegiul de dificultăţi care o însoţesc. Pentru realismul ontologic, universalul constituie sursa, referinţa şi etalonul producţiei spirituale româneşti şi, în această situaţie, mintea este orientată spre căutarea de „esenţe". În aceeaşi ordine, gândirea deschide totodată şi aporiile ruinătoare ale realismului ontologic, aporii generate de postularea implicită a ideii că universalul există înaintea realităţilor pe care le denumeşte, că el este în afară şi independent de entităţile denumite, cum ar spune Hegel, că universalul există în sine, prin sine, pentru sine. Şi, în acest caz, fiindu-şi sieşi suficient, mai are relevanţă invocarea universalului în lămurirea statutului ontologic al unei culturi determinate, în cazul de faţă, al culturii româneşti?

Vulcănescu ocoleşte astfel de aporii, îndreptându-şi gândirea spre rădăcina lucrurilor, amintind de îndemnul metodei fenomenologice inaugurate de către

E. Husserl: „înapoi la fapte"[2]. Întrebarea, pusă în spiritul gândirii ontologice vulcănesciene, ar putea fi formulată astfel: *ce este românesc în cultura românească*?, întrebare ce deschide o direcție mai puțin explorată în ontologia culturii: direcția examinării *originarului*, a ceea ce este prim și nederivat, a scrutării principiului intern al dinamicii culturii noastre, cum ar spune Maiorescu, a investigării fundamentului dinăuntru al culturii românești.

Privind acum din unghi epistemologic, Vulcănescu îndreaptă gândirea identitară românească spre propriile ei resurse, întrebându-se totodată: *cum gândim fenomenul românesc*? și, totodată, în limbaj kantian, *care sunt condițiile de posibilitate ale gândirii acestui fenomen*? În termenii filosofiei culturii, aceeași întrebare ar putea lua forma: *care este contribuția propriei noastre culturi, a tradiției interne (populare și savante), la configurarea profilului ei interior*?

Analogic vorbind, direcția pe care o imprimă Vulcănescu discursului identitar românesc este similară cu încercarea unora dintre noi de a determina ce-am pus noi înșine în formula propriei noastre personalități, consecutivă autoformării noastre prin deciziile libere ale voinței, în ciuda faptului că personalitatea unui om este, fără îndoială, un produs al educației, al influențelor formative de tot felul.

Vulcănescu așează, așadar, într-o încercare de autocunoaștere, cultura română în fața propriei sale tradiții, populare și savante. Cultura română se privește pe sine ca într-o oglindă „în care eul este retras din centrul privirii și ceea ce vede în oglindă este *altceva*... această oglindire ridică probleme grele asupra modului de *a fi*. Căci vezi în neant ceva ce e aievea"[3].

Din acest unghi de vedere, Vulcănescu produce primul model filosofic al confruntării culturii noastre cu propriile sale resurse creative, „spre adâncirea și descoperirea realităților noastre proprii, a configurației autohtone a sufletului nostru".[4] El pune „față către față" *diferitele ipostaze ale întregului culturii românești* – cultură pe care Vulcănescu o gândește într-un mod solidar cu

[2] „În esența ei, înțelegerea fenomenologică este pătrunderea contemplativă a „esenței" fenomenelor (*Wesenschau*), printr-un proces particular de intuiție intelectuală (*Husserl*) sau afectivă (*Scheler*), rezultat al unui procedeu special de reducere a fenomenului empiric la ceea ce este esențial într-însul, reducția eidetică, aceea care se operează prin desconsiderarea momentului existențial al fenomenului și prin considerarea semnificației lui. Fenomenologul pornește deci de la datele elementare ale conținutului sufletesc trăit (*reines Erlebnis*) – alcătuind un domeniu mai larg decât acel al empiriei naturaliștilor, întrucât cuprinde orice e dat imediat pentru o conștiință – degajând elementul asupra căruia e centrată cunoștința (*noema*), precum și modul particular în care cunoașterea se referă la aceasta (*noesis*) în fiecare caz. Cunoașterea fenomenologică constă, precum am arătat, tocmai în punerea în evidență a ceea ce are de gând, a intenționalității, a cunoașterii și a obiectului la care se referă ea în fiecare caz" (Mircea Vulcănescu, *Teoria și sociologia vieții economice. Prolegomene la studiul morfologiei economice a unui sat*, în vol. *Prolegomene sociologice la satul românesc*, ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, Editura Eminescu, 1997, p. 157).

[3] Mircea Vulcănescu, *Prodrom pentru o metafizică a oglinzii*, în vol. *Pentru o nouă spiritualitate filosofică. Dimensiunea românească a existenței*, (I), ediție îngrijită de Marin Diaconu și Zaharia Balinca, București, Editura Eminescu, 1992, p. 94.

[4] Mircea Vulcănescu, *Ispita dacică*, în vol. *Dimensiunea românească a existenței*, Ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, Editura Fundației Culturale Române, 1991, p. 44.

principiul ei intern de organizare, cu ceea ce se constituie într-o originaritate intrinsecă, *limba* – într-un raport identitar, ontologic şi logic, de tipul *identitate – diferenţă, acelaşi – altul, identitate – alteritate.*

Astfel, cultura populară este raportată la formele culturii savante româneşti de inspiraţie occidentală; apoi, formele culturii savante tradiţionale româneşti sunt puse în „oglindă" cu formele culturii savante de sorginte occidentală, iar întregul culturii româneşti – transformat în criteriu de semnificare, ordonare şi evaluare – este raportat la cultura altor popoare. Ingeniozitatea unei astfel de proceduri hermeneutice creează premisele abordării comprehensive autonome a culturii româneşti, prin intermediul cărora cultura este examinată în termenii ei proprii şi solidar cu principiile ontologice care o întemeiază şi-i justifică din interior prezenţa în lume[5]. O procedură greu de înţeles şi mai greu de urmat în prezentul punctual, din cauza modelării ideologice a minţii cercetătorului de astăzi, care identifică pretutindeni în lumea faptelor de cultură prezenţa politicului şi a ideologiei, a discursului justificativ şi manipulatoriu al celor care vor să acumuleze putere simbolică şi să-şi impună propriile valori de grup ca valori universal umane. În treacăt fie spus, înclinaţia intelectuală actuală a cercetătorilor de a supune istoria culturii (filosofice) unei analize din perspectiva valorilor specifice discursului politic pare a domina astăzi întregul spaţiu euro-atlantic de cultură, cuprinzând numeroşi cercetători obsedaţi de recitirea tradiţiei în cheia multiculturalismului şi a corectitudinii politice.

Cum este posibilă cultura în configuraţia ei românească? – aceasta este întrebarea sintetică ce răzbate din scrierile vulcănesciene, chiar dacă filosoful nu o formulează chiar în aceşti termeni[6]. Cu o astfel de întrebare, gândirea se deschide, se poziţionează şi se orientează spre originar: căci ceea ce este originar nu dispare. Originarul este un nume pentru principiul interior al fiinţei culturii noastre, al identităţii cu sine; el imprimă ordinea constitutivă şi cea orientativă (regulativă) a faptelor culturale ulterioare; el este fundament al tuturor actelor intelectuale de autocunoaştere, „aprioricul" ce face posibilă creaţia şi făptuirile culturale.

În ordine culturală, ceea ce este originar se identifică, pentru Vulcănescu, cu limba. Ea, prin potenţele, prin latenţele ei – „veleităţi", în limbajul lui Vulcănescu –, trasează harta unei *identităţi formative primordiale* în care este plasat modul de a fi al românilor în lume, dar şi conştiinţa de sine a sufletului românesc ca *altul* limbii.

[5] „A fi român înseamnă a fi om într-un *anumit* fel. Ca atare, noţiunea de român nu este o noţiune *alterabilă*. Aici se impune o distincţie de planuri. Românitatea e o caracteristică spirituală: imuabilă. Ce poţi face este s-o recunoşti, s-o identifici, să i te subordonezi sau s-o înlături. În ce măsură poţi s-o faci într-adevăr fără a te rata e altceva!", cf. Mircea Vulcănescu, în vol. *Dimensiunea ..., op. cit.*, p. 22.

[6] „... Ce înseamnă că un lucru se petrece româneşte? Şi în ce condiţii ceea ce facem e al nostru şi are sorţi să ne facă să fim în adevăr ce suntem ori riscă a se năimi? Mai simplu spus, obiectul cercetării noastre de astăzi ar suna aşa: Când zicem că ceva care se întâmplă se întâmplă româneşte? Avem noi un asemenea tipar? Îl folosim noi pentru a ne judeca pe noi? Îl folosim pentru a judeca pe alţii? E un lucru care nu e clar pentru oricine" (*Ibidem*, p. 93).

Identitatea formativă primordială, *sufletul românesc* sau, ceea ce este acelaşi lucru pentru Vulcănescu, *ethos-ul românesc*, ca mod de aşezare unic în lume, nu este o substanţă, în sens esenţialist: ceva ce rămâne identic cu sine, simplitatea care se constituie în suport al manifestărilor fenomenale, în limbajul logicii clasice, subiectul de predicate ce nu poate fi, la rândul său, predicat despre vreun alt subiect. Originarul, identitatea formativă primordială a *ethosului* românesc, *neamul*, este un *compositum* de virtualităţi, de latenţe „este..., dar numai virtual..., în putinţă. *Actual,* neamul nostru nu este decât ceea ce noi vom fi în stare să facem din el. Dar un neam nu este niciodată o realitate închisă, sfârşită; ci o ***realitate vie*** (*s.n., C.A.*). El nu e numai o realitate naturală, ci şi o realitate etică; destinul unui neam nu e dat odată pentru totdeauna, el se actualizează problematic pentru fiecare generaţie, pentru fiecare om"[7].

Mircea Vulcănescu nu numai că aplică pe cazul particular al culturii române – aşa cum precizează explicit de mai multe ori – metoda fenomenologică practicată de filosofii europeni contemporani lui, ci instituie totodată şi un demers transcendental amintind de procedura kantiană. Numai că orientarea transcendentală a investigaţiei lui Vulcănescu urmează logica internă a cercetărilor proprii ontologiei (filosofiei) culturii, ceea ce permite o conlucrare firească cu investigaţiile de tip fenomenologic.

Astfel, precum Kant, în ordine formală şi analogică, Vulcănescu pleacă de la o realitate, faptul de a fi al culturii româneşti, pentru a-i determina condiţiile de posibilitate. Totodată, şi aici intervine procedura fenomenologică – „... în afara documentului extern, avem posibilitatea de a ne referi la lucruri prin înţeles şi prin intenţii... putem spune că despre ce suntem şi despre ce au fost cei dinaintea noastră nu putem şti nimic, decât în măsura în care le putem atribui din noi un înţeles care să le unifice"[8] – Vulcănescu surprinde într-o construcţie ideatică „harta" acestor condiţii de posibilitate ale *ethos*-ului românesc. Nu contează, în opinia noastră, dacă Vulcănescu a identificat totalitatea acestor condiţii de posibilitate, după cum nu contează nici faptul că tabela kantiană a categoriilor suferă de incompletitudine. Interesează, în acest caz, ideea existenţei unor condiţii de posibilitate, postulat teoretic necesar ce permite gândirii să-şi întemeieze din interior înaintarea în cunoaştere, prin invocarea naturii sale proprii, sintetice. Spre deosebire însă de Kant, al cărui demers teoretic este centrat în orizontul epistemologic al întemeierii filosofice a cunoaşterii, Vulcănescu este interesat de o întemeiere ontologică a culturii. Investigarea condiţiilor de posibilitate a cunoaşterii (ştiinţifice) din sistematica de tip kantian va lua la Vulcănescu forma examinării *posibilităţilor de a fi* ale unei culturi determinate, prin ceea ce s-ar putea numi „teoria ispitelor".

Subliniem, încă o dată, că această comparaţie, Kant – Vulcănescu, este posibilă numai sub semnul sugestiei analogice. Simplu spus, Vulcănescu nu este un neokantian şi nici nu i-a urmat gândirea, chiar în condiţiile în care a condus, în anul

[7] Idem, *Omul românesc,* în vol. *Dimensiunea ..., op. cit.*, p. 15–16.
[8] Idem, *Ispita dacică*, în vol. *Dimensiunea ..., op. cit.*, p. 39.

universitar 1943–1944, un seminar cu titlul *Etica lui Kant*. „Nu sunt kantian şi, dacă mă ocup de Kant, nu o fac din aplecare lăuntrică, ci din obligaţie profesională"[9] – spune Vulcănescu în chip explicit.

Revenind, Vulcănescu este în căutarea originarităţii culturii româneşti, înscriindu-se, astfel, într-un demers întemeietor de ontologie a culturii. Termenul prim al viziunii sale constructive, cum mai spuneam, îşi are obârşia într-un cuvânt cu valoare de principiu atât în ordine ontologică cât şi în ordinea cunoaşterii: **ispita**. Ispita – ansamblul posibilităţilor de a fi ale unei culturi, este pentru Vulcănescu ceea ce pentru Blaga reprezintă *dogma*, pentru Rădulescu-Motru *energia*, pentru Mircea Florian *datul*, pentru Nae Ionescu *iubirea*, ori pentru Noica, operatorul ontologic *întru* etc., adică un principiu de construcţie intelectuală, de gândire şi de ordine conceptuală. În jurul acestui termen prim, Mircea Vulcănescu trasează programul unei filosofii proprii, sinteză coerentă a minţii şi a preocupărilor lui universale, ciudat, fără însă a-i şi lumina înţelesurile, într-un studiu separat, aşa cum a făcut-o mai târziu, dar în felul său, Constantin Noica[10]. Vulcănescu *construieşte* cu acest termen, *ispită*, tot aşa cum un zidar foloseşte un liant căruia nu-i dezvăluie nimănui compoziţia. Dar ce este *ispita*? O scurtă incursiune terminologică aduce în faţa noastră o bogăţie semantică uluitoare, de care, fără îndoială, M. Vulcănescu avea cunoştinţă.

Cuvântul *ispită* face parte din seria cuvintelor fundamentale în mai multe limbi europene. Astfel, „*ispită*, subst. (*tentaţie*) şi a *ispiti*, vb., identificate în latină cu *tentatio, -onis* = tentaţie, ispită, *tento (tempto), -are, -avi, -atum* = a atinge, a pipăi, a ataca, a lovi, a răni, a încerca, a proba, a seduce, a corupe, a tenta, în greaca veche cu *πείράσμος* – ispită, *πείράζειν* – a încerca, a ispiti, corespund în gotică lui *fraistubni (fraistobni)* = ispită, tentaţie, *fraisan* = a încerca, a ispiti, a tenta, a ademeni, *usfraisan* = a ispiti, a încerca, *freison* = a încerca, a ispiti.

În limbile romanice, la *ispită* şi *a ispiti* se spune *tentation, séduction* şi *attirer, séduire, tenter, mettre à l' épreuve* în franceză, *tentazione, allettamento, seduzione, peccato* şi *allettare, tentare, adescare, sedurre, indurrein tentazione* în italiană, *tentacion* şi *tentar* în spaniolă, *tentanção, atracção, sedumçã, pecado* şi *tentar, atrair, embair* în portugheză, iar, în cele germanice moderne, *Versuchung* şi *verlocken, verführen* în germană, *temptatio* şi *to tempt* în engleză, *verzoeking* şi *verleiden* în olandeză, *frestelse* şi *rörleda, locka, fresta* în suedeză, *Fristelse, Forførelse, Forledense, Tillokkelse* şi *trrække, medføre, forføre, forlede, forsøge, prføge* în daneză, *fristelse* şi *friste* în norvegiană"[11].

[9] Idem, *Etica lui Kant. Poziţia mea faţă de seminar*, în vol. *Pentru o nouă spiritualitate filosofică*, (I), *op. cit.*, p. 150.

[10] A se vedea: Constantin Noica, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1987, cap. *Creaţie şi frumos*: *Ispitire, Despre ispitele gândului, Despre gândul ispitelor, O lume fără ispitire, Ispitire, iscodire iscusire*, p. 220–237. Interesant de ştiut este şi faptul că una dintre sursele de inspiraţie ale lui C. Noica, pentru decelarea sensurilor ispitei în limba şi cultura română, a fost şi *Dicţionarul limbii române întocmit şi publicat după îndemnul Maiestăţii Sale Regele Carol I*, tomul II, partea I, F–I, Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1934, p. 903–905.

[11] Cf. Paul Găleşanu, *Biblia gotică. Studiu lingvistic român–got. Dicţionar etimologic – semantic*, Bucureşti, Editura pentru Literatura Naţională, 2002, p. 317–318.

Cum este uşor de bănuit, plecând de la nivelul intuiţiilor noastre comune, paradigma cuvântului *ispită* este fixată în *Evanghelii*, cu toate că termenul este frecvent folosit în tot cuprinsul *Bibliei.* Aici, ispita apare atât ca substantiv cât şi ca verb. Actul ispitirii este intim legat de ispititor. „Atunci Iisus a fost dus de Duhul în pustiu, ca să fie ispitit de către Diavol" (*Matei,* cap. 4, v. 1); „Ci apropiindu-se, ispititorul a zis către El. De eşti Tu Fiul lui Dumnezeu, zi ca pietrele acestea să se facă pâini" (*Matei,* cap. 4, v. 3) sau în versetul „Şi a fost în pustie patruzeci de zile, fiind ispitit de Satana. Şi era împreună cu fiarele şi îngerii Îi slujeau" (*Marcu,* cap. 1, v. 13); „Şi Diavolul, sfârşind toată ispita s-a îndepărtat de El, până la o vreme" (*Luca,* cap. 4, v. 13).

Ispita poate fi văzută şi ca o interdicţie de natură epistemologică: „Iisus i-a răspuns: Iarăşi este scris: Să nu ispiteşti pe Domnul Dumnezeul tău" (*Matei*, cap. 4, v. 7; *Luca,* cap, 4, v. 12).

Apoi, termenul apare în contextul rugăciunii: „Şi nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăveşte de cel rău" (*Matei,* cap. 6, v. 13; *Luca,* cap. 11, v. 4); dar şi ca îndemn (imperativ) adresat de Iisus ucenicilor: „Privegheaţi şi vă rugaţi, ca să nu intraţi în ispită. Căci duhul este osârduitor, dar trupul, neputincios" (*Matei*, cap. 26, v. 41; *Marcu*, cap. 14, v. 38) sau în versetul „...Rugaţi-vă ca să nu intraţi în ispită" (*Luca*, cap. 22, v. 40) sau în versetul „Şi le-a zis: De ce dormiţi? Sculaţi-vă şi vă rugaţi, ca să nu intraţi în ispită" (*Luca*, cap. 22, v. 46).

Prin urmare, ispitirea este, pare-se, legată de o anumită stare interioară – ea este favorizată de somn –, starea de veghe este o stare de respingere a ispitei. Ispita stă şi pentru întrebări-capcană, cu intenţii „sofistice": „Unul dintre ei, învăţător de Lege, ispitindu-L pe Iisus, L-a întrebat: Învăţătorule care poruncă este mai mare în Lege? (*Matei*, cap. 23, v. 35, 36). Cum se ştie, răspunsul lui Iisus – „nu-i făcut omul pentru Sabat, ci Sabatul – pentru om" a fost preluat şi exprimat şi de celebrul rabin Hillel, care a fixat un principiu suveran consemnat în *Talmud* – „salvarea vieţii bate Sabatul" – cu alte cuvinte, viaţa este termen prim, iar Legea un termen secund.

Ispita apare şi cu sensul de scrutare interioară, cognitivă şi morală: „Căci prin ceea ce a pătimit, fiind El însuşi ispitit, poate şi celor ce se ispitesc să le ajute" (*Evrei*, cap. 2, v. 18).

Ispita are dimensiuni ontologice – ea aduce fiinţa divină aproape de oameni; ea este comună divinităţii şi omului (creaţie a acesteia), în ciuda deosebirii de grad ontologic: „Drept aceea, având Arhiereu mare, care a străbătut cerurile, pe Iisus, Fiul lui Dumnezeu, să ţinem cu tărie mărturisirea" (*Evrei*, cap. 4, v. 14) şi „Că nu avem Arhiereu care să nu poată suferi cu noi în slăbiciunile noastre, ci ispitit întru toate după asemănarea noastră, afară de păcat" (*Evrei*, cap. 4, v. 15); apoi, Eva a fost ispitită de şarpe pentru a mânca din pomul aflat în mijlocul Raiului. Este ispita cunoaşterii: „Dar Dumnezeu ştie că în ziua în care veţi mânca din el vi se vor deschide ochii şi veţi fi ca Dumnezeu, cunoscând binele şi răul" (*Facerea*, cap. 3, v. 5).

Ispitirea este tentaţia de a săvârşi fapta nepermisă: „De aceea femeia, socotind că rodul pomului este bun de mâncat şi plăcut ochilor la vedere şi vrednic de dorit, pentru că dă ştiinţă, a luat din el şi a mâncat şi a dat şi bărbatului său, şi a

mâncat şi el" (*Facerea*, cap. 3, v. 6); dar, o dată săvârşită ispitirea, se „deschid ochii", are loc trezirea la actul de cunoaştere: „Atunci li s-au deschis ochii la amândoi şi au cunoscut că erau goi, şi au cusut frunze de smochin şi şi-au făcut acoperăminte" (*Facerea*, cap. 3, v. 7).

Ispita, totodată, acoperă ca înţeles ansamblul încercărilor la care este supusă fiinţa umană credincioasă, încercări generate de precaritatea propriei sale naturi omeneşti. „Drept mare bucurie să socotiţi fraţilor, felurite ispite în care cădeţi", „Ştiind că încercarea credinţei voastre lucrează răbdare", „Iar răbdarea să-şi aibă lucrul ei desăvârşit, ca să fiţi desăvârşiţi şi întregi, fără nici un fel de lipsă" (*Iacov*, cap. 1, v. 2, 3, 4), „Nu v-a cuprins ispită care să fi fost peste puterea omenească. Dar credincios este Dumnezeu, care nu va îngădui să fiţi ispitiţi mai mult decât puteţi, ci o dată cu ispita va aduce şi scăparea de ea, ca să puteţi răbda" (1 *Cor.*, cap. 10, v. 13).

Ca şi existenţa răului în lume (conceput de gândirea creştină ca privaţie a Binelui), nici ispitirea nu poate fi atribuită lui Dumnezeu. „Nimeni să nu zică, atunci când este ispitit: De la Dumnezeu sunt ispitit, pentru că Dumnezeu nu poate să fie ispitit de rele, şi El însuşi nu ispiteşte pe nimeni"; „Ci fiecare este ispitit când este tras şi momit de însăşi pofta sa", „Apoi pofta, zămislind naşte păcat, iar păcatul odată săvârşit aduce moartea" (*Iacov*, cap. 1, v. 13, 14).

Cum spuneam, cu siguranţă că Vulcănescu cunoştea toate aceste sensuri biblice ale ispitei, transformând, precum Lucian Blaga cu *dogma* sa, un cuvânt cu puternice conotaţii religioase şi morale într-un veritabil operator ontologic.

În consecinţă, Vulcănescu trasează un program de cercetare filosofică a identităţii româneşti, *un mod de gândire identitară* ce nu şi-a epuizat nici până astăzi resursele hermeneutice.

Pentru cei care se vor ocupa de acum încolo de gândirea românească, referinţa la Vulcănescu ţine de o cerinţă minimală a deontologiei cercetării. Scrierile lui Vulcănescu propun, cum spuneam, un *mod de a gândi*. Aşa cum nu poţi să faci ontologie fără să ţii seama, spre pildă, de clasicele tabele ale categoriilor sau, mai de curând, de ec-sistenţialele lui Martin Heidegger, tot astfel, pentru gândirea românească, Vulcănescu constituie un punct obligatoriu de referinţă. „Dincolo de noi, un singur lucru: simţământul *existenţei unei ordini româneşti de valori*. A unei ordini absolute, care, deşi nemărturisită şi poate disprețuită, dăinuieşte de totdeauna în noi, chiar împotrivă-ne, ordine pentru care fiecare din noi e martor şi instrument chemat s-o facă să strălucească în faţa universului întreg, ca pe o justificare proprie. Ceva care, dacă e poate întunecat azi, va străluci mâine. Ceva a cărui împărăţie va veni ca un destin, ca un mijloc de universalizare a noastră înşine, de mântuire... *ordinea lucrurilor* româneşti."[12]

[12] Mircea Vulcănescu, *XIII Gemina*, în vol. *Tânăra generaţie*, Ediţie îngrijită de Marin Diaconu, Bucureşti, Editura Compania, 2004, p. 201–202.

MIRCEA VULCĂNESCU – SCHIȚA UNEI MEONTOLOGII AFECTIVE

VIOREL CERNICA

Orice afirmație privind preeminența unui fapt sufletesc sau chiar spiritual ce nu este identic faptului cunoașterii („facultății de cunoaștere" sau, în genere, cognitivului) are drept urmare negarea, într-o oarecare măsură, a acestuia. Desigur, în cele mai multe împrejurări negarea nu este întreagă, ci doar parțială. De exemplu, atunci când un psiholog întărește ideea rostului întemeietor al afectivului în raport cu atitudinile noastre, faptul „cognitiv", deși recunoscut ca fiind prezent în mecanismele afective de reglare, nu reprezintă elementul de bază, fiind un simplu adaos. Sau, atunci când un teolog creștin vorbește despre iubire ca fiind piatra de temelie a vieții omenești dedicată ridicării către „Cel aflat dincolo de toate", el marginalizează aspectul ținând de cunoaștere din relația cu divinul. Dată fiind, totuși, preeminența, pentru noi, a cunoașterii față de trăire (trăirea afectivă) – acceptată de cele mai multe ori automat, fără poticniri –, ne putem întreba dacă situația în care cunoașterea este covârșită sub greutatea iubirii (a afectivului) este una „naturală". Ține această situație de firescul omului, de firea sa? Nu cumva iubirea aceasta se convertește ea însăși în cunoaștere, atunci când pare a ocupa întreg umanul? Cele două nu sunt, în ultimă instanță, unul și același lucru? Iată întrebări care au structurat multe discursuri de tip antropologic, dar mai cu seamă discursul ce poate fi calificat drept „metafizică creștină". Un astfel de discurs încearcă și Mircea Vulcănescu în câteva dintre lucrările și conferințele sale, în discuțiile consemnate în jurnale etc.

Termenul de „metafizică creștină" este problematic; neînțelegerea optimă a semanticii sale, disconfortul intelectual ce însoțește neînțelegerea, dificultatea prizei față de „realul" desemnat, pe care o resimțim atunci când încercăm să-l gândim, vin, toate, din „aporetica" ce-l înconjoară, dat fiind faptul că el pare a pune la un loc doi termeni incompatibili: „metafizică" și „creștin". Termenul în cauză pare a produce o contextualizare ilicită a metafizicii; de altminteri, orice contextualizare a sa, fie religioasă, fie etnică, fie de altă natură, își asumă un risc:

[1] A se vedea Gh. Vlăduțescu, *O enciclopedie a filosofiei grecești*, București, Editura Paideia, 2001; art. *Metafizică*, p. 370–371.

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 229–236, București, 2004

neconformitatea cu „norma" metafizicii, căci metafizica apare ca un exercițiu universal întemeiat în însăşi „natura" umană.

Metafizica (*meta ta physika*)[1], potrivit tradiției greceşti (instituită în ordine conceptuală de Aristotel, iar în ordine terminologică, mai sigur, de Andronikos din Rhodos), reprezintă „filosofia primă", disciplină ce are ca obiect transcendentul, ceea ce depăşeşte lumea aceasta, fiindu-i, totodată, temeiul. Termenul „creştin" poate avea două înțelesuri; ***a.*** adeptul învățăturii transmise de Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu Tatăl; ***b.*** trăitorul întru această învățătură, cel care nu aderă formal la învățătura creştină, ci face din ea îndreptar fundamental al vieții sale, aşezându-l în centrul credinței sale pe Dumnezeu-Treimic.

Acum, pornind de la înțelesurile directe ale cuvintelor care îl compun, am putea gândi semnificația termenului „metafizică creştină". Înțelegem prin acesta filosofia primă care-L identifică pe Cel de dincolo de această lume cu Dumnezeu-Treime. Identificarea nu este o operație automată, ci mediată argumentativ. Aşadar, avem de-a face cu un demers prin care se argumentează trei idei: ***1.*** existența transcendentului; ***2.*** diferența „ontologică" dintre perfecțiunea transcendentului şi relativitatea lumii şi a celor din lume; aceasta implică şi rostul întemeietor al celui dintâi în raport cu lumea; ***3.*** transcendentul întemeietor este Dumnezeu-Treime. Este implicată într-un astfel de demers pre-judecata despre putința de a argumenta cele trei idei, ceea ce înseamnă că pre-judecata în cauză are mai degrabă un rost metodologic.

Se regăseşte această schemă de discurs în textele lui Mircea Vulcănescu? Poate fi el socotit, pornind de la rezultatele cercetării operei sale, un metafizician creştin, sau, cel puțin, un metafizician al faptului religios, aşa cum, de altfel, a fost evaluat de unii dintre cei foarte puțini interpreți ai săi[2]? Pentru a răspunde, trebuie să adâncim încă analiza conceptului metafizicii creştine; căci, deocamdată, nu avem decât o delimitare strict terminologică a sa.

Problema metafizicii creştine nu este nouă, nici superficială pentru spiritualitatea europeană, în care se încadrează şi spiritualitatea românească, nici uşor de rezolvat. Ea este legată de alte câteva probleme, iscate de discuțiile creştine sau filosofice din anumite perioade, fie dinspre filosofie – de care aparține, tradițional, metafizica –, fie dinspre teologie – care pretinde că religia este dincolo de metafizică, sarcinile sale fiind de altă natură decât cele metafizice, şi, desigur, mai înalte decât acestea –, fie dinspre amândouă odată, aşa cum se tot întâmplă de la începutul modernității încoace. Totuşi, nu trebuie redimensionată această problemă, ca şi cum spațiul ocupat acum de ea ar fi prea mic. Sunt, e drept, momente când cultura europeană ascute această problemă, iar reacțiile oamenilor tind către un maximum; aceasta pare a fi acum situația, când în mediile politice europene se dezbate chestiunea introducerii, în *Constituția* europeană, a unui enunț care să menționeze tradiția creştină a Europei. Există, desigur, şi momente când oamenii rămân detaşați față de acutizarea acestei probleme, fie pentru că ea este

[2] *Cf.* Marin Diaconu, *Cuvânt înainte* la vol. Mircea Vulcănescu, *Logos şi eros*, Bucureşti, Editura Paideia, 1991.

formulată indirect, fie pentru că este formulată pe temeiuri ce au valabilitate doar în spațiul filosofiei, un spațiu care prin natura sa este mai depărtat față de conștiința comună, interfața noastră în actul comunicării sociale.

În ce constă, de fapt, problema metafizicii creștine? Mai întâi, cum spuneam mai sus, în aparenta incompatibilitate dintre termenii „metafizică" și „creștin". Metafizica este o disciplină filosofică; prin urmare, soarta ei este legată de cea a filosofiei. Aceasta din urmă a apărut într-o anumită conjunctură spirituală, înaintea revelării învățăturii hristice, așa încât, chiar dacă „istoria" filosofiei (și, implicit, a metafizicii) se leagă la un moment dat de anumite semnificații creștine, ea îi rămâne în bună măsură exterioară creștinismului. În plus, acesta nu este o filosofie, ci un mod de viață inspirat de învățătura hristică așezată într-o formă pe care omul să o priceapă în însăși revelația supranaturală, în Întruparea Domnului. Metafizica are o tradiție precreștină, care îi predetermină, într-o oarecare măsură, drumul propriu și după împământenirea creștinismului. Singura șansă de „salvare" a metafizicii ar consta – gândesc unii – în recunoașterea faptului că omul a avut nevoie de o pregătire întru înțelegerea revelației supranaturale, iar metafizica ar fi tocmai instrumentul acestei pregătiri[3]. Pe de altă parte, chiar împământenit, creștinismul nu se impune automat conștiinței și ființei oamenilor, așa încât aceștia au nevoie de un fel de propedeutică pentru a înțelege actul evanghelizării; metafizica ar fi, astfel, un act de pregătire a înțelegerii unei învățături care, o dată acceptată, face inutil instrumentul pregătitor; sau, poate, un act de preevanghelizare.

Nu cred că astfel de evaluări „salvează" metafizica; de altfel, nici învățătura creștină nu are prea mult de câștigat, căci ea s-ar vedea neputincioasă prin sine însăși în misiunea sa, fiind condiționată de alte fapte spirituale, de metafizică, în cazul nostru. Mai bine ar fi dacă am putea înțelege adevărata misiune pe care trebuie să o îndeplinească aceste fapte spirituale – metafizica și învățătura hristică – pentru a sesiza apoi dacă ele pot sta alături, într-un tot care să le unească fără a le desființa.

Metafizica, reconstruind transcendentul-temei al lumii, ne propune un discurs despre ceva ce nu apare ca atare în experiența noastră. Această reconstrucție este însă posibilă, numai atunci când cel ce o operează își înțelege și își recunoaște necunoașterea: precum Socrate, care susținea că el nu pretinde că știe ce nu știe. Metafizica, reconstruind absolutul, se concentrează în acest gând al *recunoașterii necunoașterii*. Creștinismul este o religie. Ca orice religie, el ne propune un model al trăirii ce are ca obiect Divinitatea; trăirea (originară) deschide posibilitatea retrăirii, prin sărbătoare, a revelației transcendentului (chiar dacă nu toate religiile sunt religii revelate, fiecare are o legătură naturală cu revelația). Creștinismul se deosebește de celelalte religii prin faptul că revelația are și sensul recunoașterii de către om a unei misiuni proprii în planul de mântuire a lumii. Ceea ce înseamnă că

[3] Există o întreagă literatură dedicată acestei probleme, în toate mediile spiritual-creștine din Europa evului creștin. Iată și două exemple: S. Kierkegaard, *Fărâme filosofice*; V. Soloviov, *Drama vieții lui Platon*.

omul nu este numai de „aici", ci şi de „dincolo"[4]. Creştinismul constă, în ultimă instanţă, în înţelegerea de către om a misiunii sale în acest plan de mântuire a lumii; de aici, practicarea binelui, râvna către mântuire, ridicarea privirii către cer nu în vederea cunoaşterii Divinităţii, ci în scopul *recunoaşterii de sine* prin Dumnezeu-Treime.

Aşadar, pe de o parte, recunoaşterea necunoaşterii (metafizica); pe de alta, recunoaşterea de sine, dar nu prin sine, ci prin Celălalt înţeles treimic (creştinismul). Este manifest vreun conflict între aceste două idei? Am putea vedea doar o subordonare a celei dintâi faţă de cea de-a doua; cu toate că mai îndreptăţită ar fi menţinerea fiecăreia în propria identitate; o identitate care nu le separă în mod absolut, ci le pune la un loc: recunoaşterea de sine prin recunoaşterea necunoaşterii. Metafizica se arată astfel ca o cale veritabilă – poate chiar cea privilegiată – a înfăptuirii ideii creştine; recunoaşterea necunoaşterii este una dintre modalităţile autentice ale recunoaşterii de sine; desigur, în spaţiul creştinismului, doar dacă metafizica lucrează cu conţinuturile acestuia. Raportul dintre metafizică şi creştinism ar fi mai degrabă unul de identitate parţială: termenii au o zonă comună, dar fiecare se întinde şi asupra unui spaţiu ce nu aparţine celuilalt. Important pentru noi este faptul că metafizica şi învăţătura creştină nu sunt termeni antinomici.

Un astfel de raport de identitate parţială între cei doi termeni apare şi la Mircea Vulcănescu. Mai cu seamă într-o conferinţă din 1940, *Creştinul în lumea modernă*, publicată pentru prima oară în „Prodromos" (februarie 1967)[5]; pornind de la o astfel de înţelegere a metafizicii creştine, el construieşte în modelul acesteia un discurs interesat, în primul rând, nu de chestiuni metafilosofice, ci de problema modului de viaţă creştin într-o lume care pare a nu îngădui „convenţiile" creştine, anume, în lumea modernă (ale cărei temeiuri sunt prelungite în contemporaneitate). Discursul lui Vulcănescu trece în condiţia unei schiţe de meontologie afectivă, căci autorul îl are în vedere, în ultimă instanţă, pe Cel care nu poate fi dat, autentic, decât ca obiect al iubirii; reconstrucţia metafizică prin care încercăm „prinderea" Lui nu poate lucra „pozitiv"; folosindu-ne de facultatea cunoaşterii pozitive, îl vom corupe, căci El nu e ceva semnificativ din acest punct de vedere – într-o astfel de aflare, El ar fi devenit obiectul unei „teologii raţionale" – aşa încât singura cale pe care El în el însuşi poate veni este aceea a iubirii (o cale non-cognitivă); totuşi, reconstrucţia acestei veniri, de fapt, a modalităţii în care ea se desfăşoară pentru om, devine sarcina unei metafizici.

Planul conferinţei amintite mai devreme cuprinde trei segmente: ***a.*** stabilirea înţelesurilor termenului „creştin"; ***b.*** punerea în lumină a ideii de „lume modernă";

[4] „Oricât ar fi de ancorat în lumea de aci, în aparenţă, creştinul e un om cu un picior deja în afara acestei lumi. Lumea aceasta văzută, lumea de aci, nu e lumea lui adevărată. Ci lumea lui e dincolo de aceasta" (Mircea Vulcănescu, *Creştinul în lumea modernă*, în vol. *Logos şi eros*, *op. cit.*, p. 53).

[5] *Cf.* Marin Diaconu, *Notă privitoare la ediţie*, în vol. Mircea Vulcănescu, *Logos şi eros*. A se vedea, pentru felul în care înţelege Mircea Vulcănescu „metafizica creştină", şi *Logos şi eros în metafizica creştină*, în *op. cit.*

c. raportarea acesteia la „vremea actuală", dezvăluirea legăturilor dintre creştinătate şi lumea de azi[6]. Din aceste trei segmente este alcătuită şi schiţa unei meontologii afective, ce reprezintă modelul „ultim" de filosofare la care participă discursul lui M. Vulcănescu din conferinţa amintită.

Pentru primul segment, sensul fundamental este gândit de autor în analogie cu sensul cuprins în enunţul lui Augustin: „Iubeşte pe Dumnezeu şi fă ce vrei!". Enunţul dă seama de faptul că omul are ca rost al său iubirea faţă de Dumnezeu (apoi, prin derivaţie, iubirea semenului, socoteşte Vulcănescu). Printr-o astfel de iubire, omul se împlineşte, adică devine pe deplin liber. În libertatea sa, care se exprimă şi ca putinţă de a greşi, el alege să-l iubească pe Dumnezeu, pe Cel care este dincolo de sinele omului, care este „o prezenţă absolut atotputernică, pretutindeni de faţă, ştiutoare şi lucrătoare, de care ne simţim atârnaţi ca făptura de creator, a cărui fiinţă e pentru noi normă, lege de purtare, fiindcă în ea recunoaştem nu numai realizarea deplină a fiinţei noastre la statul maxim spre care putem năzui; dar şi deplinătatea tuturor perfecţiunilor pe care ni le putem închipui în vreun fel oarecare"[7]. Creştinul, socoteşte Vulcănescu, nu priveşte spre Dumnezeu ca spre o fiinţă copleşitoare în atotputernicia sa, ci, prin iubire, ca spre o instanţă salvatoare, care a intrat în limitele condiţiei umane pentru a-l elibera pe om de rău şi pentru a-l trage la sine. Căci omul, aruncat în această lume, suferă, iar suferinţa nu trebuie să înlocuiască adevăratul „destin" al omului.

Regăsim în acest demers despre „omul creştin" poziţia privilegiată a iubirii în încercarea omului de a se salva, de a-şi depăşi limitele „naturale"; dar demersul este unul de cunoaştere, desigur. El indică drumul potrivit salvării omului – este vorba despre iubirea faţă de Dumnezeu – şi se arată ca o cale de „raţionalizare" a sentimentului salvării. Întrucât salvarea îl scoate pe om din sine şi îl îndreaptă către transcendent, demersul capătă însuşirile unei metafizici; deoarece transcendentul este Dumnezeu-Treime, această metafizică este una creştină.

În orizontul acestui model de filosofare lucrează Mircea Vulcănescu şi atunci când pune în lumină ideea de „lume modernă" şi o raportează pe aceasta la „vremea noastră". Lumea modernă are două caracteristici, una teoretică, alta practică: „Caracterul său teoretic este vedenia universului sfărâmat, scoaterea lui din mâna lui Dumnezeu. Caracterul său practic este îndumnezeirea omului"[8]. Descrierea lumii moderne, ce urmează stabilirii celor două caracteristici principale ale sale, nu diferă prea mult de orice descriere angajată într-un fel de orizont al „timpului-cascadă", cum ar spune Lucian Blaga. Istoricismul iese acum la iveală; ca atare, tot ce a fost înaintea evului modern a fost bun, iar ceea ce a adus „lumea modernă" nu este în acord cu omul însuşi, cu poziţia sa în planul de mântuire al lui Dumnezeu. Acest tip de discurs este prezent în multe medii culturale „moderne";

[6] Mircea Vulcănescu, *Creştinul în lumea modernă*, în *op. cit.*, p. 44.
[7] *Ibidem*, p. 48.
[8] *Ibidem*, p. 57.

am putea spune că lumea modernă se priveşte pe sine critic, dacă nu am recunoaşte în susţinătorii unui astfel de discurs pe nostalgicii unui ev al interiorizării, al dorinţei de linişte interioară satisfăcută doar prin posibilitatea vie de a te întoarce la tine însuţi. Cei mai mulţi dintre cei ce riscă un asemenea discurs au fost „persoane publice", cărora spaţiul privat li s-a îngustat continuu, ei devenind astfel un fel de „activişti" ai valorilor în vigoare, ceea ce exprimă o contradicţie faţă de vocaţia lor, de chemarea lor sufletească.

Lumea modernă nu este mai prejos decât cea medievală, de fapt; este la fel ca aceasta, din perspectiva iconomiei. Nu avem o înaintare sau o pierdere de teren decât dacă privim chestiunea prin prejudecăţile istorismului (asumate, în bună măsură, şi de Vulcănescu, atunci când descrie lumea modernă). Cred că în acest loc este binevenită trimiterea către cea mai consistentă critică a istorismului, anume către *A doua consideraţie inoportună* a lui Nietzsche. Şi cred că nu ar fi lipsit de interes dacă ne-am gândi, în sensul de a ne lămuri în privinţa rostului istoric al mântuirii, la *De civitate Dei* (*Despre Cetatea lui Dumnezeu*) a lui Augustin şi la *Şcoala creştinismului* a lui Kierkegaard; şi, de ce nu, la lucrările lui Dumitru Stăniloae, neistoriste şi lucide întru lămurirea problemei locului nostru în veac. Luciditatea în surplus nu strică niciodată, aşa cum strică, de obicei, alte surplusuri.

Schimbările din modul de viaţă al omului aduse de modernitate sunt la suprafaţa acestui mod[9]. Însăşi secularizarea modernă nu valorează decât ca un fel de trecere a ierbii de la verdele pur al primăverii către verdele copt al verii târzii. Să urmeze stingerea tomnatică în maro a ierbii? Numai un istorist ar continua în acest fel.

Desigur, potrivit lui Mircea Vulcănescu, „vremea actuală" este asemenea epocii moderne; ea a pierdut „înţelegerea sensului real al suferinţei", socoteşte conferenţiarul nostru. Ea se deosebeşte, totuşi, de epoca precedentă prin „intensitatea aspiraţiei ei totalitare", căci „democraţia socială", creaţia acestei lumi, reprezintă „prima luare de cunoştinţă a alunecării organizării colective democratice în direcţia totalitară"[10]. În esenţa sa, vremea actuală continuă epoca modernă, căci dominantele acesteia din urmă, mai cu seamă primatul faptei şi raţionalizarea ei, amestecul omului în planul mântuirii puse la cale de Dumnezeu, se regăsesc în contemporaneitate.

Care ar fi atitudinea firească a creştinului faţă de această lume? Desigur, „lepădarea" de ea. Oricum, vremea în care autorul trăieşte este una de încercare. Gândul omului trebuie să se îndrepte neîncetat către Cel ce l-a pus în rost, căci el, omul, nu este din lumea aceasta.

Nu cred că M. Vulcănescu aduce ceva nou în privinţa descrierii modului de viaţă modern, a lumii moderne, în genere, şi nici în privinţa inserţiei vieţii creştine (în genere, religioase) în aceasta, dacă-i comparăm descrierea cu cea aparţinând

[9] A se vedea descrierea pe care Mircea Vulcănescu o face acestui mod în *Conţinutul ideii de lume creştină*. În context, autorul vorbeşte despre o „răsturnare" a felului uman de a exista. Omul modern schimbă contemplaţia cu acţiunea, preferă să trăiască într-o societate atomistă, nu într-o comunitate spirituală, şi se risipeşte în faptă.

[10] *Ibidem*, p. 67.

altor recunoscători ai conținutului modului creştin de a fi, în genere, al modului religios. Mircea Vulcănescu este original, însă, în privința felului în care reconstruieşte discursul: aparent teologic, discursul trece, de fapt, în condiția unei meontologii afective. Originalitatea sa în aceasta constă. Tocmai printr-o astfel de mişcare el se depărtează şi de alte discursuri aparținând aceleiaşi zone: mă gândesc, în primul rând, la metafizica creştină a lui N. Berdiaev.

Dacă ar fi rămas la o raționalizare a schimbărilor din veac, constatând degradarea în timp a râvnei omului către mântuire, Vulcănescu ar fi ajuns, poate fără să vrea, în locul în care se află orice modern lucid, „critic" față de sine şi față de epoca sa. El îşi propune, e drept, să fie „lucid", să sesizeze la rece toate căderile omului modern şi să zărească, apoi, prin încercările la care omul contemporan este supus, rostul unui nou destin, unul care să-l apropie pe om de conştiința rostului său în planul divin de mântuire. Numai că, în această mişcare a sa, Vulcănescu prinde, la un moment dat, traiectoria unei meontologii. Discursul despre existența epocii moderne se preschimbă într-un demers prin care capătă chipul „nimicului", prin comparație cu lucrurile acestei lumi, însuşi Dumnezeu; şi, totodată, însăşi „legea" umană: libertatea, „putința de a greşi". Cel ce adulmecă orizontul acesta înalt, în care nimicul devine ceva, este iubitorul de Dumnezeu; esența acestui experiment este iubirea față de Dumnezeu. Desigur, metafizicianul Mircea Vulcănescu teologizează; dar el ştie că ceea ce spune trebuie „raționalizat", adică aşezat în forme comunicabile, în forme logice valabile pentru orice ființă rațională. Ceea ce comunică el este, înainte de toate, ideea că doar cel ce-l iubeşte pe Dumnezeu, prin propria sa hotărâre, se mântuieşte. Tema „finală" a demersului este aceea a iubirii celui ce nu e nimic, în comparație cu orice lucru al acestei lumi şi cu lumea însăşi. Iar izvorul acestei iubiri este el însuşi nimic față de lucruri: este putința omului de a greşi, libertatea. Termenii fundamentali ai acestei meontologii afective sunt Dumnezeu şi omul, libertatea şi iubirea.

Putem desluşi, de asemenea, şi sensurile unei meontologii teologice, oarecum comună în formula sa: lumea aceasta nu este „nimic"; ea nu valorează prin sine, ci doar prin Creatorul ei; de aceea, ea trebuie „părăsită". Această din urmă formulă meontologică este, uneori, dominantă în discursul lui Vulcănescu şi de aceea nu o putem nesocoti. Totuşi, termenii pe care ea se sprijină sunt cei pe care i-am găsit fundamentali pentru meontologia afectivă. Meontologia teologică se pierde în cea afectivă, iar discursul îşi întăreşte, astfel, unitatea.

Câteva dintre sensurile acestei meontologii afective ar putea fi formulate astfel: ***a.*** lepădarea de lumea aceasta trebuie să se întâmple ca şi cum, cu toată evidența sa, ea nu ar avea realitate plină; lumea aceasta este nimicul, numai că, atâta vreme cât îi suntem locuitori, nu îi simțim aparența, căci ea ne solicită „rațional"; am putea, totuşi, simți, trăi ne-ființa lumii, poate nimicul ei; ***b.*** libertatea noastră nu este decât nimicul, dar nimicul „cel mai de preț al ființei noastre"; ea constă în putința de a greşi, dar, totodată, în putința de a-l iubi pe Dumnezeu; sensul ei ultim, salvator pentru om, este tocmai iubirea față de Dumnezeu; ***c.*** lumea care îl va mântui pe om

nu este în veac, în vreme, ci în eternitate, întru Dumnezeu; calea mântuirii este iubirea; totuşi, prin această iubire nu părăsim lumea aceasta, ci locuim mai omeneşte în ea; într-un fel, ea este ne-fiinţa (ceea-ce-nu-este) pentru cel ce ştie că mântuirea sa nu este posibilă în ea, ci într-o altă lume; pe de altă parte, lumea aceea este nimicul faţă de această lume care este ceva, care ne cuprinde, la durerile căreia participăm şi pe care nu o putem vedea aşezată în rostul ei decât iubindu-l pe Dumnezeu, cu riscul de a ne pierde de tot de ea.

Mircea Vulcănescu valorizează ne-fiinţa acestei lumi: fiinţa, ceea-ce-este cu adevărat, nu este ea şi nici în ea. Dar ceea-ce-este, în măsura în care capătă semnificaţia potrivită pentru noi, nu reprezintă un concept, o abstracţie, un produs al minţii noastre, ci este „obiect" al iubirii. În afara iubirii, fiinţa aceasta este ne-fiinţa. Dumnezeu nu poate fi conceput decât ca un simplu „negativ", căci mintea noastră lucrează prin comparaţie cu obiectul ei obişnuit, datul, *positum*-ul. Iubirea îl salvează pe om: aceasta o spune orice formulă teologică creştină şi orice metafizică creştină. Iubirea îl salvează pe Dumnezeu însuşi: aceasta o spune meontologia afectivă a lui Vulcănescu. Fără iubirea omului, Dumnezeu este „nimicul": ceva gândit fără corespondent în orizontul datului, adică al lumii acesteia sau al altei lumi; *ens rationis* („concept vid fără obiect"), cu un termen kantian. Prin iubirea omului, Dumnezeu apare ca fiinţa însăşi, iar lumea aceasta, ca aparenţa unui mediu în care omul nu-şi poate exersa esenţa – libertatea – şi nu-şi poate găsi mântuirea. Ideile acestea alcătuiesc schiţa unei meontologii afective. Dezvoltarea lor putea conduce către un alt model de filosofare, poate chiar către o metafizică creştină în ton clasic. Nedezvoltate însă, însăilate şi nevalorizate până la capăt, până la o formă sistematică, ele se pot aduna în schiţa unei meontologii afective, ale cărei sensuri au fost reconstruite în acest scurt studiu.

MAX SCHELER ÎN INTERPRETAREA LUI MIRCEA VULCĂNESCU*

MONICA MARINESCU

Sub influenţa lui Nae Ionescu şi Dimitrie Gusti în perioada studiilor universitare bucureştene (1921–1925), Mircea Vulcănescu îşi pune amprenta asupra dezvoltării unei noi filosofii spirituale prin intermediul studiilor sociologice, teologice şi metafizice.

Atras de ontologia aristotelică şi teoria cadrelor şi a manifestărilor din sociologia lui Gusti, Vulcănescu încearcă să surprindă devenirea socială nu în sensul dialecticii hegeliene, ci prin revenirea la fundamente metafizice, la opţiuni axiologice, antropologice. Încă din 1929, el se preocupă să dezvăluie modul în care o problematică de ordin filosofic, cum e aceea a „realităţii vieţii spirituale", se poate interpreta şi pozitiva prin sociologie.

Atât preocupările sale teoretice pentru analiza faptului spiritual, cultural în sine, a modalităţii în care se valorizează şi se integrează în viaţa socială, cât şi opţiunea sa pentru metoda fenomenologică de cercetare, întrebuinţată de E. Husserl şi F. Brentano (în filosofie), continuată de Max Scheler (în axiologie şi etică), de Heidegger şi Merleau-Ponty, de J.-P. Sartre (în ontologie şi teoria fiinţei), îl apropie de itinerariul spiritual pe care îl parcurge M. Scheler, către o „fenomenologie obiectivistă" şi „ontologie afectivă".

În încercările sale de a dezvolta o sociologie spiritualistă sau a unui „sistem de sociologie noologică", „trăitoare asupra lumii noastre", aşa cum preciza în lucrarea *Dimensiunea românească a existenţei,* semnalăm şi importanţa studiului aprofundat despre viaţa, activitatea ştiinţifică şi caracterizarea generală a gândirii lui Max Scheler.

După câteva date biografice, prezentate succint (loc de naştere, studii gimnaziale şi universitare, doctorat, activităţi diplomatice la Haga şi Geneva, director al institutului de cercetări sociologice împreună cu Leopold von Wiese şi Hugo Lindemann, funcţii pe care le va păstra până când moartea îl răpune, în plină activitate, la 19 mai 1928), M. Vulcănescu încearcă să schiţeze portretul psihologic şi

* Articolul se referă la studiul publicat de dl. M. Vulcănescu, *Max Scheler (1874–1928),* în „Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială", anul VIII, nr.1–3, ianuarie–octombrie, 1929, p. 369–382.

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 237–245, Bucureşti, 2004

moral al lui M. Scheler: „spirit viu, fire bogată, inteligență pătrunzătoare, înzestrată cu o puternică cerință de unificare și sistem, minte clară, ce pornea întotdeauna de la decantarea directă a materialului, niciodată de la idei dobândite din a doua mână, sinceritate desăvârșită, sensibilitate vibrantă și caldă, ce l-a împins de multe ori la răfuieli și schimbări bruște de orientare, filosof veșnic în contact cu viața, Max Scheler s-a străduit să ție cumpăna între filosof și omenie, strădanie zadarnică pe care a plătit-o cu sacrificiul destinului său filosofic" (p. 369).

Chiar dacă filosofia lui Scheler face trecerea de la fenomenologie la existențialism, prin asimilarea, în același timp, a influențelor filosofiei vieții (Nietzsche, Dilthey, Bergson), lărgind cadrul fenomenologiei, de la teoria cunoașterii la ontologie spiritualistă și, apoi, la etică și axiologie, „gândirea lui Scheler nu poate fi cuprinsă într-un sistem" (p. 369). Ea reprezintă istoria devenirii spirituale, a încercărilor unui suflet menit filozofării, de a se depăși pe sine însuși printr-un șir neîntrerupt de experiențe ale gândului.

Pe parcursul celor șaisprezece pagini publicate în „Arhiva pentru știința și reforma socială", organ al Institutului Social Român condus de Dimitrie Gusti, Vulcănescu reliefează încercările succesive ale lui M. Scheler de a-și găsi un echilibru spiritual: critica pozitivismului și pragmatismului; predilecția pentru „reducțiunea eidetică" a fenomenelor; orientarea către catolicism și ura față de burghezie; aplecarea spre filosofia afectivității; atitudinea critică față de formalismul kantian; răfuiala cu socialismul politic și catolicismul; poziția finală de „sociolog prin resemnare", trecând dincolo, prin „antropologia" sa metafizică (lucrare neterminată).

Ceea ce căuta M. Scheler, preciza Mircea Vulcănescu, era sistemul ascuns în firea lucrurilor, structura esențială, ideală a lucrurilor, ceea ce fenomenologii numesc *die Wesenzüge*.

Sub influența protestantismului liberal al lui Eucken, Scheler își începe cariera filosofică. Remarcabilă pentru tezele sale susținute în această perioadă este lucrarea *Despre metoda transcendentală și cea psihologică,* scrisă în 1900, prin care filosoful ia atitudine față de curentele ce-și disputau întâietatea în filosofia germană din vremea aceea: transcendentalismul „Școlii de la Marburg" (reducerea tuturor cunoștințelor la presupoziții apriorice, necesare și universale) și psihologismul lui Lipps și Mach (reducerea tuturor lucrurilor la fapte individuale distincte de conștiința care le exprimă).

Între aceste orientări, M. Scheler adoptă o poziție „noologică", prin împăcarea filosofiei transcendentale kantiene cu psihologia lui transcendentală.

În baza acestor supoziții, M. Scheler cercetează conceptul de „spirit", opunându-se personalismului formal kantian prin ideea unei „individualități spirituale", în care spiritul este conceput ca o realitate fenomenală, nu ca o formă a priori.

Critica sa, atât împotriva psihologismului empiric cât și împotriva filosofiei transcendentale, se poate rezuma la ideea că: „formalismul dă personalității un conținut prea larg pentru a putea determina cu ajutorul lui toate formele de spirit omenesc posibile și prea îngust, spre a putea caracteriza formele acestui spirit,

efectiv realizate în istorie" (p. 371). Scrise înainte de întâlnirea sa spirituală cu fenomenologia lui Husserl, tezele acestei cărţi vor fi revizuite, explică M. Vulcănescu, în sensul că Scheler va admite existenţa unei „evidenţe originare din care va purcede autonom filosofia şi, mai târziu, va deduce ideea sa despre spiritualitate. Multe din ideile dezvoltate în această lucrare vor subzista chiar în plină orientare fenomenologică. Astfel, preocuparea sa cu privire la formele vieţii spirituale va fi completată şi dezvoltată cu analiza raporturilor ce se stabilesc între „existenţă" şi „valoare". Apare în carte ideea de „contemplaţie esenţială", deşi nu este formulată în mod explicit, ci numai susţinută de unele din tezele ei.

Sub influenţa fenomenologiei, suferită de Max Scheler în cercul lui Lipps (psiholog convertit la această orientare), după întoarcerea sa la Universitatea din München (1907), aceste teze vor fi aprofundate, dar nu vor putea schimba caracterul realist al preocupărilor funciare ale lui Scheler. Influenţa hotărâtoare asupra gândirii lui Scheler au avut-o cercetările de logică ale lui Husserl şi, în al doilea rând, ideile acestuia asupra „fenomenologiei pure", pe care le va dezvolta, după principiile sale personale. Husserl a fost, pentru filosoful german, o revelaţie: vede în el un restaurator al filosofiei autentice, aşa cum a gândit-o Platon – ca o cunoaştere a esenţelor, a ideilor lumii.

Răspunzând la întrebarea: ce este fenomenologia? Scheler expune tezele cu privire la filosofia şi sociologia cunoaşterii. În experienţă, înţeleasă în sens larg, se pot deosebi două feluri de fenomene: fenomene empirice, individuale şi contingente, de care se ocupă ştiinţele exacte, şi fenomene generale, apriorice şi ideale (*eidos*), de care se ocupă filosofia. Ştiinţele exacte, deşi surprind lucrurile individuale într-o esenţialitate generală, nu ajung decât la proporţii probabile, nu absolut sigure, în timp ce „fenomenologia care se ocupă de esenţe" (p. 371) ajunge la propoziţii absolut valabile, întrucât sunt independente de orice context sau contingent.

Există, după filosofia lui Scheler, două tipuri de cunoaştere a fenomenelor individuale: prin intuiţie empirică şi prin intuiţie pură (ideaţie). Operaţia de purificare a intuiţiei sensibile şi transformarea ei într-una suprasensibilă se face prin „îndoiala transcendentală" sau fenomenologică, numită de Scheler „reducţie eidetică" sau reducere la esenţă (p. 372). Astfel se obţine un fenomen absolut, un act al conştiinţei pure sau transcendentale, al conştiinţei considerate în esenţa ei, independent de orice element individual şi faptic.

„Reducţia eidetică" nu trebuie confundată, preciza Scheler, cu abstractizarea (proces psihic) care pleacă tot de la empiric pentru a generaliza; ea neagă toate judecăţile existenţiale privitoare la un fenomen, pentru a obţine un „fenomen absolut". Privită astfel, orice cunoştinţă are un caracter obiectiv, în sensul că orice act de conştiinţă, pe lângă faptul că se obiectivează pe sine, intenţionează ceva, „se referă la ceva", precizându-i astfel sensul. *Cunoaşterea transcendentală* prezintă, în concepţia lui Scheler, trei caracteristici: *1.* intenţionalitate, *2.* obiectivitate ideală, *3.* semnificativitate.

1. Actul prin care e intenţionat obiectul poartă numele de *noesis* şi poate avea diferite înfăţişări (percepţie, memorie, credinţă etc.).

2. Obiectul intenționat se numește *noema.* Acesta nu e un obiect real, ci un obiect ideal, care are proprietatea să semnifice subiectului un obiect real. *Noema* se deosebește de obiectul real, empiric, prin aceea că e imuabil și indestructibil, invariabil. *Noema,* deci, e un absolut. Atingerea *noemei* se obține printr-o contemplație esențială, printr-o viziune intuitivă a esenței (*eidos*), a obiectului dat în conștiință.

3. *Noema* garantează valoarea obiectivă a cunoștinței noastre, ea semnifică un obiect, în afară de ea.

Există diferite moduri de a indica relația *noemei* cu obiectele. Se spune că o conștiință este poziționalã, atunci când pune ceva în real, și neutră, când nu pune, ci numai gândește. Ambele aceste acte sunt paralele, căci fiecărui *noema* poziționalîi corespunde un *noema* neutru, și invers. Ultimul criteriu al cunoștinței este „evidența originară" a fenomenului, căci în actul evident, o dată cu obiectul pus în cunoștință, e dată și justificarea lui esențială. Metoda fenomenologică, după Scheler, „va consta într-o analiză a esenței tuturor conținuturilor cuprinse într-o conștiință, considerate obiectiv, cărora printr-o descripție esențială li se va pune în relief, succesiv: intenționalitatea; obiectivitatea ideală; semnificația, prin neglijarea provizorie a tuturor elementelor existențiale, cuprinse în acel conținut" (p. 372).

„Actul de conștiință", prin intenționalitatea sa, apare ca un „act trăit" direct, în măsura și în limitele în care este cuprins. Numai astfel, „cercetarea poate ajunge la fenomene ideale, logic apriorice, sigure, absolute și invariabile, esențe ale lucrurilor reale, empirice, contingente, schimbătoare și nesigure" (p. 373). Cu rezerva idealismului său noematic, gândirea lui Scheler se îndreaptă către un realism spiritual, încercând să distingă caracterele spiritului de caracterele empirice ale vieții psihice.

După prezentarea aportului gândirii lui Max Scheler la dezvoltarea teoriei cunoașterii, Mircea Vulcănescu semnalează locul pe care-l ocupă în filosofia secolului al XX-lea poziția lui Scheler, mai precis, în fenomenologie. Din această perioadă a evoluției spirituale a filosofiei germane face parte și studiul său *Asupra fenomenologiei și teoriei sentimentelor simpatice,* cercetare asupra fundamentelor vieții afective, ce va culmina cu lucrarea *Esența și formele simpatiei.*

Mircea Vulcănescu prezintă succint, în studiul său, conținutul celor două părți ale lucrării mai sus amintite. Prima parte a cărții este consacrată fenomenologiei vieții afective și cuprinde o descriere și o clasificare a diferitelor forme de simțire în comun. Scheler distinge „simpatia propriu-zisă", sentiment în care un subiect simte același lucru cu un altul, independent de orice idee de valorizare și păstrând sentimentul alterității afectului trăit; de *simțirea în comun* a colectivității (masei), în care subiectele își pierd individualitatea, trăite fiind de un „afect impersonal", care nu aparține nici unuia în parte, de *identificarea mistică,* în care comunicarea se face prin contopirea în celălalt, cu pierderea individualității proprii, *de dragoste,* comuniune reală a două individualități care-și păstrează această individualitate, comuniune legată de un *act de valorizare,* deci un „act spiritual", în adevăratul sens al cuvântului, prin care Scheler înțelege *transcenderea*

psihicului pur. În partea a doua se desprinde semnificaţia vieţii afective şi sensul ei esenţial. În acest scop, filosoful examinează, pe rând, teoriile genetice (empirism) şi metafizice (Schopenhauer), oprindu-se asupra raporturilor dintre simpla tendinţă biologică, afectivitate de diferite forme (dragoste), şi valorificare. El critică atât teoriile psihanaliste (Freud), cât şi pe cele empiriste (senzoriale), specificând faptul că trecerea de la afect la valorificare nu este posibilă, decât recunoscând un caracter aprioric, originar, a ceea ce pot fi raporturile de la o persoană la altă persoană. Aceasta se realizează prin „vedenia esenţială", preciza Scheler (p. 373). Punând accent pe primordialitatea afectivităţii, filosoful nu este interesat de procesul subiectiv al vieţii afective, ci de „înţelesul", de „semnificaţia" obiectivă a acestei vieţi. El caută să descopere logica internă a afectivităţii, a ceea ce „intenţionează" un afect, independent de calităţile empirice ale subiectului, acel *ordre du coeur,* aşa cum o denumea Blaise Pascal.

Max Scheler ierarhizează stările sufleteşti după o scară transsubiectivă a valorii lor. O teză analogă, precizează M. Vulcănescu, susţine şi D. Gusti în lucrarea sa asupra descrierii egoismului şi altruismului, cu deosebirea că, în locul primordialităţii „actului afectiv" de valorizare, el structurează ierarhic diversele motivaţii ale acţiunii umane.

Ideea „afectivităţii" ca mijloc de cunoaştere, primând asupra cunoaşterii conceptuale, ca şi ierarhizarea universului după scara valorilor afective, după ceea ce cuprind afectele, ca referinţă la valoarea absolută, sunt idei originale ale contribuţiei lui M. Scheler la filosofia vremii. „Cunoaşterea prin simpatie" se înrudeşte atât cu „connaturalitatea cunoaşterii" la M. Blondel, cât şi cu „intuiţionismul" lui H. Bergson, ca izvor al oricărei cunoaşteri (principiul principiilor cercetărilor fenomenologice).

„Supremaţia dragostei", ca mijloc de apropiere de valoarea absolută, îl îndreaptă pe Scheler spre domeniul unei filosofii creştine. „Valorile, inclusiv cele etice, au un fundament metafizic şi religios, ordinea dragostei şi a urii defineşte ethosul unui popor, epoci; ea fixează ordinea unică a ierarhiei valorilor – accesul spre divinitate", preciza Scheler în lucrarea: *L'homme du ressentiment.* Paris, Gallimard, 1958 (p.161).

Un alt domeniu la care se referă Mircea Vulcănescu în studiul său este *poziţia etică* a lui Max Scheler, cu referiri directe la lucrarea sa *Formalismul în etică şi etica materială a valorilor.*

„Personalismul etic" la Scheler îşi are sorgintea în cele două surse (izvoare) ale gândirii sale: fenomenologia şi primordialitatea judecăţilor de valoare, de natură afectivă, aşa cum se desprind din fenomenologia simpatiei şi filosofia lui F. Brentano, opusă apriorismului kantian, susţinând, în etică, teza despre evidenţa şi îndreptăţirea unor forme ale vieţii emoţionale. Pe urmele lui F. Brentano, Scheler va susţine evidenţa apriorică a judecăţilor de valoare sau a aprecierilor etice.

Ridicându-se deasupra datelor empirice ale psihologiei, către semnificaţia lor etică, şi recunoscând *caracterul afectiv* al fundamentului ordinei morale, Scheler se vede nevoit să ia o atitudine critică faţă de formalismul eticii lui Kant. El consideră

că o lege morală nu trebuie să fie o lege formală, aşa cum stabilea imperativul categoric kantian: „lucrează astfel încât fapta ta să poată deveni lege generală a universului" (p. 375).

Apriorismul etic kantian nu defineşte în mod practic, o anumită normă de comportament, ci indică o calitate a acţiunii morale în general, fără a ţine seama de contextul istoric trăit de o persoană. Formalismul etic lasă deschisă interogaţia: în ce raport se află forma necesară şi universală cu conţinutul material al normelor de comportament? Nici cercetarea empirică a faptului moral, deşi descoperă o mare varietate de conţinuturi ale acţiunii umane, nu rezolvă această contradicţie.

Cu toate încercările neokantienilor şcolii de la Marburg de a desprinde, pentru etică şi jurisprudenţă, ceea ce este aprioric (necesar şi universal) în multiplicitatea structurilor morale şi juridice, prin existenţa unei „conştiinţe de drept", formă invariabilă a justului, nu rezolvă această problemă ci o adânceşte. Forma „conştiinţei de drept" nu poate fi despărţită de sentimentul dreptăţii.

Max Scheler înlătură această contradicţie fundamentând o etică în acelaşi timp „apriori" şi „materială", statornicind ca element fundamental al ordinii morale o anumită valorificare a existenţei, la care se reduc, tipic, toate judecăţile morale. Apriorismul lui Scheler e un apriorism al *esenţei* datului moral, la care se ajunge printr-o „vedenie directă", a esenţei fenomenului moral. Apriorismul moral trebuie să fie o structură axiologică fundamentală ce aparţine „materiei" valorilor morale. *Sollen*-ul kantian este înlocuit de intenţia valorilor etice, în simţire, în *Fühlen,* în care se revelează structura lor preferenţială. Meritul „eticei materiale a valorilor" în faţa eticei formale a imperativului categoric constă în faptul că îngăduie existenţa simultană a apriorismului cu multiplicitatea valorilor urmărite de acţiunea omenească.

La valoarea lucrării *Formalismul în etică şi etica materială* se adaugă şi ierarhia şi dependenţa datelor morale de contextul social prin care Scheler alcătuieşte o structură etică, un ethos tipic, formă de viaţă spirituală a personalităţii. Lucrarea, reliefează Mircea Vulcănescu, a avut un impact puternic asupra cugetării etice din vremea sa, încât nici cei mai înverşunaţi adversari (N. Hartmann) nu au putut-o ocoli.

O altă perioadă din gândirea lui Scheler este ilustrată printr-o serie de monografii inspirate de orientările filosofice ale vieţii morale şi de ideile sale metafizice şi religioase prezentate în etica personalistă. Vulcănescu aminteşte studiile publicate sub titlul *Abhandlungen und Aufsätze,* ca şi cele asupra *Geniului războiului şi războiul german,* publicate după instalarea sa la Universitatea din Colonia. Tot din această serie face parte studiul său despre *Krieg und Aufban* şi studiul despre *Refacerea culturală a Europei.*

Toate aceste studii sunt grefate pe ideea lui Nietzsche „despre resentiment în clădirea moralelor", cuprinzând atât analize esenţiale ale ethosului german faţă de războiul european, cât şi analize ale spiritului francez, englez, rus şi ale concepţiilor despre viaţă ale acestor popoare. M. Scheler critică spiritul burghez decadent şi ideile „luminiştilor" ce au stat la temelia crizei culturale a Europei. O posibilă

restaurare culturală europeană nu se poate realiza decât printr-o „renaştere religioasă" care să restaureze adevărata idee despre om (p. 376).

Cu studiile despre *Reabilitarea virtuții* şi despre raporturile dintre „dragoste şi cunoaştere", Scheler se îndreaptă spre o adâncire, în sens religios, a filosofiei sale. Studiul asupra *Îndatoririlor catolicilor germani după război* poate fi considerat un îndrumător al conştiinței catolice a țării sale.

Lucrarea cea mai elocventă asupra orientării sale religioase este însă cartea despre *Ceea ce-i veşnic în om,* în care Scheler examinează tendințele renaşterii religioase de după război. Apărută în 1919, după studiile dedicate războiului german, lucrarea încearcă să stopeze tendințele demoralizante, refugiul în mistica orientală a cugetării germane, printr-o reinterpretare fenomenologică a vieții religioase, pe temeiul doctrinei fericitului Augustin, îndepărtând influențele tomiste şi pe cele kantiene. Se remarcă analiza actului religios, prins în autenticitatea lui adevărată, „ca act spontan – tot aşa de originar ca actul percepției", ireductibil la acte de altă natură, ce face „din problemele temporale, probleme veşnice" (p. 376).

În metafizica sa creştină, în care Divinitatea este simțită etic, Scheler pleacă de la faptul concret şi se ridică la semnificația sa spirituală (religioasă), în care vede adevăratul temei al refacerii culturale europene (analogie la ceea ce semnifică în Franța filosofia imanenței la M. Blondel).

În studiul său, Vulcănescu surprinde schimbarea radicală de orientare a cugetării lui M. Scheler, între anii 1923 şi 1925, şi anume despărțirea de biserică. Ceea ce-l apropiase de catolicism erau criticile aduse lumii moderne şi aspirațiile lui către o unitate spirituală care să nu nege nici una din valorile specifice ale națiunii germane.

Ceea ce-l „precipitase" în biserică, precizează Vulcănescu, era nevoia sa de a ieşi dintr-un impas etic, speranța într-o prefacere prin „Har divin" a vieții sale, care să-i aducă liniştea, prin trăirea intensă a „celei mai înalte aspirații pe care i-o destăinuise etica: sfințenia" (p. 377).

Sensibilitate răzvrătită, care refuză de la început să se înserieze întrutotul fenomenului catolic, pentru a-şi căuta o cale proprie, îi apare – paradoxal pentru aspirația sa de a găsi un echilibru spiritual între gândire şi viață, primejdia deznădejdii, care-l paşte pe cel care intră în catolicism cu o astfel de problematică. Şi astfel, se desparte de catolicism, cu multă uşurință, pentru că nu-i adusese nici echilibrul sufletului, nici libertatea în gândire.

Apariția în anul 1925 a cărții *Formele științei şi cultura* semnifică încă o ruptură cu toată evoluția cugetării lui Scheler de până acum şi, în acelaşi timp, încă o depăşire. Simultan opusă criticismului şi pozitivismului, ea deschide o perioadă de cercetări metafizice.

Ruptura lui Max Scheler de ideile teiste, semnala Mircea Vulcănescu, este o consecință firească a disperării sale în căutarea valorii absolute, de care ar fi fost scutit, dacă etica lui s-ar fi întemeiat în transcendent şi nu în esența faptelor concrete de valorificare etică de către o personalitate. Aici apare analogia, pe care

Vulcănescu a mai făcut-o cu privire la alte studii, între Scheler şi lutheranism, care i-a măcinat gândirea împotriva celor mai bune intenţii iniţiale. Atenţia, interesele variate ale lui Scheler nu mai sunt captate de o direcţie unică, tendinţa către absolut este risipită în considerarea multiplicităţii relativului. *Interesul sociologic trece pe primul plan.*

Acum nu mai este preocupat să fundamenteze o etică, cât îl interesează raporturile ce există între ethosul unui grup (ansamblu sistematic de orientări şi atitudini etice date) şi condiţiile efective în care trăieşte acest grup.

În centrul sistemului de gândire la Scheler nu mai apare divinitatea creatoare a lumii din nimic, ci lumea însăşi, în devenirea ei reală, a omului în lume. Scheler nu renunţă la teza fenomenologică a unei structuri ideale a lumii, numai că aceasta este reluată într-o viziune lărgită, interesând toate aspectele lumii, structura absolută a acesteia. În această perioadă apar succesiv cărţile de sociologia culturii şi sunt republicate lucrările sale mai vechi.

Cartea fundamentală a acestei perioade este, în opinia lui Mircea Vulcănescu, cea despre *Formele ştiinţei şi societatea.*

După interpretarea „legii celor trei stadii" a lui A. Comte, pe care o găseşte valabilă numai într-o mică perioadă şi la o mică parte a lumii occidentale, Scheler expune şi analizează critic filosofia pragmatică, din perspectiva raporturilor dintre organizarea formelor cunoaşterii umane şi felul de muncă al unei societăţi date.

Metoda de cercetare fenomenologică este păstrată de Scheler şi în domeniul sociologiei, ea fiind îndreptată împotriva interpretărilor istoriste ale fenomenelor sociale, culturale (p. 378).

Dacă istoricul cercetează „cauzalitatea" de fapt a fenomenelor sociale, modalităţile în care cutare „formă" de cultură, cutare „normă" etică sau cutare „motiv" artistic trec dintr-o grupare socială în alta, fenomenologul, fără a contesta valoarea cercetării cauzale în sociologie, se „dezinteresează" cu totul de ea. Pe el nu-l interesează formele de transmitere a influenţelor culturale de la un grup la altul, căci o astfel de influenţă îi păstrează, doar aparent, identitatea, în vreme ce conţinutul ei, „semnificaţia" şi rostul ei faţă de întreaga concepţie despre viaţă şi ierarhia de valori, sunt cu totul schimbate. „O cultură este un întreg impenetrabil", considera M. Scheler.

Ceea ce pare istoricului a fi o influenţă, un împrumut cert, este în realitate cu totul altceva. De aceea preocuparea fenomenologului este să descopere raporturile funcţionale esenţiale în care se află orice formă concretă de cultură faţă de ansamblul concepţiilor despre viaţa unei societăţi. Cu alte cuvinte, „fenomenologia faptelor sociale caută semnificaţia specifică a unei forme de viaţă, în fiecare tip de alcătuire socială" (p. 378).

Ideea de a acorda o importanţă deosebită raporturilor structurale (*Gestaltungen*) ale valorilor etice şi culturale, susţinută de Scheler, a avut o influenţă valoroasă în toate domeniile filosofice şi sociologice (până şi în psihiatria lui Jaspers se făcea distincţia între „fenomenologia" unei boli nervoase şi „etiologia" unui sindrom). Ea a permis tuturor disciplinelor sociale să dobândească

un caracter coerent şi omogen, ceea ce cercetările economice şi metoda pur istorică nu au reuşit. Fenomenologia lui Scheler, axată pe înţelegerea corelaţiilor esenţiale dintre structurile funcţionale ale aceluiaşi tot social, a realizat o clasificare mai corectă a fenomenelor, după formele lor esenţiale, ceea ce a permis o izolare mai precisă a diverşilor factori de influenţă într-o societate dată.

În finalul studiului său, Mircea Vulcănescu preciza că influenţa lui Max Scheler, în toate domeniile filosofice, a fost considerată „revoluţionară".

Meritul de căpetenie al „celui mai genial" dintre discipolii lui Husserl „e de a fi precipitat disciplinele sociologice în fenomenologie" (p. 379).

În etică, Scheler a fost considerat un „nou Copernic", restaurator al unei orientări obiectiviste în filosofia moralei, ce a detronat formalismul etic kantian.

Troeltsch, discipolul său, l-a numit „Nietzsche catolic", iar Hans Driesch l-a considerat, „împreună cu Bergson şi Bertrand Russell, drept cel mai mare filosof al vremii noastre".

Cu toată influenţa fascinantă asupra contemporanilor, Scheler nu poate fi considerat un „învingător", remarca Vulcănescu. Moartea lui înainte de publicarea *Antropologiei* lasă întrebarea despre echilibrul lui final, fără răspuns.

Înrudit spiritual cu filosofia lui Pascal şi cea a lui Nietzsche, „... Scheler nu a ajuns la înţelepciunea luminată, dar nici nu s-a lăsat sedus de rutina meseriei..." (p. 379). El rămâne în istoria gândirii filosofice a secolului al XX-lea nu numai prin lucrările sale, cât mai ales prin „tensiunea interioară cu care a pătimit drama mistuitoare a destinului său filosofic" (p. 379).

Semnalăm, totodată, importanţa *Notelor bibliografice* cu privire la întreaga operă a gândirii lui Max Scheler, structurate tematic şi cronologic de M. Vulcănescu, întregind astfel studiul său (p. 380–382).

MIRCEA VULCĂNESCU ŞI SISTEMUL SOCIOLOGIC AL LUI DIMITRIE GUSTI

CONSTANTIN SCHIFIRNEŢ

În România, după primul război mondial, ştiinţele socio-umane – filosofia, psihologia, sociologia – cunosc o intensă evoluţie. Să amintim numai existenţa unor periodice pentru fiecare specialitate: „Revista de filosofie", „Analele de psihologie", „Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială" şi „Sociologie românească". Se afirmă puternic sociologia, nu doar ca o ştiinţă teoretică despre societate, ci, mai mult, ca o cale de cunoaştere directă a proceselor, faptelor şi evenimentelor sociale. Va trebui odată întreprins un studiu de adâncime al contextelor în care sociologia, practic inexistentă în mediul academic, înainte de primul război mondial, a ajuns să domine mişcarea ştiinţifică, inclusiv printr-un învăţământ dezvoltat – patru catedre universitare de sociologie, şi predarea ei în şcoli normale şi în învăţământul secundar –, iar în Italia, în aceeaşi perioadă, când activau Pareto şi Mosca, nu exista nici o catedră de sociologie! Această extraordinară moştenire a rămas mult timp o *terra incognita* pentru multe generaţii, după cel de al doilea război mondial. Să nu uităm că în anii '50 din secolul al XX-lea, regimul comunist a interzis sociologia, considerată ştiinţă burgheză! Deşi a fost reintrodusă în învăţământul superior după anul 1965, reprezentanţi remarcabili ai sociologiei din perioada de dinainte de 1944 au suferit în continuare o restricţionare a difuzării întregii lor opere.

Pentru că în paginile care urmează prezentăm câteva consideraţii despre contribuţia lui Mircea Vulcănescu la dezvoltarea sociologiei, ne simţim obligaţi cu o mărturisire, care nu are altă menire decât de a readuce în actualitate dificultatea cu care s-a repus în circulaţie opera acestui mare făuritor de grandioase proiecte intelectuale. În anul 1983 am predat Editurii Albatros lucrarea *Generaţie şi cultură*. Aşa cum era obiceiul atunci, a fost dată unui specialist în care editura avea mare încredere, cu deosebire în ceea ce priveşte calitatea lui de cenzor ideologic, pentru elaborarea unui referat de acceptare. Ca orice autor, aşteptam cu nerăbdare acel referat, dar el a întârziat să vină aproape doi ani. Între timp, mi se transmite, de către un coleg, că respectivul referent, profesor universitar, se interesa dacă nu cumva Mircea Vulcănescu a fost legionar. Motivul? Eu analizam articolul lui M. Vulcănescu, *Generaţia,* un studiu fundamental, am spune teoretic fondator, despre generaţie, publicat în revista „Criterion", pe care îl consider, şi astăzi, o analiză ce

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 247–258, Bucureşti, 2004

premerge studiile generaționiste din anii '60 ai secolului trecut, în rezumat, o contribuție remarcabilă a unui sociolog român la clarificarea unei teme de acută oportunitate socială.

Ce arată acest exemplu? Cenzorul regimului trecut dovedea o ignoranță exemplară asupra operei și activității publice a lui Mircea Vulcănescu. El voia să se asigure, cu orice preț, că nu greșește, ideologic, cu verdictul ce trebuia să-l dea cărții mele. Să mai spun că, în referatul său, nu a menționat măcar un cuvânt despre studiul lui Mircea Vulcănescu? Acel profesor nu era singurul universitar sau cercetător din epocă lipsit de elementare cunoștințe despre gruparea „Criterion". Se știa vag doar că membrii ei aparțineau orientării de dreapta. Cazul Vulcănescu dovedește amânarea sau chiar anularea punerii în circulație a fondului de gândire al elitei românești interbelice. Dincolo de aspectele politice și ideologice, oricum aduse în prim-plan din cauza curentului general din perioada postbelică, iar astăzi reluate obstinat, parcă într-o manieră și mai agresivă, ceea ce nu putea accepta regimul comunist a fost ideea unei generații de excepție în perioada interbelică[1]. În contextul oficial de atunci se urmărea întărirea doctrinei de explicare și justificare a procesului de omogenizare socială, iar un accent apăsat pus pe existența unui fond ideatic românesc despre stratificare, eterogenitate și diversitate socială nu putea fi acceptat necondiționat, cu atât mai mult cu cât asemenea idei veneau din partea ideologiei dreptei.

Nu știm ce va fi fost dacă nu s-ar fi produs sfârșitul tragic al acestei excepționale personalități, probabil am fi avut un *opus vitae magnum*, așa cum se întâmplă la sfârșitul unei îndelungi și verificate experiențe intelectuale. Și Mircea Vulcănescu avea toate datele unei opere ce ar fi marcat profund științele socio-umane. Cum el se integrase, am spune, organic în spiritul noii generații interbelice, enunțat și teoretizat de șeful recunoscut al acestei grupări tinere, Mircea Eliade, concepția și acțiunile sale sunt întemeiate pe această nouă spiritualitate. Să reamintim succint tezele lui Mircea Vulcănescu despre generație, care, credem, pot explica idei din opera gânditorului nostru. Spre deosebire de congenerii săi, Mircea Vulcănescu nu s-a mulțumit doar cu afirmarea publică a noii generații, ci a găsit de cuviință că este necesară o clarificare teoretică a conceptului de generație, atât de vehiculat în epocă, în toate mediile intelectuale.

Definirea termenului era necesară în stabilirea cu rigoare a diferențelor și asemănărilor între generații, deoarece foarte dotatul tânăr asistent universitar era preocupat de căutarea acelor linii de continuitate culturală românească în care se regăsesc toate marile valori ale românilor. De aceea, spre deosebire de dezbaterile despre generație din epocă, axate, în principal, pe dimensiunea biologică sau pe cea

[1] Nu este lipsit de importanță faptul că în *Bibliografia principalelor lucrări despre D. Gusti și despre Școala sociologică de la București* (D. Gusti, *Opere*, vol. I., București, Editura Academiei R.S.R., 1968), Ovidiu Bădina și Octavian Neamțu, cei doi editori ai scrierilor lui Gusti, care au făcut un lucru demn de toată lauda prin publicarea operelor marelui sociolog în condiții destul de potrivnice, nu amintesc lucrarea lui Vulcănescu despre Gusti, dar nici *Istoria sociologiei românești* a lui T. Herseni.

culturală, Mircea Vulcănescu o abordează ca pe o realitate ce impune examinarea sa din varii perspective[2]. *Biologic*, spune exegetul, generaţia se afirmă în relaţia părinţi – copii, fiecare generaţie fiind alcătuită din grupul descendenţilor dintr-un părinte comun. *Sociologic*, generaţia este discutată pe două paliere: în sens restrâns, generaţia se constituie în relaţia dintre adulţi şi tineri, iar în sensul sociologic general, ea este o „unitate socială condiţionată de faptul apropierii de vârstă sau, mai pe scurt, grup de vârstă". Cum spuneam altă dată, această ultimă idee a sociologului român o vom regăsi amplu dezvoltată în teoriile sociologice despre vârstă, cu deosebire la T. Parsons şi S. N. Eisenstadt[3].

Pentru Vulcănescu, factorul vârstă are o semnificaţie relativă în generarea diferenţierilor sociale: „Cu cât o societate e mai complexă, adică cuprinde subdiviziuni mai numeroase şi de natură mai variată, cu atât importanţa relativă a factorului vârstă scade". Într-adevăr, vârsta este un indicator de diferenţiere socială preponderent în societăţile tradiţionale, ierarhiile sociale între grupurile de vârstă fiind unul din mecanismele esenţiale de funcţionare a vieţii sociale, de conservare a ordinii şi stabilităţii sociale. Rezultă, din aserţiunea vulcănesciană, o concluzie: cum tinerii se exprimau năvălnic şi revendicau statutul de grup intelectual efervescent, iar cadrul social a acreditat-o ca atare, pentru „noua generaţie" din perioada interbelică, societatea românească interbelică ar fi fost o societate simplă, nediferenţiată puternic. Mircea Vulcănescu dă un răspuns, prin conceptul de generaţie, întrebării referitoare la stadiul de evoluţie modernă a României.

Pe de altă parte, această idee despre relaţia dintre factorul vârstă şi nivelul de eterogenitate socială a fost amplu dezbătută în răstimpul puternicelor mişcări de tineret ce au zguduit bogata şi dezvoltata societate occidentală în anii '60 ai secolului al XX-lea, unde, după cel de al doilea război mondial, paradoxal, s-a ajuns la revolta tinerilor, care cereau recunoaşterea de către societate a identităţii lor sociale, ceea ce a determinat revizuirea unor concepte şi teorii sociologice importante, tocmai pentru că vechiul sistem operaţional de studiu al societăţii nu lua în discuţie vârsta, cu expresia ei socială: relaţiile dintre generaţii. Aşadar, Mircea Vulcănescu sesizează, în condiţiile societăţii româneşti, importanţa factorului vârstă în reglementarea raporturilor sociale, în timp ce pentru sociologii din Occident, în convingerea lor că o societate modernă este intens diferenţiată, vârsta nu mai reprezintă un indicator în explicarea proceselor şi a conduitelor sociale.

În viziunea lui Mircea Vulcănescu, generaţia este o grupare de ordin statistic (relaţia formală dintre grupul social şi vârsta membrilor săi) şi în sens istoric (relaţia calitativă care leagă membrii grupului social compus din oameni de aceeaşi vârstă), la care adaugă dimensiunile psihologică, culturală, politică şi economică. Iată cum defineşte el generaţia: „O generaţie este o grupare socială bio-psiho-istorică, în care predomină oamenii de aceeaşi vârstă, care se manifestă simultan,

[2] Mircea Vulcănescu, *Generaţie*, în „Criterion", nr. 3–4, 15 noiembrie–1 decembrie 1934, p. 3–6.
[3] Constantin Schifirneţ, *Generaţie şi cultură*, Bucureşti, Editura Albatros, 1985, p. 28.

spontan, cu conştiinţa solidarităţii de vârstă. Manifestările acestei grupări sunt condiţionate de faptul că membrii componenţi au participat la un anumit eveniment istoric, a căror influenţă au suferit-o, în perioada lor de formaţie intelectuală – fapt care face să predomine în manifestările lor preocupări de aceeaşi natură, precum şi o asemănare de material şi de maeştri. Această predominare mai poate fi condiţionată şi de felul în care tineretul participă la activitatea colectivităţii şi de încadrarea sau neîncadrarea lui în ierarhia socială existentă"[4].

Definiţia lui Mircea Vulcănescu este prima descriere ştiinţifică a generaţiei. El concepe apariţia şi fiinţarea unei generaţii în legătură cu existenţa unor anumite situaţii sociale concrete: „Nu trebuie nici s-o negăm, nici s-o universalizăm, ci, atenţi, s-o înţelegem, surprinzând împrejurările care-i provoacă apariţia sau i-o înlătură: conjunctură socială între istorie şi psihologie". Nu insistăm pe analiza ideilor lui Mircea Vulcănescu despre generaţie (o vom face într-un alt studiu). Am dorit numai să punctăm direcţia teoretică trasată în scopul definirii acestui concept atât de discutat şi disputat, nu de puţine ori dându-i-se un conţinut inadecvat. Şi să spunem că acest studiu al lui Mircea Vulcănescu a fost publicat în „Criterion", publicaţia „noii generaţii", deşi putea s-o facă tot atât de bine în revista profesorului său D. Gusti, „Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială".

Teoretician excelent al fenomenului generaţionist, Mircea Vulcănescu avea în vedere propria generaţie, dar viza, de fapt, realitatea socială şi culturală a timpului său, în care se includea şi opera „bătrânilor", a maeştrilor. Una din direcţiile acţiunii publicistice a lui Mircea Vulcănescu a fost protejarea valorilor şi explicarea lor, cum a fost cazul cu sistemul sociologic al lui Gusti. Afirmarea generaţiei sale venea imediat după ce opera gustiană se închegase, iar creatorul ei acţiona acum pentru aplicarea acesteia prin metoda monografică. Reprezentant al noii generaţii, Mircea Vulcănescu a socotit o îndatorire faptul de a fi solidar intelectualiceşte cu profesorul său. Dar gestul teoretic al lui Vulcănescu are şi un alt sens, anume relevarea unui exemplu de activitate ştiinţifică în grup, iar echipele studenţeşti conduse de Gusti erau pilduitoare în a susţine ideea că intelectualii români se pot asocia într-o acţiune colectivă, când scopurile sunt clare şi managementul este eficient. În consecinţă, un argument esenţial împotriva tezei, susţinută şi astăzi, că intelectualii români nu pot coopera în realizarea unui proiect. Pe de altă parte, Mircea Vulcănescu aducea ca probă de solidaritate intelectuală propria generaţie, ce ambiţiona programe culturale de anvergură, de nivel european, ce pornesc din fondul de gândire românească. Omul românesc, teoretizat şi desenat cu atâta măiestrie, îşi trage seva ideatică din tot ce este semnificativ în creaţia autohtonă, inclusiv scrierile şi acţiunile maeştrilor generaţiei sale.

De altfel, însăşi generaţia lui era interesată în a găsi modele, fie în viaţă, fie din alte epoci ale culturii române. M. Eliade îl va repune în circulaţie pe marele Hasdeu cu publicistica lui, dar va edita şi un volum cu articole semnate de Nae Ionescu, *Roza*

[4] Mircea Vulcănescu, *op.cit.*, p. 5.

vânturilor. Aşadar, o activitate de construcţie culturală, cu un program destul de clar. Lupta dintre „bătrâni" şi „tineri" nu era prilej de spectacol cotidian sau de revendicări meschine, ci de reevaluare a valorilor perene ale culturii naţionale, iar Mircea Vulcănescu se impunea ca exegetul cel mai coerent în susţinerea, cu argumente, a valorii moştenirii „bătrânilor". Susţinerea valorilor o făcea Vulcănescu şi ca o datorie morală, sau, cum s-a spus, punea mai presus de orice simţul său moral în slujba binelui[5], adică, spunem noi, a unei culturi româneşti .

Atras de gândirea şi personalitatea lui Nae Ionescu, el nu este un epigon, un encomiast sau dogmatic naeionescian, ci caută a integra în propriul sistem tot ce crede a fi autentic axiologic din alţi maeştri ai gândirii româneşti, cum sunt Gusti şi chiar Rădulescu-Motru. Deşi cei din noua generaţie erau adepţii lui Nae Ionescu, ei se raportau şi la alte personalităţi ale timpului: Mircea Vulcănescu la D. Gusti, M. Eliade la C. Rădulescu-Motru, C. Noica, într-o anumită măsură la C. Rădulescu-Motru. Cum Nae Ionescu nu avea o „operă" publicată, elevii lui se îndreptau spre acele personalităţi care le vorbeau şi prin scrierile lor. În cazul lui Mircea Vulcănescu, situaţia este interesantă şi din alt unghi: despre Nae Ionescu a scris o lucrare despre el ca om, dar nu şi despre opera acestuia, în schimb a dat un volum de 150 de pagini despre D. Gusti, prima monografie despre întemeietorul de şcoală sociologică, şi, am spune, singura valabilă, despre marele sociolog. Deşi „năist", de ce Vulcănescu nu a dat monografia despre sistemul filosofic al mentorului său? Explicaţia este simplă: dificultatea avută de el în analiza concepţiei lui Nae Ionescu, din cauză că opera acestuia nu circula, iar ideile lui se produceau spontan, la cursuri sau în dialoguri restrânse. Exegeza unei opere se face având cărţile autorului pe masa de lucru. Editarea după moartea filosofului a câtorva din cursurile sale nu i-a mai putut fi de folos. Vremurile au decis altfel soarta lui Mircea Vulcănescu.

Acesta este, rezumativ, contextul în care Vulcănescu s-a integrat în şcoala lui Gusti. Stăruim, în continuare, asupra modului în care Mircea Vulcănescu a înţeles sistemul sociologic al lui Gusti.

Legăturile lui cu Gusti s-au produs din anii studenţiei. Mircea Vulcănescu a fost atras de sociologie din facultate şi teza sa de absolvenţă, elaborată sub îndrumarea lui Gusti, este edificatoare. Această lucrare juvenilă dezvoltă ideea despre cadrele de manifestare a raporturilor dintre individ şi societate: numărul, spaţiul, timpul, cauzalitatea, valoarea. În viziunea tânărului licenţiat: „Societatea este un complex de factori ce nu trebuie desconsideraţi nici unul", iar „Cauza devenirii sociale este *voinţa socială* lucrând în acest complex de factori"[6]. Mircea Vulcănescu face diferenţa între devenirea socială a comunităţilor şi cea a societăţilor: în primele predomină cauzalitatea naturală şi în celelalte dominantă

[5] Gheorghiţă Geană, *O fericită întrupare a spiritului românesc: Mircea Vulcănescu,* Prefaţă la Mircea Vulcănescu, *Războiul pentru întregirea neamului. Dimensiunea românească a existenţei,* Bucureşti, Criterion Publishing, 2002, p. 6.

[6] Mircea Vulcănescu, *Prolegomene sociologice la satul românesc,* ediţie îngrijită de Marin Diaconu, Bucureşti, Editura Eminescu, 1997, p. 68.

este motivarea morală: „Toată problema devenirii sociale stă aci: *degajarea voinței sociale din condițiile cadrelor și determinarea felului în care această voință prezidă tipurile de societate*", concluzie văzută de el ca „un program de sociologie". Influența profesorului său D. Gusti este indiscutabilă. Vom observa dificultăți în dezvoltarea acestui program, ce a ieșit din scânteia atât de roditoare a tânărului absolvent de filosofie. În același an 1925 când a susținut licența, Vulcănescu scrie articolul *Câteva observațiuni asupra vieții spirituale a sătenilor din Goicea-Mare*, singurul text despre campania studențească din această localitate, organizată de Seminarul de sociologie, etică și politică de sub conducerea lui D. Gusti.

După un stagiu în Franța, când comunicarea cu profesorul său era redusă, Mircea Vulcănescu se integrează imediat în organizarea activității echipelor studențești, devenind între timp asistentul lui Gusti. Nu putem discuta despre toate raporturile dintre profesor și asistentul său, remarcăm numai că lui Vulcănescu îi revine sarcina, din partea ministrului D. Gusti, de a elabora planul de reorganizare a Ministerului de Instrucție și tot el se va îngriji de editarea cursului lui D. Gusti[7].

Mircea Vulcănescu era interesat mai mult de fundamentul economic al vieții sociale. A participat la multe din campaniile monografice ale echipelor studențești conduse de D. Gusti. Așa cum foarte pertinent observa Marin Diaconu, editorul și exegetul operei vulcănesciene: „Vulcănescu a trăit și a contribuit substanțial la constituirea școlii gustiene"[8].

Gusti l-a „văzut" pe tânărul său coleg ca pe cel mai indicat să dea temelia filosofică a sistemului său. Să amintim că sistemul gustian era criticat din varii direcții. T. Brăileanu avertiza asupra tendinței, în linia lui Durkheim, de a defilosofa sociologia, iar P. Andrei îi cerea lui Gusti să prezinte eșafodajul teoretic al monografiei sociologice. Tânărul emul nu face niciodată referire la cei doi sociologi, dar afirmă limpede efortul său în fundarea filosofică a sociologiei lui Gusti: „Eu am încercat să așez sistemul lui Gusti pe baze aristotelice, suprapunând deosebirea dintre cadre și manifestări deosebirii aristotelice dintre posibilitate și actualitate. Sistemul oferea mai multe puncte de convenință. Voința socială a lui Gusti se deosebea de voluntarismul cantitativ, numeric, rousseauist; ea avea netăgăduite rădăcini metafizice. Cadrele dădeau lui Gusti *motive* voinței sociale. Dar acestea nu erau motive psihologice, ci temeiuri metafizice de autodeterminare: cosmice, biologice, psihologice și istorice. Apoi, concepția voluntaristă a națiunii avea afinități cu teoriile corespunzătoare ale catolicismului"[9].

[7] D. Gusti, *Note la cursul de sociologie al d-lui profesor D. Gusti*, editate sub îngrijirea d-lui asistent Mircea Vulcănescu, de M. Cernea și C. Furtunescu, 1932.

[8] Marin Diaconu, *Mircea Vulcănescu – sociolog al satului românesc și istoric al Școlii sociologice a lui Dimitrie Gusti*, studiu introductiv la: Mircea Vulcănescu, *Școala sociologică a lui Dimitrie Gusti*, ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, Editura Eminescu, 1998, p. 18.

[9] Mircea Vulcănescu, *De la Nae Ionescu la „Criterion"*, ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, Editura Humanitas, 2003, p. 68.

Gândirea lui Vulcănescu a găsit în sistemul lui Gusti o metodă de analiză a realului, ceea ce nu-i putea oferi Nae Ionescu, care, deşi logician, nu dădea atenţie metodologiei de cercetare ştiinţifică. Aici stă explicaţia aderării lui Vulcănescu la concepţia gustiană. Marele sociolog oferea un cadru teoretic incitant şi fertil, dar şi o metodă inedită de investigare a societăţii româneşti în ceea ce avea ea particular – satul, matricea evoluţiei naţiunii române. Opera lui Gusti reprezintă şi o cale pentru tânărul învăţat de pătrundere în cunoaşterea unei filosofii şi ideologii ce domina epoca: marxismul: „Aşa că astăzi eu am, în sistemul sociologic al profesorului D. Gusti, un instrument de lucru pe care mi l-am însuşit, cu ajutorul căruia caut să înţeleg realitatea socială, inclusiv marxismul, care nu se împotriveşte concepţiei mele «năiste» despre viaţă. Cu etica e altceva; dar aici Gusti n-a avut nici o influenţă asupra mea". Mircea Vulcănescu era asistent de etică la catedra lui Gusti. Ne întrebăm: la seminariile de etică, asistentul transmitea teze şi concepţii opuse celor comunicate de profesor la curs? Posibil, dată fiind toleranţa colegială şi intelectuală a lui Gusti. O fi cunoscut profesorul toate aceste idei, cu deosebire diferenţa dintre ei privind etica, pentru că textul din care am citat nu a fost publicat de autor în timpul vieţii?

De altfel, cazul lui Vulcănescu este unul special: multe din incitantele sale idei, inclusiv cele care privesc veghea la sistemul şcolii sociologice al lui Gusti şi şcoala filosofică a lui Nae Ionescu, au rămas în manuscris. Din ce a produs extrem de dotatul în sociologie Mircea Vulcănescu puţin s-a tipărit în timpul vieţii[10]. Nu ştim pentru ce o bună parte din textele de sociologie nu au fost publicate de autorul lor. O exigenţă şi o rigoare ştiinţifică trebuie să fi contat în amânarea punerii lor în circulaţia publică, iar cel mai bun argument este refacerea de câteva ori a unor texte. Nu încape îndoială că Mircea Vulcănescu avea o solidă cultură şi un pronunţat spirit analitic, fiind bine informat cu privire la mişcarea ideilor sociologice, iar în laboratorul său de creaţie, asemănător în multe privinţe cu cel eminescian, s-au plămădit multe gânduri. Era, însă, extrem de sever cu produsul oferit spre publicare.

Susţinerea filosofică a sistemului sociologic al lui Gusti a trezit, cum era de aşteptat, reacţii. De pildă, C. Georgiade, în articolul *Sociologie românească. O revistă cu adevărat apuseană*, în „Adevărul", 19 februarie 1933, susţine că şcoala sociologică a lui Gusti are o valoare de excepţie: „fiindcă sociologia devine o *ştiinţă*, nu o filosofie a vieţii colective, părăsind dialectica facilă întemeiată pe concepte şi adoptând observaţia riguroasă şi conştiincioasă a realităţii, verificarea şi sistematizarea datelor observate"[11]. Georgiade scrie mai departe: „Ce legătură directă are, de exemplu, «vatra satului Cornova» sau mentalitatea mistică cvasiafricană a ţăranilor noştri cu fenomenologia lui Husserl sau cu

[10] În volumul M. Vulcănescu, *Prolegomene sociologice la satul românesc*, alcătuit de Marin Diaconu, din 26 de titluri, 11 sunt texte inedite.

[11] *Apud* Marin Diaconu, *Note şi comentarii* la: Mircea Vulcănescu, *Prolegomene sociologice la satul românesc*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1997, p. 350.

aristotelismul?". Iată cum, pentru unii exegeți ai operei gustiene, accentul excesiv pe dimensiunea ei filosofică reprezintă o deformare sau, cum spune același Georgiade: „Avem impresia că acești cercetători disociază unitatea profesorului lor, atribuindu-i o contrazicere între teorie și aplicație, care de fapt nu există la origine". În replica sa, *Sociologie românească (Răspuns d-lui C. Georgiade)*, nepublicată, Mircea Vulcănescu reiterează caracterul de filosofie socială a sociologiei profesorului său și aduce argumente chiar cu exemplul satului Cornova, remarcând: „În opoziție completă cu *metoda pozitivistă, sociologia profesorului Gusti* caută să lămurească fiecare fapt social în funcțiune de totalitatea vieții în care se prezintă"[12]. Întrebarea este dacă nu cumva elevul adaugă la sistemul sociologic al lui Gusti ceea ce el aștepta de la această doctrină. Apărând sistemul lui Gusti, de fapt își apăra propriul mod de a vedea societatea. Și iarăși revenim la scopul noii generații, anume de a dovedi existența unor direcții fertile în cultura română, iar sistemul lui Gusti oferea generos câmp de afirmare originalității autohtone. Vulcănescu voia să demonstreze actualitatea neechivocă a sistemului sociologic al lui Gusti, din care se degajă, de pildă, fenomenologia sa, doctrină înscrisă puternic în actualitate, și nu pozitivismul – viziune științifică învechită și depășită. Poate aici este eroarea lui C. Georgiade, anume că nu a înțeles efortul lui Mircea Vulcănescu și al lui Traian Herseni de a conferi perenitate ideilor lui Gusti prin încadrarea lor în curente filosofice durabile.

Mircea Vulcănescu supraveghează orice se spune sau se întâmplă în câmpul teoretic cu sistemul lui Gusti. Intervine prompt în apărarea, corectarea sau argumentarea justeții ideilor școlii monografice. O face pentru că el crede în viabilitatea acestei școli. Și era firesc să fie așa. Efortul lui Gusti de a elabora o știință sociologică a națiunii consuna perfect cu aspirația noii generații. S-a spus, până la saturație, că tinerii din anii '30, eliberați de misiunea idealului național al reîntregirii țării, aveau ca scop crearea valorilor culturale românești, comparabile cu cele din marile culturi ale lumii, afirmație ce se cuvine a fi nuanțată. Ei nu au avut doar orgoliul înaltei performanțe, ci, în aceeași măsură, au susținut și valori deja consacrate. Mircea Vulcănescu a dat aceeași semnificație protecției operei lui Nae Ionescu și D. Gusti, cei doi formatori ai săi, dar a evaluat și scrieri ale lui Rădulescu-Motru. Or, sistemul sociologic al lui Gusti era una din expresiile tari ale performanțelor autohtone: „sistemul profesorului Gusti nu e numai o școală de reflecție severă, de contact cu realitatea. Ci și o școală tot atât de severă de gândire, de reflecție asupra acestei realități"[13]. În controversă cu C. Georgiade, el afirmă neechivoc: „sociologia românească are un sistem propriu de gândire" și această teză caută să o dovedească permanent.

Implicarea lui Vulcănescu în dezvoltarea și susținea ideilor profesorului său l-a făcut pe un alt coleg al său de generație, Traian Herseni, să afirme: „Uneori sistemul de sociologie, etică și politică al lui D. Gusti, văzut, interpretat și înfățișat

[12] Mircea Vulcănescu, *Prolegomene...*, *op. cit.*, p. 168.
[13] *Ibidem*, p. 174.

de Mircea Vulcănescu, primea o *strălucire* pe care autorul lui originar, mare organizator şi animator, dar un scriitor şi vorbitor de treaptă mijlocie, n-a fost în stare să i-o dea niciodată"[14]. Într-adevăr, Mircea Vulcănescu a fost unul din cei mai competenţi membri ai şcolii lui Gusti. Dar opera lui Gusti rămâne ceea ce este, adică o gândire originală asupra societăţii studiate cu o metodă ce-i aparţine negreşit – metoda monografică.

Credem că Vulcănescu nici nu a gândit că i-ar fi dat strălucire acestui sistem sociologic, deoarece realiza că nu era nevoie. În schimb, emulul se instituie într-un vajnic apărător al doctrinei gustiene de o indelebilă noutate, pentru a nu fi deformată şi răstălmăcită, aşa cum este cutuma în capricioasa şi nestatornica noastră cultură, unde norma ştiinţifică rămâne în stadiul virtual, şi, iată, nu departe de timpurile pe care le trăim noi, cei de astăzi, când idei novatoare sau activităţi de mare trudă intelectuală sunt trecute cu vederea sau folosite fără a se mai aminti, măcar în treacăt, cine le-a realizat.

Monografia lui Mircea Vulcănescu are şi această menire: de a pune în relief originalitatea sistemului gustian, văzut însă nu ca simplă sociografie, ci ca o contribuţie fundamentală, pornită de la scrutarea cu o metodă proprie a unei societăţi concrete – societatea românească – , la dezvoltarea efectivă a sociologiei, încă în căutare, în acea vreme, a statusului său de ştiinţă. Mircea Vulcănescu, alături de T. Herseni şi H.H. Stahl, continuă adâncirea viziunii lui Gusti, dar fără să o modifice, aşa cum el însuşi recunoaşte: „Eu nu am pretenţia de a fi influenţat pe Gusti, deşi şi asta se poate întâmpla într-o colaborare prelungită şi în orice comerţ de idei. Eu cred că toate elementele puse în lumină existau în sistem mai dinainte, eu n-am scornit decât întrebările la care aceste elemente ofereau răspuns mai dinainte. Dar fapt este că înţelegerea mea a acestui sistem de sociologie nu trădează concepţia profesorului Gusti"[15].

Cel ce va „îndrăzni" o nouă paradigmă, schimbând, în fapt, concepţia de abordare a studiului societăţii, este Anton Golopenţia. Spre deosebire de D. Gusti, care aprecia metoda monografică drept metodă de studiu integral al unui sat, Golopenţia propunea metoda monografiilor sumare cu care se pot investiga unităţi sociale reprezentative în număr cât mai mare. Primii trei, dar mai ales Mircea Vulcănescu, urmăresc atent cum este reflectată şi primită concepţia lui Gusti şi intervin în a pune lucrurile la punct, adică a înlătura tot ceea ce ar impieta asupra receptării corecte a doctrinei gustiene. Când Mircea Vulcănescu intervenea în apărarea lui Gusti sau a lui Nae Ionescu, el recurgea la orice mijloc, inclusiv la dispute pugilistice, aşa cum a procedat cu Sandu Tudor, care îl atacase pe sociolog într-un articol din „Credinţa"[16].

[14] Traian Herseni, *Mircea Vulcănescu (1904–1952)*, în „Manuscriptum", an XXVII, nr. 1–2, 1996, p. 133.

[15] Mircea Vulcănescu, *De la Nae Ionescu ..., op. cit.*, p. 70.

[16] Marin Diaconu, *Mircea Vulcănescu publicist*, studiu introductiv la: Mircea Vulcănescu, *De la Nae Ionescu la „Criterion", op. cit.*, p. 17.

Edificator rămâne faptul că Mircea Vulcănescu nu se mulţumeşte cu exegeza sistemului gustian, ci ambiţionează căutarea fundamentelor filosofice ale acestuia, care îşi au obârşia în gândirea lui Aristotel. Mircea Vulcănescu a diseminat ideile lui Gusti, fără ca aceasta să însemne că el a fost un simplu exeget. Dimpotrivă, Mircea Vulcănescu a înfăţişat ideile lui Gusti din perspectivă proprie. Gusti, cu toată tendinţa lui spre o anumită conduită egolatră – iubea mult publicitatea persoanei sale –, nu a estompat sau anulat tendinţele creatoare, ci le-a stimulat şi susţinut, poate tocmai datorită calităţilor sale de organizator al grupului de cercetători. Marele sociolog nu a creat o structură birocratică, cu o ierarhie rigidă, altfel spus, el nu a decretat existenţa acestei şcoli. Ea s-a instituit în evoluţia unei activităţi de cercetare desfăşurate după un *program* ştiinţific, pe temeiul unor obiective clare şi al unui scop cu claritate afirmat: constituirea unei ştiinţe sociologice a naţiunii. Şi, faţă de atâtea proiecte entuziaste, dar nefinalizate, Gusti a dat contur proiectului său şi l-a impus în viaţa universitară şi culturală a ţării, atrăgând ca un magnet mai ales tânăra generaţie la punerea lui în practică. Aceasta este adevărata dimensiune a şcolii lui Gusti. Mircea Vulcănescu a simţit, cu simţul său de observaţie profundă, că acţiunea lui Gusti trebuie sprijinită din toate punctele de vedere, dar mai ales în ce priveşte protecţia faţă de încercările, care nu erau puţine, de a o compromite, prin transformarea concepţiei lui în fapt derizoriu.

Exegetul susţine că studiul activităţii profesorale a lui D. Gusti vrea să ilustreze, „printr-un exemplu viu, relaţia ce trebuie să existe, după această învăţătură, între practică şi teorie, între acele *sociologia cogitans* şi *sociologia militans* de care vorbeşte maestrul. Activitatea profesorală a lui Dimitrie Gusti apare astfel ca o cheie de boltă ce leagă planul activităţii sale filosofice cu acela al activităţii lui sociale şi politice"[17]. Se desprinde un alt aspect al gândului vulcănescian despre Gusti: profesoratul ca nucleul în jurul căruia gravitează multiplele activităţi desfăşurate de Gusti. El este deschizătorul de gând şi act, îndrumătorul celor ce aderă la învăţătura sa. Profesorul apare, pentru Vulcănescu, drept poziţia socială centrală din care iradiază toate celelalte statusuri sociale deţinute de şeful şcolii monografice. Şi, plecând de la temeiul acestei poziţii sociale, exegetul explică participarea dezinteresată – fapt unic în istoria culturii noastre – a unui mare număr de intelectuali tineri, din cele mai diverse medii profesionale, la această lucrare unică desfăşurată de marele sociolog: „De ce să ne mirăm, atunci, că nimeni nu precupeţeşte sprijinul său lucrărilor profesorului Gusti? E ca şi cum fiecare şi-ar ajuta pe tatăl său. Un tată harnic, mai harnic poate decât fiii", o afirmare cât se poate de clară a ideii că şcoala lui Gusti funcţionează ca o familie, în care membrii se ajută şi se sprijină reciproc, fără a primi o răsplată anume.

Concepţia, dinamismul activităţii, capacitatea de a reuni persoane de orientări adverse la activităţi sociale concrete, dar mai ales eficienţa în relaţiile sociale, toate aceste calităţi ale profesorului Gusti trebuie că i-au fascinat pe tinerii intelectuali ai timpului. Şi aşa motivează Vulcănescu studiul său despre profesorul Gusti, regăsit

[17] Mircea Vulcănescu, *Şcoala..., op. cit.*, p. 29.

în toate celelalte poziţii sociale, şi nu au fost puţine, ocupate de el. Marele sociolog este perceput ca un *pater familias*, o autoritate de formator, în a cărui filiaţie se înscriu cei mai mulţi din „noua generaţie" interbelică. Iar Mircea Vulcănescu nu face decât să apere această familie spirituală şi pe şeful ei.

Iată un exemplu: la acuza de sterilitate a gândirii lui Gusti, Mircea Vulcănescu reaminteşte, contestatarilor, programul de cercetare al profesorului, „un îndreptar de lucru teoretic", cu ţinta îndreptată spre studiul totalităţii realităţii sociale: „A izbutit astfel să scoată problema satului românesc din decorul romantic-idealist în care o încadrase sămănătorismul, ca şi din decorul politic al poporanismului, dându-i un caracter obiectiv şi realist, propriu fazei de maturizare a problemei, care îngăduia elaborarea deopotrivă, *întru adevăr,* a celor veniţi de la dreapta culturală sau politică"[18]. Judecată foarte importantă, deoarece ea ridică sociologia lui Gusti la rangul de cunoaştere ştiinţifică, detaşată de ideologiile asupra vieţii rurale.

Vorbind de constituirea unei adevărate echipe de cercetători, ceea ce într-adevăr este o performanţă excepţională, dată fiind firea excesiv de individualistă a intelectualului român, Mircea Vulcănescu constată: „Ea a dobândit, cu vremea, pe baza convingerilor teoretice comune şi a experienţelor colective, o închegare, ajungând să constituie astfel nu numai o metodă de cercetare pusă la punct în toate amănuntele ei, dar şi o adevărată (şi cea dintâi) şcoală românească de sociologie"[19]. Această activitate este comparabilă doar cu fapta lui Vasile Pârvan, „care a dus la dezgroparea trecutului vechei Dacii".

Mircea Vulcănescu l-a apărat pe Gusti nu numai de atacurile privind coerenţa sistemului său sociologic, făcută cu multă acribie şi cu o cunoaştere profundă a concepţiei profesorului său. Discută despre raporturile lui cu sămănătorismul, cu deosebire cel iorghist. Spiritul gustian ar fi o sinteză a mai multor elemente: spiritul critic zeflemist al lui Caragiale, entuziasmul creator şi dinamic al lui Iorga, obiectivitatea rigidă şi rotundă a junimismului, asceza interioară a lui V. Pârvan, susţine autorul *Dimensiunii româneşti a existenţei.* Noi credem că avem de-a face cu un anumit eclectism al gândirii gustiene, şi aşa se explică reacţia unor oponenţi. Mircea Vulcănescu simte că aici este un punct vulnerabil al sistemului profesorului său şi aduce probe în susţinerea ideii că Gusti nu este încadrabil în nici unul din curentele româneşti.

Productive sunt, neîndoielnic, analizele lui Mircea Vulcănescu asupra raporturilor lui D. Gusti cu junimismul, poporanismul, sămănătorismul, dar rămâne de discutat în ce măsură sociologia lui Gusti are, teoretic şi metodologic, vreo legătură cu doctrinele amintite. Care sunt studiile sistematice ale profesorului despre cele trei mari curente culturale? Nu cunoaştem ca Gusti să-şi fi exprimat ştiinţificeşte opinia despre ele sau să se fi referit la interferenţa sistemului său cu

[18] *Ibidem*, p. 122.
[19] *Ibidem*, p. 118.

vreuna din aceste mișcări. Nici măcar în autobiografia sa nu amintește un nume de autor sau de curent, adolescența trăind-o în Iași, orașul unde s-au plămădit toate marile curente culturale ale României moderne[20]. Parcurgând *Fragmente autobiografice*, scrise de Gusti la vârsta deplinei senectuți, cititorul constată, nu fără o oarecare surprindere, că, de fapt, autosociologia vieții sale cuprinde, prioritar, perioada de ședere a lui în Germania, și se știe că viitorul sociolog nu a revenit în România din această țară decât în momentul când a primit Înaltul Decret Regal de numire ca profesor agregat la Iași, în urma participării la două concursuri (actele pentru concurs le trimitea din Leipzig), rolul hotărâtor în acceptarea sa având-i un fost junimist, care în timp s-a îndepărtat de gruparea lui Maiorescu, istoricul A. D. Xenopol, care l-a preferat pe Gusti în defavoarea lui D. Drăghicescu, autor atunci al unei impresionante opere sociologice publicate în Franța, argumentul esențial fiind socialismul revoluționar al acestuia.

Prin urmare, Mircea Vulcănescu caută a-l integra pe Gusti în marile tendințe spirituale românești moderne, cu toate că sociologul, întemeietor de școală, nu s-a referit la nici una din ele. Este limpede că Vulcănescu nu putea concepe gruparea lui Gusti ca un fenomen cultural spontan, ci ca o continuare firească a unor dominante ale culturii românești. Pentru că, în viziunea sa, nu discontinuitatea istorică și culturală, ci continuitatea spirituală este adevărata cale a dezvoltării naționale. Sistemul sociologic al lui Gusti este paradigmatic pentru exprimarea imperativului înscrierii României în evoluția modernă reală.

[20] D. Gusti, *Opere, V, Fragmente autobiografice. Autosociologia unei vieți*, ediție de Ovidiu Bădina și Octavian Neamțu, București, Editura Academiei, 1971.

MIRCEA VULCĂNESCU – ETICIAN?

CONSTANTIN STROE

Înțelepciunea vine pe calea deziluziei.
Santayana

„Pentru un studiu asupra viziunii etice a lui Mircea Vulcănescu – pe care sigur îl va întreprinde cândva, cineva – semnalăm aici câteva studii, articole, conferințe (publicate sau inedite: ...)" și urmează enumerarea (*n.n., C.S.*), atenționa pe doritori Marin Diaconu, editor-exeget al lucrărilor lui Mircea Vulcănescu [1].

Încercând să răspund îndemnului (provocării) de mai sus, prima dificultate ivită este „absența obiectului muncii", căci, se pare, Mircea Vulcănescu însuși, parcă anticipându-și „așezarea" în istoria filosofiei românești, scria: „Și e, poate, un destin, în filosofie, ca fecunditatea să aparțină nu atât cercetătorilor care rezolvă probleme puse de alții, cât anticipatorilor care lasă posterității sarcina să lămurească ceea ce li s-a nălucit, dar nu au putut lămuri ei înșuși"[2].

Căci, cu certitudine, el un anticipator este, un punător, un „prilejuitor" (cum spunea despre el C. Noica) de probleme, cărora, din varii motive, până la *exit*-ul său, la vârsta de numai 48 de ani, nu le-a oferit o dezlegare, ci doar, și pe alocuri, schițarea sumară și, uneori, chiar vagă, a unei soluționări.

Ca să mă refer strict la domeniul eticii, el nu a lăsat, decât cu rare excepții, scrieri propriu-zise, explicite, ci doar crochiuri și bruioane. Această apreciere o aflăm și la Andrei Pleșu, cu următoarea întemeiere (explicație): „Cred că desăvârșirea era pentru el un concept străin de simpla împlinire livrescă și de cultură propriu-zis; *desăvârșirea* era, cu siguranță, pentru el o performanță existențială. Problema lui era să obțină o desăvârșire de ordin interior și cu ea să se prezinte la o *judecată* – alta decât judecata veacului și a instituțiilor. A trăit și a murit în mod vădit după aceste criterii, nu după criteriile carierei curente și ale unei desăvârșiri de tip birocratic. Din această cauză, n-a lăsat foarte mult în planul operei, pentru că, în mod limpede, a luat în serios un pasaj din *Imitatio Christi* a lui Thomas a Kempis, care spune: «La Judecata de Apoi nu după numărul cărților vom

[1] Marin Diaconu, *Preocupări de etică*, în „Manuscriptum", nr. 1–2, 1996, p. 112 (număr special: Mircea Vulcănescu).

[2] Apud: *ibidem*.

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 259–262, București, 2004

fi judecaţi»[3]. Ca să conchidă, în alt loc, că „... Mircea Vulcănescu a putut fi contestat pentru lipsa operei masive..."[4].

În afara inapetenţei pentru desăvârşire, semnalată de Andrei Pleşu, o altă motivaţie pentru lipsa operei de anvergură în domeniul eticii a lui Mircea Vulcănescu este marea sa „deschidere enciclopedică", explicaţie pe care ne-o oferă Marin Diaconu. „Întrucât a manifestat, în întreaga sa activitate, o deschidere enciclopedică – scrie M. Diaconu –, Mircea Vulcănescu n-a dat în domeniul eticii cea mai aleasă măsură a posibilităţilor sale"[5]. În această specialitate a publicat relativ puţin, specifică acelaşi autor.

La aceste două presupuse (ipotetice) cauze – interes scăzut pentru completitudine şi desăvârşire şi disiparea (împrăştierea) în prea multe activităţi pragmatice, fără legătură cu specialităţile filosofice –, eu aş mai adăuga una, şi anume, postura conştient asumată de epigon gustian. Pentru că elemente de originalitate nu prea găsim în puţinul pe care l-a scris în perimetrul eticii. Poate doar la nivel de intenţie (de pildă, acea „răfuială" cu Kant şi kantienii, mult promisă în seminariale dedicate marelui gânditor german). De aceea, fie-mi îngăduit să-l consider pe Mircea Vulcănescu ca pe eticianul rămas în stadiul de promisiune. Căci din planuri de seminar, din procese-verbale întocmite de studenţi şi supervizate de conducătorul de seminar, nu iese (nu se poate face) operă filosofică-etică. Este aproape de neînţeles să activezi în domeniul eticii timp de un deceniu şi jumătate (1929–1944) şi să nu întocmeşti măcar o cărţulie de etică [6]!

Hotărât lucru, în opinia mea, Mircea Vulcănescu nu are o operă etică sistematică propriu-zisă. Atâtea câte sunt, scrierile sale cu profil etic se circumscriu istoriei etice (vezi: *Logos şi Eros în metafizica creştină*; *Filosofia morală engleză din XVII-lea şi al XVIII-lea*; *Etica lui Kant*), iar unele dintre ele se subsumează, mai degrabă, sintagmei „scrieri despre moralitate" (despre moravuri) în sensul investigării unor fapte morale (e adevărat că o face în termenii unei culturi elevate), fiind, astfel, departe de o generalizare prin concepte (o conceptualizare) a moralei (vezi, spre exemplu, *Imoralitatea artei?)*.

Căci, dacă refuzăm acest adevăr, dintr-un partizanat ce ne orbeşte, nu facem nimic altceva decât să riscăm să ne rămână necunoscut adevărul în cauză. Or, cum consemnează şi Marin Diaconu, „ne surprinde totuşi faptul că omul unor numeroase proiecte (şi Noica îl considera drept «cel mai extraordinar autor de

[3] Andrei Pleşu, *Pentru o mai bună aşezare a modelului Mircea Vulcănescu în cultura română* (convorbire consemnată de Claudia Tiţa); în „Manuscriptum", nr. 1–2, 1996, p. 107–108.

[4] *Ibidem*, p. 110.

[5] Marin Diaconu, *lucr. cit.*, p. 112.

[6] Prin aceasta mă disociez radical de Marin Diaconu care susţine că „Mircea Vulcănescu a publicat sau a lăsat în manuscris o serie de lucrări de etică propriu-zisă"; dar mă declar, în deplin acord cu urmarea sa, că alte lucrări ale lui au semnificaţii etice în chip nemijlocit – iar altele numai în formă implicată; în sfârşit, sunt mai multe teme pe care le avea în meditare, pentru care au rămas numai schiţe proiectate sau chiar numai titluri" (vezi „Manuscriptum", nr. 1–2/1996, p. 112).

proiecte»)[7], de la care au rămas atâtea manuscrise cât nu încap într-o ladă, nu a găsit răgazul conservării într-o formă unitară a vastei sale deschideri culturale..." [8] şi, adaug eu, nici a cunoştinţelor sale de etică.

Pentru că dintre cei care au format ceea ce s-a numit „generaţia tânără", promovarea unei noi spiritualităţi culturale româneşti, „mai fiecare a ştiut, în vreme sau la vreme, să adune, să se delimiteze, dându-şi măsura proprie (Mircea Eliade, ca savant într-un domeniu bine delimitat – istoria religiilor; Constantin Noica, în calitate de filosof ce a pus în evidenţă modelul ontologic românesc; Emil Cioran, moralist socratic; Constantin Floru, ca tălmăcitor şi editor al lui Hegel şi Leibniz etc). Doar Mircea Vulcănescu a continuat să se „risipească", să nu stea sub „blestemul" unei singure idei (C. Noica) pentru o mai amplă cuprindere[9].

Întrebarea pe care, la un moment dat, Noica şi-o pune este: să nu fi avut Mircea Vulcănescu creativitate? Răspunsul, deşi nu este tranşant, lasă să se înţeleagă că, într-adevăr, aceasta îi lipsea, căci, spune Noica, „în orice caz, nu stătea sub *blestemul* unei idei creatoare, sub îngustimea ei", ca mai apoi să sublinieze: *„cu excepţia creaţiei,* totul sporea în fiinţa sa spirituală[10]. Şi, conchizând asupra „restului" (cu privire la „restul") rămas de la Mircea Vulcănescu, Noica precizează: „Nimic din ce a rămas nu-i dă măsura... Dar mi se pare, acum, că nu creativitatea i-a lipsit, de orice fel ar fi fost ea, ci voinţa de creaţie[11].

În această ordine de idei, se dovedeşte ilustrativă precizarea lui Andrei Pleşu, că „întreaga viaţă a lui Mircea Vulcănescu a fost un balans"[12] între pragmatism (practica prozaică, cotidiană) şi speculaţie, ponderea având-o pragmatismul şi doar în final viaţa punându-l în situaţia limită, moment când harul speculaţiei a izbucnit şi a prevalat (mă gândesc la *Ultimul cuvânt* – pledoaria sa în faţa judecătorilor; de fapt, a semenilor şi a istoriei).

Deşi dezamăgit profund de prestaţia în domeniul etic a lui Mircea Vulcănescu, aş vrea să fiu bine înţeles: nu pot face eroarea de a-i nega valoarea întregii opere, ci doar existenţa ei pe tărâmul eticii; deşi, cum am mai spus, este surprinzătoare această absenţă, pentru că tocmai aici „a combătut" cei mai mulţi ani.

În rest („restul" de care vorbea C. Noica), Mircea Vulcănescu se dovedeşte a fi fost şi *ar fi putut să fie un mare* cărturar *creator* român. Acest „rest" poate fi interpretat fie ca restul operei în alte domenii (sociologie, economie etc.), fie ca restul operei ce putea fi creată de el în anii ce i-au fost răpiţi prin hărăzirea morţii premature în temniţa de la Aiud, de către comunişti.

[7] Constantin Noica, *Amintiri despre Mircea Vulcănescu,* în Mircea Vulcănescu, *Pentru o nouă spiritualitate filosofică, Dimensiunea românească a existenţei,* vol. 1, Bucureşti, Editura Eminescu, 1996.

[8] Marin Diaconu,*Un chip spiritual al vremii ...,* în *vol. cit.*, p. 23.

[9] *Ibidem,* p. 21–22

[10] Constantin Noica, *Amintiri despre Mircea Vulcănescu,* în *vol. cit.*, p. 8.

[11] *Ibidem,* p. 10.

[12] Andrei Pleşu, *lucr. cit.*, p. 111.

În acest sens, trebuie reținută presupoziția făcută de C. Noica (dintr-o relatare a lui Andrei Pleşu) că, „dacă Mircea Vulcănescu ieşea din închisoare, probabil că ar fi produs lucrări valide care ne-ar fi ajutat pe toți"[13].

Nu a fost să fie aşa, şi, drept urmare, Mircea Vulcănescu trebuie considerat ca eticianul lucrărilor de intenție (de „etică în studiu", cum spunea el), nu al celor realizate (scrise).

Ce a fost şi rămâne: un mare OM de cultură şi un mare CARACTER moral.

[13] *Ibidem*, p. 108.

„ETHOSUL ROMÂNESC" ŞI „CRITICA MODERNITĂŢII" ÎN INTERPRETAREA FENOMENOLOGICĂ A LUI MIRCEA VULCĂNESCU

MANUELA GHEORGHE

Personalitate de prim rang a culturii româneşti interbelice[1], Mircea Vulcănescu începe, după 1989, să fie treptat restituit vieţii noastre spirituale şi readus în conştiinţa publică românească[2].

Natură „politropică" şi dramatic marcată de vii contradicţii interioare, Mircea Vulcănescu şi-a manifestat extraordinara putere de creaţie şi s-a simţit în egală măsură atras atât de sfera abstractă a ideilor, ca filosof, etician, economist, jurist, istoric, de mare fineţe şi erudiţie, cât şi de sfera vieţii practice, îndeplinind înalte funcţii în Ministerul de Finanţe sau implicându-se cu pasiune în dezbaterile şi polemicile epocii, ca profesor la catedră sau monografist entuziast în cadrul campaniilor Seminarului de sociologie. Însuşi faptul că, de pildă, Dimitrie Gusti şi Nae Ionescu sunt cele două mari figuri pe care, în ciuda antinomiei evidente dintre acestea, filosoful român şi le revendică în egală măsură drept „spirite tutelare", nu este, credem, un fapt lipsit de semnificaţie în acest sens.

Exemplaritatea lui Mircea Vulcănescu, printre ceilalţi reprezentanţi de seamă ai generaţiei sale, constă, după opinia noastră, în primul rând în moderaţia şi modul în care a ştiut să îşi menţină echilibrul opiniilor şi al opţiunilor, într-un climat ideologic expus extremismelor de toate felurile. Faptul se datorează – de bună

[1] Arareori amintită, până la sfârşitul deceniului al noulea al secolului trecut, cu excepţia câtorva sporadice, dar nu mai puţin merituoase apariţii, precum: *Sociologia militans*, IV, de Pompiliu Caraion (1971), prima reeditare din *Dimensiunea românească a existenţei* în „Caiete critice" (1983), *Amintiri şi gânduri* de H. H. Stahl (1981), *O amintire despre Mircea Vulcănescu* de Constantin Noica în „Almanahul literar" (1984).

[2] Remarcăm cu deosebire efortul depus în acest sens de Marin Diaconu şi Zaharia Balinca, competenţi şi devotaţi restauratori ai operei vulcănesciene (mare parte rămasă încă în manuscris) şi materializat până în prezent, în principal, în cele trei volume de studii şi conferinţe, dintre care multe inedite, grupate sub titlul generic *Dimensiunea românească a existenţei*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1996, şi numărul 1–2/1996 din „Manuscriptum", dedicat integral lui Mircea Vulcănescu şi cărora li s-ar mai putea adăuga: *Dimensiunea românească a existenţei*, ediţie îngrijită şi cuvânt înainte de Marin Diaconu, Bucureşti, Editura Fundaţia Culturală Română, 1991, volumul *Logos şi eros*, cuvânt înainte de Marin Diaconu, Bucureşti, Editura Paideia, 1991 şi, nu în ultimul rând „Sociologie românească", nr. 5–6/1990, revistă care a iniţiat această serie de restituiri.

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 263–270, Bucureşti, 2004

seamă şi modului în care a ştiut să îşi asume această dublă şi complementară filiaţie spirituală amintită mai sus. Este vorba de perioada interbelică, în care dezbaterile provocate de modernizarea României, demarată în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, creaseră un adevărat clivaj în climatul politic şi intelectual: pe de o parte, adepţii industrializării capitaliste (Gherea, Zeletin, C. Rădulescu-Motru, Lovinescu) şi, pe de altă parte, oponenţii acesteia, grupaţi în jurul revistei „Gândirea" şi al cotidianului „Cuvântul". Aceştia din urmă invocau o anumită inadecvare sau neaderenţă a spiritului ortodox la valorile apusene, impuse forţat, ce-i drept, printr-un mecanism de implementare exogenă. Şocul produs de modernizare, dar şi contextul extern, creaseră astfel terenul propice dezvoltării unor curente extremiste şi antioccidentaliste, de respingere a oricărei înnoiri şi modernizări a ţării, curente de care filosoful român a ştiut să păstreze, cu înţelepciune, distanţa. „Orientat ideologiceşte spre dreapta tradiţionalistă, adică legat de izvoarele de gândire ale trecutului, dar căutând să adâncească sensul prefacerilor lumii de astăzi, a fost silit să ia deseori în publicistică atitudini nonconformiste, fapt pentru care a fost socotit când «fascist» de cei de la stânga, când «comunist» de cei din dreapta burgheză. În realitate, a căutat să înfăţişeze o orientare spiritualistă, realistă şi ortodoxă, aproape de înţelegerea românească şi ţărănească a existenţei şi o colaborare a tuturor forţelor generaţiei tinere la clădirea unei Românii mari şi puternice"[3].

1. Mircea Vulcănescu – fenomenologul. Aceeaşi complementaritate de spirit îşi va pune amprenta şi asupra lui Mircea Vulcănescu în ipostaza sa de sociolog înzestrat cu un real simţ filosofic, fapt care, după opinia noastră, privilegiază pe oricine se apleacă asupra cercetării sociologice a religiei, cercetare dramatic situată într-un echilibru destul de dificil, între rigoare ştiinţifică şi inefabil.

Nu întâmplător, Mircea Vulcănescu şi-a asumat integral sistemul de gândire gustian, care încerca să medieze între orientarea pozitivistă a lui Durkheim şi cea spiritualistă iniţiată de Dilthey şi Wundt şi, mai mult, să opteze pentru o linie mediană în cadrul acestui sistem: „Ca sociolog face parte din Şcoala Română a profesorului Gusti, în cadrul căreia reprezintă o poziţiune mijlocie între dreapta noologică gustiană, reprezentată de Traian Herseni şi stânga empiristă, reprezentată de H. H. Stahl"[4], fapt care avea să-l ferească atât de tentaţia interpretărilor reducţioniste ale religiei, cât şi de a celor abstracte. Va fi tentat, în schimb, pentru o hermeneutică religioasă, încercând să descifreze urmele camuflate ale sacrului în lumea fenomenală şi să caute „esenţa unor manifestări şi semnificaţia veche a unor împrejurări care astăzi şi-au pierdut-o sau şi-au schimbat-o"[5].

În abordarea socialului, Vulcănescu va opta, aşadar, pentru o perspectivă fenomenologică, definită în esenţă prin preeminenţa acordată „înţelegerii"

[3] *Curriculum Vitae,* în „Manuscriptum", nr. 1–2/1996, p. 19.
[4] *[Autochip spiritual],* în „Manuscriptum", nr. 1–2/1996, p. 27.
[5] *[Polemica cu C. Georgiade],* în „Manuscriptum", nr. 1–2/1996, p. 140.

realităţilor sociale în defavoarea (dar nu cu excluderea) „explicării" acestora. Noţiunea propriu-zisă de fenomenologie fusese introdusă de filosoful german Edmund Husserl (*Ideea de fenomenologie*, 1907, *Idei despre fenomenologia pură şi filosofia fenomenologică,* 1913) şi desemna analizarea a ceea ce este perceput de conştiinţă prin intermediul simţurilor. La sursă se află însă dihotomia stabilită anterior de W. Dilthey (*Introducerea în ştiinţele spiritului*, 1833) între „ştiinţele naturii" şi „ştiinţele spiritului" (*Geisteswissenschaften*). Dacă primele presupuneau o cunoaştere de tip obiectiv a realităţii, celelalte reclamau o cunoaştere de tip subiectiv, o reconstrucţie mentală a realităţii prin interpretarea proprie a cercetătorului. O cunoaştere „comprehensivă", deci, aptă să ajungă la înţelegerea sensurilor şi semnificaţiei motivaţiilor şi valorilor care stau la baza comportamentului uman şi implicând totodată „trăirea", „simpatia", „participarea directă", precum şi transpunerea cercetătorului în situaţia cercetată. Este ceea ce-şi propusese şi Max Weber – reprezentant de seamă al aceleiaşi „metode comprehensive" –, a cărui întreagă operă socio-religioasă, de pildă, se înscrie într-un uriaş efort de înţelegere a modului în care fondul doctrinar al marilor religii ale lumii influenţează comportamentul etic, juridic, economic etc. al credincioşilor.

Fenomenologia, aşadar, punea într-o ecuaţie nouă, specifică, relaţia dintre subiectul cunoscător şi obiectul supus cunoaşterii, care, în cazul fenomenologiei religioase, se constituie în relaţia dintre omul credincios şi sacru (mai exact spus, experienţele sau reprezentările umane despre divinitate). Este temeiul a ceea ce Max Scheler (filosof pe care Vulcănescu îl cunoştea bine) numea „riguroasa «necesitate de esenţă» (*Wesensnotwendigkeit*) a acestei conexiuni care există între om, lume, conştiinţa de sine şi conştiinţa formată despre Dumnezeu a omului..."[6]. Căci, numai prin „co-acţiune" (*Mitvollzug*) – se exprima filozoful german – „prin intermediul actului angajării şi al identificării active" prin „angajarea personală însăşi se deschide posibilitatea să putem «şti» despre existenţa existenţei pentru sine"[7].

Efortul fenomenologic întreprins de Vulcănescu ni se pare cu atât mai important şi mai necesar a fi reevaluat, cu cât în ultimele decenii se constată o revenire, deloc de neglijat, a perspectivei fenomenologice şi o tendinţă de depăşire a viziunilor tradiţionale, limitative asupra religiei, care nu mai e înţeleasă doar ca un simplu element ale sistemului social, ci drept un nivel al realităţii situat „dincolo de lumea observabilă de ştiinţa căruia îi sunt atribuite înţelesuri şi scopuri care le completează şi transcend pe acelea din sfera umană"[8]. Thomas Luckmann, (*Problema religiei în societatea modernă,* 1967), de pildă, prin metoda reducţiei fenomenologice, ajungea la concluzia conform căreia, în ciuda profundelor schimbări sociale şi culturale antrenate de modernitate, „natura constitutiv religioasă a existenţei umane" nu s-a schimbat cu nimic, ceea ce s-a schimbat fiind

[6] Max Scheler, *Poziţia omului în cosmos*, Piteşti-Bucureşti, Editura Paralela 45, 2003, p. 95.

[7] *Ibidem*, p. 100.

[8] Nikos Kokosalakis, *Religion and the Dynamics of Social Change in Contemporary Europe,* în „Archives de Sciences sociales des Religions", 1993, ianuarie–martie (81), p. 136.

doar fenomenologia raportărilor omului la transcendent. Conform modelului explicativ propus de acesta, secularizarea şi „raţionalizarea vieţii" (Weber) ar fi avut ca principal efect „privatizarea religiei" definită în esenţă prin renunţarea la un model unic al transcendenţei, aşa cum era acesta impus de discursul religios tradiţional şi accesul liber al individului la orice perspectivă, personală asupra sacrului şi a raportării la acesta.

Bun cunoscător al filosofiei germane şi mai ales al şcolii fenomenologice, la modă în vremea sa şi cu care luase contact direct prin studiile doctorale efectuate la Paris, M. Vulcănescu va opta, aşadar, decisiv pentru metoda de analiză fenomenologică, pe care o va aplica studiului realităţilor sociale româneşti contemporane acesteia.

Din ansamblul temelor fenomenologice abordate de gânditorul român, ne vom centra, în continuare, asupra a două dintre acestea, şi anume: „ethosul ortodox" şi „critica modernităţii", ambele purtătoare ale unor semnificaţii aparte, credem, inclusiv prin grila „citirii" acestora din perspectiva realităţilor româneşti actuale.

2. Ethosul românesc. O direcţie importantă spre care s-a îndreptat efortul fenomenologic vulcănescian este şi acela care viza circumscrierea unui „ethos românesc", prin identificarea acelor date sau însuşiri aparte sau distinctive, răspunzătoare de ceea ce ne-ar conferi esenţa identităţii noastre ca neam şi ne-ar face inconfundabili faţă de alte popoare. Tema a rămas, de altfel, actuală şi în cadrul antropologiei moderne, care însă contestă valabilitatea atribuirii unor trăsături comune marilor colectivităţi umane şi deci şi a unui specific naţional. De altfel, chiar Vulcănescu îşi exprimase un oarecare scepticism în această privinţă: „Părerea noastră este că portretul moral al naţiunilor – afirma acesta –, felul în care răsfrâng chipul lui Dumnezeu, nu e pasibil de aceleaşi aprecieri morale ca indivizi"[9]. Şi din altă parte: „Efortul nostru de a regăsi caracterul dacic al sufletului nostru naţional s-ar reduce astfel la încercarea de caracterizare a unei incertitudini printr-o altă incertitudine"[10]. M. Vulcănescu, spirit speculativ fiind, va ceda până la urmă tentaţiei viziunii unei românităţi inalterabile şi imuabile.

Ideea existenţei unui „spirit al poporului" (*Volksgeist*), lansată o dată cu romantismul german, avea să se materializeze ulterior în contribuţii majore, precum cele legate de „spiritul teuton" la Max Scheler sau „spiritul protestant" la Max Weber. Asemenea preocupări nu rămăseseră fără ecou nici în spaţiul românesc interbelic, unde chestiunea referitoare la existenţa unui „suflet" sau „spirit românesc" căpătase o reverberaţie deosebită şi era viu disputată în dezbaterile publice.

Lucian Blaga, de pildă, îşi propunea să întemeieze o ontologie a românităţii, în cadrul căreia acorda prioritate fondului arhaic şi mistic al spiritualităţii populare,

[9] Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenţei*, cuvânt înainte de Marin Diaconu, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1991, p. 97.

[10] Idem, *Ispita dacică*, în *op. cit.*, p. 39.

în detrimentul ortodoxiei. Acestui fapt avea să i se datoreze reacţia vehementă a celor doi corifei de la „Cuvântul" şi „Gândirea", Nae Ionescu şi, respectiv, Nichifor Crainic, care, deopotrivă, militau pentru un ortodoxism ce fixa spiritualitatea românească exclusiv în cadrele creştinismului răsăritean şi din care erau eludate, fără nici un menajament, toate elementele latinităţii noastre.

Meditaţiile cioraniene din *Schimbarea la faţă a României* se înscriau şi ele într-o direcţie asemănătoare, de conturare a unui „specific naţional" al poporului român, a cărui marcă definitorie ar fi ortodoxia, căreia i se datorează, credea acesta, un anumit fel de a fi şi anumite trăsături distincte ale românilor, sursa atitudinilor şi a reacţiilor specifice ale acestora în faţa istoriei, destinului, morţii etc.

Incitat de toate aceste demersuri, într-o întreagă serie de studii şi conferinţe: *Omul românesc* (1937), *Ispita dacică* (1941), *Existenţa concretă în metafizica românească* (1944), dar mai ales în *Dimensiunea românească a existenţei* (1943), Mircea Vulcănescu îşi va propune şi el ca, pe baza grilei de interpretare fenomenologică, să „desluşească profilul unei mentalităţi colective", demers a cărui valoare însă – avertiza acesta – este egală cu aceea cu care e investit „orice apriorism etnic. Contrazicerea lui de cazuri răzleţe, individuale, nu va infirma valoarea lui tipică" [11]. Convingerea filosofului era aceea conform căreia descrierea fenomenologică a ideii de existenţă în gândirea românească nu ar fi posibilă prin „metodele riguroase ale ştiinţelor experimentale"[12], ci numai prin „procedeul sintetizator al spiritului omenesc, care intuieşte de-a dreptul frecvenţa anumitor însuşiri şi o transformă în caracteristica definitorie pentru grup".

Specificul unui popor s-ar datora unei serii de influenţe decisive, majore, pe care Vulcănescu le numeşte „ispite", căci „sufletul fiecărui popor nu e decât o anumită arhitectură de ispite"[13]. La primul nivel al instrumentării fenomenologice a acestor „ispite" – veritabile „reziduri actuale ale încercărilor prin care a trecut un neam" – se situează identificarea şi înserierea acestora: „ispita franceză", „ispita greacă", „ispita bizantină", „ispita romană", „ispita germană" şi „ispita tracă" şi care, toate, „vin să se îmbine în arhitectura sufletului românesc în arcuri de bolte şi subsinteze" şi să dea seamă de „ereditatea spirituală" a acestuia.

Modelul „ethosului românesc" este constituit de Vulcănescu după modelul tipului-ideal weberian. Folosind metoda reducţiei fenomenologice, sociologul român ajunge la concluzia că, dintre toate „ispitele" enumerate mai sus, doar „ispita tracă" este acea „ispită reziduală" în care se transfigurează toate celelalte şi în care se află sursa primordială a specificităţii noastre ca popor.

Dar care ar fi principalele dimensiuni sau coordonate ale acestui „ethos"? Pentru o aproximare a acestora, Vulcănescu va întreprinde o adevărată arheologie la nivelul cuvântului, căci, după convingerea acestuia, „doar o privire dinăuntru, intuitivă a lucrurilor, aşa cum transpar ele în faptul limbajului" ar putea să conducă

[11] Idem, *Dimensiunea românească a existenţei*, 1991, p. 90.
[12] Idem, *Ispita dacică*, în vol. *Dimensiunea românească a existenţei*, p. 37.
[13] Idem, *Dimensiunea românească a existenţei*, p. 96.

în cele din urmă la descifrarea sensurilor ascunse din spatele cuvintelor. Aşadar, „fire", „chip", „vreme", „soartă", „lege", „moarte" nu ar fi doar simple cuvinte, ci adevărate receptacule semnificante ale „eredităţii spirituale" ale poporului român, singurele în măsură să ofere o înţelegere autentică şi profundă despre ceea ce înseamnă „vedenia românească a firii".

În modelul ontologic românesc construit de Vulcănescu, întreaga existenţă este transfigurată prin omniprezenţa sacrului şi prin imanenţa sfinţeniei: pământul e sacru, soarele, pâinea, casa, de asemenea, întreaga lume este o teofanie. Astfel, nici moartea în înţelesul ei românesc nu ar mai corespunde unei finalităţi absolute care să predispună sufletul la indiferenţă sau fatalitate, ci unei reintegrări în ritmul universal, iar prin înţelegerea senină a voinţei divine şi la o anumită „uşurinţă în faţa vieţii". În acelaşi timp, românul, nu pare a valoriza actualul sau fapta, ci inactivitatea şi virtualul, nu planul existentului, ci pe acela al posibilului, fapt care are avantajul, în schimb, să „umple existenţa românească de poezie, adică de libertate şi de irealitate şi apropie veghea românului de vis, de un vis lăuntric, fără sfârşit, care îi situează mentalitatea, din punct de vedere filosofic, nu numai precritic, ci mai mult decât atât, antipozitiv: mitic"[14].

Contrar apetenţei pentru pragmatism şi eficienţă raţională specifică „spiritului protestant", românul, natură statică şi fără vocaţia dinamismului, acţionează fără să fie interesat în vreun fel de rezultatul acţiunii sale, ci e preocupat mai ales să lase lucrurile „în firea lor"; nu are simţul timpului, nici al ireversibilităţii acestuia, pe care nu-l valorizează nicicum prin prisma profitului, în contrast cu mentalitatea protestantă, pentru care „timpul înseamnă bani". Din contră, se pierde în aşteptarea „de împlinire a «dorului» de întreg în care sunt toate lucrurile şi care constituie fondul sentimentului metafizic al românului..."[15]. Sensibilitatea visătoare a românului converteşte timpul în eternitate şi în aşteptarea „eternei reveniri a tuturor lucrurilor"; toate sunt la voia şi îndurarea lui Dumnezeu şi nu depind de fapta sau intenţionalitatea umană.

Normele – ca reguli convenţionale de comportament şi care au valoare de obligativitate pentru toţi membrii comunităţii – sunt, de asemenea, complet străine românului, pentru care, în faţa legilor omeneşti, primează „legile firii" şi nevoia de armonizare cu acestea şi de a fi în rând cu lumea, printr-o interiorizare şi o asumare intimă, nu a regulilor omeneşti, ci a „rânduielilor firii". Contrastul cu tipul-ideal al ethosului protestant construit de Max Weber şi modelat după principiul raţionalităţii acţionale este şi de această dată mai mult decât evident.

Existenţa în înţelesul ei românesc este asemuită unui somn în care omul, aflat „sub povara vremilor", dialoghează cu veşnicia. Şi în care se produce totuşi – afirmă Vulcănescu – la anumite intervale de timp o breşă, prin trezirea sentimentului „kairotic", o acutizare a simţului prezentului, a lui „acum ori niciodată" şi pentru care, altminteri, românul nu are nici un fel de predispoziţie. Un astfel de moment l-ar fi

[14] *Ibidem*, p. 129.
[15] *Ibidem*, p. 145.

reprezentat în istoria noastră mişcarea paşoptistă care aducea cu sine „ispita modernizării şi a prefacerii occidentalizante"[16]. Tema va fi reluată şi dezbătută ulterior de autorul român într-o întreagă serie întreagă de studii şi conferinţe.

3. „Critica modernităţii". Geneza civilizaţiei moderne, a implicaţiilor şi semnificaţiilor acestui moment crucial al umanităţii a fost analizată de Mircea Vulcănescu pe baza metodei fenomenologice, într-un climat cultural în care procesul modernizării României, început cu un secol în urmă, stârnise aprige controverse, iar dihotomia Orient–Occident era intens instrumentalizată, mai ales în defavoarea celui din urmă. Sub aspect ideologic şi ca stare de spirit, România anilor '30, asemenea întregii Europe, era marcată de efectele unei crize economice care se repercuta şi la nivel ideologic şi spiritual şi se materializa mai ales în reacţii de respingere sau neîncredere faţă de tot ceea ce era împrumutat din exterior.

În studiul *Creştinul în lumea modernă* (1940), Vulcănescu îşi concentra atenţia asupra definirii modernităţii şi implicit a viitorului omului modern. Astfel, conform filosofului român, deşi încadrabilă unor cadre istorico-temporale sau geografice determinate (între pacea westfalică din 1648 şi primul război mondial), modernitatea nu ar trebui suprapusă unei anumite etape din istoria omenirii. Prin metoda reducţiei fenomenologice, acesta va ajunge la definirea modernităţii drept o „structură spirituală" atemporală, o mentalitate specifică, „un fel de a trăi şi de a înţelege şi a preţui viaţa"[17].

Această mentalitate nouă, de tip demiurgic, contrar mentalităţii tradiţionale, dă întâietate faptei, nu contemplaţiei, transpunând treptat „homo religiosus" în „homo faber", cu consecinţe dramatice pentru acesta din urmă. În primul rând, este vorba de pierderea simţului transcendenţei, fapt care îi „răpeşte omului aşteptarea sfârşitului, îl desface de restul lui şi-i orientează făptuirea asupra îmbunătăţirii vieţii de aici"[18]. Însă, avertizează Vulcănescu, lipsa apelului la autoritatea divină va sfârşi prin a transforma omul într-o fiinţă însingurată şi deznădăjduită, care a pierdut sensul existenţei sale şi care va rătăci orbeşte într-o lume desacralizată sau „dezvrăjită" (Weber).

Omul modern renunţă la Dumnezeu şi în schimb se îndumnezeieşte pe sine sau societatea (Durkheim), iar „substituirea Leviathanului în locul lui Dumnezeu, instituirea unui Dumnezeu-colectivitate în locul unui Dumnezeu creator şi tată, tragerea ultimelor consecinţe ale sociologiei religioase durkheimiste care instituie transcendenţa naturală a socialului faţă de individ în locul transcendenţei absolute a Divinităţii, creştinismul n-o poate primi decât ca o formă de păgânism"[19].

În continuarea acestor reflecţii, într-un alt studiu, de pildă, pentru a exemplifica şi a face şi mai sugestivă această decădere tragică a omului din statutul

[16] *Ibidem*, p. 142.
[17] Idem, *Logos şi eros*, cuvânt înainte de Marin Diaconu, Bucureşti, Editura Paideia, 1991, p. 54.
[18] *Ibidem*, p. 63.
[19] *Ibidem*, p. 72.

său ontologic, de ființă creată după „chipul și asemănarea" lui Dumnezeu, filosoful român ia ca punct de reper societatea americană și pe omul american, care, „rămas singur, înnebunește, ucide sau se sinucide și care, în societate, sau îndeplinește rolul unui automat tâmp sau se îmbată cu alcool, cu viteză, cu femei, cu cinematografe, cu sport, cu iluzii umanitariste sau cu mistici false de tot felul"[20].

Această critică a civilizației moderne are ca bază antinomia Apus – Răsărit, civilizație apuseană – civilizație răsăriteană, spiritualitate protestantă – spiritualitate ortodoxă. Ceea ce afirmă, în definitiv, Vulcănescu e faptul că idealul de viață creștin (ortodox, mai precis) intră inevitabil în contradicție cu idealul modern de viață configurat de ethosul protestant, care a dus la o „schimonosire a ființei omenești", prin îndepărtarea acesteia de „chipul său divin". Prin urmare, această criză „nu mai e" o simplă criză a regulilor de purtare, ci e o **criză a stării de har**. E o decădere din vrednicia plenară a harului și o „tulburare în relațiile omului cu Dumnezeu și nu numai cu semenii" (subl. aut.)[21].

Așa cum putem constata din studiile invocate mai sus, dar și din altele (*Religia și viața socială* 1937, *Însemnări pe marginea crizei morale* 1928), Mircea Vulcănescu se lansează într-o critică acidă a modernității, profetizând „falimentul veacului al XX-lea", o critică constructivă, însă, neuitând să atragă atenția asupra rolului salvator ce îi revine creștinismului în redresarea spirituală a acesteia.

[20] Idem, *Valorificarea culturii americane din punct de vedere european*, în „Viața românească", nr. 1–2, 1992, p. 91.

[21] Idem, *Însemnări în marginea crizei morale*, în vol. *Posibilitățile filosofiei creștine*, București, Editura Anastasia, 1996, p. 200–201.

MIRCEA VULCĂNESCU – DESCHIDERE CĂTRE ETICĂ*

MARIN DIACONU

Progresul societății și al umanității – fapt de o evidență carteziană pentru domeniul științific și cel tehnic reprezintă, oare, în egală măsură, un progres și în planul moralității?

Și peste un veac, filosoful, eticianul și omul cotidian se vor mai frământa să dea un răspuns satisfăcător, raționalist și umanist, acestei tulburătoare întrebări.

În formulare hegeliană, în fenomenologia istorică se constituie o evoluție și în raportul dintre stăpân și slugă, raport propriu și sistemului capitalist? De-a lungul câtorva sisteme sociale desfășurate au avut loc mutații profunde, s-a îmbunătățit condiția umană a slugii în raport cu stăpânul?

Dintre clasicele domenii ale filosofiei, unele dintre ele constituite ca discipline teoretice relativ-autonome și cu caracter filosofic, doar Etica stagnează; stagnarea e și mai evidentă comparativ cu domenii constituite mai recent și aflate în plin avânt, cum sunt, de pildă, axiologia sau sociologia.

Lumea modernă și cea contemporană devin, la braț cu eticienii (sau, mai bine zis, cu moraliștii), neînstare de o „revoluție copernicană" pe tărâmul moralității și al viziunii etice.

Pentru lumea românească, vreme de două-trei secole, principala instituție implicată în formarea unei viziuni etice (și nu a unei moralități cotidiene) a fost școala. În liceu și în universitatea românească, după modele tradiționale vechi de multe sute de ani, predarea eticii a fost la loc de cinste și a crescut cu fiecare deceniu și cu fiecare profesor în ultimul veac și jumătate.

În Universitatea din București, după căutările și edificările lui Ion Zalomit ori cele ale lui C. Dimitrescu-Iași, între cele două războaie mondiale, ajunge titular al disciplinei etice, Dimitrie Gusti. Pentru creatorul școlii monografice românești, etica este concepută în strânsă legătură, corelație, interdependență cu sociologia, în primul rând, cu politologia și cu estetica în al doilea rând. Creatorul de sistem sociologic n-a dus preocuparea etică până în arhitectonica unui sistem etic, ci doar până într-o concepție etică având fundamentele puse încă din 1904, de la teza de doctorat *Egoism și altruism.*

* Conferință rostită (fragmentar) la Radio, în 3 martie 2004 (emisiune realizată de Teodora Stanciu).

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 271–273, București, 2004

În cadrul general al preocupărilor de sociologie, politologie, etică şi filosofie a culturii, Gusti a atras tineri deosebit de dotaţi, cărora le-a încredinţat îmbogăţirea cercetării, a meditării şi a creaţiei constructive. Aşa s-au format ca teoreticieni şi metodologi pentru domeniul sociologiei, Traian Herseni şi Henri H. Stahl; aşa s-a impus Tudor Vianu ca filosof al culturii şi ca estetician.

Disciplina etică, Gusti a păstrat-o pentru sine, asociindu-şi-l ca asistent, din 1930, pe Mircea Vulcănescu. Dacă cei numiţi mai înainte au avut vocaţia sociologică ori, estetică, Mircea Vulcănescu a fost să aibă o vocaţie... enciclopedică. Înrâurit puternic de Nae Ionescu şi de Gusti, cu interese majore şi către domeniul doctrinei economice şi către cel al economiei concrete – n-a fost să fie ca Mircea Vulcănescu să fie Eticianul spiritualităţii autohtone (Între paranteze fie spus: nu-l avem nici până în anul de graţie de azi, 2004 ...). El are totuşi intense preocupări de etică, derivate din obligaţiile profesionale de asistent şi în armonie, ca un joc secund, cu interesul metafizic, cel ontologic românesc, cel sociologic ori cel de doctrină economică.

În ordinea didactică, Vulcănescu a făcut, de-a lungul a 15 ani, până în 1944, seminarii de etică, alternând anual etica sistematică cu istoria eticii. Dintre temele seminariale, amintesc. *Etica şi celelalte discipline filosofice, Faptul etic, Idealul etic, Agentul moral* – teme înscrise, cum vedem, într-o cunoaştere teoretic-sistematică. Iar istoria eticii urmărea fenomenologia evolutivă a marilor doctrine etice, cu o oprire predilectă la o doctrină sau alta; astfel, în anul universitar 1943–1944, s-a dezbătut special *Etica lui Kant,* seminar pentru care asistentul a ţinut o lecţie introductivă în toamna lui 1943 (tipărită, ca inedită, în anii '90).

Preocuparea didactică este precedată şi apoi însoţită de un interes special depus în studii, articole sau conferinţe. Amintesc doar câteva: *În marginea crizei morale* (1928), *Logos şi Eros în metafizica creştină* (1930), *Filosofia morală engleză în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea* (1937) sau însăşi *Dimensiunea românească a existenţei* (1943).

Adesea, Vulcănescu desprinde, ca o determinare esenţială şi specifică a lumii româneşti, accentul axiologic pus pe virtualitate – spre deosebire de accentul axiologic pe care lumea din Apus îl pune pe faptă, pe fapta Faustului goethean, pe real, pe acţiunea eficientă.

Într-o astfel de lume a posibilului, a virtualului românesc adastă şi o suită de problematici etice pe care Mircea Vulcănescu le avea în studiu, în meditare, la începutul anilor '40. Amintesc şi dintre acestea câteva: *A fi şi a avea, Etica autoritaristă, Sensul eticii negative, Etica şi politica – sau despre soarta celor puri* ş.a.

Doar că, sub împrejurări istorice şi după pilda sfântului Nicolae, cel intrat în mocirla drumului să-mpingă la carul împotmolit al nevoiaşului, Mircea Vulcănescu şi-a pus obrazul şi soarta vieţii în joc în vremea ultimului război mondial, a acceptat intrarea în guvernul condus de Ion Antonescu, spre a purta pe umeri administrarea finanţelor ţării, ţară invadată de trupe străine, şi să moară în Închisoarea de la Aiud.

Ultimul cuvânt, rostit la procesul din ianuarie 1948, este o ilustrare a aventurii ideii de Dreptate, a Dreptății care umblă prin lume cu capul spart de puternicii momentani ai zilei. În acel *Ultim cuvânt,* Vulcănescu dă seamă pentru fapta lui, mai presus de curtea vremelnică (precum toate curțile de peste lume...), baciului Vasile din Țara de Sus, cel cu care nu s-a săturat de tăifăsuit într-o noapte de noiembrie '39 și a cărui fotografie o avea permanent pe biroul ministerial din buricul târgului bucureștean.

Precum pârâcioșii lui Socrate, procurorul și judecătorul anilor '40, alături de soldatul invadator, precari și vremelnici cu toții, s-au destrămat în ceața vremii, ca să iasă și mai mult în relief figura luminoasă și bună a lui Mircea Vulcănescu.

Dacă n-a fost să fie ca Mircea Vulcănescu să-l întruchipeze pe Eticianul român al veacului al XX-lea, prin faptul că a știut să îmbine o vedenie metafizică cu o viziune etică și să o încoroneze cu o lecție de morală practică exemplară (vezi și acel ultim îndemn: „Să nu ne răzbunați", este să fie să-l omagiem la centenarul nașterii și să-l avem viu în panteonul spiritualității românești din cel de-al XXI-lea veac!

RECURS LA UN CHIP SPIRITUAL AL VREMII...

ALEXANDRINA DRAGOMIR

O posibilă monografie dedicată lui Mircea Vulcănescu trebuie să releve un fapt de maximă importanță pentru biografia gânditorului. Incontestabil, el se numără printre oamenii de cultură români care au dezvoltat o cercetare capabilă să aprofundeze semnificațiile capodoperelor muzicale, luptând, în același timp, pe marile baricade ale muzicologiei, ale filosofiei și sociologiei muzicii.

Orice considerație asupra cuvântului scris sau rostit de către acest susținător al valorilor artei sonore pornește, în mod necesar, de la evidențierea abnegației și dăruirii cu care a știut să-și mărturisească pasiunea pentru muzică, orientând-o, în forme inspirate, spre încurajarea unui climat muzical autentic în societatea primelor decenii ale secolului XX.

Prin intermediul variatelor cărți de specialitate, dar, mai ales, prin tălmăcirea unor partituri, nu doar în calitate de simplu lector, ci și ca interpret pe tărâm pianistic, Mircea Vulcănescu și-a purtat gândirea asupra muzicii, devenind un fin cunoscător al formelor muzicale, al istoriei muzicii. Demersurile sale muzicologice par să fi plecat de la studierea conținutului operelor create de către marii compozitori, ceea ce a impus mobilizarea acelor resurse spirituale care să-i permită realizarea unor minuțioase analize tehnice și clarificarea celor mai importante valori estetice. Rigoarea pe care a considerat-o indispensabilă în determinarea locului și rosturilor specifice muzicii, ca expresie supremă a umanului[1], s-a întemeiat atât pe revizuirea datelor istorice, cât și pe stabilirea unor principii critice importante în formarea concepției filosofice a omului și a muzicianului Mircea Vulcănescu. Astfel, gânditorul român a acumulat elemente solide în vederea susținerii unei critici muzical-filosofice și sociologice de linie, pentru a întruni calitățile unui muzician de metodă, făuritor de analize, disocieri și anticipări prețioase.

UN APĂRĂTOR AL MARII TRADIȚII MUZICALE

Mircea Vulcănescu a scris pagini memorabile despre muzică și a conferențiat în cadrul diverselor programe muzicale organizate la București în anii '30[2],

[1] Yehudi Menuhin, Curtis W. Davis, *Muzica omului,* trad. Adina Arsenescu, București, Editura Muzicală, 1984, p. 6–8.

[2] Marin Diaconu, *Un chip spiritual al vremii ...*, în: Mircea Vulcănescu, *Pentru o nouă spiritualitate filosofică. Dimensiunea românească a existenței,* vol. I, București, Editura Eminescu, 1996, p. 25–26.

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV; nr. 1–4, p. 275–281, București, 2004

propunând puncte de vedere pline de profesionalism referitoare la variate generații de creatori din acest domeniu artistic. În toate manifestările la care a luat parte, Mircea Vulcănescu a urmărit să exprime, dincolo de obișnuitele judecăți ale criticului, spiritul unui muzician capabil să înțeleagă importanța creației compozitorilor preclasici și a celor clasici, pentru construirea unor temelii rezistențe în cultura fiecărui ascultător. De altfel, din analiza conferințelor rostite în fața publicului meloman, poate fi creionat, cel puțin în liniile sale generale, portretul auditorului căruia gânditorul dorea să i se adreseze: un ascultător ce freamătă în fața valorilor muzicale; deschis către nou, dar fără să respingă tradiția; plin de sensibilitate însă decis să nu accepte nici un fel de sentimentalism; exigent, fără să alunece spre formalisme ruinătoare.

În acest context, invitația adresată publicului cu prilejul susținerii conferinței intitulate „Clasicismul francez în muzică"[3], de a efectua o călătorie imaginară în epoca marilor compozitori preclasici, a reprezentat o pledoarie pentru un asemenea gen de ascultător. Pe de altă parte, atitudinea lui Mircea Vulcănescu față de publicul ascultător indică și faptul că arta sonoră îndeamnă omul să efectueze un act de trăire în raport cu opera muzicală, creată, la rândul ei, după norme intrinseci, de ordin muzical.

Prezența nemijlocită a subiectului deține, totuși, un rol de intermediar în cadrul experienței muzicale, ce se dezvăluie privirii atente a cercetătorului ca un fenomen social. Astfel se explică opțiunea lui Mircea Vulcănescu pentru evocarea, într-o modalitate care evidențiază forța muzicii de a oferi reprezentări acustic-vizuale, a acelor aspecte privitoare la atmosfera, preocupările, instrumentele, precum și simțămintele specifice lumilor născătoare de mari creatori.

Aventura spirituală propusă de Mircea Vulcănescu, în forma sugestivă a tripticului, este prilejuită de întâlnirea cu lumea în care au trăit și au compus trei mari personalități muzicale: Giovanni Batista Lully, François Couperin și Johann Sebastian Bach. Ca maestru de balet și director muzical favorit al Regelui-Soare, Lully a compus mai multe lucrări pentru serbările organizate la curte, asupra căreia câștigase, așa după cum reflectă biografia sa, un „monopol", în ceea ce privește reprezentarea operelor și a baletelor, intrând, astfel, într-o anumită rivalitate cu Molière, contemporanul său, apreciat la curtea regelui ca maestru al comediei.

În afară de modalitatea originală prin care Lully a înțeles să unească aspectul vocal sau cel instrumental cu baletul[4], gânditorul român a scos în evidență faptul că muzica marelui preclasic a dobândit, în timp, un ecou copleșitor, depășind granițele Franței și, prin aceasta, devenind cunoscută în toată Europa, ca o manieră aparte de înțelegere a fenomenului muzical.

[3] Această conferință a precedat un concert simfonic ce a avut loc, probabil, în 1938–1939. În acest sens, a se vedea *Note și comentarii*, în vol. II din lucrarea citată anterior, p. 261.

[4] Preferința lui Mircea Vulcănescu pentru creația coregrafică a lui Lully se explică prin preocuparea de a sublinia importanța dansului în câmpul celor mai „exigente genuri artistice" (a se vedea comentariul intitulat *Recitalul de dans al lui Gabriel Negri*, cuprins în: Mircea Vulcănescu *op. cit.*, p. 204–206.

Pentru a-l audia pe Couperin cântând la clavecin, Mircea Vulcănescu a sugerat publicului să-şi imagineze un alt loc important pentru destinele istoriei muzicii: salonul parizian al marchizei de Sevigné, de unde răzbat, peste secole, sunetele pline de grație, dar nu lipsite de gravitate, ale operelor sensibilului compozitor.

Cea de a treia parte a tripticului constituie, de asemenea, un îndemn întru retrăirea atmosferei create la o jumătate de secol după Lully şi Couperin, la Palatul Versailles. De data aceasta, locul de desfăşurare al evenimentului muzical îl constituie „spațiul cartezian" al capelei palatului, dominat de prezența instrumentului divin: ORGA. Iar în fața ei, cel care „a supus vântul măsurii", numit, cu pietate, de către Mircea Vulcănescu, „ORGANISTUL", şi atât. Arta organistică a lui Bach, evocată în conferința prezentată, aminteşte de forța improvizatorică a muzicianului. Poate fi şi aceasta o formă de a readuce în sufletul ascultătorilor cele mai multe dintre cântările titanului, pe care, de atunci, nu le-a mai audiat nici un muritor, deoarece au izvorât din inima sa o singură dată: Bach nu le-a consemnat niciodată pe portativ.

Cuvântul rostit de Mircea Vulcănescu dezvăluie o intensă preocupare pentru problematica diverselor medii socio-culturale, care reprezintă experiența comunităților umane, contestată în multiple forme de filtrare a vieții muzicale. De asemenea, accentul cade pe influențele exercitate de factori sociali importanți, cum ar fi: dezvoltarea tehnologiei muzicale, în speță, instrumentele utilizate de către artişti, alături de spațiile şi arhitectura destinate audierii operelor muzicale.

Apelul la operele importante ale secolelor subliniază ideea de contemporaneitate a acestora, imediat ce ele devin o prezență muzicală plină de viață. De altfel, societatea veacului XX a relevat, o dată în plus, starea de „muzicalizare" a lumii, generată de tendința spre socializare a omului în şi prin spațiul sonor creat, ca urmare a propulsării valorilor trecutului prezent. În acest fel a înțeles Mircea Vulcănescu contemporaneitatea clasicilor, justificată prin nevoia ascultătorului de a se întâlni cu marea muzică a trecutului, a cărei valoare estetică îi conferă privilegiul de a nu se demoda niciodată.

CONDIȚIA ESENȚIALĂ A ARTISTULUI: ÎNDEPLINIREA MISIUNII ETICE

În acord cu nobila sarcină de a contribui la formarea unui public muzical rafinat, Mircea Vulcănescu şi-a ales ca deviză reînnodarea „firului" tradiției preclasice din vremea compozitorilor Couperin şi Rameau, prin invocarea acelui ideal de muzică inspirat, la finele secolului XIX şi începutul secolului XX, de arta care şi-a propus să surprindă anumite „impresii" asupra lumii materiale şi a luminii.

Astfel, conferința intitulată *Viața şi opera lui Claude Debussy* a exprimat pe deplin efortul gânditorului român îndreptat spre afirmarea contribuției unui mare creator la propagarea acestui ideal estetic, producător de mutații adânci în mentalitatea muzicală a contemporanilor săi.

În concepția lui Mircea Vulcănescu, există două elemente definitorii pentru arta sonoră a lui Debussy: pe de o parte, instituirea unei alte modalități de raportare la sensibilitatea muzicală și, pe de alta, introducerea unui nou vocabular muzical[5].

Celebra polemică dintre Debussy și Wagner a fost generată, în acord cu interpretarea gânditorului român, de viziunile filosofice diferite ale celor doi mari compozitori. De altfel, Mircea Vulcănescu a înțeles că arta sunetelor atinge nivelul superior al măreției sufletești, tocmai datorită capacității ei de a dobândi multiple sensuri filosofice, de a purta în sine un mesaj uman complex.

Mircea Vulcănescu a consemnat faptul că, deși începuturile componistice ale lui Debussy s-au aflat sub influența vizitelor făcute de către muzicianul francez la Bayreuth, centrul unei lumi care îl transformase pe Wagner într-un mit, totuși, evoluția sensibilității muzicale a compozitorului a urmat o traiectorie cu totul diferită de cea a înaintașului său german. Filosofiei după care creatorul trebuie să se adreseze intelectului, și nu sentimentului, pentru a înfățișa individualitatea omenească pură[6], Debussy i-a opus propria viziune, întemeiată, ca și în cazul impresioniștilor, pe un lirism profund, exprimat cu simplitate și discreție.

Semnificația filosofică a creației lui Debussy a fost prezentată de Mircea Vulcănescu într-o modalitate interesantă, urmărindu-se etapele metamorfozei sale componistice.

Într-o primă etapă, marcată de ascensiunea continuă a lui Debussy, s-au remarcat lucrările: *După-amiaza unui faun, Nocturnele, Cvartetul de coarde* și o parte a operei *Pelléas și Mélisande,* în care colaborarea dintre mai multe teritorii artistice se realizează în maniera impresioniștilor. Astfel, au fost luate în considerare aspecte legate de teatru, de stilul vocal, de forța expresivă a libretului. Așa după cum reiese din comentariul lui Mircea Vulcănescu, această operă a avut marea calitate de a satisface exigența impusă de genul liric, și anume, nevoia de a se adresa, prin excelență, unui auditoriu cât mai mare, fapt ce l-a determinat pe Debussy să adopte un stil nou, plin de elocvență, în vederea rezolvării unei asemenea exigențe.

A doua etapă a creației compozitorului francez evidențiază și mai mult direcția în care s-a îndreptat spiritul său filosofic. Este vorba despre o tendință constructivă, în care muzica evocă o impresie luminoasă și colorată. În acest sens, tripticul simfonic *Marea,* o lucrare orchestrală de dimensiunile unei simfonii, ilustrează, cea dintâi, etapa amintită; apoi, tot pentru orchestră, lucrarea *Teoria,* iar pentru pian, *Insula voioasă.*

Mircea Vulcănescu a observat că în cea de a treia (și ultima) fază a evoluției filosofico-muzicale a lui Debussy, s-a produs o nouă schimbare: muzica sa a devenit mai concentrată, cu mult mai sobră și cu mai puține elemente specifice impresionismului. Reprezentative pentru această etapă sunt preludiile, esențialul

[5] Mircea Vulcănescu, *Viața și opera lui Claude Debussy,* în *op. cit.,* p. 92.

[6] Richard Wagner, *Opera și drama,* trad. L. Rusu și B. Stănescu, București, Editura Muzicală, 1983, p. 163.

Colind al copiilor fără cămin, baletul *Khamma,* sublimele *Epigrafe antice* şi, nu în ultimul rând, cele două serii de studii, poeme înnoitoare ale artei pianistice moderne.

Dincolo de tendinţele afirmate în primele două etape, se află baletul *Jocuri,* unde „contururile sunt precise, fricţionările disonantice mai frecvente şi mai mordante, dinamismul mai pronunţat"[7], decât în condiţiile anterioare.

Comandamentele filosofice ale operei lui Debusy au fost sintetizate de către gânditorul român, astfel: discreţia sufletească, izvorâtă din sensibilitatea specifică aristocraţiei franceze: poezia existenţei, ce semnifică o stare de complacere în curgerea lucrurilor; luciditatea, prin care devine posibilă delimitarea dintre subiect şi obiect; graţia, susţinută de combinaţia dintre discreţie şi luciditate; freamătul profund, provenit din presimţirea unei stranii amărăciuni caracteristice iubitorului păgân al naturii; umorul, prezent în lucrări cum ar fi *Colţul copiilor,* unde duioşia emoţionantă dezvăluie misiunea etică a creatorului[8]. Astfel, din opera lui Debussy răzbate ideea autorităţii morale a artistului, condiţie *sine-qua-non* a muncii sale. În fapt, adevăratul muzician, cel care îşi înţelege rolul şi îşi pune toată puterea de creaţie în serviciul apropierii de public, cel care activează pentru binele unora şi al altora cu tact, îndeplineşte o funcţiune morală, de mare noblеţe.

În cea ce priveşte al doilea element definitoriu pentru arta lui Debussy, noul vocabular muzical, cu ajutorul căruia marele compozitor şi-a exprimat ideile, trebuie subliniate câteva aspecte importante, asupra cărora Mircea Vulcănescu a insistat, dovedind o reală competenţă muzicologică. Esenţială, în cazul muzicii compuse de către Debussy, a fost considerabila îmbogăţire a limbajului armonic, eliberat de tirania dramei wagneriene. În acest context, remarcabilă s-a înfăţişat capacitatea de a trece, prin intermediul modulaţiei, de la un mod la altul, de la o tonalitate la alta. Tehnica inedită utilizată, în acest caz, a fost mişcarea paralelă a intervalelor de cvintă, terţă, octavă, precum şi succesiunea acordurilor de septimă, „nedezlegate" după regulile clasice de compoziţie.

De asemenea, gânditorul român a atenţionat publicul ascultător al operelor debussyene în privinţa folosirii modurilor gregoriene şi a celor specifice Extremului-Orient, precum şi în legătură cu scriitura pentru orchestră, plină de combinaţii instrumentale, cu efect de „pulverizare" a timbrurilor. Toate aceste elemente, împreună cu scriitura pianistică în care abundă nuanţele şi indicaţiile de expresie, concură la edificarea acelor structuri subtile, subordonate dezvoltării simţămintelor umane.

În ceea ce priveşte punctul de vedere împărtăşit de către gânditorul român asupra stilului marelui compozitor francez, a apărut drept o certitudine faptul că Mircea Vulcănescu nu s-a raliat poziţiei critic-speculative, conform căreia, prin anumite lucrări, cum ar fi, spun exemplu, *Jocuri,* scrisă în ultima etapă de creaţie a lui Debussy, s-ar fi deschis drumul spre serial. Aceasta nu înseamnă că arta sa plină de melos şi ţesătură tonală elaborată într-o manieră inedită nu poate constitui un îndreptar spre teritorii sonore nebănuite.

[7] Romeo Alexandrescu, *Claude Debussy. Viaţa şi opera,* Bucureşti, Editura Muzicală, 1967, p. 157.
[8] Mircea Vulcănescu, *op. cit.,* p. 95–96.

LUPTA LUCIDITĂȚII CONTRA PRETENȚIILOR SUBCONȘTIENTULUI

Unele lucrări din ultima etapă a creației lui Debussy au avut un caracter anticipator, pledând chiar pentru *music-hall*-ul promovat de compozitorii constituiți în așa-numitul grup al „Celor șase", deși cei din urmă au manifestat reacții nu doar împotriva wagnerismului, ci și față de creațiile compozitorilor inspirați de impresionişti.

Trecând dincolo de aspectele tehnice subliniate de Mircea Vulcănescu în textul-manuscris *Semnificația muzicală a „Celor șase"*[9], trebuie remarcată înclinația membrilor acestui grup: Georges Auric, Francis Poulenc, Dario Milhaud, Germaine Tailleferre și Arthur Honegger către definirea muzicii drept „limbajul omului", în lipsa căruia este inutil să aspire cineva la umanitate. Această filozofie, la care a aderat cunoscutul scriitor și critic muzical Jean Cocteau[10], a polarizat mult timp preocupările muzicologiei europene. Ideea de bază a fost aceea că arta pleacă de la viață, ca să-i confere o amplitudine inimaginabilă și să o înalțe la un potențial cât mai înalt, pătrunzând la nivelul resorturilor morale latente ale omului și punându-le în legătură cu destinul său cosmic.

Cu toate că despre arta „Celor șase" pare a se fi spus totul, Mircea Vulcănescu a reușit să releve un alt aspect al ei, și încă unul de mare importanță pentru idealurile artei contemporane. Este vorba despre atitudinea creatorului față de elementele în continuă transformare ale realității socio-umane și de felul în care această metamorfoză se oglindește în realități variabile la nivelul operei. Valoarea muzicii, pentru acești compozitori, a constat în faptul că ea a devenit treptat principalul lor mijloc de cunoaștere, că ea a avut forța să ofere o imagine autentică a universului moral, în primul rând, chiar într-o epocă atât de plină de contradicții cum a fost cea a secolului XX. Fiindcă, așa după cum rezultă din poziția gânditorului român, nu multitudinea viziunilor filosofico-estetice împărtășite de către compozitori tulbură această imagine distinctă a lumii, ci concepția artistului față de modalitatea propriei sale exprimări.

Astfel, arta își află ecoul cuvenit și deplina înțelegere în public. Pentru aceasta, muzica „Celor șase" pare a ne spune că este necesar ca limbajul muzical să nu se „topească" în speculații de ordin tehnic, ci să îmbrace forme inedite, curajoase, capabile să-l deosebească pe artistul creator atât de precursorii, cât și de contemporanii săi. În felul acesta, se va putea stabili cu precizie care sunt elementele adăugate de el la experiența estetică a prezentului și a trecutului.

În creația acestor compozitori poate fi desluşită contribuția personalității lor creatoare. Ea constă, în primul rând, în acuitatea cu care dezvăluie o perspectivă etică a lumii, despărțind-o în două teritorii: unul bun și unul rău. Creatorul, care este preocupat să opteze între una și cealaltă, care cântărește, receptează și respinge, alegând ceea ce este pozitiv și osândind ceea ce este negativ, se prezintă asemenea unui moralist.

[9] Mircea Vulcănescu, *Semnificația muzicală a „Celor șase"*, în *op. cit.*, p. 102–104.
[10] Mircea Vulcănescu, *Jean Cocteau și zădărniciile virtuozității*, în *op. cit.*, p. 45.

O altă contribuție a personalității creatoare manifestate de cei șase muzicieni constă în plusul de luciditate pe care au dorit să îl aducă în arta sunetelor. De altfel, părăsind masa de lucru și instalându-se în fotoliul ascultătorului, Honegger se va fi întrebat: „După ce am auzit cele ce precedă, ce mi-aș dori să urmeze pentru a-mi putea da, dacă nu fiorul genialității, măcar impresia reușitei? Și încerc să găsesc urmarea, nu formula banală pe care fiecare o vede ci, dimpotrivă, un element de împrospătare, de activizare a interesului"[11].

Critica lui Mircea Vulcănescu scoate în evidență adevăruri ce nu pot fi contestate: „Cei șase" revendică primatul melodiei, iar împotriva muzicii-idee ei introduc ideea muzicii pentru muzică, aceea care nu se gândește, ci doar se ascultă.

CONDIȚIA ESENȚIALĂ A CRITICULUI: MAXIMA SINCERITATE

Pentru Mircea Vulcănescu critica muzicală a reprezentat o armă de luptă, un mijloc fundamental pentru impunerea valorilor artistice, pentru continua evoluție a mișcării muzicale românești. Prin rigoare, independență și fermitate în formularea propriilor puncte de vedere, gânditorul și-a cucerit o anumită simpatie din partea publicului vremii sale. Astfel, criticul a devenit, în primul rând, un ascultător de elită, activitatea sa presupunând o excepțională abilitate și un foarte precis simț al valorii. Consecințele acestei activități, atunci când este bine condusă, și Mircea Vulcănescu a știut să facă acest lucru cu talent, vor fi educarea publicului și favorizarea răspândirii lucrărilor ce merită să ocupe un loc important în conștiința oamenilor. Criticul trebuie să informeze publicul, fapt ce impune dobândirea unei considerabile culturi de specialitate și generale, onestitate și, nu în ultimul rând, o maximă sinceritate, calități pe care Mircea Vulcănescu le-a dovedit din plin în expunerile sale. Alături de critici de mare probitate, cum au fost Sora, Nottara, Ciomac, Cella Delavrancea, Mircea Vulcănescu rămâne o culme într-o meserie dificil de profesat.

[11] Arthur Honegger, *Je suis compositeur,* apud George Bălan, *Muzicianul ca gânditor,* în *Studii de muzicologie,* vol. II, București, Editura Muzicală, 1966, p. 195.

ACTIVITATEA INTELECTUALĂ ÎN VIZIUNEA LUI MIRCEA VULCĂNESCU

LAURA PANĂ

Aspectele sociale nu apar în opera lui Mircea Vulcănescu numai drept „conjuncturi", naţionale sau internaţionale. Ele sunt prezente atât în tratarea unor teme expres şi actual sociale, cât şi în abordarea şi rezolvarea unor probleme abstracte şi perene, dar de fundamentală importanţă pentru viaţa socială, fiind de domeniul vieţii spirituale.

Primul aspect poate fi ilustrat prin lucrări referitoare la caracteristicile vieţii culturale româneşti (contemporane sau istorice), la mişcările culturale şi mediul cultural autohton, la tendinţele tinerei generaţii în domeniul social şi economic (în particular, la generaţie şi intelectualitate), ca şi la raportul învăţământ şi cultură (şi, din nou, în particular, la raportul universitate – religie).

Cel de-al doilea aspect, prezent însă în toată opera lui Mircea Vulcănescu, poate fi ilustrat şi prin volumul intitulat *Pentru o nouă spiritualitate filosofică* de către editori, lucrarea care a făcut posibilă această alegere fiind una cu semnificaţii chiar mai generale, referitoare la spiritualitate şi „noua spiritualitate"[1], în legătură cu care sunt distinse diverse sensuri, forme şi caracteristici.

Opera lui Mircea Vulcănescu, redescoperită astăzi de intelectuali, maturi sau tineri, creatori sau numai consumatori de idei, este fertilă pentru toţi aceştia, pentru intelectualii din cele mai diferite domenii ale culturii, întrucât această operă este, deşi multiplu orientată, filosofie fundamentată.

Mircea Vulcănescu, cu studii de specializare la Paris în drept şi economie, a fost dorit ca succesor de către şeful de atunci al şcolii româneşti de sociologie, a avut preocupări de antropologie şi pedagogie, dar creaţiile sale filosofice, se plasează mai presus de toate acestea. Lucrarea sa de licenţă în filosofie a fost, însă, practic, una de sociologie: *Individ şi societate în sociologia contemporană*, elaborată sub îndrumarea lui Dimitrie Gusti.

Fiind unul dintre liderii intelectualităţii care a promovat distingerea şi explicitarea caracteristicilor spiritualităţii româneşti, Mircea Vulcănescu s-a distins el însuşi prin studii şi conferinţe referitoare la *Omul românesc, Dimensiunea*

[1] M. Vulcănescu, *Noua spiritualitate*, în *Dimensiunea românească a existenţei*, vol. I, *Pentru o nouă spiritualitate filosofică*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1996.

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 283–290, Bucureşti, 2004

românească a existenței sau *Ispita dacică*, dar și prin considerații privind aspecte particulare ale filosofiei românești „culte", ca în *Existența concretă în metafizica românească.*

Înainte de a formula câteva idei și aprecieri legate de una dintre direcțiile de gândire deschise și practicate la noi de Mircea Vulcănescu, un cuvânt de apreciere se cuvine a fi scris despre ampla prezentare bio-bibliografică realizată de Marin Diaconu, pentru volumele lucrării *Dimensiunea românească a existenței.* Este vorba despre studiul introductiv consistent, așezat după cuvântul înainte al lui C. Noica, studiu care nu este menționat pe prima pagină sau pe vreuna din paginile de gardă ale primului volum, ceea ce ilustrează modestia binecunoscută, dar neîntemeiată a autorului.

De altfel, aceasta este cea mai măruntă dintre aprecierile care pot fi făcute legat de strădaniile profesorului Marin Diaconu de a pune în evidență, în volume coerente și cuprinzătoare, lucrări edite și inedite ale lui Mircea Vulcănescu, dar și ale altor importanți intelectuali români, în special filosofi. Mircea Vulcănescu a fost redescoperit, cum spuneam, tocmai prin cele mai dezinteresate, deci filosofice, strădanii ale unor astfel de intelectuali.

Am menționat, mai înainte, preocupările pedagogice ale lui Mircea Vulcănescu. Dar ceea ce a întreprins el, în acest domeniu, înseamnă, de fapt, mult mai mult: Vulcănescu a fost preocupat de *specificul și eficiența activității intelectuale în ansamblul ei*, pedagogia reprezentând, în acest ansamblu, un aspect, este adevărat, esențial, cel al pregătirii *pentru* activitatea intelectuală.

În zilele noastre există remarcabile rezultate ale noii generații mature de pedagogi. Avem exemple ca Ioan Neacșu: *Metode și tehnici de învățare eficientă* (1990); I. Jinga, I. Negreț: *Învățarea eficientă: o abordare teoretică și două ghiduri practice* (1994) și chiar lucrări mai generale, ca Leon Țopa: *Metode și tehnici de muncă intelectuală* (1979) sau Maria Pandrea: *Munca intelectuală: metode și tehnici* (2000).

Este necesară nu numai o tratare pedagogică mai generală a activității intelectuale, ci și cercetarea acesteia dintr-o perspectivă propriu-zis filosofică, ceea ce Mircea Vulcănescu reușea încă de pe atunci. În ceea ce ne privește, atât din rațiuni didactice, cât și din altele, derivate din interesul constant pentru filosofia acțiunii, am studiat natura, etapele, formele și instrumentele activității intelectuale[2]. În același context, am făcut referiri la tehnici specifice diverselor tipuri de activitate și am prezentat unele *tehnici ale activității intelectuale.*

Din acest punct de vedere, preponderent filosofic, voi face unele referiri, mai ales la unele lucrări din cel de-al treilea volum al tripticului anterior menționat[3]. Observăm, în acest context, că în titlul fiecăruia dintre volume apare termenul

[2] Vezi cap. *Intelectica, tehnica, inventica*, în: Laura Pană, *Filosofia culturii tehnice*, București, Editura Tehnică, 2000, p. 288–377.

[3] Vezi M. Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenței*, vol. III, *Către ființa spiritualității românești*, București, Editura Eminescu, 1996.

„spiritualitate": reeditarea într-un astfel de ansamblu coerent a creației lui Mircea Vulcănescu ar putea fi deci intitulată, la fel de bine, *dimensiunea spirituală a existenței românești*. Autorul studiului introductiv – cel care a stabilit titulatura celor trei volume – își intitulează, de altfel, lucrarea *Un chip spiritual al vremii*.

Cea mai semnificativă lucrare este, din punctul de vedere adoptat, *Organizarea muncii intelectuale*, publicată în volumul colectiv *Călăuza studentului*, editat de Oficiul Universitar din București (1928). Un astfel de volum a fost tipărit, în același an, și la Cluj unde, în 1936, se va publica și lucrarea *Îndrumări universitare* în care un capitol se intitulează *Tehnica muncii intelectuale*[4].

În plus, în anii 1938–1940, în scrieri precum cea neterminată, consacrată studiului comparativ al unor orientări culturale influente, Mircea Vulcănescu își propune să se ocupe și de relația dintre unele *procedee mentale* menite să ordoneze mulțimea de informații oferite de observație și experiență, cele patru procedee fiind grupate în două tipuri mai cuprinzătoare și, se pare, complementare: un tip explicativ și extrinsec, respectiv altul comprehensiv, de înțelegere intrinsecă a fenomenelor.

Mircea Vulcănescu a condus, de asemenea, în anul universitar 1942–1943, un seminar de etică la Universitatea București, intitulat în anul respectiv *Tehnica muncii intelectuale*. Se poate spune, deci, că preocuparea sa pentru această problematică a fost constantă și rodnică.

Îndrumările date studenților cu privire la „organizarea *tehnică* a muncii intelectuale" pentru alcătuirea lucrărilor academice (subl. ns., L.P.) sunt cât se poate de concrete și precise, de la alegerea subiectului la documentare, redactare și chiar la tipărire. Remarcăm atenția acordată informației bibliografice, concretizată, de pildă, în descrierea fișei bibliografice, a fișei de referințe multiple sau a dosarului de referințe.

Printre alte însușiri personale, necesare în activitatea intelectuală, cu rol variat și chiar variabil în funcție de fazele acestei activități, cum ar fi raționamentul, care la un moment dat ia „locul" intuiției inductive (deși știm că și raționamentul poate fi inductiv), Mircea Vulcănescu evidențiază *inteligența*, arătând că, în nici un caz, aceasta nu poate fi înlocuită prin folosirea sârguincioasă a metodelor.

Lectura, de asemenea, este cât se poate de tehnic analizată, începând cu evidențierea formelor ei și continuând cu prezentarea modurilor sale de consemnare, de la fișa de analiză sumară, până la fișa de analiză dezvoltată.

Constatăm că, la Mircea Vulcănescu, activitatea de „prelucrare a materialului" specific, adică a informației, corespunde cu etapa principală a procesului de creație, așa cum este acesta structurat în modelul general acceptat al creativității, preluat după etapele descoperirii științifice. Astfel, în viziunea sa, activitatea intelectuală se manifestă, obligatoriu, prin creație, prin producerea de noutate. Această observație este certificată și prin distingerea și prezentarea, de către Mircea Vulcănescu, a unor faze ale procesului de prelucrare a datelor[5]. De

[4] Note și comentarii de Marin Diaconu și Zaharia Balinca din volumul al treilea al lucrării *Dimensiunea românească a existenței*, *op. cit.*, p. 215.

[5] M. Vulcănescu, *Organizarea muncii intelectuale*, în *op. cit.*, p. 90.

asemenea, noutatea, valoarea se obiectivează într-o „lucrare", care trebuie să fie, la el, una scrisă, întrucât, astfel, ea poate redeveni obiect al activității intelectuale.

Lucrarea comentată conține și unele considerații asupra activității intelectuale în ansamblul ei, această lucrare putând fi încadrată în *aspectul filosofic* al preocupării lui Mircea Vulcănescu pentru activitatea intelectuală. *Aspectul sociologic* al acestei preocupări este ilustrat prin studiul despre *Intelectualul în genere,* publicat pentru prima oară în lucrarea în trei volume deja evocată și conceput ca o conferință, susținută în anul 1942, în fața studenților de la Facultatea de Drept din București.

Conceptul și chiar „concepția inteligenței" sunt implicate în definirea intelectualului ca profesionist în munca intelectuală, respectiv, drept component al unui grup social. Dificultățile definirii intelectualului prin referire la inteligență sunt surmontate de Vulcănescu prin apelul la spiritualitate și preîntâmpinarea alunecării „spiritului omenesc" însuși de la ideea de ființă gânditoare la ideea de ființă lucrătoare[6].

Punctul de vedere sociologic în studiul intelectualității se formează în momentul în care – așa cum apare într-un paragraf al lucrării citate – intelectualitatea este „văzută din afara ei"[7]. Dar înțelegerea rolului social al inteligenței creatoare, caracteristică intelectualului, presupune atitudinea științifică în abordarea problemei.

La Mircea Vulcănescu această atitudine este una complexă: nu numai sociologică, ci și psihologică. Astfel, într-o manieră foarte modernă, mai precis, într-un mod apropiat de Piaget, el afirmă[8] că funcția esențială a inteligenței este de preadaptare, de anticipare a viitorului.

În cele din urmă, această atitudine, cea adecvată, este una filosofică[9]. Spunem acest lucru pentru că reținem, dintre funcțiile sociale ale creației intelectuale, menționate de Mircea Vulcănescu, pe acelea de a crea „posibilități noi de conviețuire spirituală", de a crea „ocazii de întâlnire spirituală" și, poate, mai ales, de a produce „germeni de creație viitoare"[10].

Sunt distinse, în aceeași lucrare, diverse *tipuri de intelectualitate*, dar și *condițiile determinante* ale apariției intelectualului ca „tip social". Între condițiile menționate și exemplele privind *poziția socială a intelectualului* sesizăm însă o contradicție: enumerarea primelor sugerează că intelectualitatea ar fi produsul epocii moderne, în timp ce exemplele alese arată că această categorie socială există din antichitate[11].

[6] Idem, *Intelectualul în genere,* în *op. cit.*, p. 59.
[7] *Ibidem,* p. 62.
[8] *Ibidem,* p. 65.
[9] Între atitudinile menționate nu există, de fapt, în spiritul lui M. Vulcănescu, deosebiri foarte mari. În tomul I al seriei menționate, de trei volume, este inclus un articol polemic în care însă autorul apreciază că „obiectivismul" apare ca una din atitudinile posibile ale filosofului. După opinia sa, inclusiv această atitudine este explicabilă psihologic (spune el „temperamental") sau sociologic.
[10] M. Vulcănescu, *op. cit.*, p. 65.
[11] *Ibidem,* p. 67.

Pornind nu de la aceste exemple, ci chiar de la caracteristicile proprii şi de la funcţiile sociale realizate prin acest tip de activitate, trebuie să susţinem ultima variantă implicată în aprecierile lui Mircea Vulcănescu. Valoarea acestora nu este cu nimic ştirbită, mai ales că el face altele, sugestive, cu privire la *structura profesiilor intelectuale* sau la *„cadrele sociale" ale intelectualităţii.*

Mircea Vulcănescu stabileşte „gradele intelectualităţii" şi este preocupat, ca şi Mircea Eliade, de viitorul inteligenţei. Spre deosebire de poziţia din 1938 a acestuia din urmă, care este profund pesimistă[12], atitudinea lui Mircea Vulcănescu, deşi porneşte de la evidenţierea unor ameninţări şi primejdii, este una cercetătoare: el îşi pune întrebări şi îşi dă răspunsuri la diverse aspecte concrete ale acestei probleme, făcând câteva anticipări deja împlinite.

Între „cadrele sociale" ale inteligenţei, Mircea Vulcănescu include şi vocaţia, despre care putem spune că este rezultatul acţiunii unor factori psihologici, pedagogici şi sociali şi care se poate manifesta atât ca trăsătură de personalitate, cât şi ca însuşire psihosocială. Şi din acest mod de abordare a problemei date rezultă unitatea diverselor aspecte – în acest caz psihologice, sociologice şi filosofice – în opera lui Mircea Vulcănescu.

Concepţia lui C. Rădulescu-Motru despre vocaţie – elaborată cu zece ani mai înainte – este probabil mai filosofică: natura şi originea vocaţiei sunt legate de proprietăţi fundamentale ale existenţei şi, înainte de (sau *pentru*) a fi evidenţiată ca factor hotărâtor în cultura popoarelor, vocaţia este explicată ca un factor obiectiv, corespondentul în plan social şi cultural al mutaţiei din biologie[13].

Am apreciat că opera lui Mircea Vulcănescu se dovedeşte azi de interes şi chiar fertilă pentru intelectuali. Fără a avea pretenţia de a ne baza pe studii comparate, putem afirma că, încă din vremea sa, autorul evocat a avut o influenţă stimulatoare evidentă şi această înrâurire a fost una prelungită. Nu este exclus însă ca toate legăturile întrevăzute de noi să fi fost rezultatul unei conlucrări intelectuale reale şi reuşite, iar influenţele să fi fost reciproce.

Astfel, lucrări ale sale de mici dimensiuni[14] (articole, recenzii, cronici, note şi însemnări), care pot fi considerate încercări sau începuturi ale unor proiecte mai ample, par a fi reluate sau continuate în scrieri de mai mare notorietate şi cu mai mult „noroc" în momentul apariţiei lor. Mă gândesc la *Paradoxele spiritualităţii moderne*[15], respectiv la cartea lui C. Noica *Spiritul românesc în cumpătul vremii,* cu subtitlul *Şase maladii ale spiritului contemporan,* dar şi la *Logos şi eros în*

[12] Vezi M. Eliade, *Viitorul inteligenţei,* în *Profetism românesc,* vol. 2, Bucureşti, Editura Roza Vânturilor, 1990, p. 50, 53.

[13] C. Rădulescu-Motru, *Vocaţia – factor hotărâtor în cultura popoarelor,* în *Personalismul energetic şi alte scrieri,* Bucureşti, Editura Eminescu, 1984, p. 709.

[14] Legat de discuţia despre valoarea lucrărilor scurte, amintesc faptul că teza cu care Einstein a obţinut doctoratul în fizica teoretică avea 21 pagini.

[15] Vezi Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenţei, vol. I. Pentru o nouă spiritualitate filosofică.*

metafizica creştină[16], respectiv la lucrarea lui I. P. Culianu, *Eros şi magie în Renaştere, 1484.*

Instructivă este, pentru ilustrarea temei de cercetare alese de noi – specificul şi eficienţa activităţii intelectuale la Mircea Vulcănescu – şi *Discriminarea [formelor] firei* în lucrarea sa *Existenţa concretă în metafizica românească*[17], scriere de filosofie, mai precis, de antropologie filosofică. De asemenea, relevant este, pentru aceeaşi temă, *Planul cercetării* pentru *Ideea sufletului colectiv* care stă la baza fermecătoarei sale scrieri *Ispita dacică* – plan menţionat în notele şi comentariile pentru volumul indicat.

În aceste note, care constituie, de fapt, extrem de amănunţite precizări cu privire la ocazia, locul şi chiar multiple variante ale elaborării sau comunicării unui studiu, se menţionează că lucrarea evocată a fost pregătită pentru ciclul de conferinţe organizat de Comitetul de iniţiativă pentru dezvelirea cetăţilor dacice din Munţii Orăştiei, în anul 1941.

„Planificarea" despre care este vorba vizează principalele subiecte ale cercetării, referitoare la *spaţiul şi timpul social*, sub aspectul său cultural, la diferitele dimensiuni ale existenţei româneşti: spaţiul şi timpul românesc, cantitatea şi calitatea existenţei româneşti etc. De la această schemă de discurs la pasionanta scriere, distanţa este de la *logică* la *filosofie* şi este eliminată de autorul nostru cu *artă,* care este, la rândul ei, combinaţia dintre *tehnică* şi talent.

Din punctul de vedere al filosofiei şi sociologiei acţiunii, importante sunt şi alte subiecte tratate de Mircea Vulcănescu, dar el abordează chiar o gamă mult mai impresionantă de domenii. *Indiferent care ar fi însă subiectul, studiul său însuşi se desfăşoară potrivit specificului activităţilor intelectuale superioare*: este un studiu abstract, generalizator, sistematic, metodic şi reflexiv.

Chiar atunci când tratează o temă de istoria filosofiei, de pildă în lucrarea *Filosofia românească contimporană*, paragraful al doilea, referitor la *Caracterele filosofiei româneşti contimporane*[18] evidenţiază un prim nivel de generalizare. Se disting apoi tipurile de filosofare prezente în această arie spirituală – al doilea nivel de generalizare. Un alt nivel de generalizare se atinge prin evidenţierea unor trăsături legate de *Mediul filosofic românesc.* Nivelul superior de abstractizare identificabil în acest studiu constă în distingerea mai multor tipuri de medii filosofice incluse în cultura românească.

Observăm, în acelaşi timp, în acest context de analiză, că nivelul abstract, general şi caracterul sistematic al studiului nu-l reţin pe Mircea Vulcănescu să formuleze, în final, câteva *probleme* ale reflecţiei, caracteristice „filosofiei vii".

Iată deci că, inclusiv atunci când nu se referă în mod direct la *activitatea intelectuală* şi nu se ocupă de *tehnici specifice* acesteia, autorul studiat vizează *mediul intelectual,* fie şi numai într-una din componentele sale – aici, cea

[16] Vezi *ibidem.*
[17] Vezi Idem, *Dimensiunea românească a existenţei,* vol. III.
[18] Vezi Idem, *Dimensiunea românească a existenţei,* vol. I.

filosofică. De asemenea, ca şi mulţi alţi intelectuali, el este interesat şi de problemele care constituie, într-un fel, chiar sursa expansiunii sau numai a subzistenţei acestui mediu, chiar ca domeniu al pasiunilor vremelnice: şi acestea sunt pasiuni „intelectuale".

Istoria filosofiei şi a sociologiei au consemnat, dar generaţiile mai noi au uitat, iar altele nu au aflat, unele *aspecte ale activităţilor intelectuale din acea vreme*, foarte clar şi extrem de sugestiv comentate de Mircea Vulcănescu. Caracterul aparte al precizărilor şi evaluărilor sale este dat, foarte adevărat, şi de unicitatea şi semnificaţia evenimentelor evocate, ca de pildă *Congresul profesorilor de filosofie*[19].

Acest eveniment este relevant nu numai pentru specificul şi *organizarea vieţii intelectuale* a vremii, ci şi pentru ilustrarea faptului că România se înscria, astfel, prin reprezentanţi ai diferitelor *domenii ale activităţii intelectuale*, în foarte activa, de atunci, *mişcare intelectuală europeană*. Să precizăm că în acea perioadă se constituie chiar numeroase *forme de organizare intelectuală instituţională*, cum era de pildă şi Comisia pentru cooperare intelectuală de pe lângă Liga Naţiunilor.

Sub aspect istoric, de *istorie intelectuală a românilor*, ar mai fi de notat că încă Titu Maiorescu se referea, pe lângă caracterul metodic al activităţii intelectuale – practicat de el însuşi, începând cu modul de lectură – la unele *tehnici de activitate intelectuală*, precum cele de predare. Cunoştinţele trebuie să aibă, spunea el, „cârlige" de care să poată fi „apucate", pentru a fi extrase din zona inconştientului exact atunci când avem nevoie de ele.

Interesant este că există astăzi corespondente, considerate foarte moderne, ale acestor vechi tehnici, în *cele mai noi domenii de activitate intelectuală*, cele consacrate extragerii şi folosirii informaţiei vehiculate pe Internet[20]. Sunt aşa-numitele „ancore" şi „etichete", folosite în cursul căutării, pentru facilitarea identificării şi gestionării cunoştinţelor. Se poate spune, pe baza ultimelor două observaţii făcute, că există, la noi, o anumită *tradiţie intelectuală*. Aceasta se manifestă atât în practicarea, cât şi în teoretizarea formelor şi tehnicilor activităţii intelectuale, dar şi în *reflecţia asupra activităţii intelectuale*.

Pe lângă unele aspecte deja relevate în această ultimă privinţă, vom ilustra cele spuse şi printr-un alt aspect al personalităţii complexe a lui Vulcănescu. Întrebat de *un anumit tip de intelectual* – un ziarist – despre activitatea căruia de altfel se pronunţă explicit[21], de ce scrie, acesta răspunde: „Ca să-mi menţin continuitatea eului"[22].

[19] M. Vulcănescu evocă acest eveniment într-o cronică apărută în revista „Convorbiri literare". Textul acestei cronici este inclus în *Dimensiunea românească a existenţei*, vol. I, p. 248–250.

[20] Vezi Ştefan Trăuşan-Malu, *Achiziţia, gestionarea, partajarea şi prelucrarea cunoştinţelor pe web, elemente esenţiale în societatea cunoaşterii*, în vol. colectiv *Societatea informaţiei – societatea cunoaşterii*, Bucureşti, Editura Expert, 2002.

[21] Vezi M. Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenţei*, vol. III, p. 98–115.

[22] Vezi *ibidem*.

Despre „scrierea sinelui" ca *tehnică de cultivare* a acestuia, a scris mai târziu Michel Foucault, aceste preocupări ale sale fiind evidențiate și comentate în lucrări consacrate *activității filosofice*[23]. Diferitele *tehnici spirituale* proprii pentru *modul de viață filosofic* au fost însă experimentate și chiar teoretizate încă de la stoici.

Astăzi, *științele sociale sunt considerate*, deseori, *tehnici eficiente de conduită vitală*, în timp ce, în sociologie, în mod particular, nu numai că au fost dezvoltate, dar tind uneori să predomine orientările metodologice, unele aproape complet empirice.

Toate acestea sunt însă *forme de activitate intelectuală specializate*. Ele sunt completate, prin dimensiunea reflexivă a culturii spirituale, mai nou, cu *niveluri și forme metafilosofice ale activității intelectuale*. La rândul ei, practica socială impune noi preocupări, în parte teoretice, în parte practice, legate de nivelul spiritual al activității intelectuale.

Între aceste preocupări le menționăm pe cele ecologice: apare astăzi, de pildă, ecologia relațiilor umane sau *ecologia culturii*. Ca o altă orientare, mai mult sau mai puțin nouă, se impune, în acest context, și *ecologia sinelui*, promovată la noi de către T. G. Maiorescu sau, ceea ce se impune chiar mai pregnant prin natura cercetării, *ecologia spiritului*[24].

Pe cât de diverse sunt preocupările lui Mircea Vulcănescu în privința formelor de activitate și de exprimare intelectuală, pe atât de unitară este modalitatea sa de gândire. Opera sa este caracterizată prin îmbinarea preocupărilor sociologice și filosofice, unitatea acestor preocupări fiind dată, din perspectiva cercetării noastre și centrarea sa asupra activităților intelectuale.

Activitatea intelectuală este abordată de Mircea Vulcănescu atât în dimensiunile sale speculative, creative, cât și sub aspectul ei tehnic, metodic. Dimensiunea sociologică a explicării specificului activității intelectuale apare, la rândul ei, în opera lui Vulcănescu, atât sub aspectul său teoretic, cât și sub aspectele sale concrete, sugerate, probabil, și de experiența sa în unele ocupații practice.

Sinteza acestor preocupări este asociată, în creația sa, cu activitatea bazată atât pe intuiție intelectuală, cât și pe tehnica muncii intelectuale, asociere ilustrată inclusiv prin modul de prezentare a numeroaselor „chipuri spirituale", evocate în volumul al doilea al cărții, la care ne-am referit constant în acest studiu.

Care este, însă, sinteza profesiilor practicate de gânditorul Mircea Vulcănescu? Ea este, după părerea noastră, nu numai filosofia, nu numai sociologia; este munca intelectuală. Și, prin astfel de cercetări care constituie baze necesare și instrumente eficiente ale activității, chiar în domenii date ale muncii intelectuale, cum sunt filosofia sau sociologia, Mircea Vulcănescu devine și rămâne un intelectual exemplar al tuturor vremurilor culturale românești.

[23] Vezi, de pildă, P. Hadot, *Philosophy as a Way of Life: Spiritual Exercises from Socrates to Foucault*, Blackwell, Oxford, Cambridge, 1995.

[24] Vezi G. Bateson, *Vers une écologie de l'esprit*, tome I–II, Paris, Du Seuil, 1977, 1980.

„SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ", volumul II, nr. 1, primăvara 2004, Bucureşti, Editura Polirom, 2004

Apărut în obişnuita-i ţinută grafică elegantă, acest număr al prestigioasei reviste editate de Asociaţia Română de Sociologie, de Facultatea de Sociologie şi Asistenţă Socială a Universităţii Bucureşti şi de Institutul Social Român oferă şi un conţinut pe măsură, dens, incitant, variat, structurat pe rubrici precum: *Studii şi cercetări, Restituiri, Viaţa Ştiinţifică, Recenzii, Semnal editorial.* Interesul lectorului este stârnit, încă din *incipit,* de studiul intitulat *Probleme actuale ale sociologiei româneşti* de Paul H. Stahl şi Henri H. Stahl ce reuneşte, în chip inedit, răspunsurile celor doi sociologi, tată şi fiu, formaţi la Şcoala Sociologică de la Bucureşti, la o serie de întrebări de actualitate. Răspunsurile, fuzionate în acest studiu unitar, definesc cu subtilitate şi pregnanţă viaţa socială actuală a României ca pe o stare consecutivă unei crize sociale scăpate iniţial de sub control, tipică momentelor de înlăturare a unui regim politic nefiresc, utopic. Istoria României de după 1990 este pusă în analogie cu momente similare din istoria lumii şi a poporului nostru. Cu amărăciune, autorii constată că haosul social ar fi putut fi evitat, dacă statul ar fi apelat la sociologii ce cunoşteau evoluţia vieţii sociale. Ei ar fi indicat problemele stringente, iar organismelor statale le-ar fi revenit misiunea de a interveni. Dacă fenomenul nu a avut loc, răspunderea revine politicienilor.

În studiul *Dinamica valorilor sociale,* Petre Iluţ analizează raportul dintre valorile individuale şi cele sociale, cu accent pe axiologia specifică epocii postmoderne, preocupată îndeosebi de sinele intim şi de nevoile lui expresive. Mihai Milca, în studiul *Evoluţii politice şi geostrategice în regiunea Mării Negre înainte şi după căderea comunismului. Elemente pentru o sociologie a relaţiilor internaţionale,* încearcă să descopere noul contur strategic ce se coagulează în regiunea Mării Negre după falimentarea sistemului geopolitic bipolar, noua identitate a acestei zone, unde se experimentează în prezent diferite formule de cooperare, dar se regăsesc şi vechi focare de conflict încă nestinse, unde istoria este departe de a se fi sfârşit şi se află încă în plin proces de rescriere.

Ioan Mărgineanu, Iuliana Precupeţu şi Marius Precupeţu investighează sursele suportului politic pentru democraţie în ţările postcomuniste, după ce sursele deja cunoscute (compararea cu modelul occidental şi discreditarea regimului comunist) au început să-şi piardă din relevanţă o dată cu procesul de consolidare democratică. Autorii identifică la nivel macro o sursă importantă de suport politic: procesul de integrare a fostelor ţări comuniste în Uniunea Europeană.

În *Vecinătăţile de locuire urbană,* Dana Cornelia Niţulescu explorează trăsăturile definitorii ale acestui tip de viaţă comunitară, specifică oraşului, caracterizată ca mediator între stat şi societatea civilă. Sunt definite şi relevate, aşadar, conceptul de *vecinătate,* caracteristicile vecinătăţii urbane, tipurile de vecinătăţi în mediul urban, funcţiile acestora, precum şi harta vecinătăţii.

O interesantă cercetare sociologică, realizată în cadrul membrilor a două asociaţii de locatari din Bucureşti, se datorează Magdei Tancău, Sorinei Iacob şi lui Cosmin Tatu. Autorii îşi fundamentează demersul prin apelul la conceptul de „capital social", introdus pentru prima oară de Loury, în 1977, cu sensul de resursă a acţiunii sociale. Cele două asociaţii, cu un istoric distinct, prezintă un capital social diferit. Asociaţiile de locatari sunt considerate în studiu, pe drept cuvânt, ca „nuclee ale vieţii sociale cotidiene, a căror valoare în cercetarea sociologică, preocupată de dezvoltarea socială şi comunitară, este deosebită" (p. 98).

Un alt studiu interesant, *Percepţii asupra stereotipurilor de gen în publicitate,* de Alina Coman, identifică un nou tip de patriarhat, cel mediatic, prezent în societatea românească prin intermediul discursului publicitar. Interpretarea lecturii făcute de public asupra acestor mesaje evidenţiază, indubitabil, prezenţa stereotipurilor de gen, cu preeminenţa masculinităţii şi inducerea, în psihicul feminin, a acceptanţei depline a inechităţii de gen.

Relaţiile interconfesionale dintre romano–catolicii şi ortodocşii din două sate ale judeţului Bacău fac obiectul unei cercetări întreprinse de Stelu Şerban, rezumate de acesta în studiul său *Catolici şi ortodocşi în Moldova: aspecte ideologice şi sociale în sate mixte confesional.* În prima parte a acestuia sunt prezentaţi, pe scurt, prin apelul la ampla bibliografie privitoare la acest subiect, catolicii din Moldova (numiţi *ceangăi)* după care sunt analizate exogamiile la nivel de grup confesional, respectiv sat, iar concluziile pun în lumină caracterul deschis al comunităţii catolicilor din Moldova, capacitatea acestora de a se adapta la schimbările presupuse de globalizare, de a se integra în societatea globală şi de a profita de noile resurse disponibile. Subiectul ceangăilor, multă vreme considerat delicat şi marcat de suspiciuni cu caracter ideologic, relevă, atunci când este tratat cu seriozitate şi o autentică deschidere mentală, restructurarea şi evoluţia acestei comunităţi pe coordonatele unui nou ansamblu identitar.

Sunt oglindite în revistă şi alte domenii ale studiului sociologic. Bunăoară, Mihai Păunescu îşi focalizează atenţia asupra problematicii firmei, în *Dezvoltări teoretice interdisciplinare în managementul organizaţional,* relevând convergenţa disciplinară între sociologie, economie şi ştiinţele politice, în vreme ce Filip Alexandrescu comentează lucrarea coordonată de Mattei Dogan, *Configuraţii ale elitei la vârful puterii,* axată pe o temă de interes universal, studiată, de-a lungul timpului, de un număr apreciabil de sociologi.

La rubrica *Restituiri* sunt prezenţi Cornel Grofşoreanu, cu articolul *Influenţa industrializării asupra ţăranului român,* şi Petre Ştefănică, cu *Obiceiuri şi credinţe de la Nişcani în legătură cu locuinţa,* ambele lucrări fiind preluate din „Sociologie Românească", 1939, respectiv 1938.

Rubrica *Viaţa ştiinţifică* atrage atenţia asupra unor evenimente de larg interes sociologic: A VI-a Conferinţă a Asociaţiei Europene de Sociologie din Murcia, Spania, 23–26 septembrie 2003, masa rotundă, cu participare internaţională, de la Sibiu, 6–8 septembrie 2003, intitulată *Globalization, Integration and Social Developement in Central and Eastern Europe* şi realizarea unui proiect sociologic interuniversitar, în cadrul Institutului Social Român Banat–Crişana (autorii celor trei secţiuni sunt Loredana Ivan, Bogdan Voicu, respectiv Delia Ilie şi Bogdan Nadolu).

Fapt cu totul meritoriu, un spaţiu generos este acordat noilor apariţii editoriale, în cadrul a două rubrici, *Recenzii* şi *Semnal editorial.* La cea dintâi sunt comentate volume de: Dumitru Sandu, Mihaela Vlăsceanu, Corina Crişan, Lucian Dancu, Zoltan Rostaş, Malcom Gladwell şi Amitai Etzioni, autorii comentariilor fiind Bogdan Voicu, Mihai Păunescu, Ileana Todoran, Maria Larionescu, Bogdana Baltasiu şi Marian Bojincă, în vreme ce ultima rubrică a revistei înglobează semnalări ale unor volume de actualitate aparţinând lui Septimiu Chelcea şi Petru Iluş, lui Ioan Mihăilescu, Katherinei Verdery, lui Reiner Neef şi Manuela Ştefănescu, precum şi lui Paul Dekker şi Loek Halman. Semnatari: Maria Larionescu şi Bogdan Voicu.

În ansamblu, o apariţie remarcabilă, centrată pe subiecte de maximă strigenţă ale sociologiei contemporane, tratate competent, pe baza studiului bibliografic, dar şi a celui de teren.

Simona-Grazia Dima

ELENA COBIANU, Etică şi politică în antichitate, Bucureşti, Editura Arvin Press, 2003

Apariţia recentă a lucrării *Etică şi politică în antichitate,* elaborată de Elena Cobianu, publicată la Editura Arvin Press, 2003, ne readuce în atenţie, printr-un excurs istoric, înţelepciunea gândirii greco-romane despre aspectele primordial-valorice ale relaţiei dintre etică şi politică. În contextul tulburător al vieţii politice contemporane, autoarea, cu justificată îndreptăţire, respinge de la început cu argumente temeinice scepticismul şi motivarea unora după care practica politică nu a avut şi nu are morală.

Meritul lucrării constă în faptul că reuşeşte să descifreze nuanţat sensurile multiple ale raportului dintre etică şi politică, începând cu formele „germinative" din perioada prestatală, când nu se cristalizase politicul ca subsistem şi cosistem al societăţii în ansamblu. O dată cu apariţia statului, cristalizarea sistemului politic determină interferenţa organică a triadei etic-juridic-politic.

Lucrarea *Etică şi politică în antichitate* abordează raportul etică şi politică în strânsă conexiune cu dreptul, înţeles ca expresie a voinţei şi interesului manifestate la nivel personal, grupal sau al întregii societăţi. O atenţie deosebită acordă autoarea legitimării morale a unei legi sau a unui sistem legislativ în cadrul cărora conceptele de libertate, dreptate, echitate etc. trebuie să se constituie într-un numitor comun pentru drept şi morală. Ideatica lucrării este susţinută frecvent de analiza unor texte şi contexte diverse, care conturează concepţiile unor gânditori ai antichităţii greco-romane cu privire la puterea politică şi îmbunătăţirea practicii politice. Reverberaţiile acestora îi dovedesc actualitatea şi în condiţiile societăţii contemporane.

În partea introductivă a lucrării, Elena Cobianu, cunoscută cercetătoare în domeniul eticii şi filosofiei, mărturiseşte cu sinceritate că doreşte să evidenţieze nu numai dimensiunea etică a politicii, dar şi să atenţioneze despre necesitatea „coagulării" acesteia într-o *etică a politicii,* unde regulile, principiile şi valorile morale să se obiectiveze şi încorporeze în sfera specifică a politicului. Din această perspectivă, se analizează evoluţia raportului dintre morală şi politică aşa cum îl întâlnim la diverşi cugetători ai antichităţii, acolo unde se află de fapt sâmburele raţional de construire şi afirmare a gândirii etice şi politice.

Problematica specifică eticului este abordată convingător, în interacţiunea dinamicii relaţiilor social-economice, politice, juridice, cultural-artistice. De altfel, proximitatea dintre morală, politică şi drept este analizată cu subtilitate metodologică prin prisma conceptelor fundamentale ale eticii, politicii şi justiţiei, oferind un tablou viu al evoluţiei dialectice a acestor domenii ale vieţii sociale.

Evoluţia istorică a raportului etică şi politică a fost structurată în trei capitole distincte menite să redea succesiunea acestei relaţii în epoca antichităţii greco-romane.

Primul capitol analizează germenii eticului şi politicului, în perioada preclasică a filosofiei din Grecia antică. Etapa veche a gândirii greceşti este corelată, prin filiaţia de idei, cu vasta cultură a Orientului antic, când geniul elen îşi dobândeşte individualitatea strălucitoare în epopeele homerice (*Iliada* şi *Odiseea*) şi poemele lui Hesiod, creaţii ancorate în orizontul mitologic.

Eroii lui Homer sunt pe măsura vremurilor, iar conducătorii elenilor au trăsături umane care le justifică locul şi rolul lor în comunitate prin curaj şi demnitate bazate pe înţelepciune, fidelitate, statornicie şi prudenţă, chiar prin slăbiciuni marcate de voinţa de a învinge.

De asemenea, în poemele lui Hesiod având în substratul lor „sensuri etice, aflăm un mod de a gândi moral asupra muncii, dreptăţii, mod ce însoţeşte pe cultivatorul pământului, dar şi o formă de a se reflecta, în mintea acestuia, a lui Zeus, atotstăpânitor, solicitat pentru obţinerea recoltei şi înlăturarea nedreptăţii" (p. 24).

Partea finală a acestui capitol este rezervată evidenţierii unor reflecţii etice şi politice la unii poeţi şi „înţelepţi" care au creat în secolele VII–VI î.e.n., perioadă când se înregistrează diferenţieri sociale determinate de dezvoltarea navigaţiei, comerţului şi meşteşugurilor ai căror reprezentanţi vor eroda puterea aristocraţiei funciare.

Capitolul al doilea se referă la perioada de apogeu a Greciei antice, când se afirmă creaţia clasică pe plan filosofic, social-politic şi cultural, epoca lui Pericle, începând cu a doua jumătate a

secolului al V-lea î.e.n. până în ultimul sfert al secolului al IV-lea î.e.n. Regimul democratic instaurat de Pericle, la Atena, guverna în numele celor mulţi, înlăturând pentru prima dată în istorie formele aristocratice de conducere a cetăţii. Epoca clasică a Greciei antice deschidea un orizont larg virtuţilor morale ale democraţiei sclavagiste.

După cum se ştie, secolul al V-lea a fost dominat pe plan spiritual de sofişti, caracterizaţi de unii istorici ai filosofiei drept „instructori politici" şi „dascăli de virtute", deoarece aceştia puneau în discuţie vechile aşezări şi dogme social-politice, astfel satisfăcând individualismul care se afirma contra spiritului tradiţionalist şi comunitar al vechii cetăţi.

Un paragraf distinct este rezervat în lucrare lui Socrate, filosoful dialogului care a făcut din morala cetăţii profesiunea lui de credinţă, după cum ne-au transmis foştii lui elevi – Xenofon şi Platon.

Autoarea subliniază sensul moral al datoriei la Socrate, care se degajă din îmbinarea firească a politicului cu moralul, al transgresiei de la social la individ, de la interesul general al comunităţii la cel al individului. „Socrate, sclav al datoriei morale, gânditorul care şi-a trăit concepţia filosofică, a servit mai mult filosofia şi etica, alegînd să bea cucută decât să-şi trădeze ideile la care, într-un mod original, şi-a făcut părtaşi pe contemporanii săi" (p.52).

Pentru Platon cetatea era concepută ca o familie mai mare, care pentru a fi „îndestulătoare şi unică" trebuia să fie locuită de 5040 de cetăţeni pentru a fi bine păziţi, conduşi şi controlaţi. Valorile Statului Ideal (Republicii lui Platon), potrivnice bogăţiei şi sărăciei, trebuia să fie cele ale înţelepciunii, curajului şi cumpătării singurele condiţii determinante de realizare a Dreptăţii concepută ca virtute supremă.

În ciuda acestei concepţii politice despre proiectul Cetăţii Ideale, Platon exprimă o atitudine proaristocratică atunci când se referă la regimul democratic atenian. Platon se opune dreptului egal de atribuire a funcţiilor publice prin tragere la sorţi, practicat în democraţia ateniană deoarece acesta nu ţine seama de însuşirile intelectuale şi morale ale pretendenţilor la conducerea cetăţii. În acest sens, în lucrarea *Legile*, reglementările propuse de Platon în noul său stat vizau organizarea superioară a societăţii greceşti, condusă după legi care să se sprijine pe virtuţile morale ale celor ce deţin funcţiile publice ale cetăţii.

O pondere semnificativă în analiza lucrării este rezervată lui Aristotel, care preia „moştenirea platoniciană într-un mod critic, depăşindu-şi, astfel, maestrul său în ceea ce priveşte raportul necesar dintre politică şi etică. În *Retorica* lui Aristotel se degajă de fapt ideea unei politici etice, realizabilă prin mijloacele persuasiunii cînd retorica, alături de dialectică şi etică, „ia masca ştiinţei politice iar profesorii ei pe aceea a experţilor politici" (p.73).

O pondere deosebită este rezervată ilustrării construcţiei teoretice pe care Aristotel a realizat-o în *Politica*, lucrare care, alături de *Etica nicomahică* şi *Statul atenian*, exprimă exigenţele marelui filosof cu privire la alcătuirea, organizarea şi conducerea statului, unde trebuie să domnească ordinea, legea şi morala. *Politica* este rodul efortului de documentare a peste 157 de constituţii pe care Aristotel le-a studiat, pentru a configura modelul Statului Ideal, a cărui constituţie trebuia să întruchipeze o interfaţă a moralului cu politicul şi dreptul. *Politica* are în vedere mai ales împlinirea concepţiei Stagiritului cu privire la simbioza dintre politică şi morală, cum se reflectă aceasta în tratarea problemelor statului, proprietăţii, teoriei guvernării şi suveranităţii cetăţii. El concepe mai realist decât Platon scopul *Politicii* de a contura o „republică ideală" corespunzătoare naturii omului concret, cetăţeanului *polis*-ului şi exigenţelor cărora trebuie să le facă faţă statul din epoca sa.

În lucrare, un aspect semnificativ se referă la critica demagogiei, sub aspect moral, ca specie a formei democratice. Aristotel a surprins cu multă luciditate asemănarea dintre linguşitor şi demagog. „Amândoi au o trecere fără margini, unul pe lângă tiran, celălalt pe lângă poporul astfel corupt" (p.144). Puterea personală a demagogilor se amplifică pe măsură ce aceştia dispun de suveranitatea poporului, căruia i-au captat încrederea. În contextul în care legea nu mai domneşte, statul nu mai este democratic, analiza politică aristotelică devine remarcabilă şi pentru unele aspecte ale vieţii politice şi pentru unii politicieni din zilele noastre, aşa cum justificat subliniază autoarea.

Ultima parte a acestui capitol este rezervată trecerii în revistă a confruntării eticului şi politicului, aşa cum se reflectă aceasta în tragedia greacă din secolul lui Pericle, reprezentată de tragicienii clasici ai Eladei: Eschil, Sofocle şi Euripide.

În fine, capitolul al III-lea al lucrării analizează elenismul ca expresie a ascendentului nedisputat al eticului asupra politicului.

În epoca elenistică, valorile clasice sunt înlocuite, cosmopolitismul se substituie civismului realizat de *polis*-ul grecesc, iar individul se preocupă tot mai mult de propria fericire şi mântuire. În cadrul filosofiilor mântuirii, morala ocupa un loc din ce în ce mai însemnat în sistemele filosofice ale elenismului, reprezentate de stoicism, epicureism, scepticism, neoplatonism. Fuga individului din cetate şi izolarea de aceasta, prin retragerea în cercul prietenilor sau în utopia comunităţii universale, marca apusul vieţii publice ca mod de existenţă a omului şi, totodată, noul rol al factorului politic, care va îmbrăca forma imperiului mai puţin constrângător decât cetatea. Se constată o întoarcere spre interioritatea morală a omului; acum, politica şi morala s-au separat, producându-se întâlnirea apoliticului cu egocentrismul, apatia şi individualismul, care slăbesc interesul pentru societate.

Astfel, în această epocă a disperării şi a deznădejdii, a disoluţiei societăţii structurate cândva în *polis*, Epicur se ocupă de om, de fericirea lui, de modul de obţinere a acesteia. Preocuparea pentru morală la Epicur, care reflectă egoismul concepţiei lui, interesul exclusiv pentru liniştea propriei persoane şi lipsa datoriei pentru ceilalţi, caracterizează doctrina etică a stoicismului din epoca elenismului.

Intrat în viaţa publică, după anul 80 î.e.n., Cicero şi-a manifestat simpatia pentru democraţia romană.

Implicat în culisele ce confruntau forţele senatoriale ale Romei, Cicero abordează problema raportului dintre politică şi morală din perspectiva omului politic dublat de calităţile lui scriitoriceşti şi oratorice, care nu-l vor scuti de pedeapsa capitală. Situat pe poziţia moralistului în ceea ce priveşte triada raportului dintre morală, drept şi politică, Cicero dezavuează folosirea legii în propriul avantaj.

Opozant al regimului tiranic şi al celui imperial, ce apărea la orizontul vieţii lui, Cicero abordează raportul dintre politică şi morală din perspectiva unui „vibrant umanism al participantului la viaţa politică, în care voia implantate înaltele valori morale" (p. 240).

Seneca, cel mai reprezentativ filosof al stoicismului roman, deşi era adeptul unei vieţi sobre, se implică în politică, ocupând diverse magistraturi senatoriale, ajungând „tutore" în educarea lui Nero şi consilier al acestuia. Imoralitatea lui Nero, în calitate de împărat al Romei, merge până acolo încât îl condamnă pe fostul tutore să se sinucidă. Aceasta explică atmosfera politică tensionată din vremea sa.

Originalitatea lucrărilor elaborate de Seneca constă în conceperea diverselor valori morale din perspectivă psihologică, reprezentând şi titlul unor remarcabile eseuri morale şi politice apreciate ulterior. „Eseurile despre mânie, clemenţă, binefacere sunt tot atâtea prilejuri de îmbinare a perspectivei psihologice cu cea morală şi politică" (p. 249).

În faţa conducătorilor politici, Seneca formulează exigenţe de înaltă valoare politică, dar mai ales morală.

Filosoful stoic se ridică împotriva ultragierii fiinţei umane, făcând o critică aspră nedreptăţilor sociale. De altfel, Scrisoarea 27, din cele 124 ale lui Seneca, este un strigăt de revoltă la adresa stăpânilor de sclavi.

Considerăm justificată aprecierea pe care Elena Cobianu o face filosofului roman: „Seneca, pentru lumea antică, a «spiritualizat şi umanizat stoicismul», fiind personalitatea cea mai reprezentativă a stoicismului roman" (p. 266).

Noi nuanţe ale raportului între etică şi politică aduc, de asemenea, Epictet şi Marcus Aurelius.

Analiza relaţiei dintre etică şi politică, aşa cum a fost prezentată în lucrare, are meritul de a atrage atenţia tuturor demnitarilor care ocupă funcţii publice şi în societatea contemporană. Învăţămintele antichităţii despre rolul valorilor morale în umanizarea politicului îşi dovedesc viabilitatea şi actualitatea. Sperăm ca demersul autoarei de cercetare a acestei problematici să fie continuat până în contemporaneitate.

Gheorghe Gr. Radu

REVISTA ROMÂNĂ DE SOCIOLOGIE

Year XV, nos. 1–4 • 2004

MIRCEA VULCĂNESCU
A CENTENARY SINCE HIS BIRTH
MARCH 3, 1904 – MARCH 3, 2004

CONTENTS

MARIN DIACONU, Biobibliographical and Spiritual Guide Marks (1904–2004) 5

UNPUBLISHED WORKS BY MIRCEA VULCĂNESCU

The Peasant Household and the Capitalist Economy 25
A Course of Moral Statistics 55
Colbert 71
An Answer to An Interpellation in Parliament 93
The Editorial Staff of *Romania's Encyclopaedia*. Proceedings of the Meeting Held on April 1, 1937 95
The Editorial Staff of *Romania's Encyclopaedia*. Proceedings of the Meeting Held on June 3, 1937 101
The Scientific Society for *Romania's Encyclopaedia*. The Setting Up Document. The Statutes 107
Romania's Encyclopaedia. Contents of the Vth and VIth Volumes (Projects) 117
The Monographical Schedule. The Optimum Working Schedule during the Monographical Campains 149

MIRCEA VULCĂNESCU AND HIS CONTEMPORARIES

"The Outspoken Mail" nr. 1 153
"The Outspoken Mail" nr. 2 163
Unpublished Letters Received by Mircea Vulcănescu and Sent to: Dimitrie Gusti, Tudor Vianu, V. Leonte, Dumitru Cristian Amzăr, Gh. Vlădescu-Răcoasa, Raoul Vişan, Mihai C. Maxim, Henri H. Stahl, D. C. Prejbeanu, O. Onicescu, D. Papadopol, Octavian Neamţu, Bazil Munteanu, Al. Rosetti, Sabba Ştefănescu, C. Rădulescu-Motru, Alexandru Marcu, N. Rusu-Ardeleanu, Al. Grigoriu 181
Thomas Masaryk about Mircea Vulcănescu 205

MIRCEA VULCĂNESCU IN ACTUAL EXEGESES

NESTOR IGNAT, The Master 207

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 1–300, Bucureşti, 2004

ION DUR, The Archaeology of A Possible "Romanian Man" 211
CONSTANTIN ASLAM, Mircea Vulcănescu – the Present Interest of An Ontological Model of Romanian Identitary Thinking 221
VIOREL CERNICA, Mircea Vulcănescu – the Outline of An Affective Meontology 229
MONICA MARINESCU, Max Scheler Interpreted by Mircea Vulcănescu 237
CONSTANTIN SCHIFIRNEȚ, Mircea Vulcănescu and Dimitrie Gusti's Sociologial System 247
CONSTANTIN STROE, Mircea Vulcănescu – An Ethician? 259
MANUELA GHEORGHE, "The Romanian Ethos" and "The Critics of Modernity" within Mircea Vulcănescu's Phenomenologic Interpretation 263
MARIN DIACONU, Mircea Vulcănescu – Opening to Ethics 271
ALEXANDRINA DRAGOMIR, Appeal to A Spiritual Embodiment through Time 275
LAURA PANĂ, The Intellectual Activity Seen by Mircea Vulcănescu 283

REVIEWS AND READING NOTES

„Sociologie românească", ("Romanian Sociology"), the IInd volume, nr. 1, Spring 2004, București, Editura Polirom (Simona-Grazia Dima); ELENA COBIANU, *Etică și politică în antichitate* (Ethics and Politics in Antiquity), București, Editura Arvin 2003 (Gheorghe Gr. Radu) 291

REVISTA ROMÂNĂ DE SOCIOLOGIE

Année XV, nos 1–4 • 2004

MIRCEA VULCĂNESCU
LE CENTENAIRE DE SA NAISSANCE
LE 3 MARS 1904 – LE 3 MARS 2004

SOMMAIRE

MARIN DIACONU, Répères biobibliographiques et spirituels (1904–2004) 5

MIRCEA VULCĂNESCU – DOCUMENTS INÉDITS

La ferme paysanesque et l'économie capitaliste 25
Cours de statistique morale 55
Colbert 71
Réponse à une interpellation dans le Parlement 93
Le Comité de rédaction de *l' Encyclopédie de la Roumanie*. Procès-verbal, le 1 avril 1937 95
Le Comité de Rédaction de *l'Encyclopédie de la Roumanie*. Procès-verbal, le 3 juin 1937 101
L'Association Scientifique pour *l'Encyclopédie de la Roumanie*. L'act constitutif. Les statutes 107
L'Encyclopédie de la Roumanie: des sommaires pour les volumes V et VI (projets) 117
Le programme monographique. Programme optimum de travail dans la campagne monographique 149

MIRCEA VULCĂNESCU ET SES CONTEMPORAINS

„Le courrier juste au point" nr. 1 153
„Le courrier juste au point" nr. 2 163
Correspondance inédite de Mircea Vulcănescu. Des lettres reçues et adressées à: Dimitrie Gusti, Tudor Vianu, V. Leonte, Dumitru Cristian Amzăr, Gh. Vlădescu-Răcoasa, Raoul Vişan, Mihai C. Maxim, Henri H. Stahl, D. C. Prejbeanu, O. Onicescu, D. Papadopol, Octavian Neamţu, Bazil Munteanu, Al. Rosetti, Sabba Ştefănescu, C. Rădulescu-Motru, Alexandru Marcu, N. Rusu-Ardeleanu, Al. Grigoriu 181
Thomas Masaryk sur Mircea Vulcănescu 205

MIRCEA VULCĂNESCU DANS DES INTERPRÉTATIONS ACTUELLES

NESTOR IGNAT, Le Magistre 207
ION DUR, L'Archéologie d'un possible „homme roumain" 211

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XV, nr. 1–4, p. 1–300, Bucureşti, 2004

CONSTANTIN ASLAM, Mircea Vulcănescu – l'actualité d'un modèle ontologique de pensée identitaire roumaine 221
VIOREL CERNICA, Mircea Vulcănescu – l'esquisse d'une méontologie affective 229
MONICA MARINESCU, Max Scheler dans la conception de Mircea Vulcănescu 237
CONSTANTIN SCHIFIRNEŢ, Mircea Vulcănescu et le système sociologique de Dimitrie Gusti 247
CONSTANTIN STROE, Mircea Vulcănescu – éthicien? 259
MANUELA GHEORGHE, Mircea Vulcănescu – une vision phénoménologique sur „l'éthos roumain" et sur „la critique de la modernité" 263
MARIN DIACONU, Mircea Vulcănescu – ouverture sur l'Éthique 271
ALEXANDRINA DRAGOMIR, Recours à un portrait spirituel d'époque 275
LAURA PANĂ, L'activité intellectuelle dans la vision de Mircea Vulcănescu 283

COMPTES - RENDUS ET NOTES DE LECTURE

„Sociologie Românească", („Sociologie roumain") volume II, nr. 1, printemps 2004, Bucureşti, Editura Polirom (Simona-Grazia Dima); ELENA COBIANU, *Etică şi politică în antichitate* (Éthique et politique dans l'Antiquité), Bucureşti, Editura Arvin Press, 2003 (Gheorghe Gr. Radu) 291

REVISTA ROMÂNĂ DE SOCIOLOGIE

(ROMANIAN JOURNAL OF SOCIOLOGY)

Editor: Romanian Academy – Institute of Sociology (Bucharest)

- A new journal for a new sociology.
- A journal which looks back to the totalitarian past and explores the democratic future of the Romanian society.
- Open to all theoretical, methodological and ideological approaches.

În atenția colaboratorilor noștri:

Vă rugăm să aveți în vedere ca articolele și studiile trimise redacției noastre să fie de aprox. 10 pag. (cca 3000 semne/pag.). Primim textele procesate pe suport magnetic prin e-mail: insoc@insoc.ro sau prin fax: 4021-411 85 32.

De asemenea, vă rugăm să însoțiți articolul dv. cu un rezumat (aprox. ½ pag.) în limba engleză sau în limba română și cu o scurtă prezentare a autorului (titluri științifice, instituția, domenii de interes).

Menționăm că responsabilitatea cu privire la originalitatea și conținutul textelor trimise revine autorului.

Comenzile din țară și din străinătate se primesc la:

RODIPET S.A., Piața Presei Libere, nr. 1, sector 1, București, România; P.O. BOX 33–57, tel.: 4021–618 51 03, fax: 4021–222 64 07, e-mail: marketing@rodipet.ro

ORION PRESS IMPEX 2000, Șos. Viilor, nr. 101, bl. 1, sc. 4, ap. 98, parter, sector 5, București, România, P.O. BOX 77–19, tel.: 4021–301 87 86, fax: 4021–335 02 96, e-mail: office@orionpress.ro

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, 050711, București, România, tel.: 4021–411 90 08, 4012–410 32 00, tel./fax: 4021–410 39 83, e-mail: edacad@ear.ro, adresa web: www.ear.ro

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

ISSN 1224–9262

„Revista Română de Sociologie”, serie nouă, anul XV, nr. **1–4**, p. 1–300, 2004